

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Marek Svoboda

Újma na přirozených právech člověka

Harm to the natural rights of an individual

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: JUDr. Veronika Křesťanová, Dr.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 26. srpna 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předkládanou rigorózní práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 2018

Mgr. Marek Svoboda
autor rigorózní práce

Čestné prohlášení o počtu znaků vlastního textu rigorózní práce

Prohlašuji, že předkládaný vlastní text rigorózní práce (tzn. text od str. 1 do str. 152), včetně mezer a připojených poznámek pod čarou, je celkově tvořen 365 506 znaky, čímž je splněn požadavek na jeho minimální rozsah v počtu 180 000 znaků, který stanovuje ustanovení čl. 4 odst. 1 Pravidel pro organizaci státní rigorózní zkoušky na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

V Praze, dne 26. srpna 2018

Mgr. Marek Svoboda
autor rigorózní práce

Poděkování

Na tomto místě chci vyjádřit poděkování JUDr. Veronice Křest'ánové, Dr. za její odborné vedení mé rigorózní práce, vstřícný přístup, cenné rady a také za veškerý čas, který mi věnovala.

Obsah

Úvod	1
1. Přirozená práva člověka.....	3
1.1. Teoretické právní pojetí přirozených práv člověka	3
1.1.1. Úvod do teoretického pojetí přirozených práv člověka	3
1.1.2. Pojmová specifika přirozených práv člověka	5
1.2. Osobnost člověka jakožto předmět ochrany přirozených práv	10
1.2.1. Zvláštnosti pojmu osobnosti člověka.....	10
1.3. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod a její vztah k přirozeným právům člověka.....	17
1.3.1. Ochranný systém přirozených práv člověka konstituovaný Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a svobod.....	17
1.3.2. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva a povaha jejich vnitrostátních účinků.....	18
1.3.3. Stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva jakožto nástroj k dosažení ochrany přirozených práv člověka.....	19
1.3.4. Obsahové vymezení přirozených práv člověka v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a svobod a jejich diferenciaci z různých hledisek	21
1.3.2.1. Obsahová charakteristika Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod	21
1.3.2.2. Ochranné režimy přirozených práv člověka v Evropské úmluvě o ochraně lidských a svobod.....	21
1.3.2.3. Materiální diferenciaci přirozených práv člověka v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a svobod	22
1.4. Přirozená práva člověka v Listině základních práv a svobod	25
1.4.1. Ústavněprávní ochrana přirozených práv člověka.....	25
1.4.2. Obsahové zakotvení přirozených práv člověka v Listině základních práv a svobod	27
1.4.2.1. Klíčové ústavněprávní předpisy České republiky a jejich přístup k přirozeným právům člověka.....	27
1.4.2.2. Právně filosofická východiska a jejich požadavky na ústavně právní úpravu přirozenoprávních hodnot člověka.....	27
1.4.2.3. Ustanovení Listiny základních práv a svobod stanovující ochranu přirozenoprávních hodnot člověka.....	28
1.4.2.4. Obsahové pojetí soukromí člověka a jeho vztahy k podobným pojmům	31
1.5. Přirozená práva člověka v občanském zákoníku	33
1.5.1. Pojetí přirozenoprávního přístupu v občanském zákoníku.....	33
1.5.1.1. Explicitní přihlášení se k přirozenoprávní koncepci v občanském zákoníku....	33
1.5.1.2. Ustanovení občanského zákoníku stanovující ochranu přirozenoprávních hodnot člověka	34
1.5.2. Specifika ochrany přirozených práv člověka v občanském zákoníku	36
1.5.2.1. Antropocentrické ukotvení úpravy přirozených práv člověka v rámci systematiky občanského zákoníku.....	36
1.5.2.3. Účast právnické osoby na ochraně osobnostně poškozeného člověka	39
2. Občanskoprávní odpovědnost za neoprávněný zásah do přirozených práv člověka.....	42
2.1. Základní charakteristika institutu občanskoprávní odpovědnosti.....	42
2.1.1. Občanskoprávní odpovědnost a její základní zakotvení v občanském zákoníku .	43

2.1.1.1. Způsobilost člověka být občanskoprávně odpovědný	44
2.1.2. Koncepte občanskoprávní odpovědnosti v nové kodifikaci civilního práva	45
2.1.2.1. Elementární charakteristika dvou koncepcí občanskoprávní odpovědnosti	45
2.1.2.2. Snahy o dosažení koncepčnosti odpovědnostní úpravy v občanském zákoníku	46
2.1.2.3. Generální příklon k aktivní koncepci občanskoprávní odpovědnosti, nikoliv však bezvýjimečný	48
2.1.3. Konstruktivní předpoklady vzniku občanskoprávní odpovědnosti	49
2.1.3. Funkce občanskoprávní odpovědnosti	51
2.1.3.1. Úvod	51
2.1.3.2. Preventivně ochranná funkce	51
2.1.3.3. Reparační funkce	53
2.1.3.5. Represivní funkce	54
2.2. Zvláštnosti občanskoprávní odpovědnosti při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka	55
2.2.1. Úvod do zvláštní občanskoprávní odpovědnosti	55
2.2.2. Vliv aktivní koncepce jako hrozby sankcí na občanskoprávní odpovědnost při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka	56
2.2.3. Neoprávněný zásah do přirozených práv člověka	57
2.2.4. Újma na přirozených právech člověka	59
2.2.4.1. Úvod	59
2.2.4.2. Nemajetková újma na přirozených právech člověka	60
2.2.4.3. Majetková újma a její vztah k neoprávněnému zásahu do přirozených práv člověka	62
2.2.4.4. Porušující a ohrožující jednání a jejich schopnost způsobit újmu na přirozených právech člověka	63
2.2.5. Příčinná souvislost mezi neoprávněným zásahem a újmou na přirozených právech člověka	64
2.2.5.1. Úvod	64
2.2.5.2. Specifické pojetí příčinné souvislosti při způsobení újmy na hodnotě zdraví v rámci poskytování zdravotních služeb	64
3. Úvod do práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech	67
3.1. Základní charakteristika práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech	67
3.2. Působení rozhodovací činnosti soudních orgánů na podobu práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech	69
3.2.1. Role soudních orgánů v systému právní ochrany přirozených práv člověka	69
3.2.2. Soudcovské dotváření práva v oblasti ochrany přirozených práv člověka	71
3.2.3. Charakter působení soudních rozhodnutí v oblasti ochrany přirozených práv člověka	73
3.3. Dělení práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech	74
3.4. Promlčení práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech	76
3.4.1. Obecné aspekty institutu promlčení s důrazem na jeho účinky v oblasti práv přirozenoprávního charakteru	76
3.4.2. Nepromlčitelnost všech dílčích práv zahrnutelných pod institut náhrady újmy na přirozených právech člověka	77
4. Zvláštní civilní práva poškozeného vyplývající z újmy na jeho přirozených právech	81

4.1. Právo na upuštění od neoprávněného zasahování do přirozených práv člověka .	81
4.2. Právo na odstranění nepříznivých následků neoprávněného zásahu do přirozených práv člověka	82
5. Základní charakteristika obecných civilních práv poškozeného, která mu vyplývají z ohrožení nebo zasažení jeho přirozenoprávních hodnot	84
5.1. Základní charakteristika katalogu obecných civilních práv k ochraně přirozených práv člověka	84
5.2. Podmínky smluvního omezení náhrady újmy na přirozených právech člověka vytvářející pro uvedený předmět ochrany speciální režim	85
6. Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka	87
6.1. Základní charakteristika práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění	87
6.1.1. Existence a pojetí práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v českém právním prostředí	87
6.1.2. Přiměřené zadostiučinění jako jedna z obsahových součástí náhrady újmy na přirozených právech člověka a jeho zakotvení v novém soukromoprávním kodexu	88
6.1.3. Základní formy zadostiučinění (satisfakce) a vzájemný vztah mezi nimi	90
6.1.4. Základní atribut zadostiučinění v podobě přiměřenosti	93
6.1.5. Princip přiměřenosti jako těžiště právně aplikačního přístupu vedoucího k obnovení spravedlivého uspořádání právních poměrů	94
6.1.6. Povinnost k zohlednění okolností zvláštního zřetele hodných jakožto jeden z předpokladů pro aplikaci institutu přiznání zvýšeného odčinění nemajetkové újmy	97
6.1.7. Pojetí okolností zvláštního zřetele hodných při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka v novém soukromoprávním kodexu	98
6.1.8. Přiměřená satisfakce jako výsledek snahy o optimalizaci požadavků funkce satisfakční a preventivně-sankční	100
6.1.9. Svépomocně získaná satisfakce jako aspekt vedoucí k umenšení soudně přiznaného rozsahu satisfakčního plnění	102
6.1.10. Příklad zjevné nepřiměřenosti nárokováného satisfakčního plnění	103
6.1.11. Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění při způsobení nemajetkové újmy v podobě pocitu osobního neštěstí	104
6.2. Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění jiným způsobem než v penězích	106
6.2.1. Základní atributy nepeněžitě satisfakce	106
6.2.2. Konstatování neoprávněnosti zásahu do přirozenoprávních hodnot jako jeden ze způsobů naturální satisfakce	108
6.2.3. Forma nepeněžitě satisfakce ukotvená v tiskovém zákoně	109
6.3. Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích	112
6.3.1. Základní atributy peněžitě satisfakce	112
6.3.2. Přístup právně aplikační praxe k určování výše částek peněžitého zadostiučinění	114
6.4. Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích při ublížení na zdraví a při usmrcení	120
6.4.1. Pojetí hodnoty života a zdraví, jakožto přirozenoprávních hodnot zvláště významných	120
6.4.2. Odčinění újmy na zdraví v občanském zákoníku	122
6.4.2.1. Koncepční přístup občanského zákoníku k odčinění újmy na zdraví	122
6.4.2.2. Obsahové pojetí pojmu ublížení na zdraví	125

6.4.3. Dlouho očekávané posílení významu soudcovského uvážení při odčínování újmy na zdraví.....	125
6.4.3.1. Revoluční změna v oblasti odčínování újmy na zdraví v českém právním prostředí	125
6.4.3.2. Obavy z právní nejistoty při odčínování újmy na zdraví.....	128
6.4.4. Určování přiměřené výše peněžité satisfakce za vytrpěné bolesti.....	130
6.4.5. Určování přiměřené výše peněžité satisfakce za ztížení společenského uplatnění	131
6.4.6. Právo sekundárních obětí na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví osobě blízké	133
6.4.6.1. Základní právní aspekty odčinění duševních útrap.....	133
6.4.6.2. Pojetí duševních útrap sekundárně poškozeného.....	137
6.4.6.3. Pomocná kritéria při určování výše peněžité satisfakce odčínující sekundární újmu	138
7. Právo na náhradu majetkové újmy při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka.....	143
8. Právo na vydání bezdůvodného obohacení při neoprávněném nakládání s přirozenoprávními hodnotami člověka.....	145
Závěr	149
Seznam použitých zdrojů	153
Seznam zkratk	165
Abstrakt	167
Klíčová slova.....	170
Abstract.....	171
Key words	174

Úvod

Ústředním motivem, jenž mě vede k sepsání této rigorózní práce, je předložení co nejdetailnějších poznatků o přístupu zejména českého soukromého práva k ochraně přirozenoprávních hodnot. Součástí mého úsilí bude taktéž koncentrace na zasazení jádra tohoto velmi aktuálního právního tématu do právně-teoretických a právně-filosofických souvislostí. Takové poznatky, které budou mít původ v nejrůznějších zdrojích, se budu v některých případech snažit také doplnit o vlastní úvahy a hodnotící stanoviska. Ze zmíněného širokého spektra zdrojů mám záměr věnovat zvýšenou pozornost judikatuře soudů z toho důvodu, že právní závěry ukotvené do soudních rozhodnutí jsou způsobilé poskytnout velmi důležitá zjištění o tom, jak je v příslušné právně aplikační praxi k ochraně přirozenoprávních hodnot člověka přistupováno.

Přirozenoprávní hodnoty (tzn. život, zdraví, lidská důstojnost, svědomí atd.) jsou automaticky neoddělitelně spjaté s existencí každého člověka. Široké právo na ochranu těchto hodnot tak nevyvěrá z ničeho jiného než ze samotné existence lidského života. Jednotlivá práva chránící tento druh hodnot člověka jsou tak ve svém souhrnu zdrojem ochrany samotného lidství, tedy toho nejpodstatnějšího, co činí člověka člověkem. Jde o práva, jež jsou v návaznosti na mnohaletou českou humanistickou tradici, která byla dvakrát přerušena režimy brutálně pohrdajícími právy člověka, materiálním těžištěm ústavního pořádku a nezbytným komplementem současné evropské právní kultury. Respektování takových práv ze strany vnějších subjektů, je projevem úcty k životu člověka.

Pro každou lidskou bytost tyto hodnoty dosahují toho nejvyššího významu. Ochrana takových hodnot, je jedním z nejzákladnějších úkolů, k jehož naplnění musí být v právním prostředí demokratického právního státu přistupováno s veškerým nezbytným úsilím. Dojde-li k následku spočívajícímu ve vzniku újmy na přirozenoprávních hodnotách, jde vzhledem k uvedenému o mimořádně závažnou skutečnost. K nápravě takového závažného stavu musí mít poškozený k dispozici účinné právní nástroje. Proto obsahové pojetí této rigorózní práce má primární ambici nabídnout, a to skrze provedení analýzy co nejširšího spektra pramenů, co nejkompaktnější systematický rozbor komponentů právního ochranného systému, jehož předmětem jsou zmíněné hodnoty, které se vyskytují na těch nejvyšších příčkách hodnotového žebříčku každé civilizované společnosti. Aby se mi v předkládané práci

podařilo dostat uvedenému záměru, považuji za nezbytné začít takový rozbor co nejdetailnějším popisem specifických atributů těchto práv, dále jejich obsahovým pojetím a také jejich zakotvením v českém právním řádu.

Jelikož jsem si v této práci předsevzal předložit detailní popis a v některých případech i vlastní hodnotící stanoviska k právní ochraně hodnot lidství v českém prostředí, je potřebné se zastavit u právního instrumentu všeobecně známého jako občanskoprávní odpovědnost. Tento právní nástroj má zcela zásadní roli v tomto právním ochranném systému. Proto má pozornost bude soustředěna nejen na znaky škůdcova jednání, jejichž souhrnná přítomnost je základním předpokladem pro uplatnění tohoto právního instrumentu, ale i na obsahové pojetí zaktivovaného odpovědnostního vztahu.

Jednotlivá práva vyplývající poškozenému ze zaktivovaného odpovědnostního vztahu jsou právními nástroji k zajištění nápravy újmy na přirozenoprávních hodnotách, neboť jejich uplatnění je pro původce takového neoprávněného zásahu spojeno s negativním působením. V předkládaném textu chci shromáždit katalog práv s takovým účelovým určením, přičemž součástí tohoto katalogu bude jejich co nejdetailnější popis, zahrnující zejména definování podmínek jejich uplatnění a vymezení jejich podob prostřednictvím nárokových plnění, která mají povahu civilněprávní sankce.

Vzhledem k nastíněnému zaměření této práce, bude má pozornost upnuta ve větším rozsahu k jednomu právu, které je důležitou součástí výše zmíněného katalogu. Chci předložit obsáhlejší právní pojetí práva určeného k satisfakčnímu odčinění nemajetkové újmy na přirozenoprávních hodnotách. Důvodem, který mě vede k tomuto koncepčnímu opatření, je ta skutečnost, že tomuto právu byl svěřen obzvláště obtížný úkol. Toto právo má svým uvedením do praxe zajistit skrze objektivně projevená kritéria obnovení spravedlivého uspořádání právních poměrů, jakožto ideálního výsledku snahy o odčinění subjektivně vnímané újmy uvedeného druhu.

1. Přirozená práva člověka

1.1. Teoretické právní pojetí přirozených práv člověka

1.1.1. Úvod do teoretického pojetí přirozených práv člověka

Pro práci je stěžejní vymezení pojmu přirozených práv člověka (dále jen „PPČ“) a těch nejzákladnějších obecných hodnot lidství, které se pod ochranu těchto práv uchylují. Ve své práci se budu zabývat nejrůznějšími aspekty újmy na PPČ. Důraz bude kladen zejména na ty aspekty, který se týkají újmy na vybraných přirozených právech a způsobů nápravy této specifické újmy. Vymezení pojmu PPČ a popsání právního přístupu k nim, a to nejen v českém právním prostředí, je nezbytným úvodem do problematiky tématu této práce, která usiluje zejména o komplexní zmapování právního ochranného systému PPČ včetně jeho nejpodstatnějších specifík.

Přirozenoprávní teorie, neboli také jusnaturalismus, je právně filosofickou myšlenkou. Tato právní teorie se zabývá PPČ, která lze zahrnout do kategorie základních lidských práv dosahujících mimořádné důležitosti. Přirozenoprávní teorie je konstruována na humanistických ideálech stavících na nejpřednější příčky hodnotového žebříčku takové hodnoty, které jsou neoddělitelně spjaté s existencí lidské bytosti jako jsou zejména život, zdraví, individuální svoboda ve všech svých projevech, vážnost, čest, důstojnost, usilování o vlastní štěstí, soukromí. Bez ochrany takových hodnot by lidé nežili v důstojnosti.¹

Tato teorie, která vychází z přirozeného řádu vyznačujícího se nezávislostí na lidské vůli, má za sebou dlouhý historický vývoj spojený s úsilím o její promítnutí do oblasti práva.² V různých historických obdobích, v různých právních prostředích spojených s jednotlivými státními celky, jí byla přiznávána v systému práva rozdílná míra důležitosti. Po tragických zkušenostech učiněných v obdobích, kdy některými státními režimy v rámci jejich zacházení s právem byla PPČ brutálně potlačována, což se promítalo do uplatňování bezbřehého a bezhodnotového právního pozitivismu, lze však v posledním období v některých právních prostředích některých států pozorovat intenzivní snahu o důkladné uznávání a respektování PPČ. V takových právních prostředích tak dochází do určité míry k symbiotickému jevu. V jednom celistvém

¹ Amnesty International. *Lidská práva* [online]. [cit. 2016-07-4]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav>.

² TELEČ, Ivo. *Přirozená práva člověka* [online prezentace]. 2013 [cit. 2016-08-18]. Dostupná z: [file:///C:/Users/Marek/Downloads/PRIROZEN%C3%81%20PR%C3%81VA%20CLOVEKA%20%20%20OCHRANA%20OSOB%20%20%20NOSTI%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Marek/Downloads/PRIROZEN%C3%81%20PR%C3%81VA%20CLOVEKA%20%20%20OCHRANA%20OSOB%20%20%20NOSTI%20(3).pdf).

právním prostředí má svoji nezanedbatelnou roli jak právní pozitivismus, tak i právní naturalismus. Oba tyto přístupy se vzájemně doplňují a prolínají. V rámci jednoho právního prostředí spoluexistují. Takovou spoluexistenci práva pozitivního i práva přirozeného v rámci jednoho právního řádu lze označit také jako dualistický přístup.

Nejrůznější aspekty uvedení přirozenoprávního přístupu do právní praxe a jeho vztahem k právně pozitivistickému přístupu se také v mnoha případech zabývaly soudy v rámci své rozhodovací činnosti. Soudy tak sehrávají v konkrétních případech stěžejní roli v ochranném systému PPČ. Jsou to zejména tyto orgány státu, které mají v příslušných právních prostředích možnost vtáhnout PPČ do právně aplikační praxe. Právě soudy, jakožto vysoce specializované orgány k provádění právní aplikace, poměrně často posuzují komplikované situace, kdy váží, zda se v daném konkrétním případě přiklonit k čistě formalistické aplikaci práva nebo zda provést aplikaci pozitivního práva při zohlednění také přirozenoprávního přístupu. Podíváme-li se k našim západním sousedům do Německa, nalezneme zde velké množství soudních rozhodnutí zabývajících se touto problematikou. Nepochybně k tomu přispěly historické negativní zkušenosti tohoto státu s nelidským totalitním režimem, jehož právní prostředí se vyznačovalo právě bezhodnotovým právním pozitivismem opovrhujícím PPČ, což se samozřejmě projevovalo v jeho tehdejších obecně závazných právních předpisech. Spolkový ústavní soud SRN se ve svém slavném rozhodnutí z roku 1968, které se týká nařízení č. 11 k zákonu o říšském občanství ze dne 24. 11. 1941, na jehož základě docházelo k odebírání občanství a majetku židovskému obyvatelstvu, které emigrovalo, právě zabýval povahou a postavením PPČ v daném právním prostředí. Spolkový ústavní soud SRN zde právě formuloval svá stanoviska ke vztahu přirozenoprávní koncepce a koncepce pozitivistické. Dovodil prioritní postavení přirozeného práva před právem pozitivním, a to tehdy dojde-li ke kumulativnímu splnění dvou podmínek. První podmínka spočívá v rozporu pozitivní normy s fundamentálními principy spravedlnosti a druhá v intenzitě tohoto rozporu, přičemž musí být dána taková intenzita, která je evidentní a musí dosahovat nesnesitelné míry. Dojde-li k tomu, že právní předpis splňuje obě tyto podmínky, k čemuž v případě posuzovaného právního předpisu zjevně došlo, lze takto vadný právní předpis označit za neplatný ex tunc, tedy od počátku a to i tehdy, byl-li takový právní předpis po určitou dobu aplikován a dodržován. V návaznosti na výše uvedené Spolkový ústavní soud SRN uvedl, že zákonodárce v rámci

své zákonodárné činnosti může stanovit neprávo, a proto soud, který by chtěl uznat právní následky takového vadného právního předpisu, nalézal by neprávo místa práva.³

1.1.2. Pojmová specifika přirozených práv člověka

Oproti jiným skupinám práv se PPČ vyznačují mnoha specifiky, která v mnoha případech poskytují zdůvodnění oné přirozenoprávní povahy tohoto druhu práv.

Takovými jejich specifiky se budu v následujících řádcích zabývat. Z mimořádně široké množiny všech známých práv se vyčleňuje poměrně úzká skupina právě PPČ svázaných nedílně s individuální existencí každého člověka, jakožto jejich jediným a výlučným právním subjektem. To vyplývá z jeho výsadního postavení oproti dalším osobám práva, kterými jsou osoby právnické (dále jen „PO“). Tedy výlučně člověk je nositelem přirozených práv. Z tohoto úhlu pohledu lze hovořit o nerovnosti mezi osobami práva a to tedy mezi osobami fyzickými a PO. Ta je zapříčiněna dle přirozenoprávní koncepce mezinárodně akceptovaným přirozeným právem člověka mít právní osobnost, být tedy subjektem práv a povinností.

Pozitivní právo nemá jinou možnost než uznat právní osobnost člověka. Pozitivní právo právní osobnost člověka promítnutím do svého obsahu nezakládá. J V souladu s uvedenými východisky je zřejmé, že v pozitivním právu reflektovaná právní osobnost je důsledkem osobnosti člověka jako takového.⁴

Naopak u právnických osob všechna přirozená práva absentují. Tento závěr vyplývá z toho, že je na ně v rámci přirozenoprávní koncepce nahlíženo jako na umělý organizační útvar a je tak na vůli státu, zda jim právní osobnost prostřednictvím své normotvorné činnosti přizná či nikoliv.⁵

Dále ona inherentnost (vnitřní sepjatost) přirozených práv s existencí lidské bytosti vykazuje znak nezadatelnosti. Ten se projevuje tím, že člověk se jich nemůže jednostranně vzdát. PPČ usilují o ochranu statusu lidské bytosti, vyjádřenou právem chráněným statkem, kterým je lidská důstojnost. Tu nemůže žádná lidská bytost ztratit. Se zcela zásadní inherentností přirozených práv s existencí lidské bytosti souvisí i další vlastnost PPČ, kterou je nezcizitelnost. Nezcizitelnost PPČ pro jejich nositele znamená,

³ HOLLÄNDER, Pavel. *Nástin filosofie práva (úvahy strukturální)*, Praha: Všehrd, 2000, str. 64.

⁴ RONOVSÁ, Kateřina. *Ochrana osobnosti* [online prezentace]. Brno: Právnická fakulta, MU [cit. 2016-08-18]. Dostupná z: <http://slideplayer.cz/slide/2911065/>.

⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 44 (3. 2. 2012).

že tato práva nemůže projevem vlastní vůle smluvně převést na jiného za úplatu ani je nemůže darovat jinému, a pokud by tak učinil, takový úkon nebude mít absolutně žádné právní následky. Uvedený přístup je konstruován na tom základě, že každá lidská bytost je přirozeným pánem své vlastní svobody. Pokud by tyto znaky PPČ nebyly respektovány, mohlo by docházet k situacím, kdy by se člověk mohl vlastním projevem vůle vzdát individuální svobody, čímž by se takto jednající člověk ocitl v otroctví.

Další jeden z jejich klíčových znaků PPČ se váže již k příčině jejich vzniku. PPČ vznikají, jak ostatně z jejich označení vyplývá, z lidské přirozenosti, chceme-li z podstaty existence lidské bytosti mající lidskou důstojnost. Příčinou jejich vzniku není žádný způsob projevování vůle lidské bytosti, ani společenství lidských bytostí nebo právem uměle vytvořených právních subjektů (tj. PO). Příčinou vzniku PPČ je sám okamžik vzniku existence člověka, kterým je narození. Z uvedeného v předchozí větě však v českém právním prostředí za splnění příslušných podmínek existuje výjimka. Český právní řád dokonce přiznává člověku způsobilost být subjektem přirozených práv ještě před okamžikem narození, kdy se tedy jedná o člověka počatého, avšak nenarozeného, odborně označovaného jako nasciturus. Předpokladem přiznání takové způsobilosti je však skutečnost, že se takový počatý člověk narodí živý. V této konsekvenci je pro určení okamžiku, od něhož lze nahlížet na člověka jako nositele některých PPČ, klíčové určení okamžiku početí, za který lze považovat okamžik uskutečnění biologického jevu, kterým je spojení zárodečných buněk majících schopnost se rozmnožovat.⁶ Člověk se tedy stává nositelem přirozených práv z titulu své existence nezávisle na vnějších jevech. Člověk žádným způsobem nenabývá přirozená práva. Tato skutečnost vyplývá ze signifikantní povahy PPČ, a to v podobě jejich vnitřní automatické spjatosti s lidskou bytostí. Lze tedy hovořit o nenabyvatelnosti PPČ na rozdíl od množiny práv stojících mimo skupinu přirozených práv, kterou tvoří zejména majetková práva. Pro úplnost je vhodné poznamenat, že člověk se okamžikem vzniku své existence stává nositelem PPČ. Nositelem tohoto druhu práv se člověk stává na dobu celého trvání svého života. V rámci celého trvání existence života je člověk vždy nositelem veškerých PPČ. Jak již bylo výše uvedeno, množina přirozených práv je člověku automaticky vrozena, proto bývají také označovány jako práva vrozená. V důsledku uvedeného se vymezování obsahu

⁶ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 184 - 186.

jednotlivých přirozených práv odvíjí od objektivních přirozených světových zákonitostí a přirozené lidské důstojnosti.⁷

K zániku PPČ dochází okamžikem smrti člověka, konkrétně okamžikem selhání veškerých jeho životních funkcí (srdeční, dýchací a mozkové). Příčinou zániku PPČ ve vztahu k individuálně určenému jedinci je tedy jeho smrt. PPČ nezanikají člověku v právním prostředí respektujícím PPČ žádným jiným způsobem, než je výše popsaná skutečnost smrti člověka.

Jak již bylo uvedeno, jiným způsobem nežli v důsledku smrti k zániku přirozených práv lidské bytosti nedochází. Proto lze hovořit ve vztahu k nositeli moci jako je stát, jenž je nadaný schopností jednostranně rozhodovat o právech a povinnostech lidské bytosti, o nezrušitelnosti PPČ. Lze tedy konstatovat, že stát, ani jiný subjekt není oprávněn zrušit ani prohlásit za neplatné PPČ a to ani ústavním zákonem mající v právním řádu nejvyšší právní sílu, jelikož PPČ vznikají, trvají a zanikají nezávisle na vůli státu.

Dalším specifickým znakem PPČ je problematika jejich identifikace-poznatelnosti. Ta je předpokladem pro zajišťování jejich ochrany ze strany státu. Jelikož PPČ jsou automaticky, bez dalšího navázána na existenci člověka, může nastat situace, že PPČ existují, aniž aby došlo k jejich identifikaci. Jak již bylo v rámci této podkapitoly uvedeno, přirozená práva člověka existují nezávisle na právu pozitivním, které je produktem nositele veřejné moci. Zdrojem poznání PPČ tedy není pozitivní právní norma, ale rozum a cit. Je-li způsobem poznání PPČ rozum, je tím míněn přístup zdravého rozumu, případně také rozumné očekávání či rozumné uspořádání soukromých poměrů stran. Druhý ze jmenovaných způsobů poznání PPČ, tedy cit, lze pro účely této oblasti detailněji vymezit jako cit pro dobro a spravedlnost nebo také cit pro rovnováhu subjektivních práv a obecných dober.⁸

Na okamžik identifikace konkrétního PPČ a na něj navazující definování obsahu takového PPČ navazuje problematika specifické ochrany jednotlivých PPČ. Ta musí mimo jiné brát v potaz i absolutní povahu PPČ, spočívající v tom, že PPČ působí vůči všem (tzv. erga omnes). Z absolutní povahy PPČ plyne, že všechny ostatní osoby práva

⁷TELEC, Ivo. *Přirozená práva člověka* [online prezentace]. 2013 [cit. 2016-08-18]. Dostupná z: [file:///C:/Users/Marek/Downloads/PRIROZEN%C3%81%20PR%C3%81VA%20CLOVEKA%20%20-%20OCHRANA%20OSOBNOSTI%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Marek/Downloads/PRIROZEN%C3%81%20PR%C3%81VA%20CLOVEKA%20%20-%20OCHRANA%20OSOBNOSTI%20(3).pdf).

⁸TELEC, Ivo. Občanské právo: přirozené právo, osobnostní a jeho státní ochrana. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 1, s. 1.

mají povinnost zdržet se jakýchkoliv neoprávněných zásahů do PPČ konkrétního člověka.

Dále je problematika ochrany PPČ ovlivněna tím, že PPČ mají přednost před státem, neboť mají nadpozitivní povahu, a to z toho hlediska, že stát není tvůrcem existence lidské bytosti, ani tvůrcem svobody člověka. Právo na ochranu takových hodnot spjatých s lidským individuem existuje nezávisle, odděleně od státu. PPČ předcházejí moc reprezentovanou státním aparátem a v důsledku toho nejsou primárně výrazem veřejné moci.⁹ Stát tedy prostřednictvím své regulační činnosti spočívající zejména v činnosti ústavní a zákonodárné existenci PPČ nezakládá, nýbrž omezuje se na to, že respektuje, uznává existenci veškerých PPČ a zahrnuje je pod svou ochranu bez ohledu na skutečnost, zda jsou obsaženy v ustanoveních jeho právních předpisů, které jsou již projevem jeho politické vůle. Role státu ve vztahu k PPČ zajišťováním jejich ochrany však není vyčerpána. Stát vedle jejich ochrany stanovuje prostřednictvím právních předpisů hmotněprávní podmínky způsobu jejich výkonu.

Elementárním záměrem státu v oblasti ochrany PPČ má být tedy důkladná snaha o to, aby byl jejich co nejučinnějším ochráncem. K dosažení uvedeného může využívat různé prostředky. Jedním z těchto prostředků ochrany PPČ, zejména vedle zajištění fungování soudní ochrany a zajištění ochrany dalšími orgány veřejné moci, je zakotvení ochrany PPČ do pozitivního práva. Tento jev lze označit jako zpozitivnění některých PPČ. Tím dochází k posílení právní jistoty, že PPČ jsou v daném právním prostředí respektována. Zpozitivnění PPČ je taktéž neoddelitelně spjata se zajištěním větší míry komfortnosti, která se týká uplatnitelnosti a vymahatelnosti PPČ, a to ve dvou vztahových rovinách. Jedna ze vztahových rovin se týká vztahu orgánů veřejné moci vůči lidské bytosti, kdy takové orgány vystupují při výkonu veřejné moci vůči lidské bytosti jako nadřízené subjekty. Druhá vztahová rovina se týká vztahu osob soukromého práva vůči lidské bytosti, kdy jde o respektování PPČ mezi právními osobami soukromého práva, které mají mezi sebou navzájem rovné právní postavení. V důsledku uskutečnění zpozitivnění některých PPČ, a tedy explicitním prohlášením státu, že se zavazuje k ochraně v právním předpise jednotlivě formulovaným PPČ, nelze nabýt dojmu, že jsou ochráněna pouze PPČ, kterým se dostalo takové výsady. Stát má povinnost pomocí jemu dostupných prostředků chránit i ta PPČ, která nebyla zakotvena

⁹ GRYGAR, Jiří aj. *Teorie práva I*. Olomouc: Univerzita Palackého, Právnická fakulta, 2003, s. 117.

do jeho právních předpisů. K tomu se stát uznávající PPČ zavazuje tím, že se v pozitivním právu komplexně hlásí k principu ochrany PPČ v jejich souhrnu. Tato komplexní ochrana veškerých PPČ, která je poskytována státem nezávisle na výslovné formulaci jednotlivých PPČ v právních předpisech, vyplývá z té skutečnosti, že nelze předložit uzavřený výčet veškerých PPČ.

S jevem zpozitivnění PPČ dochází i k tomu, že stát prostřednictvím právních norem stanovuje způsob výkonu PPČ. S tím je spojeno stanovení mezí uplatňování PPČ.

Až na ojedinělé výjimky jednotlivých PPČ, které následně nastíním, stát prostřednictvím své normotvorné činnosti může způsobit omezení výkonu PPČ. Mezi PPČ, u nichž je ze strany státu dána neomezenost jejich výkonu a to tedy prostřednictvím obvyčejného zákona, jehož primárním účelem by bylo omezení výkonu takových PPČ, lze řadit například právo na individuální svobodu svědomí a také vzhledem k povaze chráněné hodnoty i právo na svobodu myšlení.¹⁰ Konstatovaná nepostižitelnost uvedených PPČ omezením jejich výkonu ze strany státní moci je projevem zásady úcty státu k právům člověka a občana.

V rámci otázky právní ochrany poskytované dotčeným PPČ ze strany státu, a to zejména prostřednictvím soudů, je nutné se také zaměřit na délku poskytování této právní ochrany. S délkou poskytování právní ochrany je konkrétně sepjat institut promlčení. To nezpůsobuje zánik existence promlčitelného práva, nýbrž zánik uplatnitelnosti takového promlčitelného práva u jiného subjektu. PPČ jsou však zásadně nepromlčitelná. To pro jejich nositele znamená, že u těchto jejich práv nedochází v důsledku uplynutí časového úseku označovaného jako promlčecí lhůta ke ztrátě uplatnitelnosti jako je tomu u některých jiných práv. Nepromlčitelnost PPČ značí jejich mimořádnou důležitost, která je jim v některých právních prostředích poskytována. Stát poskytuje ochranu PPČ po celou délku jejich existence, tedy po celou délku života jedince. Od nepromlčitelnosti PPČ je třeba odlišit s nimi související promlčitelná práva, která vzniknou člověku v důsledku neoprávněného zásahu do jeho přirozených práv. Jde tedy o taková promlčitelná práva, jenž se týkají odčinění újmy na PPČ.¹¹

¹⁰ Nález ÚS ČR ze dne 11. 3. 2003, sp. zn. I. ÚS 671/01.

¹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná také online na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 136 (3. 2. 2012).

1.2. Osobnost člověka jakožto předmět ochrany přirozených práv

1.2.1. Zvláštnosti pojmu osobnosti člověka

Svůj vznik, trvání a zánik spojují PPČ s existencí lidské bytosti. Přirozená práva chrání hodnoty, které jsou neoddělitelně spojeny s jednotlivými osobnostními složkami člověka, které mají ze své podstaty přirozenou povahu. Proto vzhledem k tématu této práce se nelze vyhnout právnímu pohledu na pojem osobnosti člověka a na ochranu jejich jednotlivých složek, jelikož až na ojedinělé výjimky (např. právo člověka k jeho jménu), mají práva chránící osobnostní hodnoty člověka před jejich neoprávněným dotčením přirozenoprávní charakter. Dojde-li k újmě na PPČ, projevem takové újmy je negativní následek postihující právem chráněnou hodnotu, kterou je právě osobnost člověka, jejímž nositelem je každý člověk. Existence PPČ a jejich specifické vlastnosti tedy sehrávají klíčovou roli v rámci právního ochranného systému osobnosti člověka. V mnoha ohledech tento specifický ochranný systém musí reflektovat skutečnost vysoké variability lidského bytí. Primárním účelem tohoto právního ochranného systému je zajištění všestranného a svobodného rozvoje osobnosti člověka a jejího individuálního uplatňování v rámci lidské společnosti.¹²

Po detailnějším zkoumání definic osobnosti člověka je zřejmé, že osobnost člověka je definičně komplikovaný pojem. Přesto se setkáváme s poměrně širokou škálou jejich různých, zpravidla interdisciplinárních definic. Jsou nám předkládány jak právní teorií, tak i právní praxí, a to zejména v posledně jmenovaném případě prostřednictvím soudní judikatury.

Všechny pokusy o vyčerpávající definici osobnosti člověka však narážejí na nezanedbatelnou překážku v podobě neschopnosti, postihnout veškeré její složky. Tato definiční nepostihnutelnost veškerých osobnostních složek je způsobena individuálním dynamickým vývojem osobnosti člověka v průběhu trvání lidského života. Na tuto charakteristickou dynamičnost osobnosti člověka působí zejména společenský vývoj, výchova, vzdělávání, dále vědecko-technický vývoj a také zcela zásadní vlastní aktivita jejího nositele, kdy se hovoří o „sebetvoření člověka“.

Projevem zmiňované proměnlivosti obsahové rozsahu osobnosti člověka může tedy být i takový jev, kdy daná lidská bytost v průběhu trvání svého života některý z

¹² LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 392.

atributů své osobnosti ztratí nebo stávající obsah její osobnosti bude naopak rozšířen o její nový atribut. Na základě uskutečňování tohoto jevu lze hovořit o tzv. elasticitě osobnosti člověka.¹³

Proto zformulované definice osobnosti člověka velmi často vykazují pro její těžko postihnutelnou šíři zužující charakter. Pro pojem osobnosti člověka je charakteristické, že vykazuje mimořádnou obsáhlost a proměnlivost. Proto nelze předložit vyčerpávající definici, která by spočívala v uzavřeném výčtu jednotlivých hodnot, aspektů a složek osobnosti člověka.

Se skepsí k vyčerpávajícímu definování osobnosti člověka se můžeme setkat jak u švýcarského odborníka na osobnost člověka Paula Tourniera, tak i v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Lékař Paul Tournier, který se v rámci svých vědeckých prací věnoval osobnosti člověka mimořádně do hloubky, v jednom ze svých děl k pojmu osobnosti člověka uvádí, že: „*Osobnost člověka, čistá a nepříkrášlená se nám vždycky schová.*“¹⁴ K tomu tento badatel dodává, že zkoumáním osobnosti člověka získává jen kusý a deformovaný její obraz, čímž odkazuje jak na již zmiňovanou proměnlivost jejího obsahového vymezení, tak i na neschopnost zachycení veškerých jejích aspektů.¹⁵

Jistou odtažitostí k vyčerpávajícím definicím osobnosti člověka, se ve své judikatuře netají ani ESLP. ESLP však pracuje ve své judikatuře s pojmem soukromý život, jelikož tento pojem soudcům ESLP předkládá Evropská úmluva o ochraně lidských práv publikovaná jako vyhl. č. 2009/1992 Sb. m. s. (dále jen „Úmluva“). ESLP se obsahovým rozsahem tohoto pojmu ve své judikatuře zabýval mnohokrát. ESLP tento pojem pojímá jako před vnějšími zásahy chráněnou sféru, v jejímž rámci může každý člověk dle svých přání svobodně realizovat svůj osobnostní vývoj a naplňovat svou osobnost.¹⁶ ESLP se dlouhodobě ve své judikatuře přiklání k širokému výkladu tohoto pojmu.¹⁷ ESLP však také zdůrazňuje, že takový jeho přístup neznámá, že je

¹³ Rozsudek NS ČR ze dne 26. 7. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2304/99.

¹⁴ ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 307.

¹⁵ ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 307.

¹⁶ App. No. 6825/74, 5 Eur. Comm'n H.R. Dec. & Rep. 86 (1976) (Commission Decision).

¹⁷ KILKELLY, Ursula. *The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of article 8 of the European Convention of Human rights*. Human rights handbooks, No. 1. Directorate General of Human Rights Council of Europe, s. 11. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168007ff47>.

pojem soukromý život bezbřehý.¹⁸ V této konsekvenci ESLP zkonstatoval, co se již nachází za rámcem pojmu soukromý život. K rozsahu tohoto Úmluvou chráněného pojmu uvedl, že povinnost k zajištění ochrany soukromého života musí být dodržena vždy, pokud existuje přímá a bezprostřední souvislost mezi konkrétním opatřením a konkrétními dopady takového opatření na soukromý život lidské bytosti. Například právo na utváření a rozvíjení mezilidských vztahů, jež je součástí práva na ochranu soukromého života, není porušeno v případě, kdy stát neučiní taková opatření, která by osobě se zdravotním postižením pomohla se dostat z místa svého pobytu na pláž, kde by dle tvrzení stěžovatele mohlo docházet k jeho výkonu uvedeného práva. Obsahové hranice tohoto pojmu musí být vždy s vynaložením veškeré úsilí stanoveny tak, aby představovaly vyvážený stav mezi obecným zájmem a zájmem, který je individuálně určeným lidské bytosti.¹⁹

Pod pojem soukromý život lze podřadit široký vyčet osobnostních hodnot, ostatně jak k tomu dochází i u pojmu osobnosti člověka. Lze uvést, že pojmy soukromý život a osobnost člověka vykazují poměrně vysokou míru obsahové shody. Je proto možné vztáhnout závěry ESLP týkající se pojmu soukromý život i na pojem osobnost člověka. Onu skepsi k definování pojmu soukromý život ESLP právě vyjádřil v jednom ze svých rozhodnutí, v němž uvedl: „*Nepokládá za možné ani nutné pokusit se o vyčerpávající definici pojmu "soukromý život". Bylo by příliš restriktivní limitovat tento pojem na "vnitřní kruh", v němž může jedinec žít svůj vlastní osobní život podle svých představ, a úplně z něho vyloučit svět nezahrnutý do tohoto kruhu.*“²⁰

V rámci právně aplikační praxe, vzhledem k výše uvedenému, považují za nezbytné přistupovat s jistou mírou obezřetnosti k pokusům o definování osobnosti člověka, a to jak k definicím, které se nacházejí jak v právní odborné literatuře, tak i v soudní judikatuře.

K závěru, který je uveden v předchozím odstavci, mě také vede elementární vlastnost definic, s níž se setkáváme nejen u definic osobnosti člověka. Takovou obecnou vlastnost definice však zvláště u definic osobnosti člověka shledávám jako

¹⁸ Judgment of European Court of Human Rights of 12. February 2016, *Bărbulescu v. Romania*, Application No. 61496/08, dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-159906%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-159906%22]}).

¹⁹ Judgment of European Court of Human Rights of 24. February, *Botta v. Italy*, Application No. 153/1996/772/973. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%2221439/93%22\],%22itemid%22:\[%222001-58140%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%2221439/93%22],%22itemid%22:[%222001-58140%22]}).

²⁰ Rozsudek ESLP ze dne 16.12.1992 ve věci *Niemitz proti Německu*, stížnost č. 13710/88.

obzvláště negativní. Touto negativní vlastností takových definic osobnosti člověka je jejich snaha o objektivní vymezení osobnosti člověka prostřednictvím zobecňujících prvků. Plošné užití objektivně pojaté definice osobnosti člověka má u takového specifického předmětu definice jako je osobnost člověka, do určité míry zmiňované negativní důsledky, a to pokud by došlo v právní praxi k aplikaci této zobecňující definice na individuálně určený případ, aniž by bylo přihlédnuto se vší nezbytnou důkladností k jedinečným aspektům konkrétní posuzované osobnosti člověka. Proto chci pro oblast právně aplikační praxe důrazně akcentovat, že při snaze o definování osobnosti člověka v daném individuálně určeném případě, je vhodné k objektivně pojatým a již existujícím definicím osobnosti člověka přistupovat pouze jako k inspiračním zdrojům. Tyto objektivně pojaté a již existující definice osobnosti člověka je nezbytné konfrontovat a přizpůsobit specifikům, která jsou vykazována osobností individuálně určené lidské bytosti. Rozsah a obsah osobnostních složek u každého člověka je rozdílný. Proto je v právně aplikační praxi nezbytné vytvářet definice osobnosti člověka, které se budou vždy vztahovat k individuálně určené lidské bytosti a budou důkladně zohledňovat její specifika.

1.2.2. Obsahové vymezení osobnosti člověka a její ochrana

Nutno také zmínit pozitivní aspekty vytváření definic, a to právě i pro oblast právní praxe. Navíc právní praxe, zajišťující na základě zákona co nejkomplexnější ochranu osobnosti člověka, si nemůže dovolit zcela rezignovat na snahy o obsahové vymezení tohoto pojmu. Je tedy potřeba prostřednictvím i nedokonalých definic osobnosti člověka ozřejmit, co je obsahem zákonem předpokládané osobnosti člověka.²¹

Prostřednictvím snahy o formulování definic osobnosti člověka, k čemuž zpravidla napomáhá jak existující riziko vzniku nepříznivých následků na osobnosti člověka, tak také rozmanité způsoby provedení takových neoprávněných osobnostních zásahů, může docházet k identifikaci nových jednotlivých osobnostních složek. Těmto nově identifikovaným osobnostním složkám lze v případě jejich neoprávněného zasažení poskytnout právní ochranu. Obsahovým vymezením jednotlivé osobnostní složky se taková osobnostní složka stává automaticky předmětem ochrany osobnosti člověka v její celistvosti. Nebude-li daná složka definována jako osobnostní složka, tedy

²¹ Usnesení NS ČR ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007.

nebude-li takové složce dán status součásti celistvé osobnosti člověka, nelze ji ani v rámci komplexní právní ochrany osobnosti člověka poskytovat právní ochranu. Definování jednotlivých osobnostních složek tedy napomáhá k usilování o komplexnější, obsahově rozsáhlejší a efektivnější ochranu osobnosti člověka.

Takové obsahové rozšíření práva na ochranu osobnosti o další pod něj podřaditelné jednotlivé dílčí osobnostní právo lze demonstrovat na osobnostním právu člověka na uskutečňování jeho života v příznivém životním prostředí. Před vynesením následujícího rozhodnutí ESLP nebylo právo člověka na uskutečňování jeho života v příznivém životním prostředí považováno za právo osobnostní povahy. K takovému přístupu docházelo nejen v českém právním prostředí. Právě k označení práva na uskutečňování lidského života v příznivém životním prostředí jako práva osobnostního, dospěl až na konci devadesátých let dvacátého století ve své judikatuře ESLP. Ve svém významném rozhodnutí ze dne 19. 2. 1998, Guerrová a další proti Itálii, stížnost č. 14967/89, v souvislosti se zatajením informací ze strany státu o škodlivosti provozu chemické továrny nacházející se zhruba jeden kilometr od lidských obydlí, k této záležitosti ESLP uvedl: „*Vážné zásahy do životního prostředí mohou mít dopad na blaho osob a mohou je zbavit možnosti pokojného užívání obydlí, čímž poškozují jejich rodinný a soukromý život.*“^{22 23}

Při započetí snah o vymezení osobnosti člověka je potřeba začít tím nejzákladnějším statusovým vymezením lidské bytosti. Lidskou bytost je nutno primárně pojímat jako objektivně existující stvoření, které má mezi ostatními stvořeními své výsadní postavení a přiznanou zvláštní hodnotu, přičemž nese svou osobnost.²⁴

Každý člověk od počátku do zániku své existence prochází svým individuálním, jedinečným vývojem, ovlivňovaným zejména biologickými, psychologickými a společenskými činiteli. Na uskutečňování takového vývoje lidského jedince je navázána v průběhu času proměnlivá množina jednotlivých osobnostních složek, hodnot a aspektů. Takové jednotlivé hodnoty však v daný konkrétní okamžik a ve vztahu ke konkrétní lidské bytosti vytváří ve svém souhrnu celistvou osobnost člověka. Na osobnost člověka je tak nutno nahlížet v její ucelenosti a nedělitelnosti. Lze proto

²² DOLEŽÍLEK, Jiří. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2008, str. 176.

²³ Human Rights and Environment, The case law of the European Court of Human Rights in Environmental cases. [cit. 2018-01-22]. Dostupné z: <http://www.justiceandenvironment.org/files/file/2011%20ECHR.pdf>.

²⁴ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 23. 10. 1952, 1 BvB 1/51 (in Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts)

hovořit z hlediska právní ochrany o pojetí osobnosti člověka v její fyzické, psychomorální a sociální soudržnosti. U každé individuálně určené lidské bytosti množinu jejich jednotlivých osobnostních hodnot, které tvoří ve svém souhrnu pevnou součást mozaiky její celistvé osobnosti, lze rozdělit do tří základních kategorií. Jde o kategorii zahrnující osobnostní hodnoty biologického charakteru. Další kategorie obsahuje osobnostní hodnoty společenského charakteru a do zbývající kategorie řadíme osobnostní hodnoty psychologického charakteru. Na základě uvedené základní dělby povahy osobnostních hodnot, lze stručně osobnost člověka popsat jako: „*Jedinečné spojení biologických, psychologických a společenských aspektů či spíš hodnot lidské bytosti.*“²⁵

První podkategorie celistvé osobnosti člověka, týkající se osobnostních hodnot biologického charakteru, zahrnuje osobnostní hodnoty zejména jako je z fyzického hlediska lidské tělo, včetně jeho konstituce, úroveň kvality lidského zdraví dané lidské bytosti, zvláštnosti vyplývající z jejího vzhledu, stavby těla, příslušnost k mužské či ženské populaci.

Druhá ze zmíněných tří podkategorií zahrnuje osobnostní hodnoty společenského charakteru. Tato podkategorie obsahuje zejména vážnost dané lidské bytosti, čest, soukromí, vytváření a rozvíjení více či méně významných vztahů s ostatními lidskými bytostmi, jelikož je zřejmé, že: „*V praxi neexistuje a ani nemůže existovat žádný autarkní člověk bez jakékoliv sociální vazby.*“²⁶ V případě posledně uvedené osobnostní složky (tzn. vstupování do sociálních vazeb a jejich následné rozvíjení), je předmětem právní ochrany zejména jak uspokojování emocionálních potřeb dané lidské bytosti, tak i emocionální intenzita daného mezilidského vztahu.²⁷

Další a poslední zmiňovaná podkategorie celistvé osobnosti člověka se zaměřuje na psychologické osobnostní hodnoty. Tato podkategorie zahrnuje jak duševní aktivity člověka, jako je zejména schopnost poznávání, vnímání, prožívání, charakterové vlastnosti, tak i aspekty jako je duševní zdraví, názorové sebeurčení, navenek projevující se jednání, jakožto v mnoha případech výsledek svobodné vůle lidské

²⁵ ŠVESTKA, Jiří aj. Občanské právo hmotné. Vyd. 1. Praha. Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 248.

²⁶ FABIO, Udo di. *Kultura svobody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 136.

²⁷ Gómez-Arostegui, H. Tomás. *Defining Private Life Under the European Convention on Human Rights by Referring to Reasonable Expectations*, 2005. California Western International Law Journal: Vol. 35: No. 2, Article 2, page 9. Dostupné také online: <https://scholarlycommons.law.cwsl.edu/cwilj/vol35/iss2/2/>.

bytosti, která díky svobodné myšlenkové činnosti konkrétního člověka vzniká v rámci individuálního procesu tvorby jeho vůle.²⁸

Hranice mezi jednotlivými osobnostními hodnotami zařazenými do uvedených tří podkategorií celistvé osobnosti člověka nelze vždy vnímat jako absolutní a bezvýhradní. Mezi těmito podkategoriemi existují jisté souvztažnosti. Proto lze uvést, že u některých osobnostních hodnot dochází k tomu, že i přes jejich řazení do odlišných podkategorií celistvé osobnosti člověka, dochází v některých aspektech k jejich vzájemné provázanosti.

Předpokladem pro poskytnutí právní ochrany osobnosti člověka, na níž má demokratický právní stát zvláštní zájem mimořádné důležitosti, je její uznání jakožto právně významné nemajetkové hodnoty v daném právním prostředí. V souvislosti s projevem respektu ze strany státu je nutné si opět uvědomit, ostatně jako již bylo v této práci sděleno, že „[o]sobnost každého člověka duchovně pramení mimo sféru právního řádu.“²⁹ Dojde-li k tomuto aprobačnímu úkonu, kterým příslušná část právního řádu sděluje svým adresátům (tzn. nositelům osobnostních práv), právní garanci ochrany jejich osobnosti, dostává se do právního řádu klíčové a mimořádně obsáhlé právo. Tímto obsáhlým právem je právě ono již v této podkapitole zmiňované právo na ochranu osobnosti člověka. Účelem tohoto obzvláště důležitého práva je zajištění komplexní ochrany osobnosti člověka v její celistvosti. Toto komplexní právo usiluje o poskytnutí ochrany veškerým hodnotám osobnosti člověka.

Státem aprobované právo na ochranu osobnosti člověka může být v případě demokratického právního státu naplňováno komplementárně, přičemž zpravidla tomu i tak bývá. Komplementárnost právní ochrany osobnosti člověka spočívá v tom, že v právním systému daného státu, jenž je nutno chápat jako celek vzájemně se doplňujících právních norem, je ochrana osobnosti člověka zakotvena v právních normách různých právních odvětví. Prostřednictvím komplementárnosti je umožněno nositeli jednotlivých osobnostních práv využívat k ochraně svých osobnostních hodnot právní nástroje nabízené v těchto různých právních odvětvích. V důsledku komplementárnosti lze například vedle trestní odpovědnosti použít i ochranu poskytovanou ostatními právními odvětvími.

²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007.

²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007.

Takové právní nástroje nacházející se v různých právních odvětvích se i přes svůj společný předmět ochrany od sebe navzájem odlišují. Tyto odlišnosti spočívají zejména jak ve způsobu jejich uplatnění, tak i stanovení jejich sankčního mechanismu. Odlišnosti takových právních nástrojů vyplývají ze zvláštností charakteristických pro dané právní odvětví, jehož jsou součástí.³⁰

1.3. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod a její vztah k přirozeným právům člověka

1.3.1. Ochranný systém přirozených práv člověka konstituovaný Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a svobod

Úmluva a její právní úprava základních lidských práv z roku 1950, z nichž některé naplňují znaky PPČ, byla vytvořena Radou Evropy sdružující většinu evropských zemí. Pro české právní prostředí je klíčovým mezinárodním přirozenoprávním smluvním dokumentem, jelikož je dle ustanovení čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., *Ústava České republiky* (dále jen „Ústava ČR“) součástí českého právního řádu a jejím ustanovením je přiznána aplikační přednost před zákony ČR. Pokud by tedy byla dána rozpornost mezi příslušnými ustanoveními Úmluvy a ustanovení zákona ČR, nedošlo by k aplikaci zákona ČR, nýbrž by v takovém případě byla aplikována příslušná ustanovení Úmluvy.

Důležitost Úmluvy je navíc zdůrazněna oproti ostatním mezinárodním právním dokumentům, které se zabývají úpravou PPČ, jako jsou například *Mezinárodní pakt o politických a občanských právech* (vyhl. č. 120/1976 Sb. m.s.) a *Úmluva o lidských právech a biomedicíně* (sděl. č. 96/2001), tím, že představuje právní základ velmi dobře propracovaného a efektivně fungujícího nadstátního systému praktické ochrany a kontroly dodržování lidských práv a svobod, zahrnujících i PPČ. Tento nadstátní ochranný systém je institucionálně zajišťován ESLP a Radou Evropy ve spolupráci s příslušnými orgány veřejné moci členských států právě Rady Evropy.

Úmluva, jakožto právně závazný dokument pro rozhodovací činnost ESLP a taktéž dokument představující právní základ pro jeden ze dvou pilířů soudní ochrany lidských práv a svobod pro členské státy Evropské unie, se prostřednictvím svých ustanovení jednoznačně hlásí k ochraně PPČ. Explicitně předkládá katalog

³⁰ Nález ÚS ČR ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.

nejdůležitějších PPČ vyvěrajících ze společných ústavních tradic členských států Rady Evropy. V této souvislosti je třeba zmínit, že obsahový rozsah ochrany PPČ vymezený v Úmluvě je dotvářen právě judikaturou ESLP požívajícího mimořádné autority.

1.3.2. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva a povaha jejich vnitrostátních účinků

V souvislosti s judikaturou ESLP, včetně jeho judikatury dotýkající se problematiky PPČ, je nutné podotknout, že ESLP svými rozhodnutími napravuje nejen v jednotlivých případech pochybení členského státu Rady Evropy, ale taktéž kvalitou svých rozhodnutí nastavuje minimální standart dodržování základních lidských práv a svobod na území takových členských států.

Konečná rozhodnutí tohoto mezinárodního soudního orgánu deklarující porušení či neporušení Úmluvy, jsou právně závazná pro vnitrostátní soudy toho členského státu Rady Evropy, proti němuž bylo vedeno řízení, z něhož takové konkrétní rozhodnutí ESLP vzešlo. Tento závěr vyplývá z ustanovení čl. 46 odst. 1 Úmluvy.

S rozdílným přístupem je potřeba počítat u rozhodnutí ESLP, která vzešla z řízení vedených proti jinému členskému státu Rady Evropy než ČR, neboť u takových rozhodnutí ESLP mají vnitrostátní soudy ČR obecnou povinnost k takovým rozhodnutím ESLP přihlížet. Tato povinnost pro členský stát Rady Evropy vyplývá z ustanovení čl. 1, 19 a 32 Úmluvy. Jak konstatoval v jednom ze svých nálezů ÚS ČR, plnění uvedené povinnosti není však bezpodmínečné, protože je požadováno, aby judikatorní závěry ESLP měly též význam pro interpretaci Úmluvy v českém kontextu.

³¹ ³²³³ Je tak zřejmé, že rozhodnutí ESLP nemá automaticky účinky vůči všem členským státům Rady Evropy, které nebyly účastníky daného řízení před ESLP. Jak vyplývá ze závěrů Interlakenské a Bightonské deklarace na dodržování této povinnosti je ze strany Rady Evropy kladen velký důraz. Co nejdůslednější dodržování této povinnosti má potenciál učinit ochranu lidských práv prostřednictvím systému zkonstruovaným Úmluvou ještě efektivnějším. Budou-li nejen vnitrostátní soudy členských států Rady Evropy v rámci plnění řešené povinnosti co nejdůsledněji usilovat o implementaci

³¹ Nález ÚS ČR ze dne 15. 11. 2006, sp. zn. I ÚS 310/05.

³² The Future of the European Court of Human Rights and the Brighton Declaration [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: http://assembly.coe.int/CommitteeDocs/2012/ajdoc42_2012.pdf.

³³ PETROV, Jan.: *Působení judikatury ESLP na národní právní řády*. Jurisprudence [online]. 2016. č. 1. s. 21 - 29. Dostupné z: <http://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/pusobeni-judikatury-eslp-na-narodni-pravni-rady-role-vnitrostatnich-organu.m-170.html>

judikatorních závěrů ESLP do své rozhodovací praxe, může se v konečném důsledku snížit počet opakujících se případů před ESLP.³⁴

Jak vyplývá z předchozího odstavce, ESLP svými právními názory zpracovanými ve svých rozhodnutích je schopen podstatným způsobem ovlivňovat přístup vnitrostátních soudů k ochraně PPČ. Zmíněné ovlivňování se projevuje zejména tím, že takové právní názory ESLP jsou reflektovány jak přímo ve výrocích vnitrostátních soudů ČR (tzn. Výrok vnitrostátního soudu bude vyneseno tak, aby byl v souladu s judikaturou ESLP.), tak i se stávají jejich argumentačními prostředky. Při provádění implementace judikatury ESLP za výše uvedených podmínek je potřeba, aby vnitrostátní soudy ČR s vysokou mírou důkladnosti a opatrnosti postupovaly tak, aby se jim podařilo vtáhnout takové právní závěry ESLP vhodným způsobem do rámce vlastního právního řádu. Je tak zřejmé, že při provádění uvedeného spočívá i velká míra odpovědnosti na vnitrostátních soudech ČR.

1.3.3. Stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva jakožto nástroj k dosažení ochrany přirozených práv člověka

Dojde-li v nějakém ze členských států Rady Evropy k újmě na PPČ, je poškozené lidské bytosti zaručeno právo obrátit se na ESLP. Na ESLP se člověk může obrátit prostřednictvím své individuální stížnosti směřující výhradně proti příslušnému státu, a to až po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků. V českém právním prostředí se tak lze obrátit na ESLP až poté, co ani Ústavní soud České Republiky (dále jen „ÚS ČR“) prostřednictvím svého rozhodnutí o ústavní stížnosti neposkytne ochranu lidskému právu nebo základní svobodě, jež dle tvrzení stěžovatele mělo být porušeno.

Na základě takové stížnosti ESLP posoudí, zda ke vzniku újmy na PPČ došlo či nikoliv. Oprávnění obrátit se za daných podmínek na ESLP bývá využíváno v oblasti snahy o poskytnutí ochrany PPČ poměrně často. I těmto stížnostem poškozených ESLP poměrně často z důvodu porušení PPČ garantovaných Úmluvou vyhovuje. To lze dovodit ze statistiky, která se stala součástí relativně nedávné Výroční zprávy ESLP 2016. Tato statistika řadí v jejich souhrnu mezi nejčastěji porušovaná práva garantovaná

³⁴ The Future of the European Court of Human Rights and the Brighton Declaration [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: http://assembly.coe.int/CommitteeDocs/2012/ajdoc42_2012.pdf.

v ustanoveních Úmluvy právě ta práva, jejichž obecným ochranným účelem je ochrana právě přirozenoprávních hodnot. Z celkového počtu porušených práv chráněných Úmluvou, přičemž se samozřejmě jedná o porušení zjištěná v rámci rozhodovací činnosti ESLP, se ve 22 % jednalo o porušení práva na svobodu a bezpečnost, k porušení zákazu mučení a nelidského zacházení došlo v 19, 7 % a k neoprávněnému zásahu do práva na život došlo v 5, 63 %.³⁵

Jak vyplývá z výše uvedeného, stížnost k ESLP je vždy dispozičním úkonem poškozeného člověka a vždy směřuje proti členskému státu Rady Evropy. Tudíž takovou stížnost nelze podat proti soukromoprávnímu subjektu. V případě, že ESLP konstatuje existenci vzniku újmy na PPC, je v důsledku tohoto zjištění zřejmé, že vnitrostátní soudní orgány v rozporu s Úmluvou neposkytly ochranu PPC. V důsledku tohoto negativního zjištění dojde ze strany ESLP ke spuštění nápravného mechanismu, jemuž jsou vnitrostátní orgány daného členského státu povinny se podrobit. Součástí tohoto nápravného mechanismu je i Výbor ministrů, jakožto politický orgán Rady Evropy, který na základě ustanovení čl. 46 odst. 2 Úmluvy dohlíží na výkon rozsudků ESLP.

Získá-li stěžovatel konečné rozhodnutí ESLP, jehož prostřednictvím bylo vyhověno jeho individuální stížnosti, následky ESLP konstatovaného porušení lidského práva nebo základní svobody nadále trvají a tyto následky nejsou dostatečně napraveny poskytnutím spravedlivého zadostiučinění, které bylo přiznáno ESLP, je stěžovatel oprávněn podat návrh na obnovu řízení u ÚS ČR. Podmínky oprávněnosti podat takový návrh příslušné osobě vyplývají z ustanovení § 119 odst. 1 a násl. *zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu*. V rámci takto iniciovaného řízení ÚS ČR je povinen zrušit svůj původní nález, pokud je takový jeho nález v rozporu s předmětným rozsudkem ESLP a v novém nálezu ÚS ČR vycházet z právního názoru ESLP.

Úmluva tedy přináší lidským bytostem s újmou na PPC za splnění určitých podmínek možnost domoci se nápravy takové újmy v rámci výše stručně popsáno

³⁵ Týden v justici, Evropský soud pro lidská práva [cit. 2017-02-25]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11129264015-tyden-v-justici/317281381900212/obsah/523223-evropsky-soud-pro-lidska-prava>.

mezinárodního právního ochranného systému PPČ, pokud vnitrostátní právní ochranný systém PPČ selže.³⁶

1.3.4. Obsahové vymezení přirozených práv člověka v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a svobod a jejich diferenciaci z různých hledisek

1.3.2.1. Obsahová charakteristika Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod

Úmluva je členěna do tří hlav, na které následně navazují dodatkové protokoly. Ve srovnání s jinými lidskoprávními smluvními dokumenty Úmluva předkládá poměrně stručný katalog lidských práv a svobod, který zahrnuje i v některých případech PPČ. Její stručný katalog se koncentruje na práva jednotlivce a zcela opomíjí práva kolektivní a skupinová. Zmiňovaná stručnost rozsahu lidských práv a svobod formulovaných v Úmluvě přispívá k posilování významnosti judikatury ESLP, a to v oblasti výkladu jejích jednotlivých ustanovení včetně pod ně podřaditelných jednotlivých dílčích lidských práv a svobod výslovně v Úmluvě neupravených.

1.3.2.2. Ochranné režimy přirozených práv člověka v Evropské úmluvě o ochraně lidských a svobod

Úpravu základních lidských práv a svobod vykazujících znaky PPČ nalezneme v několika ustanoveních její hlavy první. PPČ zakotvená v Úmluvě lze rozdělit z hlediska jejich absolutní a relativní ochrany do dvou skupin. Toto dělení vyplývá z jejího ustanovení čl. 15. Do první skupiny zahrnující nederogovatelná práva, tj. nezrušitelná práva, lze řadit PPČ jako je zejména právo na život nacházející se v ustanovení čl. 2 Úmluvy, právo nebýt mučen zakotvené v ustanovení čl. 3 Úmluvy, právo nebýt držen v otroctví a svoboda myšlení, svědomí a vyznání zakotvených v ustanovení čl. 9 Úmluvy.

Zcela zásadnímu právu na život, jež chrání tu nejdůležitější hodnotu, Úmluva pro jeho nedotknutelnost poskytuje téměř absolutní ochranu. V této souvislosti lze najít v Úmluvě z této opodstatněně velmi široké ochrany výjimky. Tyto výjimky mají zcela krajní povahu. Úmluva umožňuje zbavit člověka života tehdy, jde-li o uložený trest za činy spáchané ve válce. V ostatních případech trest smrti Úmluva nepřipouští. Z řešené

³⁶ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva: řízení před Evropským soudem pro lidská práva, formální náležitosti podání: Úmluva o ochraně lidských práv: jednací řád Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 7.

právní ochrany Úmluva však připouští i další výjimky. Jde o takové výjimky, kdy je stanoveno, že příslušné specifické jednání, v jehož důsledku došlo k usmrcení člověka, není v rozporu s Úmluvou. Za tímto účelem ustanovení čl. 2 odst. 2 Úmluvy stanovuje, že usmrcení bude v takových případech „*vyplývat z použití síly, které není více než nezbytné: a) při obraně každé osoby proti nezákonnému násilí; b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené; c) zákonně uskutečněné akce za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury.*“

Druhé skupině PPČ, která se nacházejí v Úmluvě, Úmluva zaručuje pouze relativní ochranu. Do této skupiny patří například právo na respektování soukromého a rodinného života, přičemž toto právo zahrnuje i ochranu obydlí a korespondence. Zmíněná relativní ochrana pro tuto skupinu PPČ znamená, že mohou být ze strany státní moci dočasně pozastavena nebo omezena, a to však ve zcela výjimečných situacích za účelem ochrany veřejného zájmu. V případě této druhé skupiny PPČ hovoříme o tzv. derogovatelných (tzn. zrušitelných) právech. V souvislosti s provedením omezení u této druhé skupiny PPČ uvedených v Úmluvě ESLP formuloval zásadu v podobě povinnosti provádění jejich restriktivního výkladu. To znamená, že dojde-li k omezení takového práva, omezení se nikdy nesmí dotknout samé podstaty omezovaného práva.³⁷

Úmluva umožňuje u této druhé skupiny PPČ provedení jejich omezení prostřednictvím tzv. bezpečnostní klauzule. K jejímu užití má docházet pouze v minimální míře. Pro provedení zmíněného omezení PPČ stanovuje bezpečnostní klauzule tři následující podmínky. Takové omezení musí být tedy provedeno na základě zákona, musí jít o opodstatněnou nezbytnost v demokratické společnosti a poslední podmínka spočívá v naplnění některého z Úmluvou předvídaných případů, kterými jsou například zájem na ochraně národní a veřejné bezpečnosti, zdraví a morálky, svobod a práv jiných.

1.3.2.3. Materiální diferenciace přirozených práv člověka v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a svobod

V Úmluvě nacházející se PPČ lze z věcného neboli materiálního hlediska rozdělit do čtyř skupin. Do první skupiny PPČ jsou řazena i vzhledem k výše uvedenému dělení taková nedotknutelná PPČ, jako jsou práva směřující k ochraně

³⁷ ŠIŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. Praha: Linde, 2007, s. 120.

života a důstojnosti člověka, která náleží k tzv. tvrdému jádru lidských práv. Pro tuto skupinu práv dosahuje velmi vysoké důležitosti ustanovení čl. 2 Úmluvy. Tento článek Úmluvy nese název „Právo na život“, v jeho prvním odstavci je život člověka, jakožto ta nedůležitější hodnota osobnosti člověka, svěřen pod ochranu zákona. Na uvedené ochranné ustanovení navazuje vyslovení zákazu, že nikdo nesmí být svého života úmyslně zbaven. Pod uvedenou Úmluvou garantované právo na život lze podřadit i právo na ochranu zdraví, přičemž jako právo na život, tak i právo na zdraví ve svém souhrnu spoluvytvářejí právo na duševní a tělesnou nedotknutelnost.³⁸

V ustanovení čl. 2 Úmluvy se nachází z tohoto zákazu výjimka, vztahující se k přípustnosti zbavení života v rámci výkonu soudem uloženého trestu. Avšak tato výjimka byla zrušena na základě protokolu č. 13 Úmluvy, jenž zakotvil zrušení trestu smrti za téměř všech okolností. Ona výjimka ze zákazu ukládání trestu smrti se vztahuje na ukládání trestu smrti pouze za činy spáchané v době války, jak bylo v souvislosti právem na ochranu života již poznamenáno.

Další tři výjimky z ochrany práva na život lze nalézt v ustanovení čl. 2 odst. 2 Úmluvy. První z výjimek spočívá v obranném jednání proti nezákonnému násilí, druhá má buď podobu provádění zákonného zatčení nebo v zamezení útěku osobě zákonně zadržované a poslední, tzn. třetí výjimka se vztahuje na zákonně uskutečněnou akci, jenž je vedena za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury. Při aplikaci každé ze tří výjimek musí být ovšem splněno, že ke zbavení života došlo za použití síly, které bylo více než nezbytné. Tímto apelem je zdůrazněna mimořádná krajnost takového postupu.

Do skupiny práv PPČ usilujících o ochranu základních hodnot lidství jako jsou lidský život a důstojnost člověka lze řadit také v ustanovení čl. 3 Úmluvy zakotvený zákaz mučení a v ustanoveních čl. 4 Úmluvy následující zákaz otroctví a nucených prací.

Ustanovení čl. 5 odst. 1 Úmluvy poskytuje za účelem zajištění osobní bezpečnosti jednotlivce a zabránění svévolnému a neospravedlnitelnému zbavování individuální svobody ochranu dalšího práva, které vykazuje znaky práva přirozeného. Tímto právem je právo každého na individuální svobodu a osobní bezpečnost.³⁹

³⁸ TELEČ, Ivo. Chráněné statky osobnosti. *Právní rozhledy*. 2007, roč.15, č. 8, s. 271.

³⁹ KRATOCHVÍL, Jan aj. *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 468.

Úmluvou chráněná hodnota individuální svobody je stejně jako výše rozebíraná hodnota života zařaditelná mezi hodnoty osobnosti člověka.

Ustanovení čl. 5 odst. 1 Úmluvy tedy stanovuje, že nikdo nesmí být zbaven svobody, k čemuž zároveň byla navázána ochrana hodnoty osobní bezpečnosti. Právě hodnota osobní bezpečnosti musí být chráněna v kontextu individuální svobody jednotlivce. I když se v tomto případě setkáváme s dvěma chráněnými hodnotami, je zřejmé, že tyto dvě hodnoty spolu úzce souvisejí. Jak vyplývá z judikatury ESLP, je nutné tyto dvě hodnoty spojit do rámce práva jediného, jak ostatně vyplývá i z doslovné dikce Úmluvy.⁴⁰

Ochrana hodnoty svobody a osobního bezpečí není Úmluvou poskytována absolutně, jelikož ustanovení čl. 5 odst. 1 Úmluvy obsahuje taxativní výčet případů, kdy do těchto hodnot může být zasazeno. Při aplikaci těchto výjimek z obecného zákazu musí být prováděn jejich obzvláště důkladný restriktivní výklad.⁴¹ Ustanovení čl. 5 odst. 1 Úmluvy pro takové případy, kdy dojde k omezení jednotlivce na svobodě, stanovuje obecnou podmínku, která vyžaduje, aby k omezujícímu úkonu došlo v souladu s daným řízením, jež je vedeno v souladu se zákonem. Detailnější podmínky postupu v rámci řízení, jehož účelem je omezení člověka na svobodě, při jehož uskutečňování musí být kladen mimořádně velký důraz na procesní a materiální zákonnost, jsou upraveny v ustanoveních čl. 5 odst. 2, 3, 4 Úmluvy.⁴²

Z důvodu stanovení řady procesních práv jednotlivce, který je vystaven omezením na své individuální svobodě, je ustanovení čl. 5 Úmluvy řazeno v rámci dělení na základě věcných hledisek do druhé skupiny práv. Ta zahrnuje práva procesního charakteru a procedurální povahy. Právo na ochranu samotné hodnoty individuální svobody, dle mého názoru, lze také řadit i do třetí skupiny práv nacházejících se v Úmluvě, která zahrnuje práva zajišťující nedotknutelnost soukromého života jednotlivce a práva zajišťující jeho duchovní, profesní a sociální seberealizaci.

Jak jsem již naznačil v závěru předchozího odstavce, třetí skupina práv vyplývajících z věcné diferenciací práv obsažených v Úmluvě, zahrnuje práva týkající se nedotknutelnosti soukromého života jednotlivce a jeho duchovní, profesní a sociální

⁴⁰ Rozsudek ESLP ze dne 13. 1. 2009 ve věci Giorgi Nikolaishvili proti Gruzii, stížnost č. 37048/04.

⁴¹ KRATOCHVÍL, Jan aj. *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 468

⁴² KRATOCHVÍL, Jan aj. *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 468.

seberealizace. Také některá práva spadající do posledně uvedené skupiny vykazující přirozenoprávní znaky. Pro tuto skupinu práv je stěžejní ustanovení čl. 8 Úmluvy. Tento článek Úmluvy zakotvuje právo na respektování soukromého a rodinného života a také právo na ochranu obydlí a korespondence jednotlivce. Základním účelem tohoto článku je naplňování tzv. principu osobní autonomie. Tento základní princip, jenž byl zformulován ESLP, požaduje zajištění všeobjímající garance ochrany privátní sféry člověka. Je tak nezbytné, aby tento princip osobní autonomie byl základním výkladovým vodítkem při provádění výkladu ustanovení tohoto článku Úmluvy.⁴³ Tento článek Úmluvy tak usiluje o poskytnutí co nejširší, nikoliv však absolutní ochrany autonomii jednotlivce, a to prostřednictvím vymezení tzv. negativního statusu svobody. Ten vyjadřuje, že do této garantované autonomie nemá nikdo zasahovat jak z prostorového hlediska, tak i co se rozhodování o vlastní integritě týče.

PPČ lze také nalézt i ve čtvrté skupině věcné diferenciací práv nacházejících se v Úmluvě. Tato čtvrtá skupina věcné diferenciací zahrnuje politická práva a svobody zajišťující pluralismus, demokracii a toleranci v životě společnosti. V této skupině práv a svobod mají přirozenoprávní povahu práva chránící hodnoty osobnosti člověka jako je svoboda myšlení, svědomí a vyznání, včetně práva na jeho změnu. Ochrana uvedených přirozených práv je zakotvená v ustanovení čl. 9 Úmluvy, který jejich prostřednictvím zakotvuje absolutní ochranu vnitřní autonomie jednotlivce. Stát za žádných okolností nesmí zasahovat do vnitřního přesvědčení jednotlivců. Mimo režim absolutní ochrany je však postavena svoboda týkající se projevů náboženského vyznání či přesvědčení, které je poskytnuta relativní ochrana. Podmínky omezení v předchozí větě specifikované svobody jsou zakotveny v ustanovení čl. 9 odst. 2 Úmluvy.^{44 45}

1.4. Přirozená práva člověka v Listině základních práv a svobod

1.4.1. Ústavněprávní ochrana přirozených práv člověka

Aby se přirozeným právům člověka v rámci daného vnitrostátního právního řádu dostávalo náležité právní ochrany a byl tak v rámci jeho fungování poskytnut právní

⁴³ Judgment of European Court of Human Rights of 29 July 2002, *Pretty v. The United Kingdom*, Application No. 2346/02. Dostupné z: <https://www.uniedirittiumani.it/wp-content/uploads/2012/07/CASE-OF-PRETTY-v.-THE-UNITED-KINGDOM.pdf>.

⁴⁴ KRATOCHVÍL, Jan aj. *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 965.

⁴⁵ ŠÍŠKOVÁ, N.: *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 2. vydání. Linde: Praha, 2008, str. 120 -122.

základ pro vytvoření důkladného vnitrostátního ochranného systému pro případ vzniku újmy na PPČ, je vysoce žádoucí zakotvit a zaručit ochranu takových práv v ústavních předpisech.

Ústavní předpisy jakožto právní normy nadané nejvyšší právní silou, jsou taktéž právní normy stanovující ty nejzákladnější právní priority právního řádu. Usilují o co nejpriléhavější a nejdůkladnější reflektování těch nejdůležitějších hodnot, jimž se v dané společnosti dostává uznání spojeného s hlubokým zájmem na jejich neporušování. V rámci hierarchického uspořádání právního řádu nesmí nastávat situace, kdy by právní předpisy nižší právní síly, chceme-li právní předpisy obyčejného práva nebo také práva podústavního, odporovaly ústavním předpisům.

V demokratickém právním státě ve vztahu k PPČ a jejich zakotvením v právních předpisech nelze akceptovat situaci, kdy ačkoliv na ústavní úrovni dochází ke garanci ochrany PPČ, je normotvůrcem uveden v právní život právní předpis, jehož prostřednictvím dochází k prolomení ústavně garantované ochrany PPČ. Je tedy v zájmu každé lidské bytosti vysoce žádoucí, aby ochrana PPČ prozařovala celým právním řádem a ochrana PPČ byla respektována všemi právními předpisy bez ohledu na jejich právní sílu v daném právním řádu.

Pokud by však nastala situace, kdy by právní předpis nižší právní síly obsahově odporoval ústavním předpisům, uplatní se úloha ÚS ČR, který je zvláštní soudní orgán stojící mimo soudní soustavu obecných soudů.

Primárním posláním ÚS ČR je zajišťování ochrany ústavně garantovaných základních práv a svobod, včetně těch z nich, které vykazují přirozenoprávní povahu. K naplňování takového ochranného poslání využívá ÚS ČR jak výše uvedené oprávnění, tak i oprávnění spočívající v rozhodování o ústavních stížnostech. Pro oblast ochrany ústavně garantovaných subjektivních přirozených osobnostních práv jednotlivce je toto oprávnění mimořádně důležité. K podání stížnosti jsou za předpokladu splnění podmínek stanovených v Ústavě ČR a *zákoně č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu*, aktivně legitimováni poškození jednotlivci, jejichž právům tohoto druhu nebyla poskytnuta ochrana v rámci soustavy obecných soudů.

1.4.2. Obsahové zakotvení přirozených práv člověka v Listině základních práv a svobod

1.4.2.1. Klíčové ústavněprávní předpisy České republiky a jejich přístup k přirozeným právům člověka

Ustanovení, hlásící se svým obsahem k ochraně PPČ, mají své mimořádně důležité místo v ústavních předpisech ČR. Takovým ustanovením se dostává největšího prostoru v Listině základních práv a svobod (dále jen „LZPS“), která byla vyhlášena usnesením předsednictva České národní rady a byla uveřejněna ve Sbírce zákonů pod č. 2/1993. Pro ucelený pohled na ochranný systém specializující se na ochranu PPČ na území ČR nelze opomenout ani Ústavu ČR. Ta sice nepředkládá katalog jednotlivých PPČ, ale konstruuje strukturu orgánů, které jsou nadány působností a pravomocí pro oblasti ochrany PPČ. V oblasti ústavního práva ČR uvedené dva ústavní právní předpisy vytváří ve svém souhrnu mimořádně důležitý komplement v komplexním ochranném systému PPČ. Oproti jiným komplementům tohoto právního ochranného systému se tento komplement vyznačuje specifickými znaky. Mezi tyto specifické znaky lze například zařadit nadřazenost tohoto komplementu ostatním komplementům právního řádu, nezákladnější obsahové vymezení předmětu řešené ochrany, větší míru obecnosti úpravy práv přirozenoprávní povahy a dále také jeho krajní uplatnitelnost pro splnění širokého výčtu podmínek.

1.4.2.2. Právně filosofická východiska a jejich požadavky na ústavně právní úpravu přirozenoprávních hodnot člověka

Zakotvením ochrany PPČ v LZPS je vymezen z právního hlediska v rámci právního řádu ČR základní přístup k lidskému individu. Takováto ustanovení přirozenoprávního charakteru vycházejí z představy, že „člověk má v řádu stvoření svou vlastní samostatnou hodnotu a že svoboda a rovnost jsou trvalými hodnotami státní jednoty.“⁴⁶ Je tedy zřejmé, že uvedený hodnotový přístup, jenž je charakteristický nejen pro LZPS, ale i pro lidskoprávní katalogy dalších demokratických zemí, je v přímém rozporu s přístupem totálního státu, pro nějž je signifikantní striktní odmítání lidské důstojnosti, svobody a rovnosti.⁴⁷

U ústavně právního katalogu základních práv a svobod jako je LZPS je pro účely zajištění náležité ochrany PPČ nezbytné, aby prostřednictvím ustanovení takového

⁴⁶ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 23. 10. 1952, I BvB 1/51 (in Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts).

⁴⁷ FABIO, Udo Di. *Kultura svobody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 95.

katalogu došlo k zakotvení univerzálního a základního požadavku lidské bytosti vůči státní moci, který spočívá v „základním nároku na úctu, jež náleží každému lidskému individuu, jako prioritní a nejvyšší hodnota.“⁴⁸ Za účelem naplnění uvedeného přirozenoprávního nároku lidské bytosti vůči státní moci je vysoce žádoucí, aby právní úprava ústavněprávního charakteru vycházela z toho, že k člověku je přistupováno jako k uznané hodnotě. Tento přístup reflektuje zásadní poznání civilizovaného lidského společenství, které dospělo k nutnosti ochrany existence člověka jako hodnoty, tedy k elementárnímu lidskému postoji s nejvyšší relevancí mající normativní obsah, což vede zároveň k tomu, že dojde k nevyhnutelnému respektování člověka jako přirozené osoby práva.⁴⁹

Dále člověk jako již uznaná hodnota musí získat právní status, kterým je jeho osobnost. Tento právní status v podobě jeho osobnosti chrání souhrnně veškeré jeho jednotlivé dílčí osobnostní hodnoty, aspekty a složky.

Dojde-li k naplnění uvedených dvou předpokladů, tedy lidská bytost je uznána jako hodnota a je jí přiznán nezbytný právní status, musí být taktéž taková ochrana lidského jedince garantována politickou autoritou, která se ke garanci v této oblasti zavazuje v pozitivní právní úpravě, k čemuž došlo i v právním řádu ČR, což z hlediska ochrany nejen PPČ lze hodnotit velmi pozitivně.⁵⁰

1.4.2.3. Ustanovení Listiny základních práv a svobod stanovující ochranu přirozenoprávních hodnot člověka

Zaměříme-li se na samotný faktický přístup LZPS k ochraně PPČ, jenž se promítá do její dikce, lze zjistit, a to již z její preambule, že jejím prostřednictvím se právní řád ČR jednoznačně hlásí ke koncepci neporušitelných PPČ a občana. V následujících ustanoveních LZPS pak předkládá katalog některých základních práv a svobod vykazujících přirozenoprávní povahu, jenž však vzhledem k povaze PPČ nelze považovat za vyčerpávající.

LZPS je tedy právní dokument přirozenoprávního charakteru, z jehož obsahu vyplývá: „*Těžištěm ústavního pořádku je jedinec a jeho práva garantovaná ústavním*

⁴⁸ FABIO, Udo Di. *Kultura svobody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 95.

⁴⁹ FABIO, Udo Di. *Kultura svobody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 91.

⁵⁰ WAGNEROVÁ, Eliška aj. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 55.

pořádkem. Jednotlivec je východiskem státu. Stát a všechny jeho orgány jsou ústavně zavázány k ochraně a šetření práv jednotlivce.“⁵¹ Ústřední pozornost LZPS věnuje zejména ochraně lidské bytosti, což lze považovat za výraz zásady zachování úcty státu k člověku a jeho přirozeným právům a je tedy nezpochybnitelné, že LZPS stanovuje jednoznačný primát lidské bytosti nad pospolitostmi více lidí jako je zejména stát, národ, třída či náboženská skupina.⁵²

Pro garanci ochrany PPČ má vysokou důležitost hned ustanovení čl. 1 LZPS. Toto ustanovení upravuje svobodu a rovnost lidí v právech a lidské důstojnosti. Jeho prostřednictvím dochází k uznání takového souboru práv, které má člověk již na základě skutečnosti své existence. Práva řazená do tohoto souboru, jejichž právní existenci stát nezakládá, mají tedy přirozenoprávní povahu. Pro zajištění ochrany PPČ je stěžejní, vedle ochrany svobody člověka, také explicitní ochrana rovnosti lidí v důstojnosti.

Hodnota lidské důstojnosti je přirozenou a nadpozitivní hodnotou. Tato hodnota stojí v samotném základu celého českého právního řádu a je jeho finálním účelem.⁵³ Dokonce ji lze označit jako jednu z nejvyšších hodnot člověka. Lidská důstojnost je automaticky součástí kvality každého člověka a zároveň součástí jeho lidství. Její uznání, respektování a přihlášení se k její aktivní ochraně umožňuje člověku užívat plně jeho osobnostních hodnot a poskytovat mu související nárok na respekt a uznání takových jeho osobnostních hodnot.

Z uvedeného pojetí hodnoty lidské důstojnosti plynou dva zákazy. Prvním je absolutní zákaz činit z člověka pouhý objekt státní vůle. Proto jak dovodil ÚS ČR je za účelem naplnění uvedeného zákazu nepřipustné, aby byl člověk nucen se zcela podrobit právu, a to jak při jeho interpretaci, tak i aplikaci, aniž by při uvedeném došlo k zohlednění individuálních zájmů člověka, tzn. jeho základních práv. Tento zákaz obsahově vyvěrá z proslulé teorie objektu, jejímž autorem je Günter Dürig.^{54 55} Druhý zákaz stanovuje, že nesmí docházet k vystavování osoby takovému jednání, které by způsobovalo zpochybnění její kvality jako subjektu.⁵⁶

⁵¹ Nález ÚS ČR ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07.

⁵² FILIP, J. *Základní východiska ústavní úpravy základních práv a svobod*. In. *Realizace základních práv a svobod v právním řádu ČR*. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 1994, s. 59-69.

⁵³ Nález ÚS ČR ze dne 6.3. 2012, sp.zn. I. ÚS 1586/09.

⁵⁴ ŠIMÁČKOVÁ, K.: *Ostych před důstojností jako právním pojmem aneb kdy se soudce bez důstojnosti neobejde*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-1-18]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/ostych-pred-dustojnosti-jako-pravnim-pojmem-aneb-kdy-se-soudce-bez-dustojnosti-neobejde>.

⁵⁵ Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

⁵⁶ Nález ÚS ČR ze dne 29.2.2008, sp. zn. II ÚS 2268/07.

K zajištění ochrany lidské důstojnosti přispívá jak ono již zmiňované ustanovení čl. 1 LZPS, tak i její zakotvení jako jedné z osobnostních hodnot v ustanovení čl. 10 odst. 1 LZPS. Tím je ochrana lidské důstojnosti ukotvena v samých základech celého řádu základních práv, která jsou obsažena v ústavním pořádku ČR.⁵⁷ Zajištění garance ochrany lidské důstojnosti prostřednictvím uvedených ustanovení LZPS je dle mého názoru ten nejzákladnější předpoklad pro zajištění ochrany dalších osobnostních hodnot člověka.

Ustanovení čl. 1 LZPS vedle jak jeho garance rovnosti lidí v důstojnosti a v právech, což zajišťuje rovnost hodnoty všech lidských bytostí, tak i jeho přiznání základním lidským právům vlastnosti jako je nezadatelnost, nezcizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost, vykazuje ještě další výjimečnost. Tato výjimečnost spočívá v tom, že zakotvuje přirozenoprávní hodnotu v podobě svobody lidí, a to tak, že ji pojímá ze všech ustanovení LZPS v tom nejširším rozsahu.⁵⁸

V návaznosti na uvedené je nutno uvést, že LZPS konkretizovaná základní lidská práva a svobody, včetně těch z nich majících přirozenoprávní charakter, jsou dle ustanovení čl. 3 LZPS garantována všem lidem bez jakéhokoli rozdílu. Tím je stanoveno, že tato práva jsou garantována zejména bez rozdílu pohlaví, rasy, víry a náboženského vyznání, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině. Tímto tak bylo vysloveno obecné pravidlo rovnosti neboli také zákaz diskriminace. Princip rovnosti je podstatným znakem přirozenoprávní koncepce, jelikož lidské bytosti jsou nositeli přirozených práv bez zohledňování jejich odlišností.

V návaznosti na již zmíněná ustanovení LZPS týkající se svým obsahem PPČ, LZPS předkládá další neuzavřenou skupinu jednotlivých PPČ, a to v prvním oddíle své hlavy druhé, jenž nese označení „*Základní lidská práva a svobody*“. Tento první oddíl hlavy druhé LZPS v oblasti úpravy PPČ dosahuje mimořádné důležitosti. Úprava jednotlivých PPČ obsažená v ustanoveních tohoto oddílu LZPS vykazuje obsahovou shodu s Úmluvou. Je však zřejmé, že úprava PPČ uvedená v LZPS předkládá oproti příslušné úpravě Úmluvy podstatně obsáhlejší katalog jednotlivých PPČ.

Ve zmíněném oddíle LZPS lze nalézt taková PPČ jako je např. přirozené právo člověka být subjektem práv. Garance tohoto práva je nezbytnou skutečností pro

⁵⁷ Nález ÚS ČR ze dne 29.2.2008, sp. zn. II ÚS 2268/07.

⁵⁸ WAGNEROVÁ, Eliška aj. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 61.

zajištění právního statusu, jenž umožňuje člověku být nositelem práv a povinností a tedy vstupovat do právních vztahů, včetně takových právních vztahů, k jejichž vzniku došlo v důsledku objektivně existující újmy na jeho PPČ. Těm bude vzhledem k tématu této práce věnována obzvláště velká pozornost.

Další navazující jednotlivá PPČ zakotvená v oddíle prvním, hlavy druhé LZPS, usilují o zajištění ochrany autonomní sféry jednotlivce. V takovém široce pojímaném rámci autonomní sféry jednotlivce dochází k ochraně hodnot osobnosti člověka, z nichž některé mají přirozenoprávní charakter. Ochranu takových PPČ lze nalézt konkrétně v ustanoveních čl. 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14 a čl. 15 LZPS. LZPS garantovaná relativní ochrana této autonomní sféry lidské bytosti poskytuje prostor pro svébytnou existenci lidského individua. Tato relativní ochrana zbavuje (pozn. Lze se však setkat s výjimkami.) oprávnění zasahovat do této autonomní sféry lidské bytosti, a to jak státní moc, již je poskytnuto nadřazené právní postavení nad jednotlivcem, tak i ostatní právní osoby, které jsou naopak v rovném právním postavení se subjektem, jehož autonomní sféra je chráněna.

Pro prostředí většího množství nositelů osobnostních práv, tedy v prostředí lidské společnosti, v návaznosti na výše uvedené vyplývá, že je člověk oprávněn provádět individuální výkon svého osobnostního práva všemi možnými způsoby. Avšak takové způsoby individuálního výkonu musejí splňovat kumulativně následující dva znaky: 1) Zákaz zasahování do osobnostních práv druhého člověka, čímž tedy dochází k promítnutí principu, že svoboda jednoho, končí tam, kde začíná svoboda druhého. 2) Zvolený způsob výkonu osobnostního práva nesmí odporovat zákonným podmínkám, které jsou stanoveny pro takový výkon.

1.4.2.4. Obsahové pojetí soukromí člověka a jeho vztahy k podobným pojmům

Při vymezování pojmu chráněné autonomní sféry jednotlivce, již je prostřednictvím uvedených ustanovení LZPS poskytována ochrana, je potřeba se zabývat vztahem tohoto pojmu k právně využívanému pojmu soukromí. Pojem soukromí je explicitně zmíněn i v ustanovení čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 LZPS.

Z obecného pohledu pojem soukromí stejně jako uvedený pojem autonomní sféra jednotlivce umožňuje člověku realizovat jeho individuální svobodu. Pod obecné

pojetí této individuální svobody člověka lze zařadit základní práva a svobody konkretizované již ve zmiňovaném oddíle prvním hlavy druhé LZPS.

Autonomní sféra jednotlivce vykazuje do značné míry s právním pojmem soukromí v jeho širokém slova smyslu obsahovou shodu. To ve svém důsledku znamená, že pod obsahový rozsah práva na soukromí lze řadit osobní sféru člověka, jejíž součástí jsou dílčí osobnostní hodnoty. Při zkonstatování uvedeného závěru je nutné však brát v potaz i následující odlišnou koncepci týkající se vztahu těchto dvou pojmů. Právo na soukromí je totiž právo vyznačující se složitou definiční uchopitelností. Ta vyplývá z jeho poměrně velké obsahové šířkosti. V některých právních úpravách se pak můžeme setkat i s jeho řazením jako jednoho z dílčích osobnostních práv širokého práva na ochranu osobnosti.

Zajištění ochrany soukromé sféry pro lidskou bytost, která si váží své svobody utvářet vlastní soukromý život podle vlastní vůle bez vnějších zdrojů působení a která si uvědomuje svou zranitelnost v některých životních situacích, v nichž některé složky osobnosti mohou být vystaveny ohrožení či může docházet k jejich přímému poškození, je zcela přirozeným a zásadním požadavkem vůči současné relativně vševědoucí a taktéž relativně všudypřítomné státní moci. Splnění požadavku lidského individua na ochranu jeho soukromé sféry a jeho následné důkladné nepřetržité naplňování, by si každá moderní civilizovaná společnost měla vytyčit jako tu nejvyšší prioritu.

Potřebnost garance ochrany soukromí si intenzivně uvědomoval i soudce Nejvyššího soudu USA L. D. Brandeis. Tento soudce společně s právníkem S. D. Warren dospěl k právnímu závěru, že na právo na soukromí je nutno nahlížet jako na samostatnou právní kategorii. Na základě přesvědčivosti své argumentace zdůvodňující uvedený závěr přispěli k rozvoji konceptu práva na soukromí. Taktéž se jim podařilo k této právní kategorii upoutat značnou pozornost jak ze strany laické, tak i odborné veřejnosti.⁵⁹ L. D. Brandeis i v rámci výkonu své funkce soudce Nejvyššího soudu USA usiloval o ochranu soukromí lidské bytosti. Tento jeho postoj se projevil i v případě *Olmstead vs. United States*, který se dostal k posouzení až Nejvyššímu soudu USA. Ve svém významném disentaním stanovisku obsaženém v rozhodnutí z roku 1928, které se týkalo právě případu *Olmstead vs. United States*, se L. D. Brandeis jednoznačně ohradil

⁵⁹ BRANDEIS, Luis D.; WARREN, Samuel D. The Right to Privacy. Harvard Law Review. 1980, roč. 4, č. 5. Dostupné z: http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/articles/privacy/Privacy_brand_warr2.html.

proti porušování práva na soukromí, neboť v tomto případě stát bez souhlasu soudu odposlouchával soukromé telefonické hovory žalobce.⁶⁰ Ve zmíněném disentaním stanovisku soudce L. D. Brandeis k pojetí práva na soukromí akcentoval: „*Tvůrci naší Ústavy na sebe vzali odpovědnost vytvořit příznivé podmínky pro usilování o štěstí (...) Přiznali právo (proti státu) být ponechán "sám sobě" - což je nejkomplexnější či nejobsažnější právo ze všech a zároveň i právo, které je nejvzácnější civilizovanému lidstvu.*“⁶¹

Po prostudování jednotlivých ustanovení oddílu prvního hlavy druhé LZPS lze uvést, že na jejich základě se veřejná moc zavázala, v souladu s akcentovaným požadavkem soudce L. D. Brandeise, k povinnosti nenarušovat soukromí lidské bytosti, a to ve fyzickém, informačním a rozhodovacím smyslu.⁶² LZPS tak svojí úpravou v této oblasti vytváří základní předpoklad pro dosahování náležité ochrany osobní sféry člověka. Jelikož v této části LZPS garantovaná základní práva a svobody vykazují značnou obecnost, je rozhodující pro skutečné zajištění kvalitní ochrany soukromí člověka, jakožto hodnoty vyplývající z jeho přirozenosti, uvádět taková základní práva a svobody do právně aplikační praxe.

1.5. Přirozená práva člověka v občanském zákoníku

1.5.1. Pojetí přirozenoprávního přístupu v občanském zákoníku

1.5.1.1. Explicitní přihlášení se k přirozenoprávní koncepci v občanském zákoníku

Nyní se dostáváme k dalšímu komplementu, který se podílí na naplňování ochrany přirozených osobnostních práv. Soubor právních norem za tímto účelem určených lze nalézt v příslušných ustanoveních zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „ObčZ“), jakožto obecného soukromoprávního kodexu. Úprava přirozených osobnostních práv zapracovaná do ObčZ na rozdíl od ochrany poskytované v LZPS, jež se vyznačuje pluralitou přirozených osobnostních práv, volí jiný mechanismus ochrany. Ten v rámci této podkapitoly rozeberu níže.

⁶⁰ Judgment of U.S. Supreme Court, *Olmstead v. United States*, 277 U.S. 438 (1928). Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/277/438#writing-USSC_CR_0277_0438_ZD.

⁶¹ Nález ÚS ČR ze dne 22. 3. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10.

⁶² SELTENREICH, R. *Právo na soukromí v kontextu ústavního vývoje USA*. Právník, 2000, roč. 139, č. 1, s. 23 - 36.

ObčZ na rozdíl od již derogovaného zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „ObčZ z r. 1964“), jenž byl jeho dlouholetý předchůdce, navazuje z právně filosofického hlediska na explicitní přihlášení se ke striktní přirozenoprávní koncepci, k jejímuž zakotvení došlo v proslulém ustanovení § 16 Obecného zákoníku občanského vyhlášeného pod č. 946 Sb. z.s. císařským patentem ze dne 1. 6. 1811 v Rakouském císařství (dále jen „OZO“). V OZO jeho autor F. von Zeiller uvedl: *„Každý člověk má vrozená již samotným rozumem seznatelná práva, a jest ho tudíž považovati za osobu.“*⁶³ Toto ustanovení OZO zapříčinilo životnost a aplikovatelnost OZO po dlouhé historické období. Přičemž bylo tehdejší právní doktrínou důrazně akcentováno, že jeho redaktoři považovali za nejvyšší a základní přirozené právo svobodu lidskou, z níž pramení veškeré právo.⁶⁴

1.5.1.2. Ustanovení občanského zákoníku stanovující ochranu přirozenoprávních hodnot člověka

Pro obsahový rozsah a koncepční přístup ObčZ k jednotlivým přirozeným osobním právům považuji za stěžejní jeho ustanovení § 1 odst. 2, § 3 odst. 1 a 2, § 19 a § 81 až § 117. Již z ustanovení § 1 odst. 2 ObčZ vyplývá jedna z nejzákladnějších zásad soukromého práva. Tato zásada stanovuje, že osoby mají právo si ujednat vzájemná práva a povinnosti odchylně od zákona, pokud jim to zákon výslovně nezakazuje. Jde o zásadu, která má vedle jiného také souvislost s ochranou osobnostních práv, včetně těch z nich, která mají přirozenoprávní povahu. Limitace nezávislosti vůle v podobě zákonného zákazu obsaženého v právní normě, předmětné ustanovení zakazuje také komplexně veškerá ujednání, která by porušovala dobré mravy, veřejný pořádek nebo práva, která se týkají postavení osob. Ze zmíněných osobních práv právní úprava explicitně akcentuje práva, jejichž účelem je ochrana osobnosti. Proto tedy jsou zakázána taková ujednání osob práva, jejichž naplňováním by docházelo k neoprávněným zásahům do osobnosti člověka. Z uvedeného tedy také dále vyplývá výkladový závěr, že ta ustanovení ObčZ, jejichž obsah se zabývá osobností člověka, jsou zásadně kogentní. Proto adresáti takových právních norem nemají

⁶³ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 308, 309.

⁶⁴ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 308, 309.

možnost se od jejich dikce vlastním projevem vůle odchýlit, a tedy je musí plně jako kogentní respektovat.

Nyní se dostávám k ustanovení § 3 odst. 1 ObčZ, jehož prostřednictvím se ObčZ přihlašuje k přirozenoprávní koncepci. V tomto ustanovení ObčZ lze nalézt návaznost na již v této práci zmiňované ustanovení preambule LZPS, která deklaruje onu neporušitelnost PPČ. Uvedené ustanovení ObčZ činí výčet těch nejzákladnějších soukromým právem chráněných hodnot jako je: důstojnost a svoboda člověka, možnost člověka usilovat o vlastní individuální štěstí, možnost člověka vynakládat úsilí o štěstí lidí, k nimž ho váže citový vztah, tedy členů jeho rodiny a dalších jemu lidí blízkých.

Vytyčením uvedených chráněných hodnot tak ustanovení § 3 odst. 1 ObčZ definuje elementární účel ObčZ a vytváří vodítko pro řešení složitých případů. Dále uvedeným ustanovením, majícím zejména výkladový význam, se ObčZ hlásí k tomu, že každý člověk má právo utvářet svůj život podle vlastních představ, jež se projevují v množině učiněných jednotlivých rozhodnutí. S následky takových zrealizovaných rozhodnutí je pak zároveň samozřejmě nerozlučně svázána i osobní odpovědnost daného jedince. I této problematice bude v rámci práce věnována pozornost.

Ustanovení § 3 odst. 1 ObčZ garantuje prostor pro aktivní jednání lidské bytosti, a to v rámci její svobody, která jí ze své přirozenosti náleží, ale která je právním řádem ohraničena. Zároveň toto ustanovení vyjadřuje skepsi ke státu, jakožto zdroji schopnému zasahovat a ovlivňovat průběh individuálních lidských životů, jelikož nikoliv stát, ale pouze daná lidská bytost má nejlepší představu o tom, jaké jednotlivé komponenty mají ve svém souhrnu utvářet její osobní životní koncept.^{65 66}

V ustanovení § 3 odst. 2 ObčZ jsou koncentrovány další právní zásady reflektující hodnotovou stupnici, z níž úprava ObčZ vychází. Navázání zmíněných zásad na hodnotovou stupnici je projevem axiologického přístupu autorů ObčZ. Nutno podotknout, že jde o výčet zásad, který je neuzavřený. Pro ochranu přirozených osobnostních hodnot člověka je stěžejní zásada zakotvená v ustanovení § 3 odst. 2 písm. a) ObčZ. Uvedení této zásady na prvním místě vyplývá z jejího účelu garantovat ochranu života, zdraví, svobody, cti důstojnosti a soukromí.

⁶⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 35,36 (3. 2. 2012).

⁶⁶ FABIO, Udo Di. *Kultura svobody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 10.

Dalším ustanovením, které sehrává důležitou roli v ObčZ ve snaze o naplňování přirozenoprávního přístupu, je ustanovení § 19 ObčZ. To bylo inspirováno výše uvedeným ustanovením § 16 OZO. Ustanovení § 19 odst. 1 ObčZ výslovně deklaruje, že každá lidská bytost má práva, která jsou jí vrozená a k poznání existence těchto práv, dochází samotným rozumem a citem. Dále je také v tomto ustanovení stanoveno, že jak meze pro uplatňování práv tohoto druhu, tak i způsob jejich ochrany stanoví zákon. Právě ta zákonná ustanovení vymezující meze uplatňování PPČ a upravující způsob jejich ochrany mají stěžejní význam pro téma této práce. Protože dojde-li k překročení zákonných mezí při uplatňování PPČ, může dojít u druhého člověka k újmě na jeho PPČ. Poškozenému pak následně zákon poskytuje v rámci komplexní ochrany jeho přirozených osobnostních práv různé způsoby, kterými se lze domoci nápravy takového právně závadného stavu, a to prostřednictvím aplikace institutu právní odpovědnosti.

Ustanovení § 19 odst. 2 ObčZ obsahuje výslovný zákaz disponování s PPČ z vůle jejich nositele. Jde tedy o zákaz spočívající v nepřipustnosti jejich zcizení a vzdání se práv tohoto druhu. Tím je zakotven zákaz například otročských smluv, jejichž předmětem by byl závazek nositele PPČ k vzdání se vlastní svobody ve prospěch druhé smluvní strany. Zároveň uvedené ustanovení ObčZ obsahuje i třetí zákaz. Tento třetí zákaz stanovuje, že zásadně nelze omezovat PPČ v míře, která by byla v rozporu s dikcí zákona, dobrými mravy nebo veřejným pořádkem. Pokud by došlo k porušení kteréhokoli z uvedených tří zákazů, sankcí pro původce by byla zdánlivost takového jeho zakázaného jednání.⁶⁷

1.5.2. Specifika ochrany přirozených práv člověka v občanském zákoníku

1.5.2.1. Antropocentrické ukotvení úpravy přirozených práv člověka v rámci systematiky občanského zákoníku

Dostávám se k ustanovením ObčZ, která provádějí resp. konkretizují úpravu přirozených osobnostních práv z LZPS. Taková ustanovení ObčZ ve svém souhrnu vytvářejí centrální obecnou zákonnou materii stanovující podmínky výkonu uvedeného druhu práv a zakotvují základní mechanismus jejich ochrany. Ocitáme se v oddíle šestém, hlavy druhé právní části ObčZ, jenž je v rámci svých ustanovení § 81 až 115 věnován osobnosti člověka. Je potřeba poznamenat, že umístění úpravy osobnosti

⁶⁷ LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 152, 153.

člověka v rámci celkového systematického uspořádání ObčZ, které zohledňuje jeho axiologičnost, je záměrné. Této druhově určené úpravě je poskytnuta vzhledem k antropocentrickému pojetí ObčZ přednostní důležitost, a proto je řazena před ustanovení týkající se dalších oblastí regulovaných ObčZ jako je zejména rodina a vlastnictví, což reflektuje obecně známou skutečnost, že „*bez života není vlastnictví a ani rodina.*“⁶⁸

1.5.2.2. Pojetí práva na ochranu osobnosti člověka

Klíčové právo na ochranu osobnosti člověka je zakotveno pomocí generální klauzule v ustanovení § 81 ObčZ. Toto ustanovení má pro ochranu neuzavřeného výčtu osobnostních hodnot člověk zcela zásadní důležitost. Garantované právo na ochranu osobnosti tak, jak je promítnuto ve zmíněné zákonné úpravě, si klade za cíl, poskytnout ochranu všem hodnotám osobnosti člověka. Je tedy zřejmé, že tato generální klauzule poskytuje ochranu jak osobnostním hodnotám člověka majícím přirozenoprávní charakter, tak i těm, které přirozenoprávní charakter nemají. Na základě uvedeného generální klauzule tedy rozlišuje dvě kategorie osobnostních práv. Takto zákonně konstruované občanské subjektivní právo na komplexní ochranu osobnosti člověka, které se vyznačuje značným obsahovým rozsahem, vyvěrá z institutu jednotného všeobecného osobnostního práva (dále jen „VOSP“). Pod VOSP lze subsumovat všechny přirozenoprávní i nepřirozenoprávní dílčí hodnoty osobnosti člověka, jelikož chrání osobnost člověka jako nedělitelný celek. Takový přístup k ochraně osobnosti člověka jako celku vyplývá z jejich reálných pojmových znaků.

Dle mého vyhodnocení takto obsahově a funkčně nastavená generální klauzule sleduje svůj ochranný účel zdařile a s potřebnou přiléhavostí reflektuje povahu celistvé a v průběhu plynutí času proměnlivé osobnosti člověka. Na popsanou generální klauzuli osobnosti člověka je tedy fixována schopnost být garantem ochrany hodnot osobnosti člověka.

Z obecných ustanovení ObčZ týkajících se osobnosti člověka vyplývá, že při hledání osoby práva oprávněné k aktivnímu uplatnění práva na ochranu osobnosti nutno rozlišovat dvě následně popsané situace. Klíčovou skutečností, která odlišuje situace popsané v následujících dvou odstavcích, je zjištění, zda došlo k neoprávněnému zásahu

⁶⁸ TELEČ, Ivo. Občanské právo: přirozené právo, osobnostní a jeho státní ochrana. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 1, s. 1.

do přirozenoprávní hodnoty člověka za trvání jeho života, nebo až poté co nastal okamžik jeho smrti.

Je bezpochyby zřejmé, že věcnou aktivní legitimaci má přímo každá lidská bytost, do jejíhož VOSP bylo zasaženo. Pro úplnost chci uvést, že takovou věcnou aktivní legitimaci poškozená osoba samozřejmě ztrácí okamžikem její smrti. Stihla-li však před svou smrtí uplatnit právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích u orgánu veřejné moci a řízení o přiznání či nepřiznání takového práva nebylo v době jejího života ukončeno, stává se takové právo majetkové povahy na základě ustanovení § 1475 odst. 2 ObčZ součástí pozůstalosti a v zahájeném řízení je oprávněn pokračovat dědic poškozené osoby. Na základě v předchozí větě uvedeného ustanovení ObčZ věcnou aktivní legitimaci k uplatnění práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích po poškozeném, který již zemřel, bude mít jeho dědic i tehdy, jestliže poškozený za svého života stačil opatřit od škůdce uznání takového práva majetkové povahy. Uvedené dva případy, kdy právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích se stává součástí pozůstalosti, jsou výjimkou z ustanovení § 2009 odst. 2 ObčZ. Proto nelze výše uvedené dva případy vztahovat na uplatňování práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v nepeněžitě formě, neboť práva na nepeněžitou satisfakci újmy na PPČ smrti poškozeného zanikají.⁶⁹

Druhý z výše avizovaných případů spočívá v tom, že ke vzniku újmy na osobnostních právech člověka došlo až po okamžiku jeho smrti. Pro uvedené skutkové okolnosti ustanovení § 82 odst. 2 ObčZ obsahuje institut postmortální neboli pietní ochrany osobnosti člověka, který slouží k ochraně přetrvávajících osobnostních hodnot zemřelého člověka.

V ObčZ zakotvený institut pietní ochrany osobnosti zesnulého člověka svěřuje věcnou aktivní legitimaci k uplatnění práva na ochranu osobnosti všem osobám blízkým takového zesnulého, do jehož osobnosti bylo neoprávněně zasaženo. Definiční vymezení osob blízkých je k dispozici v ustanovení § 22 odst. 1 ObčZ. Vzhledem k široce definovanému okruhu osob blízkých v ustanovení § 22 odst. 1 ObčZ došlo oproti příslušné úpravě obsažené v ObčZ z r. 1964 k rozšíření okruhu osob blízkých, které jsou věcně aktivně legitimovány k ochraně osobnosti zesnulého člověka. Ustanovení § 15

⁶⁹ Usnesení NS ČR ze dne 18. 4. 2017, sp. zn. 30 Cdo 89/2015.

ObčZ z r. 1964 výslovně svěřovalo takové oprávnění pouze manželu, partnerovi, dětem a nebylo-li dětí, tak jejich rodičům, a tak oproti aktuální právní úpravě neposkytovalo uvedené ochranné oprávnění např. bezdětným svobodným lidem, jejichž rodiče již zemřeli.^{70 71}

Závěrem této podkapitoly nutno také zmínit, že člověku, jehož osobnost byla neoprávněně dotčena, ObčZ poskytuje vedle obecných práv také výlučně uzavřený katalog zvláštních osobnostních práv. Tato zvláštní osobnostní práva spočívají buď v povinnosti zdržení se právně závadného jednání nebo také v povinnosti odstranění následků takového jednání. Jak obecným civilním právům, tak i zvláštním osobnostním právům bude v rámci dalších částí této práce věnována detailnější pozornost, jelikož jejich prostřednictvím dochází k nápravě újmy na PPC.

1.5.2.3. Účast právnické osoby na ochraně osobnostně poškozeného člověka

Na ochraně poškozeného, jehož VOSP bylo neoprávněně dotčeno, má též po splnění daných zákonných podmínek možnost participovat PO. K této participaci dochází zejména v případech, kdy neoprávněný zásah do osobnosti daného člověka zároveň poškozuje i oprávněné zájmy PO.

Úvodem chci konstatovat, že i při zapojení PO do ochrany osobnosti člověka platí, že právo na ochranu osobnosti náleží přímo člověku, jehož osobnost byla neoprávněně dotčena. Nedochozí tak k prolomení zmíněného principu, který je ukotven v ustanovení § 82 odst. 1 ObčZ. K zapojení PO do ochrany osobnosti člověka při naplnění určitých podmínek dochází za pomoci zřízení zástupčího oprávnění.

Jak vyplývá z ustanovení § 83 odst. 1 ObčZ, PO může buď na základě smluvního nebo zákonného zastoupení člověka, jehož osobnost byla neoprávněně dotčena, vystoupit jeho jménem na jeho ochranu. To však pouze v případech, kdy dojde k neoprávněnému zásahu do osobnosti člověka v rámci jeho činnosti vykonávané pro PO. Uvedené zákonné ustanovení tak koncipuje zvláštní účelově vymezené zastoupení osobnostně poškozeného člověka právnickou osobou. Aby však PO mohla takové

⁷⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 63 (3. 2. 2012).

⁷¹ ODŘEJOVÁ, Eva. *Občanskoprávní ochrana osobnosti po její smrti - srovnání platné právní úpravy a úpravy v novém občanském zákoníku*. epravo.cz [online]. [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/obcanskopravni-ochrana-osobnosti-po-jeji-smrti-srovnani-platne-pravni-upravy-a-upravy-v-novem-obcanskem-zakoniku-93147.html>.

zastoupení realizovat, zmíněné ustanovení ObčZ vedle již uvedené podmínky přidává další podmínku, a to v podobě vyjádření souhlasu poškozeného člověka s tímto ochranným zastupováním, což je ostatně standardní požadavek institutu smluvního zastoupení. Poškozený člověk tak má v takovém případě možnost volby, zda bude své právo na ochranu osobnosti uplatňovat sám nebo se při takovém uplatňování nechá po vyjádření svého souhlasu (smluvně) zastupovat PO.

Z uvedeného primárního pojetí však ustanovení § 83 odst. 1 ObčZ obsahuje výjimku. Na základě zmíněné výjimky bude PO oprávněna přistoupit k domáhání se práva na ochranu osobnosti za poškozeného přímo ze zákona. Půjde tedy o onen zmíněný případ zákonného zastoupení. A to však pouze tehdy, nebude-li daný člověk, poškozený v rámci své činnosti pro danou PO na svém osobnostním právu, schopen projevit vůli nebo bude u něj dána nepřítomnost.

Je nezbytné zdůraznit, že splnění všech výše uvedených podmínek, které stanovují oprávněnost PO vystoupit v zastoupení na ochranu osobnostně poškozené lidské bytosti, musí být dáno výlučně za trvání života osobnostně poškozeného člověka. Od popsaného je nutno odlišit případ, který vyplývá z ustanovení § 83 odst. 2 ObčZ. Na základě tohoto právního institutu ukotveného ve zmíněném ustanovení, po okamžiku smrti osobnostně poškozeného člověka, může PO přímo přistoupit k domáhání se jeho práva na ochranu osobnosti, bude-li však splněna pouze jedna podmínka. A to ta základní, která spočívá pouze v existenci souvislosti neoprávněného osobnostního zásahu s činností zesnulého člověka v dané PO. Tímto nově došlo oproti regulatorice obsažené v ObčZ z r. 1964 k zařazení PO za předpokladu splnění uvedené podmínky do okruhu osob, které jsou oprávněny domáhat se ochrany osobnosti zesnulého člověka.⁷²

73

1.5.2.4. Úprava dílčích přirozenoprávních hodnot

Na ustanovení ObčZ týkající se obecného vymezení uplatňování a rozsahu občanského subjektivního práva na ochranu osobnosti člověka, navazují další související ustanovení. Tato ustanovení se podrobně věnují úpravě podmínek výkonu a ochrany jednotlivých dílčích osobnostních práv. Pozornost je věnována zejména právu

⁷² LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 500, 501.

⁷³ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 318 - 320.

na duševní a tělesnou integritu, právu na soukromí a podobu, právům člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu. Právní regulace takových osobnostních složek obsahově zpravidla vyvěrá z dřívější judikatury NS ČR a ÚS ČR. Její materiální zařazení do ObčZ bylo důležitým krokem k zajištění funkční ochrany specifických hodnot osobnosti člověka. Toto obsahově určené zařazení do příslušných ustanovení ObčZ lze dle mého názoru hodnotit pozitivně. Pozitivní hodnocení zmíněného kroku autorů ObčZ dovozují zejména na základě vhodnosti detailnější zákonné úpravy, kterou v některých případech ustanovení ObčZ z r. 1964 neposkytovala, v čemž lze spatřovat zastaralost a následek doby, ve které ObčZ z r. 1964 vznikl.

Potřebnost detailnější zákonné úpravy týkající se dílčích osobnostních práv je dána větším celospolečenským zájmem na co nejširší ochraně osobnosti člověka. Je potřeba mít na paměti, že v rozmanitém prostředí, ve kterém se člověk vyskytuje, dochází k vystavení člověka velkému množství potenciálních zdrojů neoprávněných zásahů do jeho osobnosti, k čemuž například přispívá i progresivní technický rozvoj posledních let. Je zřejmé, jak vyplývá ze zvýšeného množství soudně řešených sporů o ochranu osobnosti po roce 1989, že si lidé více uvědomují hodnotu vlastní osobnosti, přičemž k takovému navýšení jednoznačně přispívá i větší odvaha osobnostně poškozených osob domáhat se ochrany svých práv u soudních orgánů. Na základě uvedeného lze tedy konstatovat, že se setkáváme u lidských bytostí s větší citlivostí na identifikování neoprávněných zásahů do jejich osobnosti. Toto uvědomování si hodnoty vlastní osobnosti je zároveň spojeno se zvýšenou potřebou osobnostně poškozených se takovým neoprávněným zásahům bránit, k čemuž užívají příslušných právních ochranných prostředků.

Od rozsáhlejší zákonné úpravy některých dílčích osobnostních hodnot si lze také důvodně slibovat přínos v podobě sníženého množství uskutečněných neoprávněných zásahů do osobnosti člověka. Adresáti těchto právních norem budou mít možnost se před přistoupením k zamýšlenému konání seznámit, co je dle zákonné úpravy považováno za oprávněný výkon jejich práva či nikoliv.⁷⁴

⁷⁴ NĚMEC, Ronald. *Malé zamyšlení nad ochranou osobnosti dnes a v NOZ ve světle tiskového zákona. Bulletin advokacie*. 2012, roč. 41, č. 6, s. 29-32. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/ba_06_2012_web.pdf.

2. Občanskoprávní odpovědnost za neoprávněný zásah do přirozených práv člověka

2.1. Základní charakteristika institutu občanskoprávní odpovědnost

Po předestření základního definičního pojetí PPC, které zahrnuje zejména základní popis katalogu hodnot neoddělitelně sepiatých s existencí člověka, jež jsou předmětem ochrany PPC, popis působení PPC v právním systému a popis jejich souvztažností k právním předpisům majících stěžejní význam pro české právní prostředí, se nyní dostávám ke klíčovému a tradičnímu právnímu institutu. Tímto právním institutem je občanskoprávní odpovědnost za újmu.

Institut sehrává klíčovou a nezastupitelnou roli nejen v českém ochranném systému PPC. K jeho aktivaci dochází jak již v případě rizika vzniku újmy na PPC, tak i v dokonaném způsobení újmy na již zmíněném druhu práv. Občanskoprávní odpovědnost lze tedy označit jako právní ochranný nástroj, jehož prostřednictvím dochází k zajištění ochrany práv poškozených.

Občanskoprávní odpovědnost je důležitým projevem právního odpovědnostního systému. Občanskoprávní odpovědnost spadá pod soukromoprávní odpovědnost. Soukromoprávní odpovědnost v tom nejzákladnějším členění na základě právního dualismu (tj. právo soukromé a veřejné) je vedle veřejnoprávní odpovědnosti právě druhým ze dvou základních projevů právní odpovědnosti. Vzhledem k tomu, že v rámci právního odpovědnostního systému existují ve vazbě na různá právní odvětví různé projevy právní odpovědnosti vykazující různá specifika, je vysoce vhodné, aby chápání základní podstaty právní odpovědnosti bylo u všech jejích projevů stejné.⁷⁵

Jak z právně teoretického pojetí, tak i z hlediska právně aplikačního občanskoprávní odpovědnost prochází určitým vývojem. Tento vývoj na ní zanechává hlubší či mělké koncepční stopy. Přetrvávajícím elementárním účelem občanskoprávní odpovědnosti zůstává poskytnutí možnosti k domáhání se ochrany při porušení právních povinností. Tedy v rámci domáhání se takové ochrany dovést poškozenou osobu k dosažení nápravy vzniklé újmy a odstranění právně závadného stavu.

Je tedy zřejmé, že naplnění primárního účelu občanskoprávní odpovědnosti bude vždy spojeno s identifikací právně nepřijatelného jednání dané osoby práva a dále její

⁷⁵ ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 368.

klíčovou schopností vyvolat negativní právní následky vůči původci takového protiprávního jednání, což se ze strany škůdce neobejde bez poskytnutí určitého plnění vůči poškozenému. K vyvozování negativních právních následků však je nutné podotknout, že musí být usilováno o jejich rovnováhu s mírou závažnosti postihovaného protiprávního chování.^{76 77}

Z uvedeného obecného a stručného nastínění primárního účelu občanskoprávní odpovědnosti vyplývá, že jako právní institut úzce souvisí s významnou římskoprávní spravedlnostní zásadou „*neminem laedere*“. Tato zásada stanovuje prevenční povinnost osobě práva nikomu svým jednáním neškodit. Jde tak v tomto případě o obecnou právní zásadu velkého významu. Proto požadavek na ochranu poškozených osob musí komplexně prozařovat obsahem právního řádu demokratického právního státu. Občanskoprávní odpovědnost tak sehrává roli funkčního právního nástroje, jenž si klade za cíl zajistit nápravu v podobě obnovení spravedlivého uspořádání právních poměrů mezi zúčastněnými osobami práva, a to tehdy, dojde-li k porušení zmíněné římskoprávní zásady, o jejíž naplňování je nutné bezvýhradně usilovat.⁷⁸ Z obecného hlediska je tak zřejmé, že aplikace institutu občanskoprávní odpovědnosti má předpoklady k zmírnění společenského pnutí, které by vznikalo porušováním zmíněné zásady „*neminem laedere*“.⁷⁹

2.1.1. Občanskoprávní odpovědnost a její základní zakotvení v občanském zákoníku

Ústřední právní úpravu občanskoprávní odpovědnosti nalezneme zapracovanou v ObčZ. Tato odpovědnostní právní úprava je pro svou univerzálnost aplikovatelná pro celou oblast soukromého práva. V rámci široké soukromoprávní právní oblasti se můžeme u jednotlivých odpovědnostních úprav navázaných na různá soukromoprávní právní odvětví setkat s určitými specifickostmi, kterými se vymezují vůči odpovědnostní úpravě předkládané ObčZ.

Úprava odpovědnostního práva v ObčZ, stejně jako takto druhově určená právní úprava ve francouzském Code Civil, inspiračně vyvěrá z duchovní tradice antické a

⁷⁶ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva*. Sborník Karlovarské právnické dny, 2012, č. 20, s. 184.

⁷⁷ DVOŘÁK, Jan aj. *Občanské právo hmotné 2*, 5.vydání. Praha: Wolter Kluwer, a.s., 2009, s. 56.

⁷⁸ BEJČEK, Josef. *Ekonomicko-právní souvislosti odpovědnosti za škodu. In Soukromé vymáhání kartelového práva. I. vyd.* Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta UK Praha (Luboš Tichý et al.), 2010. s. 43.

⁷⁹ Nález ÚS ČR ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13.

křesťanské civilizace. Právně filosofické východisko uvedené duchovní tradice spočívá v tom, že každý člověk je odpovědný za své jednání v plném rozsahu. Tedy odpovídá především za to, že se chová řádně a v souladu s právem a že plní své povinnosti.

Výše uvedené právně filosofické východisko je promítnuto do základního koncepčního nasměrování ObčZ. Toto nasměrování určuje, jak právní úprava obsažená v ObčZ přistupuje k občanskoprávní odpovědnosti. Jedná se o základní hodnotu liberálního právního řádu, v jehož centru stojí člověk nadaný svou individuální svobodou a rozumem. Toto základní odpovědnostní vodítko ObčZ (popř. základní odpovědnostní zásada) je obsaženo v jeho ustanovení § 24. To stanoví: *„Každý člověk odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout. Kdo se vlastní vinou přivede do stavu, v němž by jinak za své jednání odpovědný nebyl, odpovídá za jednání v tomto stavu učiněná.“*

2.1.1.1. Způsobilost člověka být občanskoprávně odpovědný

Po seznámení se zmíněným základním zákonným odpovědnostním pravidlem v závěru předešlé podkapitoly je nezbytné zdůraznit, že ObčZ vyžaduje po občanskoprávně odpovědném člověku, aby v době svého jednání byl nadán dvěma vlastnostmi. Tyto dvě vlastnosti spočívají za prvé ve schopnosti posouzení takového svého jednání a za druhé ve schopnosti své vlastní jednání ovládnout.

Požadavkem na přítomnost zmíněných dvou vlastností došlo k navázání občanskoprávní odpovědnosti na stupeň svéprávnosti daného člověka. Z toho vyplývá, že nést občanskoprávní odpovědnost není způsobilý takový člověk, který v době svého uskutečněného jednání, které je předmětem odpovědnostního posuzování, nebyl dostatečně svéprávný pro nedostatek věku nebo byl stížen přechodnou či trvalou duševní poruchou, což mělo za následek vymizení jedné nebo obou vlastností specifikovaných v předchozím odstavci. Z uvedeného existují dvě výjimky, přičemž považuji za vhodné předem zdůraznit, že k vyvození občanskoprávní odpovědnosti u konkrétního člověka je nezbytné, aby v době svého jednání byl právně svéprávný, čímž tedy dojde k naplnění jeho deliktů neboli odpovědnostní způsobilosti, která vykazuje obsahovou shodu s pojmem svéprávnosti.

První výjimka spočívá v tom, že i v právním slova smyslu plně nesvéprávný člověk může být občanskoprávně odpovědný. Muselo by se však zásadně jednat o

specifické jednání vykazující takovou povahu, na jejímž základě by byl takový plně nesvéprávný člověk schopný posoudit následky takového svého jednání a byl by taktéž schopný takové jednání ovládnout.

Druhá výjimka spočívá v tom, že občanskoprávně odpovědný je i člověk, který v době posuzovaného jednání nebyl plně svéprávný, přičemž takovou nesvéprávnost si způsobil vlastním zaviněním.^{80 81 82}

2.1.2. Koncepce občanskoprávní odpovědnosti v nové kodifikaci civilního práva

2.1.2.1. Elementární charakteristika dvou koncepcí občanskoprávní odpovědnosti

Vzhledem ke komplikované situaci v českém právním prostředí představuje koncepčně obsahové vymezení pojmu občanskoprávní odpovědnost nelehký úkol. Nelze však dle mého názoru v zájmu náležitého pochopení fungování tohoto klíčového právního institutu v českém normativním právním systému na jeho precizní definování rezignovat. Přispívá totiž k utužování a respektování práva, čímž naplňuje důležitou funkci.

Jak už jsem v předchozím odstavci naznačil, v českém právním prostředí se setkáváme s různými odbornými názory na pojmové pojetí právního institutu občanskoprávní odpovědnost. K tomuto jevu z dlouhodobého hlediska přispívá také nejednotná právní úprava týkající se této oblasti, když tento institut je používán v různých obsahových vymezeních.

V české právní teorii dominují dvě pojetí občanskoprávní odpovědnosti. Klíčový rozdíl mezi nimi spočívá zejména v tom, kdy nastane okamžik vzniku odpovědnostního vztahu.

První pojetí občanskoprávní odpovědnosti, tzv. sankční koncepce neboli odpovědnost jako realizace sankce, váže okamžik vzniku odpovědnostního vztahu relativního charakteru až na okamžik, kdy nastane porušení primární právní povinnosti. Z tohoto pojetí se vychází i v jiných právních odvětvích jako např. v právu správním a trestním. Nejdříve nastane okamžik porušení primární právní povinnosti a až následně dojde ke vzniku odpovědnostního vztahu. Dochází k promítnutí východiska, že osoba

⁸⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 47 (3. 2. 2012).

⁸¹ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 130.

⁸² LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář.* 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 183.

práva odpovídá až následně za to, že primární povinnost nebyla splněna. V důsledku porušení primární povinnosti vznikne zcela nová sekundární povinnost, která má klíčovou schopnost způsobit původci porušení nepříznivé právní následky.

Naopak u druhého pojetí občanskoprávní odpovědnosti, které lze označit jako tzv. koncepci aktivní odpovědnosti neboli odpovědnosti jako hrozby sankcí, se s výše popsaným jevem nesetkáváme. Právní vztah odpovědnostního charakteru obsahující povinnost původce k plnění, jež je účelově definované snahou o nápravu a tomu odpovídajícím právem poškozeného takové plnění nárokovat, vzniká ve zcela stejný okamžik jako primární povinnost. Odpovědnostní právní vztah je v tomto případě na primární právní povinnost fixován, tedy skrytě se jí drží. Takový neprojevující se stav občanskoprávní odpovědnosti lze označit jako první fázi aktivní koncepce odpovědnosti, v níž zastává občanskoprávní odpovědnost preventivní funkci. Nepříznivé právní následky takto latentní odpovědnostní právní vztah začne způsobovat ve zcela stejný okamžik, ve kterém dojde původcem k porušení oné primární právní povinnosti. Porušením primární povinnosti a s tím spojené aktivace do té doby skrytého, avšak právně již existujícího odpovědnostního vztahu, dochází ke spuštění druhé fáze této koncepce. V tomto případě se tak jedná o odpovědnost za splnění povinnosti a nikoliv o odpovědnost za nesplnění povinnosti.^{83 84 85}

2.1.2.2. Snahy o dosažení koncepčnosti odpovědnostní úpravy v občanském zákoníku

Bohužel ani přijetí ObčZ nepřineslo jednoznačné koncepční obsahové vymezení občanskoprávní odpovědnosti. K tomuto stavu došlo, přestože autory ObčZ je opakovaně zdůrazňována jejich projevená snaha o koncepčnost odpovědnostní úpravy v ObčZ. Je zřejmé, že tak není zcela jednoznačné, ke kterému z výše uvedených pojetí občanskoprávní odpovědnosti, popřípadě některé z jejich podvariant, se autoři ObčZ přiklonili. Autoři ObčZ tak nedocílili žádoucího jednotného přístupu k institutu občanskoprávní odpovědnosti v zákonné občanskoprávní úpravě. S vysokou mírou pravděpodobnosti tak, jak je tomu ostatně již po mnoho desetiletí, budou mezi odborníky na tuto problematiku probíhat diskuze o tom, která koncepce odpovědnosti je

⁸³ ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 352 - 356.

⁸⁴ PRAŽÁK, Pavel. *Má institut právní odpovědnosti v návrhu nového občanského zákoníku jasnou koncepci? Právní rozhledy*, 2012, č. 3, s. 101.

⁸⁵ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 200 an.

ta nejvhodnější a na základě které z občanskoprávních koncepcí je konstruována aktuální úprava ObčZ.

Po seznámení se s příslušnými ustanoveními ObčZ týkajícími se odpovědnostní problematiky a s autentickou důvodovou zprávou k tomu sepsanou, lze snadno dospět k závěru, jenž byl zmíněn v předchozím odstavci. Ustanovení ObčZ a sdělení autorů v důvodové zprávě vykazují koncepční rozporuplnost.

Vezmeme-li v potaz konkrétní sdělení autorů ObčZ ke koncepčnímu pojetí odpovědnosti, jak je vtěleno do důvodové zprávy k ObčZ, zjistíme, že je proklamována koncepční diskontinuita s občanskoprávní úpravou zakotvenou v ObčZ z r. 1964. Dle autorů ObčZ spočívá tato diskontinuita jeho občanskoprávní odpovědnostní úpravy v tom, že v příslušných částech došlo k upuštění od aktivní koncepce občanskoprávní odpovědnosti jako hrozby sankcí. Proto lze logicky dospět na základě zmíněného vyjádření autorů ObčZ v důvodové zprávě k ObčZ k přímo nabízející se úvaze, že v ObčZ došlo k příklonu k sankční koncepci odpovědnosti jako realizace sankce. Avšak v rozporu s uvedeným tvrzení autorů ObčZ se lze domnívat, že autoři ObčZ měli záměr se vymezit vůči sankční koncepci odpovědnosti jako realizace sankce, jelikož právě tato koncepce ovládala právní doktrínu v 60. letech předešlého století a byla přiřazována k odpovědnostní úpravě zakotvené v ObčZ z r. 1964.

Zaměřím-li následně svou pozornost například konkrétně na samotné odpovědnostní ustanovení § 2161 a § 193 ObčZ, zjistím, že uvedená ustanovení jsou způsobila zpochybnit zmíněná sdělení autorů ObčZ o odklonu od aktivní koncepce odpovědnosti jako hrozby sankcí. Jelikož z uvedených dvou zákonných ustanovení je zřejmé, a to již za užití doslovného výkladu, že zákonodárce do jejich znění zakotvil již odpovědnost za splnění povinnosti, jež má primární charakter, a odpovědnostní vztah je s takovou primární povinností spjat od samého počátku jejího vzniku danému subjektu práva. To jednoznačně odkazuje na užití aktivní koncepce odpovědnosti jako hrozby sankcí.

Zmiňovaná nejednotnost mezi příslušným obsahem důvodové zprávy a vybranými konkrétními odpovědnostními ustanoveními ObčZ je navíc ještě umocněna již v této práci zmiňovaným ustanovením § 24 ObčZ. Z jeho formulace vyplývá užití koncepce sankční, tj. odpovědnost jako realizace sankce. Zůstává tak klíčovými

otázkami, kterou vlastně koncepci občanskoprávní odpovědnosti chtěli autoři ObčZ opustit a v jakém obsahovém vymezení přistupují k takovým jednotlivým koncepcím.⁸⁶

Z pohledu právně aplikační praxe předestřená koncepční nejednotnost projevující se v úpravě ObčZ není pozitivním zjištěním. Je to zejména z důvodu negativních dopadů takového stavu na základní právní princip právního státu, jakým je právní jistota. Právní jistota má na občanskoprávní odpovědnost vazbu v tom směru, že neporuší-li jedinec příslušnou právní povinnost, nelze na něj uvalovat občanskoprávní odpovědnost. To se v právně aplikační praxi neobejde bez správného vnímání a nadefinování řešeného právního institutu, identifikace okamžiku vzniku odpovědnostního vztahu a taktéž jednoznačné identifikace porušené právní povinnosti.⁸⁷

2.1.2.3. Generální příklon k aktivní koncepci občanskoprávní odpovědnosti, nikoliv však bezvýjimečný

I přes předestřené obtíže s reálně nepromítnutou jednotnou koncepcí občanskoprávní odpovědnosti v ObčZ, si dovolím učinit některé závěry. Zohledňuji zejména to, že autoři ObčZ se zcela zjevně ve znění ObčZ vyhýbají užívání pojmu odpovědnost a ve většině případů ho nahrazují pojmem povinnost. Dále považuji za podstatné, že právní úprava deliktního práva obsažená v ObčZ primárně směřuje svou částí k prevenci a napravování újmy, a také to, že v doslovném vyjádření autorů ObčZ k odpovědnostnímu přístupu v důvodové zprávě je uvedeno, že [člověk] „*odpovídá tedy především za to, že se chová řádně, po právu a že plní své povinnosti.*“⁸⁸ Jen pro doplnění chci uvést, že ačkoliv je v důvodové zprávě k ObčZ součástí citovaného textu pojem člověk, domnívám se, že citovaný odpovědnostní závěr lze vztáhnout i na PO.

Vzhledem k citovanému odpovědnostnímu závěru v předešlém odstavci a v návaznosti na římskoprávní tradici lze dle mého vyhodnocení vycházet i z toho, že v ObčZ jde ve většině případů o aktivní koncepci odpovědnosti jako hrozby sankcí, tedy odpovědnosti již za splnění primární občanskoprávní povinnosti. Současně však chci akcentovat vysokou míru generalizace mého závěru. Je tak vždy nezbytné důkladně

⁸⁶ PRAŽÁK, Pavel. *Má institut právní odpovědnosti v návrhu nového občanského zákoníku jasnou koncepci?* *Právní rozhledy*, 2012, č. 3, s. 101.

⁸⁷ ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 355.

⁸⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 47, 48 (3. 2. 2012).

zkoumat konkrétní odpovědnostní ustanovení ObčZ, která lze aplikovat na dané skutkové okolnosti.

2.1.3. Konstrukční předpoklady vzniku občanskoprávní odpovědnosti

Po rozebrání problematiky koncepce občanskoprávní odpovědnosti se dostávám k další důležité součásti odpovědnostního práva, jež je zvláště důležitá pro právně aplikační praxi. Tato součást se zabývá předpoklady vzniku občanskoprávní odpovědnosti. Předpokládá skutečnosti, které musí u posuzovaného jednání reálně nastat, aby mohlo dojít ke zkonstatování, že došlo k naplnění občanskoprávní odpovědnosti. Na základě zkonstatování naplnění takových požadovaných skutečností dojde k aktivaci odpovědnostního vztahu mezi individuálně určenými osobami práva, což povede k vyvození nepříznivých právních následků vůči civilnímu delikventovi.

Jak již bylo naznačeno, k vyvození občanskoprávní odpovědnosti, a tedy zároveň i k tomu, aby se konkrétní jednání dalo posoudit jako tzv. civilní delikt, je nezbytné, aby přezkoumávané jednání, u něhož byla pojata nezanedbatelná míra pravděpodobnosti jeho neoprávněnosti, naplňovalo určitý výčet znaků.

Jedná se o následující čtyři znaky, z nichž tři jsou obligatorní a jeden, posledně jmenovaný, je fakultativní., Konkrétně jde o tyto znaky: (1) protiprávní jednání, (2) vznik újmy, (3) příčinná souvislost mezi předchozími znaky a (4) zavinění.

Aby určité jednání bylo posouzeno jako civilní delikt, musí se občanskoprávně odpovědná osoba dopustit protiprávního činu (jednání). Dopuštění se protiprávního činu znamená, že v důsledku jednání takové osoby musí dojít k porušení právem chráněného zájmu. Setkáváme se s dvěma druhy protiprávního jednání, kdy dělicím kritériem je povaha takové protiprávnosti. Rozlišuje se, zda protiprávnost má charakter porušení smlouvy, nebo má charakter porušení povinnosti stanovené jiným právně závazným dokumentem, než je smlouva. V prvním jmenovaném případě lze hovořit vzhledem k terminologické tradici v českém právním prostředí o tzv. kontraktní odpovědnosti a v druhém se jedná o tzv. deliktní odpovědnost.

V souvislosti s výše popsáním dělením protiprávnosti je nutné učinit poznámku k pojmosloví užívanému v ObčZ, neboť je v rozporu se zmíněnou terminologickou tradicí. Odpovědnostní úprava v ObčZ v souladu s výše uvedenou kategorizací rozlišuje protiprávnost ve vztahu k uvedeným dvěma druhům právních povinností. Z označení hlavy třetí ObčZ ve znění „závazky z deliktů“ a z navazující příslušné úpravy ObčZ

však jednoznačně vyplývá, že pojem „delikt“ úprava ObčZ chápe v širším obsahovém významu. Pod tento pojem řadí jednání, kterým došlo k porušení jak smluvní povinnosti, tak i k povinnosti, která nevykazuje smluvní charakter.

K druhému konstrukčnímu předpokladu dochází tak, že takové protiprávní jednání musí být příčinou vzniku újmy v majetkové či nemajetkové sféře poškozeného. Právě objektivní existencí újmy ve sféře poškozeného, spočívající v negativních následcích uskutečněného protiprávního jednání, je naplněn tento odpovědnostní předpoklad.^{89 90}

Poslední obligatorní znak spočívá v tom, že mezi uvedenými dvěma obligatorními znaky musí existovat tzv. příčinná souvislost neboli kauzální nexus. Definici příčinné souvislosti v české zákonné úpravě nenalezneme, je tak nutné hledat její vymezení zejména v soudních rozhodnutích a v odborné literatuře. K naplnění příčinné souvislosti je nezbytné, aby dané protiprávní jednání bylo příčinou vzniku újmy ve sféře poškozeného a vzniklá újma byla důsledkem takového právně nežádoucího jednání. Z toho vyplývá, že příčinná souvislost tvoří klíčovou spojnicí mezi uvedenými dvěma předpoklady občanskoprávní odpovědnosti. Pokud v posuzovaném případě dojde k přerušení této spojnice, občanskoprávní odpovědnost nemůže vzniknout. Při zjišťování existence či neexistence příčinné souvislosti je nezbytné zkoumat, zda existuje neporušená linie souvislých událostí, které jsou vzájemně propojeny a vedou od jednoho předpokladu v podobě protiprávního činu k druhému předpokladu v podobě vzniku újmy. Na příčinnou souvislost je v českém právním prostředí nahlíženo jako na objektivní kategorii, a to v tom smyslu, že výlučně z hlediska skutkového posouzení, musí být zcela bezpečně prokázána. Až na výjimky se vylučuje pouhá její pravděpodobnost či domněnka. Pro úplnost chci zdůraznit, že v souvislosti s tímto přístupem ke zkoumání existence či neexistence příčinné souvislosti, se v případě tohoto předpokladu občanskoprávní odpovědnosti nejedná o otázku, která je předmětem právního posouzení.⁹¹

⁸⁹ Švestka, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 355 - 360.

⁹⁰ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva*. Sborník Karlovarské právnické dny, 2012, č. 20, s. 184.

⁹¹ HAMANOVÁ, Lucie. *Prokazování příčinné souvislosti ve sporech o náhradu škody na zdraví způsobenou postupem lékaře non lege artis*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2011, č. 1, s. 2-3 [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/3>.

Čtvrtý konstrukční předpoklad, který není obligatorní jako předchozí tři, spočívá v zavinění. Zavinění má dvě formy: úmysl a nedbalost. Zavinění obecně řečeno charakterizuje vnitřní, tedy psychický vztah škůdce k jeho protiprávnímu činu a následkům takového činu. Na základě problematiky zavinění se setkáváme s dualismem občanskoprávní odpovědnosti, kdy rozlišujeme tzv. objektivní odpovědnost a subjektivní odpovědnost. Subjektivní odpovědnost bezvýhradně vznikne pouze tehdy, jednala-li daná osoba zaviněně. Jde tedy o odpovědnost za (presumované) zavinění (s možností vyvinění se). U objektivní odpovědnosti je naopak vymizelý požadavek zavinění. Proto se také můžeme setkat s označením této odpovědnosti jako odpovědnosti za riziko nebo za výsledek. Vymizení požadavku zavinění u objektivní odpovědnosti je dovozeno na základě přesvědčení, že je spravedlivé, aby ten, kdo má ze zdroje nebezpečí vzniku újmy prospěch, nesl odpovědnost za újmu z takového zdroje vzniklou, když je to také on, kdo má možnost případnému vzniku újmy zabránit.

Objektivní odpovědnost je ještě dělena do dvou podkategorií. Rozlišuje se prostá objektivní odpovědnost, u níž jsou dány důvody zproštění (nepřesně vyvinění) se, a druhou podkategorií je tzv. absolutní objektivní odpovědnost, u níž důvody zproštění (nepřesně vyvinění) se nepřipouštějí.^{92 93}

2.1.3. Funkce občanskoprávní odpovědnosti

2.1.3.1. Úvod

Než bude přistoupeno k výkladu problematiky zvláštní občanskoprávní odpovědnosti při neoprávněném zásahu do PPČ, považuji za vhodné shrnout v rámci této podkapitoly v obecném rozsahu funkce občanskoprávní odpovědnosti. Jednotlivé funkcionality občanskoprávní odpovědnosti napomáhají k ozřejnění jejího účelu a způsobu jejího působení v občanskoprávním systému.

2.1.3.2. Preventivně ochranná funkce

Výčet funkcí občanskoprávní odpovědnosti začnu preventivně ochrannou funkcí. Tato funkce si primárně klade za cíl minimalizovat riziko vzniku újmy, tedy

⁹² ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 355 - 360.

⁹³ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva*. Sborník Karlovarské právnické dny, 2012, č. 20, s. 184.

preventivně působit na potenciální porušitele občanskoprávních povinností tak, aby přistupovali vždy jen k takovému jednání, jehož prostřednictvím vůbec nebude docházet k porušování občanskoprávních povinností. Účinnost působení této funkce je navázána na existenci hrozby nepříznivých následků pro případ porušení občanským právem chráněného zájmu. Nezanedbatelným prvkem, který má vliv na intenzitu takové účinnosti, je právní normou stanovený rozsah takových nepříznivých následků. Je zřejmé, že cílem této funkce je prostřednictvím její preventivní povahy zajistit jak ochranu potencionálních porušitelů právem chráněných hodnot před nepříznivými následky občanskoprávní odpovědnosti, tak i ochranu potencionálně poškozených před nepříznivými následky spojenými s újmou v jejich majetkové či nemajetkové sféře. Funkce tak usiluje o ochranu obou potencionálních subjektů odpovědnostního vztahu.

Tato funkce usiluje o reflektování celospolečenského požadavku, jenž se promítá i do oblasti občanského práva a jenž spočívá v tom, aby nedocházelo ke vzniku újmy ve sféře osob práva. Tento právní i etický apel z pochopitelných důvodů v civilizovaných společnostech neustále nabývá na významu. Je vysoce potřebné, aby mu ze strany osob práva, které jsou při svém konání vystaveny riziku způsobení újmy druhému, byla věnována náležitá pozornost.

V návaznosti na uvedené je dle mého názoru mimo jiné zřejmé, že tato funkce občanskoprávní odpovědnosti pro své náležité působení po osobách práva požaduje při realizaci jejich konání jistou součinnost, a to v podobě dosažení patřičné míry bdělosti. K této součinnosti jsou osoby práva motivovány, a to skrze jejich opodstatněný zájem nestát se adresátem případných negativních následků spojených s naplněním odpovědnostních předpokladů. Bez této součinnosti osob práva tato funkce nemůže dosáhnout svého náležitého působení.⁹⁵ Zároveň se domnívám, že požadovaná míra bdělosti musí být posuzována zejména ve vztahu k časovému a místnímu kritériu konkrétní situace, v jejímž rámci bylo osobou práva posuzované jednání realizováno. Zohlednění uvedených kritérií při posouzení patřičné míry bdělosti analogicky dovozují ze závěrů soudce Ústavního soudu Jaromíra Jirsy vyslovených v článku „*Generální*

⁹⁵ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 357 - 359.

prevenční povinnost a odpovědnost za škodu.“⁹⁶ Pro dosažení potřebné míry bdělosti je nezbytné i disponovat základním povědomím o společensky chráněných hodnotách.

2.1.3.3. Reparační funkce

Druhou neopominutelnou funkci, kterou lze k občanskoprávní odpovědnosti přiřadit, je funkce reparační neboli funkce napravovací. Tato funkce společně s níže detailněji rozebranou funkcí satisfakční souvisí s jistými druhy občanskoprávních nároků, které lze uplatnit při dovození občanskoprávní odpovědnosti u dané osoby práva.

Působení funkce reparační na rozdíl od funkce preventivně ochranné je spojeno již s naplněním všech odpovědnostních předpokladů a je tak projevem vztahujícím se k relativnímu závazkovému vztahu. K projevům této funkce dochází za splnění daných kritérií dvěma způsoby. Jedním ze dvou způsobů je obnovení předešlého stavu nebo také náprava předešlého jednání. Tento způsob, často v českém právním prostředí nazývaný také jako naturální restituce, je z obecného hlediska aplikován přednostně před druhým způsobem. Proto k aplikaci druhého způsobu může být přistoupeno až tehdy, dojde-li se ke zjištění, že první způsob je vzhledem k povaze újmy nerealizovatelný nebo je-li druhý způsob nápravy poškozeným výslovně nárokován. Tento druhý způsob spočívá v peněžité kompenzaci výlučně majetkové újmy. Touto relativní restitucí je usilováno o obnovení narušené majetkové rovnováhy.

2.1.3.4. Satisfakční funkce

Občanskoprávní odpovědnost je dále nositelkou funkce satisfakční, která stejně jako funkce nahrazovací je již navázána na relativní závazkový vztah. Tato funkce se uplatní výlučně při odčinění způsobené nemajetkové újmy. Funkce satisfakční je dále také ještě dělitelná na poskytnutí morální satisfakce a poskytnutí peněžité satisfakce.

⁹⁶ JIRSA, Jaromír. Generální prevenční povinnost a odpovědnost za škodu. *Právní prostor* [online]. [cit. 2016-09-26]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/judikatura/obcanske-pravo/generalni-prevenzni-povinnost-a-odpovednost-za-skodu>.

2.1.3.5. Represivní funkce

Poslední funkcí, která bývá k občanskoprávní odpovědnosti přiřazována, je funkce represivní. Ta má zejména docílit odstrašujících účinků. Přítomnost této funkce u občanskoprávní odpovědnosti je mnohými civilisty na rozdíl od předešlých třech funkcí zpochybňována, popř. kritizována. Dle jejich názoru má být tato funkcionalita ponechána veřejnoprávní odpovědnosti.

Nicméně již zhruba po dobu deseti let před účinností ObčZ uvedený odborný názor nebyl reflektován českou judikatorní praxí. Zmíněný odborný názor nebyl akceptován ani autory ObčZ. Autoři ObčZ se navíc zasadili o pozitivně právní vyjádření represivní funkce občanskoprávní odpovědnosti. Od účinnosti ObčZ je tak dokonce jednoznačně zřejmé, že v případech stanovených konkrétními ustanoveními ObčZ, občanskoprávní odpovědnost plní i funkci represivní.⁹⁷

Dosažení represivní funkce občanskoprávní odpovědnosti je sledováno konkrétně např. v ustanovení § 2957 ObčZ. Toto zákonné ustanovení umožňuje v odůvodněných případech podstatně rozšířit rozsah nápravy (tzn. např. přiznat vyšší částku peněžité satisfakce) nemajetkové újmy, nastane-li některá ze zvláštních okolností (tzv. okolností zvláštního zřetele hodné), kterou vykazuje škůdcovo protiprávní jednání. Jde zejména o takovou zvláštní okolnost, jíž se dostalo zařazení do demonstrativního výčtu obsaženého v tomto zákonném ustanovení. Například dojde-li ke způsobení újmy s použitím lsti nebo pohrůžky nebo zneužití závislosti poškozeného na škůdci, je možné škůdci uložit plnění k odčinění nemajetkové újmy ve zvýšené míře. Zohlední takové okolnosti při utváření finální podoby satisfakce, tak přispěje k represivnímu působení uložené občanskoprávní sankce.^{98 99}

Dále se také represivní funkce občanskoprávní odpovědnosti zásadním způsobem projevuje v ustanovení § 3004 odst. 2 ObčZ. Toto ustanovení poskytuje speciální úpravu pro případy, kdy dojde k bezdůvodnému obohacení neoprávněným nakládáním s přirozenoprávními hodnotami člověka. Dojde-li k neoprávněnému nakládání s uvedenými hodnotami (např. užití podoby člověka bez jeho souhlasu při realizaci marketingových aktivit), ochuzenému je vzhledem k zvýšené závažnosti

⁹⁷ Nález ÚS ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

⁹⁸ ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2013, s. 362 - 365.

⁹⁹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1151.

takového poškozujícího jednání a důvodné potřebě od něj odradit, garantováno právo na dvojnásobek odměny obvyklé za udělení souhlasu k takovému nakládání. Zároveň je zakotveno moderační právo soudu rozsah plnění ještě zvýšit i nad onen zmíněný dvojnásobek odměny obvyklé. K takovému zvýšení může být soudem přistoupeno pouze tehdy, je-li k tomu dán spravedlivý důvod.

2.2. Zvláštnosti občanskoprávní odpovědnosti při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka

2.2.1. Úvod do zvláštní občanskoprávní odpovědnosti

V rámci této podkapitoly se budu v návaznosti na výše popsanou obecnou občanskoprávní odpovědnost zabývat podmínkami vzniku občanskoprávní odpovědnosti při vzniku újmy na PPČ, pro kterou jsou charakteristické jak v právní teorii, tak i v právní praxi určité specifčnosti. Dojde-li k naplnění občanskoprávní odpovědnosti, včetně příslušných specifik charakteristických pro zvláštní druh občanskoprávní odpovědnosti týkající se PPČ, obsahem odpovědnostního vztahu budou taková práva poškozeného a tomu odpovídající takové povinnosti civilního delikventa, které povedou primárně k obnovení původního právního stavu poškozeného a v některých případech i k odčinění způsobené újmy na PPČ.

Z teoretického pohledu je tento specifický druh občanskoprávní odpovědnosti konstruován na stejných teoretických východiscích, jak bylo popsáno u obecné občanskoprávní odpovědnosti, což ostatně vyplývá z přístupu ObčZ k této problematice. Ve vztahu k občanskoprávní odpovědnosti při způsobení újmy na PPČ lze u samotných znaků obecné občanskoprávní odpovědnosti vysledovat již určité specifické prvky, které je možné označit za určitou odchylku nezanedbatelné důležitosti od obecného pojetí občanskoprávní odpovědnosti a shledat je zároveň jako charakteristické pro tento zvláštní druh občanskoprávní odpovědnosti.

K této problematice je vhodné pro jistotu dodat a akcentovat, že všechny tři níže popsané obligatorní znaky povedou ke vzniku zvláštního druhu občanskoprávní odpovědnosti pouze tehdy, pokud budou naplněny současně (kumulativně). Ostatně se stejným požadavkem na obligatorní kumulativní splnění třech podmínek se setkáme i u obecné občanskoprávní odpovědnosti, k nimž ve vztahu k porušení zákonné povinnosti se zároveň kumulativně přidává i požadavek na zavinění. Dále jak bude níže detailněji

popsáno, při uplatnění práv, která jsou zařaditelná pod institut náhrady újmy na PPČ, musí být pro dovození tohoto zvláštního druhu občanskoprávní odpovědnosti také dán čtvrtý požadavek, tj. požadavek na zavinění.

2.2.2. Vliv aktivní koncepce jako hrozby sankcí na občanskoprávní odpovědnost při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka

Omezím-li se, v návaznosti na již uvedené k problematice koncepcí občanskoprávní odpovědnosti, v této práci na zákonnou úpravu týkající se občanskoprávní odpovědnosti ve vztahu k porušení PPČ, vyplývá z uvedeného právě ve vztahu k PPČ, že každá osoba práva má zákonnou povinnost nezpůsobovat svým jednáním újmu na PPČ. V souladu s aktivní koncepcí je součástí této primární zákonné povinnosti od samotného počátku její právní existence i latentní právní povinnost a tomu odpovídající latentní právo na poskytnutí určitého plnění vedoucího k nápravě právně závadného stavu způsobeného neoprávněným zásahem do PPČ. Ke způsobení nepříznivých právních účinků adresovaných konkrétní osobě práva touto v první fázi latentní právní povinnosti dojde až v okamžiku porušení primární povinnosti nezpůsobovat svým jednáním újmu na PPČ.

Přístupovat k občanskoprávní odpovědnosti jako hrozbě sankcí na základě vymezení aktivní koncepce shledávám zvláště v oblasti zajištění ochrany přirozených osobnostních hodnot člověka, jakožto hodnot mimořádné důležitosti, jako obzvláště pozitivní. Oproti sankční koncepci občanskoprávní odpovědnosti je zde výrazně akcentována preventivní funkce již při vedení osoby práva ke splnění primární právní povinnosti. Tímto důrazem na preventivní působení se cílí na intenzivnější ochranu člověka před zásahy do jeho přirozených práv. U aktivní koncepce odpovědnosti jako hrozby sankce se tedy oproti sankční koncepci odpovědnosti jako realizaci sankce setkáváme dle mého názoru s posunutím stupně intenzity prevenčního působení odpovědnosti.

2.2.3. Neoprávněný zásah do přirozených práv člověka

Pojem protiprávního činu (jednání) obvykle bývá u tohoto zvláštního druhu občanskoprávní odpovědnosti nahrazován pojmem neoprávněný (protiprávní) zásah, který spočívá v dotčení přirozenoprávních hodnot člověka. Pojem neoprávněný zásah do PPČ je jedním z druhů soukromoprávních deliktů. Jeho existence, vedle dalšího, je klíčovým předpokladem pro vznik této zvláštní občanskoprávní odpovědnosti. Právní pojem neoprávněný zásah nalezneme výslovně zakotvený v ustanovení § 82 odst. 1 ObčZ. Pro úplnost lze zmínit, že se tento pojem vyskytoval již v ustanovení § 13 odst. 1 ObčZ z r. 1964, a tedy v českém právním prostředí má poměrně dlouho tradici a již mnohokrát se jím zabývaly české soudy ve svých judikátech.¹⁰⁰

Vlastností zásahu v podobě neoprávněnosti je myšlena protiprávnost, v níž je nutno spatřovat porušení právem chráněného zájmu. Jde o porušení takového právem chráněného zájmu, jenž spočívá v celé své šířce v komplexní ochraně veškerých přirozených osobnostních hodnot člověka. Tento zájem na ochraně uvedených hodnot je zakotven kromě jiných ustanovení právních předpisů v komplexní generální klauzuli ustanovení § 81 ObčZ.

Je-li tedy daný čin ve vztahu k zájmu na ochraně PPČ posouzen jako neoprávněný, je s tímto výsledkem posouzení spojena sankcionovatelnost takové činu. Při zkoumání, je-li možné daný čin posoudit jako neoprávněný, je dále nutné prověřit následující skutečnosti, které mají povahu okolností vylučující neoprávněnost zásahu do PPČ. Jedna z těchto skutečností spočívá ve zjištění, zda k posuzovanému činu zasahujícímu do přirozených osobnostních práv člověka došlo se svolením poškozeného, což by vedlo k vymizení vlastnosti neoprávněnosti. Další skutečnost vedoucí k tomu, že daný čin nebude možno označit jako neoprávněný, spočívá v tom, že samotné příslušné zákonné ustanovení takový zásah do zákonem zakotveného zájmu na ochranu PPČ dovoluje. V takovém případě by se jednalo o výkon subjektivního občanského práva v zákonných mantinelech.¹⁰¹

Prvek protiprávnosti je v tomto případě objektivní kategorií a podmínka zavinění rušitele není v následujících situacích vyžadována ani předpokládána (presumována). Elementárním východiskem pro tento přístup je, že zásah do přirozeného osobnostního

¹⁰⁰ MELZER, Filip aj. *Občanský zákoník: VELKÝ KOMENTÁŘ, Svazek I*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o. 2013, s. 525.

¹⁰¹ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 317.

práva člověka způsobuje stejně závažné následky poškozenému bez ohledu na to, zda původce neoprávněného zásahu jednal zaviněně nebo zavinění absentovalo.¹⁰² Proto se hovoří o objektivní odpovědnosti rušitele, avšak podle ObčZ pouze tehdy, jsou-li vůči němu uplatňovány právně garantované nároky dle ustanovení § 82 ObčZ, tj. zdržovací a odstraňovací nárok. Nepotřeba zavinění ve vztahu k odčinění nemajetkové újmy byla s účinností ObčZ opuštěna. Předchozí právní úprava však konstruovala odpovědnost rušiteli i ve vztahu odčinění nemajetkové újmy jako objektivní (a proto se lze setkat s kritikou sankční funkce tam, kde zavinění chybělo).

Ve zmíněném rozsahu zvolený přístup uvedené zákonné úpravy ObčZ staví ochranu přirozených osobnostních práv oproti ostatním občanským subjektivním právům do zvláštního ochranného režimu. Prostřednictvím takového speciálního režimu dochází k nezanedbatelnému posílení právní ochrany poškozeného. Takový přístup nachází své zastání i v judikatuře NS ČR, ten konkrétně v jednom ze svých rozhodnutí k této problematice uvedl: „*Vzhledem k cílům právní úpravy ochrany osobnosti, jejímž prvořadým požadavkem je chránit osobnost fyzické osoby před zásahy, pokud k nim nebyl původce zásahu oprávněn, nevyžaduje občanský zákoník k úspěšnému uplatnění práva na ochranu osobnosti zavinění. Kdo se zásahu dopustil, nemůže se zprostit odpovědnosti ani důkazem, že byl v omylu (tzv. důkazem omluvitelného omylu). Nevyžaduje se ani vyvolání následků neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti.*“¹⁰³ Ačkoliv uvedené NS ČR formuloval ještě na podkladě příslušných ustanovení obsažených v ObčZ z r. 1964, je dle mého názoru zřejmé, že tento jeho závěr neztrácí nic na aktuálnosti, jelikož s ním nejsou v obsahovém rozporu momentálně účinná příslušná ustanovení ObčZ. Stejně tak jako podle ObčZ z r. 1964 bylo k povinnosti nahradit škodu (tzn. majetkovou újmu) způsobenou neoprávněným zásahem do osobnostních práv potřeba naplnit i znak zavinění, platí tento požadavek na přítomnost zavinění i pro ObčZ. Nově však požadavek (presumovaného) zavinění dopadá i na náhradu nemajetkové újmy (srov. § 2894 odst. 2 ObčZ).

Popsaný zvláštní ochranný režim je tedy vázán pouze na uvedené dva zvláštní právní nároky (a u obecného nároku na vydání bezdůvodného obohacení); v případě uplatňování obecných občanskoprávních nároků na náhradu újmy v souvislosti s

¹⁰² KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, s.147.

¹⁰³ Rozsudek NS ČR ze dne 21. 5. 2003, sp. zn. 28 Cdo 1395/2002.

neoprávněným zásahem do PPČ je vyžadováno (presumované) zavinění rušitele, kdy tedy hovoříme o subjektivní odpovědnosti.

Pod samotným pojmem zásah je nutné si představit jednání, popř. chování, které může spočívat jak v aktivním jednání, tak i pasivním chování, které spočívá v opomenutí. Uskutečnění neoprávněného zásahu v podobě pasivního chování (tj. opomenutí) potvrdil ve svém nálezu ÚS ČR, kdy v důsledku absolutní nečinnosti zaměstnavatele, který na základě sjednaných pracovních podmínek měl smluvní povinnost pro stěžovatele zajistit pracovní povolení v zahraničí, došlo k zásahu do přirozených osobnostních práv stěžovatele, a to zejména v podobě omezení jeho svobody pohybu, vyslýchání atd. S takovými podobami neoprávněného zásahu do PPČ byly taktéž spojeny psychické útrapy poškozeného.¹⁰⁴

Neoprávněný zásah musí být objektivně způsobilý vyvolat nemajetkovou újmu, která spočívá buď v porušení, nebo v ohrožení přirozených hodnot osobnosti člověka.¹⁰⁵ Nepostačí proto jen subjektivní pocity poškozeného.¹⁰⁶

2.2.4. Újma na přirozených právech člověka

2.2.4.1. Úvod

Znakem obecné občanskoprávní odpovědnosti je vznik nepříznivého následku v podobě majetkové nebo nemajetkové újmy, která se projevuje, jak z její povahy vyplývá, buď v majetkové nebo nemajetkové sféře poškozeného. Z uvedeného dělení újmy striktně vychází ObčZ. Na základě úpravy v ObčZ je nutné k újmě přistupovat jako k právnímu pojmu, a proto vznik existence újmy je otázkou právního hodnocení.

K dělení újmy je vhodné akcentovat, že nemajetkovou újmu nelze subsumovat pod pojem škoda. K pojmu škoda je nutné přistupovat zásadně pouze jako k majetkové ztrátě. Z ustanovení § 2894 odst. 1 ObčZ vyplývá, že škodou je rozuměna újma na jmění, jehož vymezení je zakotveno v ustanovení § 495 ObčZ. Z ustanovení § 2894 ObčZ je zřejmé, že došlo k zabudování dvojkoľejnosti občanskoprávní odpovědnosti (tj. občanskoprávní odpovědnost za majetkovou újmu a občanskoprávní odpovědnost za nemajetkovou újmu), neboť vedle povinnosti k náhradě majetkové újmy je také konstituována povinnost k náhradě nemajetkové újmy.

¹⁰⁴ Nález ÚS ČR ze dne 24. 10. 1995, sp. zn. I. ÚS 15/95.

¹⁰⁵ LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 469-470.

¹⁰⁶ Srov. rozsudek NS ČR ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4431/2007, uveřejněný pod číslem 98/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

Z ustanovení 2984 odst. 1 ObčZ vyplývá klíčové pravidlo, které stanoví, že majetková újma se nahrazuje vždy. Naopak z ustanovení § 2894 odst. 2 ObčZ k odčinění nemajetkové újmy vyplývá, že nemajetková újma se neodčínuje vždy, nýbrž pouze v případě, kdy povinnost k odčinění byla výslovně ujednána nebo jestli takto stanoví zvlášť zákon. Garance povinnosti k odčinění nemajetkové újmy na PPČ je poskytnuta druhým z uvedených případů, ObčZ tak zvlášť stanoví v ustanovení § 2956 ObčZ. Na toto pro odčinění újmy na PPČ klíčové ustanovení následně v ObčZ navazují i další ustanovení zabývající se odčiněním újmy na tomto druhu práv.^{107 108}

2.2.4.2. Nemajetková újma na přirozených právech člověka

Jak již bylo poznamenáno, v případě tohoto řešeného zvláštního druhu občanskoprávní odpovědnosti musí v důsledku neoprávněného zásahu dojít ke vzniku nemajetkové újmy. V českém právním prostředí je obsahově chápána velmi široce. Lze se setkat s celou řadou vymezení nemajetkové újmy. Telec vymezuje nemajetkovou újmu jako „*příkoří člověka, které se projevuje jinde než na jeho majetku.*“¹⁰⁹ Nebo se také můžeme setkat u Vojtky s vymezením nemajetkové újmy tak, že se projevuje „*v těžko definovatelné sféře vnímání obtíží, nepohodlí, stresu a jiných nežádoucích účinků spojených se zásahem do základních lidských hodnot*“¹¹⁰ a dále Novotný a spol. vymezují tento druh újmy jako „*narušení obvyklého psychického stavu, jež je takové intenzity, že ho jednotlivec začíná vnímat jako závažnější osobní újmu.*“¹¹¹

Jak vyplývá z výše uvedeného, nejde tedy o přímou ztrátu na majetku, jelikož nemajetkovou újmu nelze objektivně finančně kvalifikovat. Lze tak konstatovat, že nemajetková újma nevzniká ve sféře majetkové, nýbrž její vznik je výhradně spojen se sférou osobnostní. Nemajetková újma se projevuje jako negativní následek na různých přirozenoprávních hodnotách člověka. Uvedené vymezení imateriální újmy vychází z

¹⁰⁷ LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 1497-1498.

¹⁰⁸ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva. Sborník Karlovarské právníké dny*, 2012, č. 20, s. 184.

¹⁰⁹ TELEČEK, Ivo. In HENDRYCH Dušan et al. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 497-498.

¹¹⁰ VOJTEK, Petr aj. *Občanský zákoník. Komentář*. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1101.

¹¹¹ NOVOTNÝ, Petr aj. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody*. Praha: GRADA Publishing, 2014, s. 20.

poznatků právní teorie a právní praxe. V ObčZ a ani v jiné součásti českého právního řádu však bližší obsahovou specifikaci pojmu nemajetková újma nenalezneme.^{112 113}

Ke zkoumání imateriální újmy je dle mého názoru nutné přistupovat s veškerou možnou pečlivostí. K tomuto závěru docházím na základě skutečnosti, kdy se nezřídka stává, že lidé pocítují vnější zásahy do své osobnostní sféry tíživěji než zásahy do své majetkové sféry. Takové vnímání nemajetkové újmy je ostatně bezpochyby pochopitelné, jelikož jednotlivé přirozenoprávní hodnoty osobnosti jako například život, zdraví, lidská důstojnost, svoboda, vážnost, předcházejí v rámci hierarchie hodnot majetkové hodnoty. Mimořádnou závažnost nemajetkové újmy potvrzuje i dlouhodobě konstantní soudní praxe, která k této problematice uvádí: „Protože se pak jedná o nejvlastnější, nejnaternější a nejintimnější sféru fyzické osoby, její dotčení zvenčí je zásahem dotčenou fyzickou osobou velmi často pocítováno se značně nepříznivou intenzitou.“^{114 115}

Obligatočním znakem tohoto zvláštního druhu občanskoprávní odpovědnosti je existence nemajetkové újmy, což vyplývá z té skutečnosti, že přirozená osobnostní práva chrání statky, které mají nehmotnou povahu. Z tohoto důvodu jsou tato práva řazena právě do kategorie práv k nehmotným statkům.

Pro naplnění tohoto znaku je podstatné, aby nemajetková újma existovala objektivně. Proto není rozhodující pro existenci nemajetkové újmy její subjektivní vnímání dotčenou osobou, nýbrž onen požadavek objektivnosti spočívající v tom, že existence nemajetkové újmy by byla vnímána i jakoukoliv jinou osobou nacházející se ve srovnatelné situaci s dotčenou osobou.

U nemajetkové újmy se můžeme setkat se dvěma kategoriemi: a) primární nemajetkovou újmou; b) sekundární nemajetkovou újmou. Rozdíl mezi těmito dvěma kategoriemi spočívá v tom, že primární nemajetková újma se jako nepříznivý následek konkrétně určeného neoprávněného zásahu přímo projevuje na přirozenoprávních hodnotách poškozeného. Naopak sekundární nemajetková újma není přímým následkem konkrétního neoprávněného zásahu. Je u ní dána závislost na primární nemajetkové újmě, od které je odvozená. Povinná vazba sekundární nemajetkové újmy na primární

¹¹² LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 475 - 478.

¹¹³ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Náhrada újmy* [online]. [cit. 2015-08-19]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny>.

¹¹⁴ Rozsudek NS ČR ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000.

¹¹⁵ LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 397.

nemajetkovou újmu spočívá v tom, že existence primární újmy u daného člověka je důvodně pocíťována i dalším člověkem (tj. sekundární poškozený) jako zjevný zásah do jeho psychického stavu. Takové důvodné pocíťování existence primární újmy jako poškození duševní integrity, které v daném případě má podobu sekundární nemajetkové újmy, lze nacházet u takových lidských bytostí, které pojí k primárně poškozenému blízký vztah nebo byly osobně přítomny škodné události.¹¹⁶

2.2.4.3. Majetková újma a její vztah k neoprávněnému zásahu do přirozených práv člověka

Fakultativním znakem tohoto druhuzvláštní občanskoprávní odpovědnosti může být existence majetkové újmy, jež se ještě diferencuje na skutečnou škodu a ušlý zisk, jak vyplývá z ustanovení § 2951 odst. 2 ObčZ. Skutečná škoda (*damnum emergens*) spočívá v takové situaci, v jejímž rámci dojde ke zmenšení majetku poškozeného. Druhý druh majetkové újmy, kterým je ušlý zisk (*lucrum cessans*) se projevuje u poškozeného tím, že nedošlo k rozmnožení jeho majetku, ačkoliv se vzhledem k obvyklému dění dalo takové rozmnožení s vysokou mírou pravděpodobnosti očekávat.¹¹⁷

Pokud v důsledku neoprávněného zásahu do PPČ vznikne majetková újma, bude přítomna vždy současně s nemajetkovou újmu, jakožto obligatorním znakem. Ke vzniku majetkové újmy, tak i nemajetkové újmy v důsledku zásahu do PPČ dojde například za situace, kdy bulvární deník vznesl nepravdivé obvinění ve svém článku vůči učiteli mateřské školky z pedofilie. Takové konání ze strany vydavatele bulvárního deníku bude mít tak i mimo jiné za následek ukončení pracovního poměru tohoto učitele v mateřské škole ve zkušební době, s čímž samozřejmě bude spojena i ztráta příjmu. Je tedy v uvedeném případě zřejmé, že poškozenému učiteli vznikla jak nemajetková újma v podobě snížení jeho důstojnosti, vážnosti a cti, tak i společně s tím majetková újma, jelikož následkem jednání bulvárního deníku byla i ztráta příjmu.¹¹⁸

¹¹⁶ Saxlová, Jaroslava. *K právní úpravě náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby v českém a německém právu*. *epravo.cz* [online]. [cit. 2016-11-05]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/k-pravni-uprave-nahrady-nemajetkove-ujmy-sekundarne-poskozene-osoby-v-ceskem-a-nemeckem-pravu-103201.html?mail>.

¹¹⁷ ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 357.

¹¹⁸ KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, s. 150 - 151.

2.2.4.4. Porušující a ohrožující jednání a jejich schopnost způsobit újmu na přirozených právech člověka

Ke vzniku nemajetkové a majetkové újmy dotčením PPC může dojít dvěma způsoby. A to konkrétně porušujícím nebo ohrožujícím jednáním. Z obecného občanskoprávního principu ochrany soukromých práv vyplývá, že ochrana přirozeným osobnostním právům je poskytována jak před porušujícím, tak i ohrožujícím jednáním.

O porušujícím jednání není pochyb, že je způsobilé zapříčinit jak nemajetkovou, tak i majetkovou újmu. Ohrožující jednání ve většině případů újmu nevyvolává. Pokud dojde ke vzniku nemajetkové újmy, bude se zpravidla jednat vzhledem k okolnostem již o porušující jednání. Přesto se u ohrožujícího jednání ve velmi výjimečných případech můžeme setkat i se vznikem nemajetkové újmy na hodnotách osobnosti člověka v podobě strachu, stresu, úzkosti atd., což lze demonstrovat při zasahování do některých složek osobnosti člověka nadměrným hlukem, jak se domnívá autor Bernard. Právě v takovém případě je možné se domáhat ochrany již při pouhém ohrožujícím jednání, aniž by došlo např. k přímému poškození zdraví dotčeného člověka a nemajetková újma bude způsobena v podobě vyvolání stresu u daného člověka.¹¹⁹

Schopnost ohrožujícího jednání způsobit nemajetkovou újmu také berou v potaz příslušná ustanovení ObčZ. Ustanovení § 2956 ObčZ stanovuje kromě jiného při zásahu do PPC povinnost k odčinění duševních útrap, které lze považovat za projev nemajetkové újmy při ohrožujícím jednání. Projev nemajetkové újmy na PPC při ohrožujícím jednání lze nalézt také v ustanovení § 2957 ObčZ, a to v podobě obavy poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví. Tento nežádoucí následek ohrožujícího jednání škůdce je v rámci uvedeného ustanovení zařazen mezi okolnosti zvláštního zřetele hodné, které je nutné zohlednit při stanovení způsobu a výši přiměřeného zadostiučinění, dochází-li k odčinění újmy na PPC.

K majetkové újmě způsobené ohrožujícím jednáním může dojít v případě, kdy by došlo k vynaložení nákladů na její předejití. V uvedeném případě například pořízení vybavení za účelem snížení nadměrného hluku. Je nutné zdůraznit, že z obecného hlediska ohrožující jednání má také schopnost způsobit oba druhy nepříznivých následků, jelikož je nutné v tomto případě vycházet z koncepce, že: „*I ohrožení*

¹¹⁹ BERNARD, Michal: *Soukromoprávní prostředky ochrany před hlukem*. Právní rozhledy, 2008, č.5, s. 167.

*představuje určité snížení jistoty, bezpečnosti a uplatnitelnosti osobnosti FO.“*¹²⁰ Zároveň pro dovození odpovědnosti za ohrožující jednání je zásadní nalezení příčinné souvislosti mezi jednáním škůdce a hrozícím zásahem do PPČ. Příčinná souvislost musí být bez existence pochybností prokázána. Pouhá pravděpodobnost, že příčinná souvislost nastane, je nedostačující.¹²¹

2.2.5. Příčinná souvislost mezi neoprávněným zásahem a újmou na přirozených právech člověka

2.2.5.1. Úvod

U posledního obligatorního znaku tohoto zvláštního druhu občanskoprávní odpovědnosti, kterým je příčinná souvislost (kauzální nexus) mezi neoprávněným zásahem do PPČ a vznikem nemajetkové újmy, není dle mého úsudku ve vztahu k PPČ až na ojedinělé výjimky žádné výraznější odlišnosti od obecné občanskoprávní odpovědnosti. Nejpodstatnější specifika u příčinné souvislosti v rámci této zvláštní občanskoprávní odpovědnosti shledávám v případě, kdy dojde k neoprávněnému zásahu do hodnoty zdraví člověka, jakožto jedné z hodnot PPČ. Konkrétně v důsledku postupu lékaře při poskytování zdravotních služeb jeho pacientu.

2.2.5.2. Specifické pojetí příčinné souvislosti při způsobení újmy na hodnotě zdraví v rámci poskytování zdravotních služeb

Jak již v této práci bylo zmíněno, příčinná souvislost je v českém právním prostředí primárně považována za objektivní kategorii. Z tohoto důvodu musí být zjištěna nade vši rozumnou pochybnost. Avšak právě ve vztahu k výše uvedenému specifickému způsobu vzniku újmy na hodnotě zdraví, ÚS ČR doporučuje od aplikace uvedeného objektivní pojetí příčinné souvislosti upustit a zvolit v rozsahu této specifické oblasti striktně individuální a obzvláště citlivý odlišný přístup.¹²² Stoprocentní prokázání objektivní příčinné souvislosti se jeví ÚS ČR jako nereálné a neudržitelné. Požadavek na objektivnost příčinné souvislosti v tomto případě podle ÚS ČR klade na pacienta přehnané nároky a způsobuje zhoršené právní postavení poškozeného pacienta. Na základě tohoto závěru ÚS ČR nemá být v popsáném

¹²⁰ KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, s. 145.

¹²¹ LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 483-484.

¹²² Usnesení ÚS ČR ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I ÚS 1919/08, uveřejněné ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 10/2008.

výjimečném případě požadováno objektivní prokázání existence spojnice mezi příčinou a následkem. Realizací tohoto požadavku ÚS ČR je opuštěno od posouzení příčinné souvislosti jako otázky skutkové, a proto naopak dochází k tomu, že se tento předpoklad zvláštní občanskoprávní odpovědnosti posuzuje jako otázka právní. Je tedy na českých obecných soudech, aby nastíněné závěry ÚS ČR vtáhly se vši potřebnou opatrností do své rozhodovací praxe.

Toto doporučení ÚS ČR, jež volá po odlišném přístupu při posuzování příčinné souvislosti v případě újmy na zdraví způsobené při poskytování zdravotních služeb, nachází své základní opodstatnění zejména v samotné komplikované povaze výkonu lékařské činnosti. Realizací lékařské činnosti sám lékař z její podstaty vstupuje do řetězce příčin a následků probíhajících v lidském těle. Tím tyto dějové souslednosti probíhající v lidském organismu ovlivňuje, čímž přerušuje řetězec příčin a následků, které by měly jinou dějovou souslednost, než kdyby k takovému lékařskému ovlivnění nedošlo.

V důsledku uvedeného je tedy obzvláště obtížné jednoznačně konstatovat na základě objektivního prokázání, zda příčinou nepříznivého následku na hodnotě zdraví člověka byl buď nesprávně zvolený postup lékaře nebo jiný faktor, mající původ například ve specifickém průběhu onemocnění, specifických vlastnostech dané lidského organismu a jeho nepředpokládaných reakcích na dané onemocnění, dále v případných skrytých chorobách nebo v nedodržení nápravných instrukcí lékaře. V takových případech se setkáváme s jevem spočívajícím ve vzájemné konkurenci příčin. Je-li v daném případě dána konkurence příčin, je v souladu s doporučením ÚS ČR vysoce vhodné aplikovat doktrínu, která je označována jako „*ztráta šance*“ (lost of chance) nebo také „*ztráta očekávání*“ (loss expectation). Tato doktrína je tradičně aplikována v právních řádech common law. Při hodnocení existence příčinné souvislosti doktrína spočívá v tom, že se jednotlivé příčiny podrobí poměrování, jehož účelem je stanovit, jak vysoké jsou šance, chceme-li pravděpodobnost, že daná příčina způsobila danou újmu na zdraví člověka. Výsledkem takového poměrování je pak označení příčiny, u níž je dána největší šance, že způsobila danou újmu na zdraví člověka. Vzhledem k povaze popsané doktríny bývá často zřejmé, že nedošlo ke stoprocentnímu prokázání příčinné souvislosti.

Například v hodně diskutovaném soudně řešeném případě Gregg vs. Scott lékař provedl chybně diagnózu, když z nedbalosti diagnostikoval benigní (nezhoubný) lipom namísto zhoubného nádoru. Tento případ se dostal až před tehdejší nejvyšší britskou soudní instanci, tzn. House of Lords. Soudci tohoto tehdejšího vrcholného soudního orgánu stejně jako soudci nižších soudních instancí posuzovali, zda nejpravděpodobnější příčinou snížení šancí žalobce na přežití byla vadná prvotní lékařská diagnóza. Většina soudců zmíněného vrcholného soudního orgánu potvrdila závěry soudů nižší instance, neboť se nepodařilo prokázat alespoň 50 % pravděpodobnosti, že zmíněné pochybení lékaře bylo příčinou snížení šancí žalobce na přežití. Jak vyplývá z ustálené judikatury britských soudů, ztráta šance na lepší zdraví nebo na přežití je kompenzovatelná, pouze pokud se prokáže, že dané negativní následky způsobila alespoň s padesátiprocentní pravděpodobností daná příčina (např. vadný postup lékaře). V tomto soudně řešeném případě bylo tak konstatováno, že kdyby nedošlo k vadné diagnóze lékaře, měl by žalobce pravděpodobnost 42 %, že dané onemocnění přežije. V důsledku pochybení lékaře byla šance žalobce na přežití 25 %. Z uvedeného vyplývá, že pochybení lékaře lze přiznat pouze pravděpodobnost 17 %, že zapříčinilo snížení šance na přežití žalobce.¹²³

Jak uvádí ve svém rozhodnutí ÚS ČR, je zřejmé, že výše stručně popsaná doktrína „*ztráty šance*“ a na jejím základě nabízené řešení více odpovídá opodstatněnému požadavku na nalezení spravedlivého řešení následků, které mají původ ve vztahu mezi lékařem a pacientem. Pro tento nerovný vztah je charakteristické, že v něm má z mnoha důvodů, zejména z důvodů znalostních, převahu moci právě lékař. V případě sporů je právě prostřednictvím této doktríny dosahováno potřebného vyrovnaní slabšího postavení pacienta, a to ve vztahu k lékaři, čímž je docíleno důslednější ochrany práv pacienta.^{124 125}

¹²³ CMS Law Tax Gregg v Scott – is a loss of chance left to chance? [cit. 2018-01-20]. Dostupné z: http://www.cms-lawnow.com/ealerts/2005/02/gregg-v-scott-is-a-loss-of-chance-left-to-chance?cc_lang=en.

¹²⁴ Drobiš, Zbyněk. *Náhrada škody na zdraví a otázka příčinné souvislosti*. epravo.cz [online]. [cit. 2016-11-06]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/nahrada-skody-na-zdravi-a-otazka-pricinne-souvislosti-84097.html>.

¹²⁵ HAMANOVÁ, Lucie. *Prokazování příčinné souvislosti ve sporech o náhradu škody na zdraví způsobenou postupem lékaře non lege artis*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2011, č. 1, s. 2-3 [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/3>.

3. Úvod do práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech

3.1. Základní charakteristika práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech

Tato práce jako celek usiluje zejména z hmotně právního hlediska o popsání zvláštního druhu právního ochranného systému, který funguje v rámci občanského práva. Pro náležité fungování tohoto právního ochranného systému jsou taktéž nesmírně důležité nástroje procesního práva, které slouží k prosazení občanských subjektivních práv garantovaných právem hmotným v oblasti ochrany přirozených hodnot člověka.¹²⁶

Pro tento systém je signifikantní, že vymezení rozsahu právní ochrany je navázáno na zvláštní druh práv, kterými jsou PPČ. Předmětný zvláštní druh právního ochranného systému usiluje o naplnění širokého práva na ochranu PPČ, které náleží tomu, do jehož takového práva bylo neoprávněně zasazeno. Nahlížíme-li na tento zvláštní druh právního ochranného systému v jeho celistvosti, je jeho neopomenutelnou a zcela zásadní součástí občanskoprávní odpovědnost, jakožto funkční instrument schopný zajistit účinnou ochranu poškozených, na jejichž chráněných hodnotách vznikla újma.

V předešlých pasážích této práce jsem se již zabýval jak vymezením a specifiky předmětu tohoto právně ochranného systému, tak i institutem občanskoprávní odpovědnosti. Z uvedeného vyplývá, že komplexní občanskoprávní mechanismus ochrany PPČ se skládá z několika součástí. V rámci této a následujících kapitol se proto zaměřím na další klíčovou součást tohoto mechanismu. Svou pozornost budu upínat na samotný obsah odpovědnostního vztahu (tj. konkrétní dílčí práva a povinnosti), a to zejména ze zorného úhlu poškozeného na PPČ. Má pozornost bude zejména soustředěna na různé druhy občanských subjektivních práv poškozeného, které mu umožňují reagovat na právně nežádoucí jednání škůdce. Dále mé pozornosti neuniknou těmto zmíněným právům odpovídající povinnosti, jakožto občanskoprávní sankce, které postihují původce neoprávněného zásahu do PPČ.¹²⁷

Předložím tak katalog právním řádem ČR garantovaných osobních práv poškozeného, které mu vyplývají z existující újmy na jeho hodnotách chráněných

¹²⁶ Švestka Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 59.

¹²⁷ SZTEFEK, Martin. *Korektivní spravedlnost aneb oko za oko, zub za zub*. Jiní právo [online]. [cit. 2017-3-16]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2017/01/korektivni-spravedlnost-aneb-oko-za-oko.html>.

přirozenými právy, k jejichž uplatnění je v závislosti na povaze takové existující újmy oprávněnou osobou práva.

Všechna taková práva poškozeného zařazená do níže uvedeného katalogu, i přes svoji rozdílnou povahu, mají společný účel. Ten spočívá v zajištění co nejvyšší míry ochrany osobnostně poškozeného. Aby bylo tohoto účelu dosaženo, je usilováno, vzhledem k zajišťování ochrany těch nejdůležitějších právních statků člověka, o co nejširší odčinění jak nemajetkové, tak i majetkové újmy.¹²⁸ K dosažení zmíněného účelu tak dochází prostřednictvím příslušných plnění od původce neoprávněného zásahu do PPČ, přičemž uplatnění nároků na taková plnění znamenají pro původce nepříznivé působení. Zároveň je vysoce potřebné, aby tato plnění od původce ve prospěch poškozeného na PPČ splňovala požadavek na vyvážení a zmírnění následků protiprávního zásahu v co největší míře.

Pro úplnost chci v souvislosti se zamýšleným předložením katalogu zmíněných práv podotknout, že nezřídka se lze setkat se souhrnným označením těchto jednotlivých práv poškozeného jako s právními prostředky ochrany nebo s prostředky obrany přirozenoprávních hodnot člověka. Takové jednotlivé prostředky ochrany či obrany PPČ je pro účely této práce nutno chápat z hlediska hmotného práva. Tato dílčí a relativně samostatná práva spadají svým zařazením pod jednotné občanské subjektivní právo na ochranu přirozenoprávních hodnot člověka.¹²⁹ Primárním cílem této práce není se zabývat prostředky ochrany PPČ z hlediska formálního způsobu domáhání se nápravy (tj. např. žaloba, mediační dohoda), jak někdy pojem prostředek ochrany může být chápán.

Předložením takového katalogu ochranných práv, z nichž některá mají majetkovou či nemajetkovou povahu, tedy budu usilovat o důkladné prozkoumání právního postavení poškozeného na řešeném druhu práv, a to jak z právně teoretického hlediska, tak i z hlediska právně aplikačního.¹³⁰

¹²⁸BEZOUŠKA, Petr: Kolik stojí lidské utrpení? [online]. [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: <https://www.prkpartners.cz/rekodifikace/legislativni-novinky/397-kolik-stoji-lidske-utrpeni/>.

¹²⁹ Rozsudek NS ČR ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008.

¹³⁰ ČUŘÍKOVÁ, Pavla: *Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku*. Bulletin advokacie [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku>.

3.2. Působení rozhodovací činnosti soudních orgánů na podobu práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech

3.2.1. Role soudních orgánů v systému právní ochrany přirozených práv člověka

Práva zařazená do níže uvedeného katalogu jsou důležitou součástí českého právního řádu. Jejich garance je základním předpokladem pro jejich uplatnitelnost vůči původci neoprávněného zásahu do PPČ. K jejich uplatnitelnosti se naskýtají různé způsoby realizace soudního či mimosoudního charakteru. Těchto způsobů uplatnění lze využít i v případech, kdy dochází k uplatňování i jiných druhů práv.

Je však nezpochybnitelné, že zcela klíčová úloha v oblasti nejen ochrany PPČ, vedle zákonodárcovy vůle, je svěřena soudním orgánům, a to skrze jejich oprávnění rozhodovat na základě zákona a mezinárodních smluv, které jsou součástí českého právního řádu o rozsahu ochrany PPČ. Vázanost soudu při jeho rozhodování uvedenými prameny práva vyplývá z ustanovení čl. 95 odst. 1 Ústavy ČR. Soudní orgány mají mezi ostatními orgány veřejné moci v oblasti poskytování ochrany právům pro své kvalitativní vlastnosti výsadní postavení, jak vyplývá z ustanovení čl. 36 LZPS a ustanovení § 12 ObčZ. Při realizaci soudní pravomoci může být také přistoupeno za určitých podmínek k soudcovskému dotváření práva v oblasti ochrany přirozenoprávních hodnot, a to v rámci této právní oblasti ve dvou klíčových rovinách, které jsou popsány v rámci následující podkapitoly vedené pod číselným označením 3.2.2.

Se soudcovským dotvářením pravidel zajišťujících ochranu přirozenoprávních hodnot se lze setkat již v období První republiky. V tomto období, například československé psané právo neznalo v souvislosti s nápravou nemajetkové újmy institut práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích, jenž se naopak po roce 1989 stal mimořádně důležitým nástrojem k odčinění nemajetkové újmy na přirozenoprávních hodnotách člověka. Prvorepublikové nejvyšší soudní instance k takovému stavu nebyly lhostejné a opodstatněně přistoupily v rámci své rozhodovací činnosti ke korektuře právní úpravy. Za tímto účelem judikovaly, že poškozenému může být přiznáno při odčinění imateriální újmy přiměřené zadostiučinění v penězích, ale pouze tehdy, je-li poskytnutí takového plnění vzhledem k okolnostem daného případu srovnatelné se slušností. Je tak zřejmé, že soudní rozhodovací činnost týkající se

dotváření právní ochrany přirozenoprávních hodnot realizovaná po 1989 měla možnost v některých případech navázat na inspirativní prvorepublikové judikatorní závěry.¹³¹

Výsadní a výlučné oprávnění soudů dotvářet právo je však zásadně závislé na míře obecnosti konkrétní aplikované právní normy a míře určitosti zákonné skutkové podstaty. V míře tvořivosti, projevující se soudcovským doplněním práva, je tedy soudce omezený obsahem právní normy.¹³² Bývalá ústavní soudkyně Wagnerová se shoduje se závěrem německého Spolkového ústavního soudu, že není-li to v rozporu obsahem příslušné právní normy, jež je součástí pozitivního práva, je soud oprávněn za účelem nalezení spravedlivého řešení právního problému přistoupit i k přiznání a k obsahovému definování tzv. práva navíc, tzn. i nad rámec samotného obsahu dané právní normy dopadající na danou skutkovou podstatu. Takové právo vzniklé popsáním způsobem musí však vykazovat jednoznačnou ústavní konformitu. Tento přelomový právní závěr již z roku 1973 je výsledkem soudního dotváření práva Spolkovým ústavním soudem SRN v oblasti ochrany přirozenoprávních hodnot. K jeho zformulování došlo uvedeným soudem tehdy, kdy tehdejší znění německého občanského zákoníku v řešeném případě princezny Soraya Esfandiary-Bakhtiary (BVerfGE 34, 269) neumožňovalo poskytnout k odčinění imateriální újmy peněžité zadostiučinění.¹³³

Na základě možnosti užití nástroje soudcovského dotváření práva, české soudy svou rozhodovací činností mají nezanedbatelný vliv na konkrétní podobu chráněných práv vyplývajících člověku z újmy na jeho přirozených právech. Význam soudní rozhodovací činnosti je dle mého názoru navíc umocněn v této oblasti tím, že soudně posuzované případy týkající se újmy na PPČ vykazují velmi širokou rozmanitost zvláštních skutkových okolností, které jsou právě prostřednictvím soudních orgánů konfrontovány s příslušnými právními normami, pro které je v této oblasti charakteristická obzvláště vysoká míra obecnosti. Z obecného hlediska lze proto uvést, že právě v této oblasti soudní rozhodovací činnosti, je dán soudům poměrně velký prostor pro užívání nástroje soudního dotváření práva. Navíc je zjevné, že ObčZ zejména v rámci své úpravy odčinění újmy na PPČ oproti svému předchůdci značně rozšířil prostor pro soudcovské uvážení.

¹³¹ Nález ÚS ČR ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

¹³² HANUŠ, L. *Právní argumentace nebo svěvole : úvahy o právu, spravedlnosti a etice*. Praha : C.H. Beck, 2008. s. 121.

¹³³ Nález ÚS ČR ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

Proto i v rámci této práce je věnována podstatná pozornost právním závěrům, jež se staly součástí příslušných soudních rozhodnutí, přičemž některé takové právní závěry mají povahu soudcovského dotváření práva.

3.2.2. Soudcovské dotváření práva v oblasti ochrany přirozených práv člověka

Je zřejmé, že než soud bude moci přistoupit v oblasti ochrany PPČ k dotváření uplatněných práv vyplývajících člověku z újmy na jeho přirozených právech, jeho pozornost bude věnována nejdříve předmětu této ochrany. Dospěje-li soudní orgán k závěru, že v daném případě přirozenoprávní hodnoty byly neoprávněně dotčeny nebo k jejich ohrožení se bezprostředně schyluje, jde pro soud o základní předpoklad, kdy může být přistoupeno z jeho pozice k řešení otázky přiznání uplatněného práva vyplývajícího poškozenému z již vzniklé újmy na jeho PPČ nebo bezprostředního ohrožení jeho přirozenoprávní hodnoty, a tím i k případnému dotváření takových práv. První rovina soudcovského dotváření práva v oblasti ochrany PPČ je tedy směřována k předmětu této ochrany.

Proto v případech, kdy nastane spor o rozsah výkonu občanského subjektivního práva, jehož předmětem je ochrana přirozenoprávních hodnot, a jedna ze sporných stran požádá soudní orgán o ochranu svého v té době domněle dotčeného práva, soudní orgán je na základě zásady zákazu odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*) a za předpokladu naplnění poměrně velkého množství podmínek povinen autoritativně na základě provedení právní kvalifikace učinit rozhodnutí. Takovým svým rozhodnutím soud jednostranně stanoví prostřednictvím přiznání či odmítnutí žalovaného nároku, zda právo bylo dotčeno či nikoliv. Tím tedy soudní orgány v daných případech specifikují, na jaký způsob výkonu takového občanského subjektivního práva se vztahuje rozsah právní ochrany a na jaký způsob výkonu již nikoliv. Provedení takové konkretizace však nesmí být v rozporu s podstatou aplikované právní normy. Na základě zhodnocení skutkových okolností a provedení výkladu příslušné právní normy tak soudní orgány určují rozsah právní ochrany PPČ. S tím je nezbytně spojeno také označení konkrétní přirozenoprávní hodnoty, do níž bylo neoprávněným zásahem zasaženo.

Vzhledem k typické velké obecnosti právních norem týkajících se ochrany PPČ (např. formulace práva na ochranu osobnosti v ustanovení § 81 ObčZ), se tak nezřídka stává, že soud nově identifikuje dílčí přirozenoprávní hodnotu, která byla neoprávněným zásahem dotčena a která je podřaditelná pod přirozenoprávní hodnotu

výslovně uvedenou v porušené právní normě. Takovou soudní identifikací chráněné přirozenoprávní hodnoty, v právní normě výslovně neuvedené, soudní orgány dotvářejí účelově obecná pravidla právním výkladem dané právní normy.

Shledá-li soud neoprávněnost daného zásahu do PPČ, jakožto jednoho z předpokladů pro vyhovění žalobnímu návrhu, přesune své právní zkoumání k právu, které bylo žalobcem prostřednictvím žalobního petitu soudně uplatněno (tj. nárokováná občanskoprávní sankce), a to právě na základě existence újmy na přirozenoprávní hodnotě nebo existence hrozby jejího vzniku. Soudní vyhodnocování v žalobě ukotvené občanskoprávní sankce může být za naplněních příslušných podmínek opět spojeno s jevem soudcovského dotváření práva.

Ve vztahu k takovému uplatněnému právu soud zkoumá, zda došlo k splnění podmínek pro jeho soudní přiznání. Na základě uplatnění takového práva poškozený soud konkrétně formuluje v žalobním petitu podobu toho, jak má být prostřednictvím takové konkrétní podoby práva docíleno ochrany jeho přirozenoprávních hodnot. Jak vyplývá z ustanovení § 153 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „OSŘ“) takovým žalobním návrhem (žalobním petitem) žalobce je soud vázán. Avšak i v oblasti poskytování ochrany PPČ se soud může ve skutečně výjimečných případech na základě téhož ustanovení OSŘ od v žalobě požadované občanskoprávní sankce odchýlit, pokud však z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (např. požadavek přiměřenosti satisfakčního plnění). Touto odchylkou od obecného pravidla je tak poskytnut prostor pro soudcovské dotváření práva, který však nelze v žádném případě v rámci zajištění soudní ochrany využít například k tomu, že namísto uplatněné peněžní satisfakce bude soudem přiznána satisfakce ve formě omluvy.

Jen pro lepší představu uvedu mnou koncipovaný příklad, na kterém je možné demonstrovat soudcovské případné dotváření práva v oblasti soudního přiznávání příslušné podoby občanskoprávní sankce. V tomto případě popsané odchýlení se od v žalobním petitu požadované občanskoprávní sankce, je opřeno o závěry vyplývající z rozsudku NS ČR ze 28. 10. 2012, sp. zn. 23 Cdo 4669/2010. Dojde-li k tomu, že soud ve svém rozhodnutí přizná poškozenému uplatněné právo, a to ať už v podobě zcela se shodující s jejím pojetím v žalobním petitu, nebo v podobě, kdy se soud v mezích žalobního návrhu v upřesňujících detailech odchýlí od žalobcovy formulace (tzn. např.

Domnívám se, že by soud postupoval správně, pokud by v rámci uplatnění práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění jiným způsobem než v penězích uložil případnému starostovi obce, a to za účelem zvýšení účinnosti občanskoprávní sankce a dosažení její přiměřenosti, uveřejnit omluvu v místním rozhlasu v příslušné pondělí mezi 14:00 - 18:00 hod. A to i přesto, že by v žalobním návrhu žalovaný požadoval uveřejnění omluvy v místním rozhlasu v příslušnou neděli mezi 14:00 a 18:00 hod. Rozhodující předpoklad pro takový soudní postup bych spatřoval v tom, že starosta by se dopustil neoprávněného zásahu do PPČ žalobce prostřednictvím obecního rozhlasu, a to ve stejném časovém určení, v jehož rámci by mělo dojít ke zmíněnému satisfakčnímu plnění.), lze takovou konkrétní podobu domáhaného práva, kterou soud pojal v daném případě do výrokové části svého rozsudku, považovat za soudcovské dotváření práva vyplývajícího z dotčení PPČ.

V rámci uvedeného je tak zřejmé, že soud při aplikaci obecné právní normy, která obecně stanovuje podobu občanskoprávní sankce a na jejímž základě došlo k uplatnění příslušné občanskoprávní sankce, obsahově dotvořil právo. Tento dotvořený obsah práva má však velmi omezenou využitelnost, neboť se dá vztáhnout pouze na ty skutkové okolnosti, které jsou obdobné těm skutkovým okolnostem, které byly součástí soudně posuzovaného případu.

3.2.3. Charakter působení soudních rozhodnutí v oblasti ochrany přirozených práv člověka

V českém právním prostředí se charakter působení soudních rozhodnutí v oblasti ochrany PPČ nijak neodlišuje od jiných oblastí, v nichž je soudně rozhodováno. Soudně vymezený rozsah ochrany daného PPČ, ať už v daném případě došlo k aplikaci nástroje soudcovského dotváření práva či nikoliv, je právně závazný na základě pravomocného rozsudku zásadně jen pro strany sporu. Takto vymezená právní závaznost je ostatně v souladu se zásadou „*iudex ius dicit inter partes*“, jež je charakteristická pro kontinentální právní systém.

V českém právním prostředí je však pro ostatní adresáty soudně aplikované právní normy vysoce vhodné brát v potaz právní stanoviska vyplývající z obsahu soudních rozhodnutí, která mají charakter soudního dotváření práva. Proto uvedeným osobám práva, které nejsou stranami sporu, lze doporučit takové stanovisko zohlednit při prosazování daného občanského subjektivního práva, jež je upraveno právní

normou, které se takové právní stanovisko týká. Opodstatněnost doporučení výkonu subjektivních občanských práv v souladu se soudními závěry majících charakter dotváření práva, lze opřít o ustanovení § 13 ObčZ. Pokud by nastala situace, že rozsah výkonu daného občanského subjektivního práva by byl předmětem soudního posouzení, má osoba práva na základě uvedeného ustanovení § 13 ObčZ právo důvodně očekávat, že její právní případ bude posouzen obdobně jako jiný již soudem vyřešený případ, jenž se však musí s takovým jejím ještě soudně nevyřešeným případem shodovat v podstatných znacích. Nebylo-li by takové opodstatněné očekávání, a to i přes shodu podstatných znaků porovnávaných případů soudem naplněno, je v ustanovení § 13 ObčZ oprávněné osobě práva taktéž garantováno primárně vůči soudu právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.

3.3. Dělení práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech

Práva, která jsou zařazená v předchozí podkapitole do zmíněného katalogu, lze dělit podle různých kritérií. Pro české právní prostředí je zcela zásadní jejich dělení do dvou skupin, a to na práva zvláštní a obecná. Uvedené dělení má svůj základ v úpravě v ObčZ. Nutno podotknout, že jde v českém právním prostředí o kategorizaci tradiční, jelikož tato kategorizace vyplývala již z úpravy ObčZ z r. 1964. Na základě stále ještě poměrně nedávné účinnosti ObčZ došlo oproti úpravě zakotvené v ObčZ z r. 1964 v této oblasti k určitým změnám. Následně popsaná kategorizace těchto práv vycházející z úpravy ObčZ bude zároveň promítnuta do systematiky této práce.

Výlučně v souvislosti s dotčením PPČ, které může spočívat jak již ve způsobené újmě na přirozenoprávní hodnotě, tak i v ohrožení takové hodnoty, nabízí ustanovení § 82 odst. 1 ObčZ poškozenému k uplatnění dvě zvláštní obranná práva, která konkrétně spočívají v právu na upuštění od neoprávněného zasahování do PPČ a v právu na odstranění nepříznivých následků neoprávněného zásahu do PPČ. Někdy se lze také setkat s tím, že prvně zmíněné právo je označováno jako zdržovací nebo také zápůrčí nárok a dále právo zmíněné jako druhé bývá označováno jako odstraňovací nárok.

Řešené ustanovení § 82 odst. 1 ObčZ předkládá taxativní výčet práv, který je tvořen výlučně uvedenými dvěma právy. Proto lze hovořit o zásadně uzavřené skupině těchto dvou obranných práv. Oproti úpravě zakotvené v ObčZ z r. 1964 jde o zásadní koncepční změnu. Ustanovení § 13 ObčZ z r. 1964 obsahovalo neuzavřený výčet

zvláštních nároků, do kterého bylo řazeno například i právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, které je dnes již řazeno dle ObčZ mezi obecná práva poškozeného.

Dostávám se k druhé kategorii práv vyplývajících poškozenému z újmy na jeho PPČ, kterou jsou práva obecná. Tento katalog obecných práv je podstatně obsáhlejší než výše zmíněný katalog práv zvláštních. Ochranná práva vyplývající poškozenému z újmy na jeho přirozených právech, která jsou řazena do skupiny obecných práv, se od skupiny zvláštních práv odlišují tím, že jsou v systematice ObčZ zakotvena jako obecně použitelná k ochraně občanských subjektivních práv a nejsou spojována pouze se zajišťováním ochrany PPČ.

Další rozdílnost mezi těmito dvěma kategoriemi práv spočívá v tom, že obecná práva vyplývající z újmy na PPČ lze na rozdíl od zvláštních práv aplikovat pouze tehdy, jestliže se škůdce neoprávněného zásahu dopustil zaviněně, jak vyplývá z ustanovení § 2910 ObčZ (pro nemajetkovou újmu ve spojení s ustanovením § 2894 odst. 2 ObčZ). Naopak, jak již bylo naznačeno, k uplatnění práv zvláštních lze přistoupit právě i tehdy, jestliže se škůdce neoprávněného zásahu do PPČ dopustil nezaviněně. V tomto případě jde o absolutní objektivní občanskoprávní odpovědnost, s kterou se můžeme setkat i u odpovědnosti za bezdůvodné obohacení, které bylo získáno zásahem do PPČ. Absolutní objektivní občanskoprávní odpovědnost nedává původci neoprávněného zásahu do přirozenoprávní hodnoty člověka možnost zprostit se sankčních povinností. Tím je oproti zmíněné subjektivní odpovědnosti zajištěna větší míra ochrany poškozených.¹³⁵ Uvedené však neplatí bezvýjimečně, neboť mohou nastat případy, kdy při kolizi dvou rovných osobnostních práv soudní přiznání zdržovacího nebo odstraňovacího nároku bude odepřeno, a to i přes zmíněnou existenci absolutní objektivní odpovědnosti škůdce. Takové odepření soudní ochrany jednomu z kolidujících osobnostních práv bude vyvozeno po aplikaci principu proporcionality.

¹³⁵ KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, s. 146, 147.

3.4. Promlčení práv poškozeného vyplývajících z újmy na jeho přirozených právech

3.4.1. Obecné aspekty institutu promlčení s důrazem na jeho účinky v oblasti práv přirozenoprávního charakteru

Institut promlčení tvoří nedílnou a důležitou součást soukromého práva. Tento právní institut je projevem několika tradičních obecných právních zásad. Je projevem zejména zásady „*vigilantibus iura scripta sunt*“. Tato zásada uvádí, že práva přejí bdělým, proto nechť ať každý střeží svá práva. A dále je institut promlčení také projevem zásady právní jistoty.

Tento institut spočívá v následku marného uplynutí určitého časového úseku k uplatnění práva. Nastane-li tento následek, pro nositele práva tato skutečnost znamená, že se jeho právní postavení nezanedbatelně oslabuje, a tak se stává úspěšné uplatnění daného práva u soudního orgánu podmíněné. Podmíněnost spočívá v tom, že dojde-li v daném případě k uplynutí dané promlčecí lhůty před okamžikem uplatnění práva u soudního orgánu, uplatněnému právu oprávněného poskytnou soudní orgány ochranu pouze tehdy, pokud nebude ze strany osoby, vůči které je právo uplatněno, vznesena námitka promlčení jakožto procesněprávní skutečnost, která však nesmí vykazovat rozpor s dobrými mravy.¹³⁶

Úvodem je potřeba připomenout, že veškerá práva, jejichž předmětem je ochrana přirozenoprávních hodnot člověka, se nepromlčují. Tudíž s plynutím času po celou dobu jejich existence nejsou spojeny žádné právní účinky. Tuto jejich mimořádně důležitou vlastnost stanovuje ustanovení čl. 1 LZPS a ustanovení § 612 ObčZ. Ustanovení § 612 ObčZ tuto vlastnost garantuje obecně osobním právům nemajetkové povahy, čímž došlo mimo jiné k potvrzení závěrů judikatury, které předcházely účinnosti ObčZ. Na rozdíl od jiných práv, stát garantuje poskytnutí ochrany PPČ po celou dobu jejich existence.^{137 138}

¹³⁶ ŠUDOMA, Ondřej. *Námitka promlčení jako zneužití práva*. epravo.cz [online]. [cit. 2016-14-12]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/namitka-promlceni-jako-zneuzeni-prava-99330.html>.

¹³⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 146 (3. 2. 2012).

¹³⁸ ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 405.

3.4.2. Nepromlčitelnost všech dílčích práv zahrnutelných pod institut náhrady újmy na přirozených právech člověka

Oproti právům, jejichž předmětem je ochrana přirozenoprávní hodnoty člověka, byla v problematice promlčení v minulosti komplikovanější situace u práv vyplývajících člověku z existence nemajetkové újmy na jeho přirozenoprávních hodnotách. V tomto katalogu práv bylo možné nalézt jak práva, která jsou nepromlčitelná, tak i jedno právo, které bylo zejména právě v minulosti v otázce promlčení předmětem odborných diskuzí a vývoje judikatury. Tato problematičnost se vztahovala na právo na odčinění nemajetkové újmy v penězích, jehož primárním účelem je odčinění takové újmy v osobní sféře člověka. Jak již bylo v úvodu této podkapitoly naznačeno, u ostatních práv vyplývajících člověku z újmy na jeho přirozených právech nebo z hrozby jejího vzniku, která nespádají pod institut náhrady újmy na PPČ (tj. zdržovací, odstraňovací nárok), jak judikatura, tak právní teorie, stabilně zastává názor, že tato práva jako ryze osobní zásadně nepodléhají promlčení. Stejný názor panoval za účinnosti ObčZ z r. 1964 k nepeněžitým formám satisfakce.

Z celistvého pohledu na období před účinností ObčZ bylo možné se v českém prostředí setkat s tím, že judikatura NS ČR neposkytovala jednoznačné a dlouhodobě ustálené právní stanovisko, zda se právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích promlčuje či nikoliv. V rámci zmíněného období judikatura uvedeného soudu, jakožto soudu speciálně povolaného ke sjednocování rozhodovací činnosti nižších soudů, v této otázce procházela určitým vývojem, kdy se od jednoho výkladového závěru dostala ke zcela opačnému závěru. Nezanedbatelný podíl na uvedeném měla rozhodná ustanovení ObčZ z r. 1964, která vykazovala nepředvídatelnost, nesrozumitelnost a vnitřní rozpornost. Tento komplexně negativní jev narušoval princip důvěry občana v právo, které je klíčovou součástí komplexu, jenž utváří obsahově široký princip materiálního právního státu, zakotveného v ustanovení čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR. V rámci komplexního pohledu na uvedeného období tak subjekty občanskoprávních vztahů byly vystaveny nepřehlédnutelné míře právní nejistoty, jelikož ze strany státu nebyla stanovena jednoznačná pravidla, podle kterých se dané subjekty měly řídit a chovat v souvislosti s uplatňováním práva na poskytnutí

přiměřeného zadostiučinění v penězích, jakožto mimořádně důležitého prostředku určeného k odčinění jejich nemajetkové újmy na přirozenoprávních hodnotách.¹³⁹

V návaznosti na uvedené je zřejmé, že bylo pro objasnění této záležitosti nutné ze strany soudních orgánů zkonstatovat, zda promlčení či nepromlčení daného právního nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích se bude posuzovat podle obsahu tohoto nároku nebo předmětu ochrany daného nároku.

Zhruba v období od roku 2003 do 12. 11. 2008 bylo možné se setkat s tím, že NS ČR zastával, a to mnohokrát ve svých rozhodnutích zopakovaný právní názor, že právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích nepodléhá promlčení, ostatně jako všechna další jednotlivá dílčí osobnostní práva, která vznikla osobnostně poškozenému člověku neoprávněným zásahem do jeho osobnostní sféry.¹⁴⁰

NS ČR například ve svém rozsudku sp. zn. 30 Cdo 1522/2007 ze dne 28. 6. 2007 dovození výše uvedeného závěru zdůvodnil tím, že vyjádřením nemajetkové újmy v penězích neztrácí právo na přiměřené zadostiučinění svou osobnostní povahu. Svou argumentaci podpořil i odkazem na příslušnou úpravu v ObčZ z r. 1964, z níž dovozoval nepřehlédnutelný zákonodárcův úmysl v rámci dané právní úpravy odlišit právo na poskytnutí přiměřeného v penězích od ostatních majetkových práv. Tento zákonodárcův úmysl NS ČR spatřoval konkrétně ve výslovném zařazení práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění do neuzavřeného výčtu dílčích nároků nabízejících se k uplatnění osobnostně poškozenému člověku, který se nacházel v ustanovení § 13 ObčZ z r. 1964. Dále nelze nezmínit k uvedenému závěru přesvědčení NS ČR, že pokud by řešené právo bylo vyňato z obecné nepromlčitelnosti dílčích nároků vyplývajících z újmy na přirozenoprávních hodnotách, došlo by k citelné limitaci uplatňování práva na ochranu osobnosti.

S výše popsaným právním názorem NS ČR byl opakovaně v nesouladu Vrchní soud v Olomouci (např. rozsudek sp. zn. 1 Co 196/2005 ze dne 25. 1. 2006), k němuž se později přidal i Vrchní soud v Praze (např. rozsudek sp. zn. 1 Co 315/2007 ze dne 26. 2. 2008). Ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2008, sešit č. 1, poř. č. 4 byl publikován rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 2. 2004, sp. zn. 1 Co 63/2003) se závěrem, že se toto právo promlčuje. Přístup uvedených dvou vrchních

¹³⁹ Nález ÚS ČR ze dne 31. 8. 2010, sp. zn. II ÚS 635/09.

¹⁴⁰ Rozsudek NS ČR ze dne 25. 9. 2003, sp. zn. 30 Cdo 1542/2003.

soudů vykazoval shodu i s převažujícími závěry právní teorie. Někteří zastánci promlčitelnosti tohoto práva z řad právních teoretiků včele s prof. Jiřím Švestkou, se například domnívají a jako argument pro promlčitelnost uvádějí, že je u tohoto práva dána jeho podstatná podobnost s reparační funkcí u majetkových nároků, jelikož jeho uplatněním je usilováno napravit v co nejvyšší možné míře dříve uskutečněné nežádoucí jednání, kterým byla způsobena nemajetková újma.^{141 142}

Na zmíněnou a negativně vnímanou nejednotnost judikatury reagoval NS ČR rozsudkem (velkého senátu) sp. zn. 31 Cdo 3161/2008 ze dne 12. 11. 2008, kde se úvodem konstatuje, že senát 30 Cdo dospěl k odlišnému závěru od toho, který vyjádřil v rozsudku ze dne 28.6.2007, č. j. 30 Cdo 1522/2007, a proto postoupil věc velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia. V rámci tohoto významného rozsudku NS ČR změnil obsah svých dosud zastávaných právních názorů. Přiklonil se k tomu, že právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích promlčení podléhá, jelikož pro stanovení promlčitelnosti či nepromlčitelnosti je určující obsah nároku a nikoliv předmět, který je nárokem chráněn. Právo na peněžitou satisfakci v sobě obsahuje požadavek na zaplacení peněžité částky, tudíž se jedná o osobní právo majetkové povahy. NS ČR v rámci odůvodnění této změny jeho rozhodovací praxe akcentoval soulad promlčitelnosti tohoto práva s obecnou zásadou právní, kterou je zásada právní jistoty obsažená v samotném základním účelu institutu promlčení. Dle jeho názoru je nově neakceptovatelné, aby s plynutím času u práva na peněžitou satisfakci nebyly spojeny žádné právní účinky.

Nastíněný judikaturní vývojový proces v problematice promlčení či nepromlčení práva na poskytnutí peněžité satisfakce neunikl pozornosti ÚS ČR. Ke zmíněnému rozsudku NS ČR, v němž byla dovezena promlčitelnost řešeného práva se ÚS ČR vyjádřil v rámci usnesení ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. IV ÚS 1407/09 z. Změna právního názoru NS ČR byla v tomto případě ÚS ČR zhodnocena pozitivně. ÚS ČR uvedl, že tato judikaturní změna NS ČR je věcně správná a má vzhledem k situaci a také úloze NS ČR v české soudní soustavě potenciál přispívat k naplňování principu legitimního očekávání.

¹⁴¹ KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004., s. 198, 199.

¹⁴² KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004., s. 198, 201.

Zmíněný poslední závěr NS ČR v této oblasti byl i obsahově inkorporován do vzpomínaného ustanovení § 612 ObčZ, čímž mu byl oproti předchozí právní úpravě poskytnut i zcela jednoznačný zákonný podklad. V souvislosti s obsahovým pojetím ustanovení § 612 ObčZ nutno zdůraznit, že oproti úpravě zakotvené k této problematice v ObčZ z r. 1964, resp. oproti jejímu výkladu, došlo k rozšíření promlčitelnosti na všechny formy práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění (tzn. např. i na satisfakci ve formě omluvy) shodně, jako tomu již v tu dobu bylo u práva na zadostiučinění podle § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) (dále jen „ZOdPŠk“) (srov. rozsudek NS ČR ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. 30 Cdo 2387/2012, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 72/2013). Je tak zřejmé, že v tomto případě při tvorbě nové soukromoprávní úpravy nebyl ve větším rozsahu vyslyšen právní názor jejího hlavního autora. Prof. Eliáš je v této oblasti přesvědčen, že: *„Ochrana lidské osobnosti nemůže být horší nežli ochrana vlastnictví. Jinak bychom popřeli samotný antropologický základ soukromého práva.“*¹⁴³ S uvedeným závěrem prof. Eliáše chci vyjádřit souhlas. Nicméně se domnívám, že poskytování právní ochrany osobnosti člověka prostřednictvím ustanovení § 612 ObčZ není horší než ochrana poskytovaná ObčZ vlastnictví, což vyplývá z uvedeného rozboru a je shrnuto níže.

Vzhledem k výše uvedenému lze závěrem k této problematice uvést, že aktuální právní stav v českém právním prostředí je takový, že právo na ochranu osobnosti jako takové se stejně jako vlastnické právo nepromlčuje (pozn. Zdržovací a odstraňovací nárok dle ustanovení § 82 odst. 2 ObčZ se nepromlčuje.), avšak široké právo na náhradu újmy na přirozenoprávních hodnotách člověka se bez výjimky promlčuje.

¹⁴³ FRANĚK, Jan: *Změna judikatury v otázce promlčení práva na náhradu nemajetkové újmy v penězích z pohledu právní jistoty*. eLAW.cz [online]. [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://www.elaw.cz/clanek/zmena-judikatury-v-otazce-promlzeni-prava-na-nahradu-nemajetkove-ujmy-v-penezich-z-pohledu-pravni-jistoty>.

4. Zvláštní civilní práva poškozeného vyplývající z újmy na jeho přirozených právech

4.1. Právo na upuštění od neoprávněného zasahování do přirozených práv člověka

V návaznosti na výše specifikovanou kategorizaci práv vyplývajících poškozenému z jeho újmy na PPČ, se v rámci této podkapitoly dostávám k již zmíněnému zdržovacímu nároku. Toto obranné právo je zakotveno na prvním místě taxativního výčtu obsaženého v ustanovení § 82 odst. 1 ObčZ.

Uvedené právo může být užito k dosažení následujících dvou cílů. Jednak zajistit, aby bylo upuštěno od neoprávněného trvajících zasahování do přirozenoprávní hodnoty člověka. Jde tedy o typickou situaci, kdy škůdce s neoprávněným zasahováním do PPČ započal, s takovým zasahováním pokračuje a na základě opodstatněného uplatnění zdržovacího nároku je povinen takové neoprávněné zasahování bezprostředně ukončit.

Druhým cílem je zajištění, aby v případech, kdy nebylo do přirozenoprávní hodnoty ještě bezprostředně zasaženo, ale hrozba takového závadného jednání má trvalou povahu, nebylo v takovém ohrožujícím jednání původcem pokračováno. Při dosahování uvedeného cíle vykazuje tento druh práva zjevný preventivní charakter.¹⁴⁴

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že osobnostně dotčený člověk je oprávněn k uplatnění tohoto práva proti oběma druhům jednání, a to tedy jak proti původcovu porušujícímu, tak i ohrožujícímu jednání. Zároveň je zřejmé, že nelze přistoupit k uplatnění tohoto právního nároku, proti takovému právně závadnému jednání, které bylo vykonáno buď jednorázově nebo jako pokračující jednání bylo již jednoznačně dokonáno.

Po původci újmy na PPČ nebo hrozby jejího vzniku je tedy uplatněním tohoto práva vyžadováno zásadně pasivní chování (*omittere*), proto se z povahy tohoto nároku nelze po něm domáhat, aby něco aktivně konal (*facare*). Při uplatnění tohoto požadavku na přistoupení k pasivnímu chování ze strany původce újmy na PPČ nebo hrozby jejího vzniku je nutno dbát toho, aby pojetí takového požadavku bylo v souladu se zásadou přiměřenosti, která je stěžejní zásadou právního myšlení.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 4. 1997, sp. zn. 23 C 3/97.

¹⁴⁵ KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004., s. 176, 177.

4.2. Právo na odstranění nepříznivých následků neoprávněného zásahu do přirozených práv člověka

Vedle nároku zdržovacího obsahuje ustanovení § 82 odst. 1 ObčZ ještě nárok odstraňovací, čímž je taxativní výčet zvláštních oprávnění zcela vyčerpán. Takový odstraňovací nárok spočívá v odstranění následku neoprávněného zásahu do PPČ, a to za účelem obnovení původního stavu, jenž před tímto neoprávněným zásahem existoval. Takové uvedení do původního stavu označujeme termínem restituce, kdy jde obecně o jednu z forem nápravy důsledků chování, které bylo v rozporu se zákonem (*contra legem*) nebo zákon obcházelo (*in fraudem legis*).¹⁴⁶

Odstraňovací nárok se v mnoha zásadních aspektech odlišuje od výše řešeného nároku zdržovacího. Tato skutečnost vyplývá z jeho samotného charakteru. Na těchto odlišnostech je možné demonstrovat některé jeho základní definiční znaky.

Rozdíl od zdržovacího nároku lze spatřovat zejména v tom, že uplatnění odstraňovacího nároku je přípustné i v případě, kdy samotný neoprávněný zásah do PPČ již byl ukončen, ale jeho následky ještě nebyly odstraněny. Musí tedy v době uplatnění tohoto druhu zvláštního práva trvat následky daného neoprávněného zásahu do PPČ.

Další podstatnou odlišností od zdržovacího nároku je, že na základě jeho uplatnění má původce neoprávněného zásahu něco aktivně konat (*facere*). Poškozený tedy musí při uplatnění tohoto zvláštního práva velmi přesně vymezit, jaké následky neoprávněného zásahu do konkrétní přirozenoprávní hodnoty člověka mají být tímto druhem splnění sankční povinnosti odstraněny a zároveň uvést způsob, kterým má být tohoto účelu dosaženo. Proto základním předpokladem pro vymezení způsobu odstranění následku je, že takový následek musí být na základě svých vlastností způsobilý k faktickému odstranění. Situaci, kdy nebude dána taková způsobilost k faktickému odstranění, lze ukázat na typickém příkladu, kdy zásah do PPČ v podobě uvedení nepravdivých a difamujících údajů o poškozeném člověku jednorázovým výrokem původce ve sdělovacích prostředcích již byl ukončen, ale nepříznivý následek způsobující snížení jeho cti nadále přetrvává, jelikož takové údaje vešly ve známost širokého okruhu osob.

Následně z důvodu velké variability možných způsobů odstranění následků, vymezení tohoto způsobu musí být ze strany poškozeného, jenž uplatňuje tento nárok,

¹⁴⁶ HENDRYCH, Dušan aj. *Právníký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, s. 926.

věnována patřičná pozornost. Proto je po takovém vymezení způsobu požadováno, aby odpovídal obsahu, formě i rozsahu neoprávněného zásahu. Pro lepší představu jako příklad způsobů odstranění následků lze uvést odstranění podobizny z reklamního plakátu, na němž byla neoprávněně užita, smazání difamující informace z počítačového serveru či jiného nosiče atd.^{147 148}

Při specifikaci způsobu odstranění následku je nutno mít také na paměti, že požadovaný způsob odstraňovacího nároku musí být přiměřený závažnosti zásahu a dále musí šetřit práva třetích osob. V tomto ohledu může být inspirativní obsahové pojetí ustanovení § 40 odst. 2 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (dále jen „AutZ“), které i odpovídá příslušným požadavkům směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/ES ze dne 29. 4. 2004 o dodržování práv duševního vlastnictví. Zdůrazněné ustanovení AutZ výslovně zakotvuje onen inspirativní požadavek na přiměřenost restitučního nároku. Zmíněné ustanovení AutZ přistupuje k požadavku přiměřenosti odstraňovacího nároku takovým způsobem, že poskytuje za účelem jeho naplnění prostor pro soudcovské uvážení. Při užití tohoto soudního oprávnění musí být přiměřená podoba odstraňovacího nároku posuzována dle okolností souzené věci co do vhodnosti, úměrnosti a závažnosti k protiprávnímu jednání, jakož i zájmům 3. osob, a kromě jiného i osob jednajících v dobré víře.¹⁴⁹

¹⁴⁷ KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, s.179, 178 435.

¹⁴⁸ LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s.473 - 474.

¹⁴⁹ TELEČ, Ivo, TŮMA, Pavel. *Autorský zákon: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s.431,432.

5. Základní charakteristika obecných civilních práv poškozeného, která mu vyplývají z ohrožení nebo zasažení jeho přirozenoprávních hodnot

5.1. Základní charakteristika katalogu obecných civilních práv k ochraně přirozených práv člověka

Po rozboru práv, jež jsou určena výlučně k ochraně přirozenoprávních hodnot, se dostávám ke katalogu práv, který uvedenou generální vlastnost nemají. V tomto poměrně obsáhlém katalogu obecných civilních práv, jež vyplývají poškozenému z újmy na jeho PPČ, lze nalézt jak práva, která vzhledem ke své povaze slouží k ochraně přirozenoprávních hodnot člověka, tak i práva, která vedle ochrany PPČ lze uplatnit i k ochraně jiných právem chráněných hodnot. Katalog obecných civilních práv k ochraně PPČ je podstatně obsáhlejší než katalog zvláštních civilních práv k ochraně PPČ.

V oblasti řešení problematiky jednotlivých obecných práv vyplývajících člověku z újmy na jeho PPČ se lze setkat v hojných případech s užitím právního pojmu náhrada újmy právě na zmíněných právech. Pod tento značně obecný právní institut lze podřadit několik dílčích práv. Práva, která jsou obsahovou součástí institutu náhrady újmy na PPČ, tvoří v souhrnu velkou skupinu práv katalogu obecných civilních práv k ochraně PPČ.

Pod právní pojem náhrady újmy na PPČ lze zařadit jak právo na odčinění nemajetkové újmy (tzn. právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění), tak i právo na náhradu majetkové újmy, která v souvislosti s neoprávněným zásahem do přirozenoprávní hodnoty poškozenému vznikla. Základním účelem těchto práv poškozeného je dosažení pokojného vyrovnání stran v návaznosti na vzniklou újmu na uvedených hodnotách, čímž dojde k odstranění vzniklé nerovnosti mezi nimi. Dle mého názoru, je tak zřejmé, že uvedená práva jsou jednoznačným nástrojem korektivní spravedlnosti koncipované dle Scotta Hershovitze (tzv. getting-even corrective justice theory).

Tento závěr dovozují z toho, že výše uvedený účel těchto práv vykazuje soulad s ústředním požadavkem této teorie, kterým je znovuoobnovení rovného postavení mezi škůdcem a poškozeným.^{150 151}

Pod právní pojem náhrady újmy na PPČ, tak z níže předloženého seznamu obecných civilních práv vyplývajících člověku z újmy na jeho přirozenoprávních hodnotách, nelze podřadit pouze právo na vydání bezdůvodného obohacení.

5.2. Podmínky smluvního omezení náhrady újmy na přirozených právech člověka vytvářející pro uvedený předmět ochrany speciální režim

Při zabývání se institutem náhrady újmy na PPČ, jenž má v problematice obecných civilních práv uplatnitelných k ochraně PPČ klíčovou roli, považují také za žádoucí se zmínit o možnostech jejího omezení, a to na základě vůle k tomu oprávněných aktérů.

V oblasti problematiky absolutní či částečné smluvní limitace budoucí náhrady jakékoliv újmy a také v oblasti problematiky jednostranného vzdání se budoucích práv, byla zařazena do výsadního režimu dvě výše uvedená práva tvořící obsah institutu náhrady újmy na PPČ.

Tento zvláštní režim, jenž odpovídá evropskému standardu, jim garantuje ustanovení § 2898 ObčZ. Toto zákonné ustanovení má komplexně kogentní charakter. Na základě uvedené právní úpravy tak oproti právu na náhradu újmy na jiném než na PPČ, nelze předem vyloučit nebo omezit povinnost k náhradě újmy způsobené člověku na jeho přirozených právech. Totéž pak platí obecně (tj. i na jiném statku) ve vztahu k újmě způsobené úmyslně nebo z hrubé nedbalost, jakož i tam, kde se předem vylučuje nebo omezuje právo slabší strany na náhradu jakékoli újmy. Podle téhož ustanovení se v uvedených případech nelze práva na náhradu ani platně vzdát. Z uvedeného je to zřejmé, nicméně pro jistotu akcentuji, že zmíněný zákaz limitace z vůle příslušných osob práva se také týká náhrady újmy obecně, tedy nejen nemajetkové, ale i majetkové.

Tento výsadní režim se týká i vícestranných ujednání, kterými by docházelo k omezení nebo vyloučení budoucí povinnosti škůdce k náhradě újmy na PPČ. Pokud by

¹⁵⁰ SZTEFEK, Martin. *Korektivní spravedlnost aneb oko za oko, zub za zub*. Jiné právo [online]. [cit. 2017-3-16]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2017/01/korektivni-spravedlnost-aneb-oko-za-oko.html>.

¹⁵¹ GOLDBERG, John a ZIPURSKY, Benjamin, *Civil Resource Revisited*, Florida State University Law Review (2011). s. 369 - 370 . Dostupné z: <http://www.fslawreview.com/wp-content/uploads/2017/04/Vol-39-Issue-1-Article-13-Goldman-Zipursky.pdf>.

právní jednání s uvedeným zakázaným obsahem byla učiněna, podle dikce ObčZ by se k nim nepřihlíželo, neboť by byla u nich dána absolutní neplatnost dle ustanovení § 588 ObčZ, a to pro rozpor se zmiňovaným ustanovením § 2898 ObčZ.

Závěrem této podkapitoly chci zmínit, že v ustanovení § 2898 ObčZ zakotvený zákaz výše vymezeného obsahu byl obsažen i v ustanovení § 574 odst. 2 ObčZ z r. 1964.¹⁵³

¹⁵³ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 882 - 885.

6. Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka

6.1. Základní charakteristika práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění

6.1.1. Existence a pojetí práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v českém právním prostředí

Dostávám se dle mého názoru v oblasti právně aplikační praxe, a to z mnoha důvodů, k nejkomplikovanějšímu právu, které vyplývá poškozenému z nemajetkové újmy na jeho přirozených právech. V oblasti právně aplikační praxe lze onu komplikovanost naplňování uvedeného práva spatřovat zejména ve volbě vhodného konkrétního způsobu, potažmo výše zadostiučinění a stanovování patřičné míry přiměřenosti.

Detailnější pojetí práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění explicitně obsahující i jeho peněžitou formu, se do českého právního řádu pro vyloučení pochybností ukotvilo zákonem č. 87/1990 Sb., který nabyl účinnosti dnem 29. 3. 1990. Tímto zákonem došlo k novelizaci ObčZ z r. 1964. Tímto zásadním legislativním počinem došlo skrze preciznější zákonnou garanci tohoto důležitého a dle mého názoru v právním řádu nepostradatelného právního nároku k výraznému posílení právní ochrany přirozenoprávních hodnot člověka, k čemuž z preventivního hlediska vede právě ona hrozba vymození peněžité satisfakce. Význam tohoto legislativního počinu taktéž spočívá právě v tom, že významně přispěl k distancování se od obzvláště zdrženlivého přístupu k ochraně osobnosti člověka, jenž byl promítán do příslušné právní úpravy po dobu trvání socialistického zřízení, které se mocensky prosazovalo mezi lety 1948 až 1989. V uvedeném období socialistického zřízení bylo například na peněžitou formu satisfakce nahlíženo dokonce jako nemorální nárok, jehož přiznáním by v daných případech docházelo k neoprávněnému obohacení poškozeného. Navíc nutno pro komplexnost podotknout, že takový tehdejší socialistický přístup k právu na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění neměl právní základ v příslušné úpravě ObčZ z r. 1964, neboť v rámci období od roku 1948 do roku 1989 znění ObčZ z r. 1964 poskytnutí peněžité satisfakce nevylučovalo. V období od roku 1948 do roku 1989 bylo

poskytováno peněžité zadostiučinění pouze za účelem odčinění újmy na zdraví, a to konkrétně za vytrpěné bolesti a ztížené společenské uplatnění.¹⁵⁴

Hlavním účelem práva na zadostiučinění je v co nejširším možném rozsahu naplňovat satisfakční funkci. Tento jeho elementární účel spočívá ve zmírnění, vyvážení a odčinění způsobené výhradně nemajetkové újmy na osobnosti poškozeného. Tohoto účelu je dosahováno poskytnutím přiměřeného zadostiučinění neboli satisfakce mající podobu určitého plnění, které se přiznává postižené osobě. Takové odčínající plnění je nezávislé na náhradě škody, jakožto majetkové újmy. Vedle uvedeného primárního účelu tohoto práva, je dle mého názoru vysoce žádoucí, aby důležitou součástí účelu tohoto práva bylo, a to pouze zásadně tam, kde to má své opodstatnění, také i naplňování funkce preventivně-sankční. Důvodům, proč by tomu tak mělo být, se budu věnovat v příslušných následujících pasážích.

6.1.2. Přiměřené zadostiučinění jako jedna z obsahových součástí náhrady újmy na přirozených právech člověka a jeho zakotvení v novém soukromoprávním kodexu

Chci zdůraznit, že na základě nové občanskoprávní úpravy jde v případě řešeného práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění o obecný občanskoprávní nárok, jenž je uplatnitelný zásadně pouze v souvislosti s nemateriální újmou. Naopak příslušná úprava v ObčZ z r. 1964 tento nárok řadila mezi zvláštní civilní práva osobnostně poškozeného.

Budu-li chtít dosáhnout co největší míry formulační přesnosti, která striktně odpovídá reálné povaze přiměřeného zadostiučinění, nutno akcentovat, že není vhodné výlučně v souvislosti tímto druhem plnění za způsobenou nemajetkovou újmu užívat pojmu náhrada. Tento závěr vyvěrá z toho, že nemajetková újma se nenahrazuje, nýbrž výlučně odčínuje. Výraz odčinění nemajetkové újmy vhodněji vyjadřuje tu skutečnost, že poskytované zadostiučinění nepředstavuje dokonalou náhradu porušeného statku, jenž nemá majetkovou povahu. Zadostiučinění, a to v jakékoliv své podobě, na rozdíl od náhrady majetkové újmy, není schopné - ačkoliv v ustanovení § 2958 a 2959 ObčZ je to vyžadováno - vyhovět principu plného odčinění nemajetkové újmy, tedy toho, aby

¹⁵⁴ RYŠKA, M. *Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb Druhý krok do satisfakce*. Jiní právo [online]. [cit. 2017-1-11]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html>.

se poškozený v plné míře dostal zpět do osobního stavu, který by u něj existoval, kdyby k danému neoprávněnému zásahu do přirozenoprávních hodnot nedošlo.¹⁵⁵

Vznik práva a jemu odpovídající povinnosti týkající se odčinění nemajetkové újmy na přirozenoprávních hodnotách člověka zakotvuje ustanovení § 2956 ObčZ, jež má tzv. asistenční charakter.¹⁵⁶ Asistenční charakter tohoto ustanovení spočívá v něm obsažené podmíněnosti vzniku uvedené nahrazovací povinnosti, která vznikne pouze tehdy, dojde-li k neoprávněnému zásahu do přirozenoprávních hodnot upravených v první části ObčZ a k naplnění dalších konstrukčních předpokladů této specifické občanskoprávní odpovědnosti.

Toto proklamativní ustanovení § 2956 ObčZ má pro odčínování nemajetkové újmy na PPČ v rámci občanskoprávní úpravy zcela klíčový význam. Na toto zákonné ustanovení a s ním související ustanovení, jež se nacházejí v ObčZ, je nutné nahlížet jako na speciální úpravu, stanovující určitá specifika pro nahrazování újmy na PPČ. Tato speciální úprava se do jisté míry vyčleňuje ze základní obecné úpravy náhrady nemajetkové újmy v ObčZ, přičemž s touto obecnou úpravou náhrady nemajetkové újmy v ObčZ má určité vazby. Jedna z těchto vazeb se například projevuje tím, že tato speciální úprava týkající se náhrady újmy na PPČ splňuje požadavek takové obecné úpravy zakotvený v ustanovení § 2894 odst. 2 ObčZ, a to konkrétně na existenci zvláštní zákonné úpravy. Jak vyplývá a contrario z ustanovení § 2894 odst. 2 ObčZ, nebylo-li by takové zvláštní zákonné úpravy obsažené v ustanovení § 2956 ObčZ, povinnost k odčinění imateriální újmy na přirozenoprávních hodnotách by v rámci ObčZ nevznikla a osobnostně poškozenému by byla dána pouze možnost se domáhat náhrady majetkové újmy, která mu v souvislosti s neoprávněným zásahem do jeho PPČ vznikla. Proto na základě popsané právní konstrukce: „*Při jakémkoliv zásahu do přirozených práv člověka, za nějž původce odpovídá, vzniká povinnost poskytnout přiměřené zadostiučinění.*“¹⁵⁷

V rámci ustanovení § 2956 ObčZ považoval zákonodárce za vhodné, vedle obecně formované povinnosti k odčinění nemajetkové újmy na PPČ, věnovat speciální pozornost duševním útrapám, které osobnostně poškozenému vznikly při neoprávněném

¹⁵⁵ ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 323.

¹⁵⁶ ČUŘÍKOVÁ, Pavla: *Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku*. Bulletin advokacie [online]. [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku>.

¹⁵⁷ ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 323.

zásahu. Duševní útrapy lze obecně definovat jako: „*Stav, kdy vnímání účinků zásahu přesáhne běžnou úroveň diskomfortu a projeví se v silnější intenzitě pociťovaných nesnází již jako bolestně prožívaná záležitost.*“¹⁵⁸ Duševní útrapy, jakožto psychické bolesti člověka, jsou nezpochybnitelně jednou z podob nemajetkové újmy. Jak bude následně v této práci popsáno, ObčZ dokonce rozlišuje v závislosti na míře intenzity různá pojetí duševních útrap. Mezi konkrétní projevy duševních útrap lze řadit např. prožívání trýzně, strachu a utrpení, negativně vnímaný stres, smutek, úlek, znepokojení, pocit ponížení. Povinnost k jejich odčinění je možné řadit již pod obecnou povinnost k odčinění nemajetkové újmy. Je zřejmé, že se vnitřním mučivým pocitem, jakožto duševním útrapám, dostalo v ustanovení § 2957 ObčZ oproti ostatním podobám nemajetkové újmy takovým explicitním zákonným vyjádřením výsadního postavení. Přistoupením k uvedenému, dle mého názoru, zákonodárce chtěl upozornit na vysokou míru důležitosti odčinění této podoby nemajetkové újmy. Tento osobní závěr dovozují z antropocentrického pojetí ObčZ a velmi obtížně zjistitelných objektivních kritérií při určování a zhodnocení rozsahu duševních útrap. Proto zjištění, zda jednání bylo skutečně té povahy, aby vedlo k tvrzeným duševním útrapám, si vyžaduje zvláště pečlivé zkoumání.¹⁵⁹

6.1.3. Základní formy zadostiučinění (satisfakce) a vzájemný vztah mezi nimi

Nárok na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění má dvě základní formy. Konkrétně jde o formu nepeněžitě povahy, která bývá též poměrně často označována jako morální satisfakce nebo satisfakce naturální. Druhá forma tohoto nároku má naopak striktně peněžitou povahu, přičemž tato forma satisfakce bývá také často označována jako satisfakce relutární. Prostřednictvím těchto dvou forem přiměřeného zadostiučinění je v závislosti na závažnosti způsobené nemajetkové újmy nutno dosáhnout skutečného a dostatečně účinného odčinění dané nemajetkové újmy. Tento požadavek lze dovodit z ustanovení § 2951 odst. 2, věta druhá ObčZ. V tomto případě tak jde o promítnutí principu plného odčinění nemajetkové újmy do dikce zákona.¹⁶⁰

¹⁵⁸ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. . *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1102.

¹⁵⁹ TOMEŠOVÁ, Ivana. *Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodneni-dusevnych-utrap-jako-nemajetkove-ujmy>.

¹⁶⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 576 (3. 2. 2012).

Z uvedeného vyplývá, že klíčovým třídícím kritériem pro široký katalog satisfakčních plnění je jejich peněžitá či nepeněžitá povaha. Lze konstatovat, že ObčZ respektuje toto třídící kritérium. Proto výše uvedené základní formy zadostiučinění nalezneme jednoznačně vymezené v ustanovení § 2951 odst. 2 ObčZ. Toto ustanovení explicitně rozlišuje peněžní formu satisfakce a dále jako druhou formu satisfakce blíže nedefinovaný jiný způsob odčinění nemajetkové újmy, pod nějž lze subsumovat omluvu, konstatování, že došlo k neoprávněnému zásahu do osobnostní sféry člověka a dále širokou řadu dalších způsobů satisfakčních plnění nepeněžité povahy.

Zároveň z dikce ustanovení § 2951 odst. 2 ObčZ vyplývá i vztah mezi těmi dvěma formami satisfakce. Dle zmíněného zákonného textu bude primárně zkoumáno, zda je dostačující některé z naturálních satisfakčních plnění. Dostatečnost nepeněžité satisfakce musí být bezpečně zjištěna.

Problematikou bezpečného zjištění dostatečnosti nepeněžité satisfakce se již za předchozí právní úpravy zabýval například Vrchní soud v Praze. Ten uvedl, že soud musí mít za prokázané takové okolnosti, které dokládají v konkrétním případě jednoznačnou dostatečnost nepeněžité satisfakce. Mezi takové okolnosti zmíněný soud řadí zejména ty z nich, které dokládají hledisko intenzity, dále trvání a rozsah nepříznivých následků vzniklých žalobci, přičemž je nutno zohlednit i postavení žalobce v rodině a ve společnosti.¹⁶¹

Bude-li zjištěno dle uvedeného, že taková nepeněžitá forma satisfakce je nedostačující, je pro přistoupení k poskytnutí peněžité satisfakce vysoce žádoucí, aby došlo ke splnění ještě jednoho kritéria, které spočívá v tom, že daným neoprávněným zásahem byla *ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo jeho vážnost ve společnosti*.¹⁶² Toto kritérium, které ostatně bylo ukotveno v ustanovení § 13 odst. 2 ObčZ z r. 1964, v jednom ze svých nálezů pro důležitost jeho obsahu také vyzdvihl ÚS ČR.¹⁶³

Proto lze konstatovat, že peněžní satisfakce, jakožto občanskoprávní sankce postihující závažnější právně závadná jednání, je subsidiární ve vztahu k jinému způsobu odčinění nemajetkové újmy, jakožto primárnímu způsobu satisfakce. Pro komplexnost lze dodat,

¹⁶¹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 3. 1993, sp. zn. 5 Co 18/93.

¹⁶² Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

¹⁶³ Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

že subsidiární povaha peněžní satisfakce má v českém právním prostředí dlouhodobější tradici, neboť byla již před účinností ObčZ zakotvena v ustanovení § 13 ObčZ z r. 1964.

K tomuto právně aplikačnímu postupu, který se týká vztahu daných dvou forem, se ve svém nálezu vyjádřil ÚS ČR. V souvislosti s existencí uvedeného subsidiárního vztahu ÚS ČR v tomto svém nálezu dovedl s odkazem na plynutí času důležitý závěr pro rozhodovací činnost soudů, když uvedl: „*Pokud primární způsob zadostiučinění je v době rozhodování soudu již natolik oslaben, že svým způsobem pozbývá své funkce, je povinností soudu tím pečlivěji zvažovat přiznání zadostiučinění finančního.*“¹⁶⁴ V tomto případě konkrétně bylo ÚS ČR spatřováno jako nedostatečné poskytnutí nepeněžité satisfakce jako primárního způsobu zadostiučinění, jelikož příslušným krajským soudem přiznané nepeněžité zadostiučinění v podobě zaslání pouze osobního omluvného dopisu od žalovaných, nebylo schopné náležitě vyvrátit nepříznivé účinky uveřejněného článku v regionálním deníku, jenž obsahoval nepravdivá tvrzení o žalobkyni. Jako další aspekty vedoucí k poskytnutí peněžité satisfakce nutno zmínit okolnosti spočívající v tom, že v době vynesení kritizovaného rozhodnutí prvoinstančního soudu příslušný regionální deník již neexistoval a dále že zmíněné prvoinstanční rozhodnutí bylo vyneseno až po devíti letech od neoprávněného zásahu.

Vzhledem k zániku regionálního deníku nebylo možné v době vynesení soudního rozhodnutí vyhovět žalobnímu návrhu žalobkyně, když požadovala uveřejnění omluvy v tomto deníku. Tento způsob primární satisfakce, by dle mého posouzení, mohl za určitých okolností dosahovat vysoké míry účinnosti. A to z toho důvodu, že by se s obsahem omluvného dopisu měli možnost seznámit obvyklí čtenáři daného regionálního deníku, u kterých je ve srovnání s jinými skupinami lidí dána mimořádně vysoká pravděpodobnost, že se seznámili s žalovanými nepravdivými tvrzeními. K naplnění požadavku vysoké míry účinnosti by bylo třeba, aby byl dle žaloby přiznán v co nejkratší době od provedení neoprávněného zásahu.

Kritizované řešení zvolené příslušným krajským soudem zakládá obzvláště zjevnou nerovnováhu, a to mezi rozsahem nepříznivých následků neoprávněného zásahu a velmi slabými nápravnými účinky soudně přiznaného satisfakčního plnění. Proto, jak uvedl ve svém nálezu ÚS ČR, vzhledem k uvedeným okolnostem tohoto

¹⁶⁴ Nález ÚS ČR ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99.

případu, měla být zákonem koncipovaná podpůrná satisfakce poskytnuta žalobkyni jako primární plnění.¹⁶⁵

Tento závěr ke vztahu mezi dvěma základními formami satisfakce vyslovil ÚS ČR ještě k dikci ustanovení § 13 ObčZ z r. 1964, jelikož však došlo i v ObčZ k zachování subsidiární povahy peněžní formy satisfakce, lze dovozovat aktuálnost tohoto vyjádření ÚS ČR.

6.1.4. Základní atribut zadostiučinění v podobě přiměřenosti

Jak již vyplývá ze samotného pojmu poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, zcela klíčovým požadavkem při aplikaci tohoto institutu je naplnění požadavku přiměřenosti. Někdy se lze setkat s tím, že vyjádření tohoto požadavku na podobu zadostiučinění bývá nahrazováno pojmem jako spravedlnost, neboť zadostiučinění se má stát zdrojem znovuoobnovení spravedlivého, popřípadě chceme-li zdrojem obnovené vyváženosti právních poměrů. Požadavek na dosažení přiměřenosti zadostiučinění je nutno vnímat ve vztahu k napravované vzniklé nemajetkové újmě. Požadavek na přiměřenost zadostiučinění vyplývá i z dikce ustanovení § 2951 ObčZ.

Princip přiměřenosti lze řadit mezi obecné právní zásady a pevnou součást evropské právní kultury, k níž se ÚS ČR v několika svých nálezech jednoznačně přihlásil. Ačkoliv jde o nepsaný právní princip, právě v evropské právní kultuře dlouhodobě dochází k jeho důsledné aplikaci.^{166 167} Vlastnost zadostiučinění v podobě přiměřenosti je s poskytováním satisfakčního plnění, jakožto civilněprávní sankce, neoddělitelně spjata.

Naplnění a vymezení tohoto požadavku na satisfakční plnění je pro jeho značnou neurčitost dle mého názoru pro právní praxi v této oblasti nejspíš nejsložitější úkol. Naplnění tohoto požadavku však má mimořádnou důležitost. Pro dosažení spravedlivého uspořádání právních poměrů na něj nelze rezignovat. Požadavek přiměřenosti musí být splněn u obou popsanych forem zadostiučinění. Již rozhodování o volbě aplikace jedné ze základních dvou forem satisfakčního plnění je činěno právě na základě kritéria účinné míry přiměřenosti.

¹⁶⁵ Nález ÚS ČR ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99.

¹⁶⁶ Nález ÚS ČR ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III.ÚS 350/03.

¹⁶⁷ JIRSA, Jaromír. *Odškodňování újmy na zdraví - aneb ohlednutí několik let zpět a vyhlédnutí do budoucna zároveň*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://www.pravni prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodnovani-ujmy-na-zdravi-aneb-ohlednuti-nekolik-let-zpet-a-vyhlednuti-do-budoucnosti-zaroven>.

Nutnost naplnění požadavku přiměřenosti při určování podoby zadostiučinění autoritativně potvrdil i ÚS ČR. Tento speciální soudní orgán k uvedenému zároveň uvedl, že pokud by nedošlo k naplnění požadavku přiměřenosti u soudně přiznaného satisfakčního plnění, a to nedostatečným zohledněním závažnosti a intenzity daného neoprávněného zásahu do PPČ, došlo by k porušení garantovaného práva na soudní ochranu, jenž je konkrétně zakotveno v ustanovení čl. 36 odst. 1 LZPS. Proto by uvedeným nežádoucím postupem byla u takového zadostiučinění dána ústavní neaprobovatelnost.^{168 169}

Při hledání odpovídající míry přiměřenosti, kterou lze v její konečné podobě označit jako postačující, sehrává nezanedbatelnou roli zohlednění nejrůznějších okolností, za nichž došlo k porušení právem chráněného zájmu, včetně těch z nich, které budou v následující podkapitole specifikovány dle příslušné zákonné úpravy jako okolnosti zvláštního zřetele hodné.

6.1.5. Princip přiměřenosti jako těžiště právně aplikačního přístupu vedoucího k obnovení spravedlivého uspořádání právních poměrů

Určování patřičné míry přiměřenosti zadostiučinění se neděje na základě poznatků nějaké exaktní vědy, ani na základně nějakého všeobecně respektovaného výčtu zohledňovaných okolností, jako známe např. u náhrady nemajetkové újmy podle ustanovení § 31a ZOdPŠk.¹⁷⁰ Tento jev spočívající v absenci univerzálně platných vodítek využitelných při hledání přiměřeného zadostiučinění je vykazován při odčítování všech druhů nemajetkových újem. Přesto jak již bylo uvedeno a jak je tomu například v případě existující Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (dále jen „Metodika NS ČR“), lze se v praxi setkat s různými partikulárními nástroji, jejichž účelem je poskytnout zobecňující kritéria, která mají ulehčit nalezení přiměřenosti zadostiučinění.

Pro určení patřičné formy nebo potažmo také výše zadostiučinění je nezbytné u každého konkrétního případu pečlivě posoudit co nejširší okruh aspektů, a to jak na straně poškozeného, tak i původce neoprávněného zásahu. Jde tak u obou osob práva

¹⁶⁸ RYŠKA, M. *Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb Druhý krok do satisfakce*. Jiní právo [online]. [cit. 2017-1-11]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html>.

¹⁶⁹ Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

¹⁷⁰ Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia NS ČR ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpin 206/2010.

daného odpovědnostního vztahu o reflektování okolností jak právních, tak i skutkových. Některé ze zjištěných skutkových okolností u osoby původce neoprávněného zásahu do PPČ mohou tak mít, po nezbytném kritickém zhodnocení soudu, polehčující či přitěžující povahu.¹⁷¹ Je tak nezbytné po provedeném zkoumání docílit toho, aby zadostiučinění ve své finální podobě bylo oboustranně přiměřené, a to jak pro osobnostně poškozeného člověka, tak i původce takového daného zásahu. Zdrojem tohoto požadavku na oboustrannou přiměřenost satisfakčního plnění je ta skutečnost, která spočívá v tom, že se jedná o plnění z deliktního závazku mezi stranami.¹⁷²

Při zmíněném posuzování za účelem určení odpovídajícího přiměřeného zadostiučinění je vzhledem k jeho snaze o odčinění zásahu do přirozenoprávních hodnot člověka dle názoru ÚS ČR vysoce vhodné, aby obecné soudy vzaly v úvahu i „*vyzařování jednotlivých základních práv a ústavních hodnot do aplikované právní normy a rozhodli s ohledem na ně.*“¹⁷³ Judikatura ÚS ČR tak přiznává účinky působení ústavně chráněným hodnotám i ve vztazích horizontálních, což jsou vztahy mezi jednotlivci navzájem, pro něj charakteristické rovné postavení. Dle uvedeného názoru ÚS ČR je tak zřejmé, že těmto vyzařujícím ústavně chráněným hodnotám je potřeba poskytnout i skrze aplikaci norem obyčejného práva co nejširší a nejadekvátnější ochranu, což se musí projevit na výsledné podobě přiměřenosti přiznaného zadostiučinění. Soudně přiznané přiměřené zadostiučinění tak musí dostát základnímu předpokladu, kterým je dostatečná schopnost poskytnout důkladnou ochranu základním právům poškozeného na lidskou důstojnost a ochranu soukromého života. Pokud by soudně přiznané zadostiučinění uvedenou schopnost nemělo, soud by tak nesplnil povinnost, která mu vyplývá z ustanovení čl. 4 Ústavy ČR. V tomto ustanovení je soudu uložena povinnost poskytovat ochranu základním právům a svobodám.^{174 175}

Za účelem dosažení uvedeného je nutné provést důkladné zjištění skutkového stavu daného případu. Zkonstatování optimální míry přiměřenosti je zásadně na volné úvaze soudního orgánu, přičemž soud je ve svém uvážení limitován obecnými zákonnými požadavky. Soudem nalezená adekvátní míra přiměřenosti jako výsledek soudního uvážení, které se odvíjí od prokázaného skutkového stavu, však musí být

¹⁷¹ Nález ÚS ČR ze dne 9.1.2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13.

¹⁷² Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

¹⁷³ Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

¹⁷⁴ Nález ÚS ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

¹⁷⁵ Nález ÚS ČR ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. I ÚS 2315/15.

důkladně odůvodněna. Soud tedy i v případě určování přiměřeného zadostiučinění postupuje v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů, v rámci jejíž aplikace vyhodnocuje každý důkaz zvlášť a všechny ve své vzájemnosti a na závěr tohoto postupu zdůvodňuje, který z důkazů pro svou důvěryhodnost je podkladem pro jím určenou podobu zadostiučinění.¹⁷⁶ Tomuto racionálnímu odůvodnění musí být soudy věnována mimořádná pozornost. Případná nedostatečnost odůvodnění by vedla k zásahu do práva na spravedlivý proces, které je chráněného LZPS.¹⁷⁷ Příslušná ustanovení ObčZ tak dávají v tomto případě nezanedbatelný prostor soudcovskému uvážení, což je důkazem věrnosti ObčZ konceptu, jenž spočívá v respektu k úvaze soudu.¹⁷⁸

Na nalezení odpovídající podoby přiměřeného zadostiučinění, mohou mít zásadní vliv i okolnosti na straně poškozeného. Při určování přiměřenosti satisfakce, je nutné zkoumat, zda k rozšíření nepříznivého následku v určité míře nepřispěla sama poškozená osoba. V takovém případě by se v poměrech ObčZ jednalo o důvod pro poměrné snížení výše (§ 2918 ve spojení s § 2894 odst. 2 věta druhá ObčZ), terminologicky nepřesně se hovoří o spoluzavinění. Přičitatelnost některých okolností vzniku újmy (např. „spoluzavinění“) bylo zohledňováno i za účinnosti ObčZ z r. 1964, a to analogicky podle náhrad škody. S takovým jevem se například setkal v rámci své rozhodovací činnosti NS ČR. V tomto případě došlo k tomu, že sám žalobce si svým jednáním snížil svou důstojnost a vážnost ve společnosti. O tomto člověku, jenž následně inicioval soudní při, bylo obecně známo, že je uživatelem drog. Skutečnost, že o žalobci bylo obecně známo, že je uživatelem drog, na základě zrealizovaného dokazování vzal za prokázanou i příslušný soud. Na základě takového zjištění, pak soud uzavřel, že to, že článek označil žalobce za narkomana, což žalobce považoval za neoprávněný zásah do své důstojnosti a vážnosti žalobce, již není způsobilé přivodit žalobci nemajetkovou újmu. Poskytnutí náhrady újmy v penězích v takovém případě nepřicházelo v úvahu.¹⁷⁹

Vedle uvedeného je při hledání přiměřenosti satisfakce vysoce žádoucí zkoumat, zda vzhledem k okolnostem neměl poškozený možnost neoprávněný zásah odvrátit.¹⁸⁰

¹⁷⁶ JIRSA, Jaromír. *Odškodňování újmy na zdraví „ponovu“*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odcineni-ujmy-na-zdravi-ponovu>.

¹⁷⁷ Nález ÚS ČR ze dne 22. 12. 2015, sp.zn. I. ÚS 2844/14.

¹⁷⁸ ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 323.

¹⁷⁹ Rozsudek NS ČR ze dne 31.8.2005, sp.zn. 30 Cdo 2797/2004.

¹⁸⁰ KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004., s.194.

Požadavku přiměřenosti se při vymezování konkrétní podoby zadostiučinění nelze vyhnout. Naplnit v co největší možné míře tento požadavek se netýká pouze soudu. Z opodstatněných důvodů se s ním musí vypořádat již žalobce v žalobě, kdy konkrétní podoba přiměřené satisfakce musí mít svůj základ v popsáném žalobním ději a musí být zakotvena v žalobním petitu, s kterým pak bude v rámci své rozhodovací činnosti konfrontován soud.

6.1.6. Povinnost k zohlednění okolností zvláštního zřetele hodných jakožto jeden z předpokladů pro aplikaci institutu přiznání zvýšeného odčinění nemajetkové újmy

V rámci obecné úpravy odčinění nemajetkové újmy na PPČ zakotvené v ObčZ se lze setkat v ustanovení § 2957 ObčZ s povinností, která škůdci ukládá odčinit i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Proto za účelem naplnění tohoto zákonného požadavku musí být postupováno tak, aby při určování způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění docházelo k zohlednění takových okolností zvláštního zřetele hodných, které jsou způsobilé zhoršit negativní dopady zásahu osobnostní sféry člověka.

Vzhledem ke znění ustanovení § 2957 ObčZ je nezbytné důkladně podrobit závadné jednání, jímž jeho původce zasáhl do právem chráněného zájmu na ochranu přirozenoprávních hodnot člověka, zkoumání, a to zejména ve vztahu k přítomnosti či nepřítomnosti těch kritérií, která jsou ve zmíněném ustanovení příkladně vyjmenovaná.

Pokud bude zkoumané jednání vykazovat některé z takových kritérií, lze konstatovat, že se jedná o kvalifikované jednání. Takové kvalifikované jednání způsobuje násobení či zesilování účinků neoprávněného zásahu, s čímž je spojena zvýšená míra závažnosti imateriální újmy v osobnostní sféře poškozeného. Obecně lze uvést, že půjde o zvýšenou míru závažnosti právně nežádoucího jednání. Proto je nezbytné za účelem znovudosažení spravedlivého uspořádání právních poměrů tento negativní jev při vymezování podoby satisfakce za způsobenou nemajetkovou újmu, adekvátně promítnout k tíži původce takového jednání.

Na přítomnost těchto kritérií u daného neoprávněného zásahu je nutno nahlížet jako na přitěžující okolnosti, které jsou v civilním soudnictví důvodem k aplikaci institutu přiznání zvýšeného odčinění nemajetkové újmy, jenž je znám a hojně užíván v anglo-americkém právním prostředí jako tzv. aggravated damages. Přestože uvádění tohoto institutu do rozhodovací praxe českých soudů nemá v řadách právnické veřejnosti mnoho podporovatelů, k možnosti aplikace tohoto soukromoprávního

nástroje v českém právním prostředí se výslovně přihlásil ÚS ČR.¹⁸¹ Tento institut výlučně usiluje o to, v co nevyšší míře zohlednit při určení způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění veškeré okolnosti, jež specifikují danou nemajetkovou újmu.¹⁸² Tento institut neusiluje o dosažení preventivně sankčních účinků přiměřeného zadostiučinění, nýbrž jeho účelem je výlučně naplňování funkce satisfakční. Nezbytnou oporu tento institut nachází i v ustanovení § 153 odst. 2 OSŘ. Uvedené ustanovení OSŘ dává soudu možnost z vlastní iniciativy přisoudit ve skutečně výjimečných a opodstatněných případech vyšší zadostiučinění, nežli požadoval žalobce, a to právě za podmínky, kdy z právního předpisu, v tomto případě ze zmíněného ustanovení § 2957 ObčZ, vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. Je tak zřejmé, že tento institut je schopný přispívat k naplnění funkce satisfakční, jejímž nositelem je přiměřené zadostiučinění.¹⁸³

6.1.7. Pojetí okolností zvláštního zřetele hodných při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka v novém soukromoprávním kodexu

Jak vyplývá z uvedeného, řešené ustanovení § 2957 ObčZ tak ukládá povinnosti brát v potaz subjektivní prvky způsobené nemajetkové újmy. Tím došlo k promítnutí etického přístupu do tohoto ustanovení. Takový projev etického konceptu v oblasti odpovědnostního práva je potřebný, jelikož přispívá k dosažení důsledné nápravy nežádoucího jednání, které vykazuje prvky odkazující na zřejmou demoralizaci původce takového jednání.¹⁸⁴

Ustanovení § 2957 ObčZ svým způsobem nahrazuje ustanovení § 13 odst. 3 ObčZ z r. 1964, avšak od tohoto ustanovení ObčZ z r. 1964 se v mnohém liší. Ustanovení § 13 odst. 3 ObčZ z r. 1964 požadovalo, aby závažnost vzniklé újmy a okolnosti, za nichž k právně nežádoucímu jednání došlo, byly zohledněny pouze při určení výše náhrady, tzn. při určování výše poskytovaného peněžitého plnění. Oproti tomu ustanovení § 2957 ObčZ při odčítování nemajetkové újmy na PPČ poskytuje okolnostem zvláštního zřetele hodné podstatně širší sféru působení, jelikož jsou

¹⁸¹ Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. 1586/09.

¹⁸² ŽIVĚLOVÁ, Alexandra. *Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive damages?* Bulletin advokacie, 2016, č. 4, s. 24.

¹⁸³ Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. 1586/09.

¹⁸⁴ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva*. Sborník Karlovarské právnické dny, 2012, č. 20, s. 184.

způsobilé ovlivnit jak volbu konkrétní podoby (způsobu) přiměřeného zadostiučinění, tak i v případě volby peněžité zadostiučinění výši peněžitého plnění.

Nově zakotvená podoba povinnosti zohlednit jednotlivé okolnosti daného případu při volbě formy přiměřeného zadostiučinění je v souladu s judikaturou NS ČR. Tento soulad lze dovodit s jistou mírou extenzivního přístupu například z rozhodnutí NS ČR, v němž NS ČR výslovně uvedl, že při volbě vhodné formy morálního zadostiučinění, je nutno usilovat o to, aby konečná podoba zadostiučinění byla přiměřená, postačující a účinná. A proto dosažení těchto vlastností přiměřeného morálního zadostiučinění se dle názoru NS ČR neobejde bez zohlednění jednotlivých okolností konkrétního případu.¹⁸⁵

Přiznání větší míry důležitosti těmto zvláštním okolnostem konkrétního případu, a to prostřednictvím rozšíření rozsahu jejich působení v uvedené zákonné úpravě, považuji za pozitivní. Dle mého názoru zakotvení tohoto imperativu do zákona výše předestřeným způsobem posiluje garanci osobnostně poškozených, že se jim dostane adekvátního a spravedlivého odčinění.

Navíc oproti dikci ustanovení § 13 odst. 3 ObčZ z r. 1964 byl zákonodárce v ustanovení § 2957 ObčZ podstatně konkrétnější. V tomto ustanovení § 2957 ObčZ zákonodárce nově demonstrativně stanovil ona kritéria, která avizují zvýšenou závažnost neoprávněného zásahu do přirozenoprávních hodnot člověka. Jelikož se však jedná o neuzavřený seznam okolností zvláštního zřetele hodných, soudům v rámci jejich rozhodovací činnosti nic nebrání, aby při určování způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění zohledňovaly i okolnosti, které se v daném seznamu nenacházejí.

Do toho neuzavřeného seznamu okolností zvláštního zřetele hodných zákonodárce v ustanovení § 2957 ObčZ konkrétně zakotvil zavinění ve formě úmyslu. Jako příklady úmyslného jednání jsou uvedeny: použití lsti, pohrůžky a zneužití závislosti poškozeného na škůdci. Dále je nutno dle zákonodárcovy vůle zohlednit takové okolnosti, které jsou příčinou násobení účinků zásahu, a to zejména prostřednictvím jeho uvádění ve veřejnou známost nebo prostřednictvím diskriminačního jednání vůči poškozenému se zřetelem např. na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru. Dále v uvedeném ustanovení ObčZ je přikázáno vzít v potaz

¹⁸⁵ Rozsudek NS ČR ze dne 30. 11. 2006, sp.zn. 30 Cdo 2919/2006 .

zdroje, které měly schopnost vyvolat u poškozeného obavu ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví.

K příkladnému seznamu okolností zvláštního zřetele hodných zakotveného v ustanovení § 2957 ObčZ lze z koncepčního úhlu pohledu uvést, že mohl být nahrazen právě stručnější úpravou. Jelikož, jak uvádí ve svém článku Čuříková, bylo by zcela dostačující zakotvit do právní úpravy povinnost, že přiměřené zadostiučinění musí odpovídat okolnostem daného případu. Z již samotné podstaty právního institutu přiměřeného zadostiučinění vyplývá, že jeho způsob a případná jeho výše se zásadně odvíjí od obzvláště důkladného zohlednění rozhodných okolností daného případu. Pokud by o uvedené nebylo se vší pečlivostí usilováno, nemohlo by být dosaženo adekvátního odčinění nemajetkové újmy na přirozenoprávních hodnotách člověka.¹⁸⁶

6.1.8. Přiměřená satisfakce jako výsledek snahy o optimalizaci požadavků funkce satisfakční a preventivně-sankční

Dále dle apelu ÚS ČR je nezbytné v rámci soudního uvážení o přiměřenosti, vedle důkladného posouzení skutkového stavu, také přihlédnout k účelu a funkcím ochrany PPČ.

Je vysoce žádoucí, aby výsledná míra přiměřenosti zadostiučinění reflektovala bezpochyby funkci satisfakční, jež si klade za cíl v co největší možné míře provést odčinění vzniklé nemajetkové újmy. Zároveň by měla reflektovat i funkci preventivně-sankční, jak například akcentuje ve svém článku Hajn. Reflektování funkce preventivně-sankční pomůže k dosažení větší míry důraznosti této civilně právní sankce. Zohledněním uvedené funkce bude tak dosaženo rozšíření účinků působení tohoto druhu civilně právní sankce. V takovém případě přiznaná satisfakce již nebude působit pouze vůči individuálně určenému původci neoprávněného zásahu do PPČ, ale zároveň bude působit i na potenciální původce tohoto typu civilních deliktů.

S uvedeným právním názorem Hajna však často vykazovala rozpornost judikatura obecných soudů. Potřeba reflektování této funkce ale vyplývá z příslušné právní úpravy v ObčZ, jelikož je jejím prostřednictvím nezbytné zohlednit intenzitu a míru zavinění. Příslušná ustanovení ObčZ tak oproti příslušným ustanovením ObčZ z r.

¹⁸⁶ ČUŘÍKOVÁ, Pavla: *Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku*. Bulletin advokacie [online]. [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku>.

1964 mnohem více usilují o to, aby při určování podoby přiměřeného zadostiučinění byla kromě jiného zohledněna i jeho preventivně sankční funkce.

K této problematice také považuji za vhodné uvést, že i ÚS ČR v jednom ze svých nálezu dospěl k závěru, že je nezbytné, aby přiměřené zadostiučinění bylo kromě jiného i výsledkem zohlednění preventivně-sankční funkce, a to zvláště u mimořádně závažných zásahů do PPC. Pozitivní dopady spatřuje ÚS ČR v tom, že snahou o naplnění zmíněné funkce dojde k podpoření výchovy k úctě k právům jiných lidí.

Dále pozitivní účinky ÚS ČR nachází v tom, že jejím náležitým zohledněním lze podstatně úspěšněji „čelit sociálně patologickému nebezpečí v podobě ekonomizace výnosů a nákladů protiprávních jednání.“¹⁸⁷ Na základě uvedeného judikatorního závěru ÚS ČR k náležitému zohlednění preventivně sankční funkce je nezbytné přistoupit zejména u takových původců neoprávněných zásahů do PPC, kteří například neoprávněným zasahováním do přirozenoprávních hodnot člověka docílí zvýšení prodejnosti bulvárního tisku, z čehož je jim generován obchodní prospěch. Takovými obdobnými postupy delikventů dochází k tomu, že tito činí z daného člověka pouhý objekt, jelikož provádí instrumentalizaci nějaké jeho osobní význačné vlastnosti, a tak se dopouštějí zásahu do důstojnosti daného poškozeného. Vůči takovým původcům je nezbytné, prostřednictvím soudně přiznaných podob satisfakce, vyslat jednoznačný signál, že zásahy do PPC se nevyplácejí.¹⁸⁸

Vhodnost postupu spočívajícího v zohlednění obou uvedených funkcí také vyplývá z jejich vzájemných vztahů. Je zřejmé, že pokud by při určování přiměřeného zadostiučinění byla zohledněna odděleně pouze jedna nebo druhá z uvedených funkcí, výsledkem by pokaždé byla jiná podoba poskytovaného zadostiučinění, což je nežádoucí jev. Společnou aplikací uvedených dvou funkcí dochází k tomu, že se jejich požadavky vzájemně doplňují a posilují. Mezi těmito dvěma funkcemi tak existuje vztah komplementarity. Navíc kromě tohoto vztahu se mezi nimi nachází i vztah konkurence. Vzhledem k existenci uvedených vzájemných vztahů, dochází aplikací těchto dvou funkcí k optimalizaci jejich požadavků, čímž lze dosáhnout nalezení účinné přiměřenosti zadostiučinění.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. 1586/09.

¹⁸⁸ Nález ÚS ČR ze dne 6.3.2012, sp. zn. 1586/09.

¹⁸⁹ HAJN, P. *K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti*. Bulletin advokacie. 2003, č. 4, s. 8 - 9. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/183/BA_03_04.pdf.

Na základě zmíněného přístupu ObčZ a právního názoru ÚS ČR se tak do české právně aplikační praxe ve větším rozsahu prosazuje i ona preventivně-sankční funkce přiměřeného zadostiučinění. Tímto jevem tak dochází k jistému přiblížení se standardní právně aplikační praxi v anglo-americkém právním prostředí. Prosazování preventivně sankční funkce do české právně aplikační praxe shledávám jako pozitivní jev.

6.1.9. Svépomocně získaná satisfakce jako aspekt vedoucí k umenšení soudně přiznaného rozsahu satisfakčního plnění

K problematice přiměřenosti zadostiučinění se již mnohokrát vyjádřil také NS ČR. V jednom ze svých judikátů NS ČR uvedl, že při určování patřičné míry přiměřenosti satisfakce, je nutné důkladně porovnávat míru dotčení osobnosti člověka s odpovídajícím požadavkem na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění. Zároveň při určování přiměřeného zadostiučinění je nezbytné také zohlednit, do jaké míry byl nárok na satisfakci nahrazen případným svépomocným jednáním poškozeného. Jak vyplývá z tohoto judikátu, o tuto projevenou míru nahrazujícího svépomocného jednání má být takový nárok na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění snížen či neposkytnut vůbec.¹⁹⁰

Tento právní názor NS ČR je v souladu s příslušnou judikaturou ÚS ČR. ÚS ČR například v jednom ze svých nálezů uvedl, že je nutné, aby soudy při nalézání přiměřenosti zadostiučinění přihlížely i k tomu, jak stěžovatel reagoval na neoprávněný zásah do PPČ a také zkoumaly, zda a jakým způsobem si sjednal nápravu.¹⁹¹

Svémocné nahrazení satisfakčního nároku NS ČR pojímá jako takové jednání poškozené osoby, které následuje po zásahu do její osobnosti a kterým si sama, na základě vlastní vyvinuté aktivity, poskytuje jistou formu zadostiučinění, mající nepříznivé následky pro původce neoprávněného zásahu. Obvykle má takové jednání poškozené osoby formu jinak neakceptovatelného verbálního nebo brachiálního útoku.¹⁹² Z tohoto závěru NS ČR vyšel i Vrchní soud v Olomouci, když na základě odvolání žalované snížil výši peněžitého zadostiučinění přiznaného žalobci, protože si dotýčný žalobce poskytl svémocně peněžité zadostiučinění, které si opatřil na základě rozsáhlé úplatné medializace informací týkajících se daného neoprávněného zásahu, což mělo značně negativní následky pro žalovanou. Žalobce tak v tomto případě vyvinul

¹⁹⁰ Rozsudek NS ČR ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. 30 Cdo 2971/2000.

¹⁹¹ Nález ÚS ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

¹⁹² Rozsudek NS ČR ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. 30 Cdo 2971/2000.

vlastní aktivitu za účelem získání majetkového prospěchu, čehož docílil poskytnutím mediím případu, který se týkal jeho rodinného života.¹⁹³

6.1.10. Příklad zjevné nepřiměřenosti nárokovaného satisfakčního plnění

V souvislosti s výše konkretizovaným požadavkem přiměřenosti satisfakčního plnění dále zmiňuji pro lepší praktickou představu případ, u kterého NS ČR došel k závěru, že nebyl u nárokovaného morálního zadostiučinění splněn požadavek přiměřenosti.

V této kauze se žalobkyně domáhala, aby žalovaný doručil všem občanům příslušného města dopis obsahující specifikovaný text omluvy za svoje výroky, z nichž některé byly objektivně způsobilé snížit občanskou čest žalobkyně a které žalovaný uveřejnil před komunálními volbami prostřednictvím vlastnoručně podepsané písemnosti. Tomuto návrhu žalobkyně, jak nižšími soudy, tak i NS ČR nebylo vyhověno z důvodu jeho zjevné nepřiměřenosti a nepřiléhavosti ke skutkovým okolnostem předmětného jednání žalovaného. NS ČR ve svém rozsudku potvrdil závěr odvolacího soudu, který konstatoval, že navržená forma omluvy je nepřiměřená, protože okruh občanů města nemusí být totožný s těmi osobami, které se s předmětným dopisem žalovaného seznámily. Tuto argumentaci odvolacího soudu NS ČR ještě doplnil o argument zdůrazňující neadekvátnost formulace žalobního petitu i z toho aspektu, že ve svém důsledku by omluvný dopis musel být doručován i nezletilým dětem, a to již od nejútlejšího věku, jelikož jsou podle příslušné legislativy občany obce.

S ohledem na výše uvedené skutečnosti, se dle mého názoru v tomto případě jedná o ukázkový případ nenaplnění požadavku přiměřenosti. Žalobce ne zcela důsledně zvážil faktické dopady nárokované formy omluvy, Dovoluji si proto tvrdit, kromě jiného, že je zcela bezúčelné vzhledem k složité povaze této osobnostní kauzy žádat po žalovaném doručení omluvného dopisu i nezletilým dětem.¹⁹⁴

¹⁹³ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 20. 1. 2010, sp. zn. 1 Co 137/2009.

¹⁹⁴ Rozsudek NS ČR ze dne 28. 2. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2745/2004.

6.1.11. Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění při způsobení nemajetkové újmy v podobě pocitu osobního neštěstí

Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění náleží tomu, komu byla bezprostředně způsobena újma na jeho přirozených právech. Tento základní koncept, jenž je konkretizován v již mnohokrát zmíněných ustanoveních § 2956 a § 2957 ObčZ, doplňuje ustanovení § 2971 ObčZ, jež bývá v literatuře označováno jako malá generální klauzule.

Ustanovení § 2971 ObčZ přináší do českého právního řádu dle mého názoru převratnou koncepční změnu. Tato koncepční změna oproti úpravě obsažené v ObčZ z r. 1964 podstatným způsobem rozšiřuje množinu aktivně legitimovaných lidských bytostí k uplatnění práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění. K uvedenému však dochází za podmínky, že se v jejich sféře projevila buď majetková nebo nemajetková újma, kterou daný jedinec pocítuje jako vlastní osobní neštěstí. Na základě tohoto zákonného ustanovení tak může být právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění uplatněno výlučně k odčinění kvalifikované nemajetkové újmy, jež má povahu pocitu osobního neštěstí. K přiznání tohoto odčínujícího nároku může být však přistoupeno pouze tehdy, pokud osobní neštěstí primárně a sekundárně poškozeného nelze odčinit podle jiného právního pravidla.¹⁹⁵

Zákonná dikce ustanovení garantuje za naplnění v ní uvedených podmínek satisfakční právo každému poškozenému, tedy i právnickým osobám. Nedokážu si představit, že by právnická osoba byla schopna pocítovat příslušný následek jako osobní neštěstí. Proto se domnívám, že řešené ustanovení mělo odkázat pouze na člověka. Navíc můj uvedený poznatek podporuje ustanovení § 3 odst. 1 ObčZ, z něž jednoznačně vyplývá, že právo na ochranu osobního štěstí náleží pouze lidské bytosti.

Ustanovení § 2971 ObčZ tak obsahuje obecnou garanci práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění primárně poškozeným, ale také i sekundárně poškozeným. Ustanovení § 2971 ObčZ uvedené právo na satisfakci garantuje sekundárně poškozeným bez ohledu na povahu nemajetkové újmy způsobené primárním obětí a také bez zohlednění skutečnosti, zda osoba primárně poškozená naplňuje znaky osoby blízké dle ustanovení § 22 odst. 1 ObčZ. Proto na ustanovení 2959 ObčZ, jemuž se v

¹⁹⁵ LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 1753 - 1755.

této práci taky v nezanedbatelném rozsahu věnuji, je nutno ve vztahu k ustanovení § 2971 ObčZ nahlížet jako na speciálně definovaný případ.

Ustanovení 2971 ObčZ podmiňuje poskytnutí zadostiučinění řadou podmínek. Jedna z nich specifikuje, že sekundární újma v podobě pocitu osobního neštěstí musí být buď bezprostředně nebo reflexně odvozena od protiprávního činu. Tudíž je vyloučen rozpor s dobrými mravy, k nimž je nahrazovací povinnost zakotvena v ustanovení 2909 ObčZ.¹⁹⁶

Dále ustanovení § 2971 ObčZ stanoví, že škůdcovo protiprávní jednání musí vykazovat nějakou zvláštní okolnost, jež se vztahuje ke zvýšenému stupni zavinění. To ustanovení tak obsahuje příkladný výčet takových zvláštních okolností, a tak poskytuje i prostor soudní judikatuře k dotváření výčtu zvláštních okolností takové povahy. Ustanovení § 2971 ObčZ mezi zvláštní okolnosti řadí např. hrubou nedbalost, která vedla původce k porušení důležité právní povinnosti. Dále pak uvedené zákonné ustanovení uvádí jako příklady těchto zvláštních okolností: zvláště zavrženíhodnou pohnutku, úmysl vyvěrající z touhy ničit, ublížit.

Řešené obecné ustanovení je příkladem zákonodárcovy snahy pokrýt co největší rozsah následků spočívajících v nemajetkové újmě. Na základě dikce ustanovení § 2971 ObčZ je zřejmé, že součástí tohoto rozsahu jsou i takové následky nemajetkoprávního charakteru, které vznikly neoprávněným zásahem do přirozenoprávních hodnot člověka, neboť dle mého vyhodnocení není pochyb o tom, že nemajetkovou újmu vzniklou neoprávněným zásahem do PPČ lze důvodně pociťovat jako osobní neštěstí. Z výše popsaného je zjevné, že právo jak primárních, tak i sekundárních obětí na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v ustanovení § 2971 ObčZ je pojato široce. Zákonodárce jednoznačně podmiňuje přiznání satisfakční plnění na zvýšenou intenzitu škůdcova zavinění s předpokladem, že takovou zvýšenou intenzitou zavinění bude znásobena i intenzita pocitu osobního neštěstí.

Bude tak na soudní rozhodovací praxi, aby v daných případech vymezila, které nepříjemné zážitky spadají pod tzv. běžná rizika života a které již nikoliv.¹⁹⁷ Domnívám se, že nebude na základě § 2971 ObčZ možné přiznat satisfakční plnění hasičovi nebo

¹⁹⁶ ŠVESTKA, J. aj. Občanský zákoník I. Komentář, 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1151 - 1152.

¹⁹⁷ SAXLOVÁ, Jaroslava. *K právní úpravě náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby v českém a německém právu*. epravo.cz [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-pravni-uprave-nahrady-nemajetkove-ujmy-sekunderne-poskozene-osoby-v-ceskem-a-nemeckem-pravu-103201.html>.

policistovi, za jejich výkon pracovní činnosti u dopravní autonehody. Vzhledem k povaze jejich povolání, při jehož výkonu jsou oproti jiným lidem s uvedenou situací konfrontováni poměrně často, lze u nich opodstatněně předpokládat zvýšený práh citlivosti při jejich vnímání tragických situací. Naopak dle mého posouzení by mělo být na základě řešeného ustanovení poskytnuto satisfakční plnění nahodilému svědkovi (tzn. Takový svědek není osobou blízkou primárně poškozeného.) obzvláště u závažné dopravní autonehody, při níž spatřil mrtvé osoby nebo osoby se závažnými poraněními a zároveň byl v rámci zmíněné situace ohrožen na životě. Vzhledem k uvedenému v předchozí větě je tak zjevné, že pro takového sekundárně poškozeného, který není osobou blízkou primárně poškozeného, jak vyžaduje ustanovení 2959 ObčZ, ustanovení 2971 ObčZ tvoří klíčový právní základ pro uplatnění nároku na poskytnutí náhrady za nemajetkovou újmu, která je sekundárně poškozeným důvodně pocíťována jako osobní neštěstí.

6.2. Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění jiným způsobem než v penězích

6.2.1. Základní atributy nepeněžitě satisfakce

Jako první ze dvou zmíněných základních forem přiměřeného zadostiučinění se budu detailněji zabývat nepeněžitou satisfakcí. Jak již bylo v této práci zmíněno, jde o primární formu satisfakce. Z obecného hlediska je nepeněžitá satisfakce přiznávána v případech méně závažných neoprávněných zásahů do PPČ. Na existenci této formy zadostiučinění odkazuje prostřednictvím zakotvení nároku s takovým předmětem plnění několik zákonů. Takový druh nároku lze nalézt zejména vedle ObčZ i v AutZ, ZOdpŠk, zákoně č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (dále jen „TisZ“). Přesto pojem morální satisfakce není nikde v takto obecném pojetí zákonem definován. Její obsahové vymezení v obecném rozhraní je ponecháno na právní teorii a právně aplikační praxi.

Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění jinak než v penězích jako obecný občanskoprávní nárok zakotvuje ustanovení § 2951 odst. 2 ObčZ. Zákonodárce tento druh nároku nevymezuje ve znění uvedeného ustanovení jako morální zadostiučinění, nýbrž zvolil označení co nejuniverzálnější a co obsahově nejširší. Jeho zákonné vymezení nijak neodkazuje na morálnost plnění, avšak akcentuje zcela základní atribut tohoto plnění, kterým je jeho nepeněžní povaha. Z materiálního

hlediska a účelu tohoto nároku je však zřejmé, že nepeněžitá plnění z něj vyplývající jsou v souladu s obecně uznávanými principy morálky. V souvislosti s často užívaným označením této formy zadostiučinění jako morální, se dle mého posouzení domnívám, že toto označení je přiléhavé. Dle mého názoru však časté přidávání tohoto adjektiva jako součásti názvu tohoto druhu nároku nedostatečně vystihuje specifčnost povahy tohoto druhu nároku. Navíc je zřejmé, že soulad s obecně uznávanými principy morálky vykazují i ostatní nároky, které vyplývají za účelem náležité ochrany poškozenému z jeho újmy (tzn. zejména i právo na náhrady majetkové a vydání bezdůvodného obohacení)

Elementárním účelem samotné morální satisfakce je, aby poškozená osoba byla původcem neoprávněného zásahu co nejúčinněji přesvědčena, že jí způsobenou osobnostní újmu uznává a zároveň projevuje lítost nad svým negativním konáním. Proto je zřejmé, že nárok tohoto druhu má ryze osobní povahu. Uplatněním tohoto nepeněžního satisfakčního nároku je tak usilováno v co největší míře o vyvážení a zmínění neoprávněného zásahu do přirozenoprávních hodnot člověka.

Prostřednictvím poskytnutí přiměřeného zadostiučinění jiným způsobem než v penězích dochází k poskytnutí morálního plnění. Existuje široká škála takových dílčích plnění nepeněžní povahy, z nichž některé nacházíme i ve speciálních zákonných předpisech, které mají k obecné úpravě nepeněžitě satisfakce obsažené v ObčZ vztah speciality, jak je tomu v případě dílčích forem nepeněžitě satisfakce zakotvených v TisZ. Mezi konkrétní formy morální satisfakce nabízející se k uvedení do žalobního petitu, například řadíme omluvu, odvolání difamujícího výroku, konstatování neoprávněnosti zásahu do PPC, popřípadě i jak např. explicitně vyplývá z TisZ, tak i uveřejnění přímé odpovědi atd. Pro úplnost je vhodné ještě dodat, že společně s příslušnou formou nepeněžitě satisfakce může být v žalobním petitu požadováno, a to za účelem dosažení větší míry intenzity takové žalobně požadované občanskoprávní sankce, aby rozsudek, popřípadě pouze jeho výroková část, byla uveřejněna v tisku, televizi či rozhlase.

6.2.2. Konstatování neoprávněnosti zásahu do přirozenoprávních hodnot jako jeden ze způsobů naturální satisfakce

Změna koncepce zvláštních práv poškozeného, které mu vyplývají z újmy na jeho přirozenoprávních hodnotách, byla promítnuta do ustanovení § 82 odst. 1 ObčZ. Tato koncepce reflektovaná v uvedené úpravě ObčZ se oproti úpravě ObčZ z r. 1964 výrazně dotkla kromě jiného i určovacího nároku v případě neoprávněného zásahu do PPČ. Na základě nové úpravy ObčZ je nutné vycházet z toho, že určovací nárok již nelze řadit mezi zvláštní osobnostní nároky, a to z důvodu uzavřeného výčtu zvláštních nároků zakotvených v ustanovení v § 82 odst. 1 ObčZ.

Jak v minulosti, tak se dá předpokládat dle mého vyhodnocení že i v budoucím období bude tento nárok na určení neoprávněnosti zásahu do PPČ v oblasti ochrany přirozenoprávních hodnot nacházet u poškozených lidských bytostí nezanedbatelné uplatnění.

Prostřednictvím tohoto nároku se poškozený může domáhat určení (konstatování) skutečnosti, že původce neoprávněně zasáhl do práva poškozeného na ochranu jeho přirozenoprávních hodnot. Dotčeným osobám na PPČ garantuje toto právo k uplatnění ustanovení § 2956 ObčZ, jelikož jej lze podřadit pod obecné právo na poskytnutí naturální satisfakce. V českém právním řádu se ale lze setkat i s explicitním zakotvením nároku na konstatování porušení PPČ, a to konkrétně v ustanovení 31a ZOdpŠk.

Právní teorie reagující na novou právní úpravu této problematiky v ObčZ se domnívá, že na základě přístupu k řešenému nároku jakožto obecnému občanskoprávnímu nároku, je akceptovatelné, aby vzhledem k okolnostem konkrétního případu představoval přiměřený způsob odčinění nemajetkové újmy podle obecné úpravy deliktního práva a obecné úpravy odčínování nemajetkové újmy.

Lze si představit situace, a to např. zvláště u kauz probíhajících ve veřejném prostoru, kdy již samotné soudní konstatování o neoprávněnosti zásahu bude pro poškozeného představovat dostatečně účinnou satisfakci. U tohoto typu kauz může na straně žalovaného dojít k tomu, že dané soudní konstatování o neoprávněnosti jednání žalovaného bude svým autoritativním obsahem na osobu žalovaného negativně působit. Takové negativní působení mající povahu civilněprávní sankce se může projevit např. snížením vážnosti žalovaného, které doposud požíval na veřejnosti.

Na základě zmíněného přístupu, který vyplývá z ObčZ, bude pro úspěšnost žalobního návrhu nezbytné naplnění určitých klíčových podmínek, a to konkrétně, aby takovým zásahem došlo k nemajetkové újmě na PPČ, které je zakotveno v první části ObčZ. Další podmínka spočívá v tom, že musí k žalovanému zásahu dojít v důsledku zavinění žalovaného, přičemž nedbalostní zavinění je presumováno, jak vyplývá z ustanovení § 2911 ObčZ. Další podmínka, kterou lze do tohoto výčtu zařadit, spočívá v tom, že společně s touto dílčí formou satisfakce pro účely jejího úspěšného uplatnění, nesmí být uplatněny jiné důvodné formy satisfakce, v jejichž podobě je imanentně zahrnuto konstatování, že došlo k neoprávněnému dotčení PPČ. Nebyla-li by tato podmínka naplněna, nacházel by se v žalobním petitu požadavek na konstatování neoprávněnosti zásahu do přirozenoprávních hodnot nadbytečně.¹⁹⁸

6.2.3. Forma nepeněžitě satisfakce ukotvená v tiskovém zákoně

Jak jsem již zmínil, s úpravou forem nepeněžitě satisfakce se nesetkáváme pouze v příslušných ustanoveních ObčZ. Různé formy nepeněžitě satisfakce lze nalézt v řadě zákonných právních předpisů. Úprava forem satisfakce v takových zákonných právních předpisech je ve vztahu speciality k úpravě forem satisfakce v ObčZ. V rámci této podkapitoly jsem se rozhodl detailněji zabývat zejména formou nepeněžitě satisfakce, které je ukotvena v TisZ.

TisZ obecně upravuje práva a povinnosti vydavatelů a dalších FO a PO týkající se vydávání periodického tisku, jak uvádí ustanovení § 1 tohoto zákona. Ačkoliv tento zákon poskytuje z daných podmínek možnost uplatnit dva níže uvedené nároky jak fyzickým, tak i právnickým osobám, vzhledem k zaměření této práce budu tyto dva nároky zkoumat z hlediska jejich užití dotčenou lidskou bytostí.

TisZ zakotvuje pouze jednu formu nepeněžitě satisfakce. Tím dochází ze zorného úhlu lidské bytosti k rozšíření občanskoprávní ochrany jejich přirozenoprávních hodnot. Konkrétně na základě TisZ může poškozený žádat takovou formu nepeněžitě satisfakce, která spočívá v uveřejnění odpovědi v periodickém tisku. Vedle uvedeného TisZ poskytuje za naplnění daných podmínek možnost uplatňovat právo na uveřejnění dodatečného sdělení. Nutno však dodat, že takové uveřejnění dodatečného sdělení nemá povahu satisfakčního plnění, neboť na základě TisZ

¹⁹⁸ LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 469, 479 - 480

předpokladem uveřejnění dodatečného sdělení není protiprávní jednání osoby, která je povinna dodatečné sdělení uveřejnit. TisZ tak nabízí člověku určité způsoby obrany proti určitému druhu negativních následků vzniklých v důsledku činnosti v podobě vydávání periodického tisku, kterým dochází k realizaci ústavně garantovaného práva na vyjadřování svých názorů a šíření informací, což vyplývá z ustanovení čl. 17 odst. 2 LZPS. TisZ na podkladě ustanovení § 17 odst. 4 LZPS přiměřeným způsobem reguluje realizaci svobody projevu vydáváním periodického tisku, k čemuž museli jeho tvůrci přistupovat obzvláště opatrně, protože svoboda projevu je zvláště významná hodnota v demokratické společnosti. K nastavování přiměřených mezí svobody projevu tvůrci TisZ však museli za účelem ochrany práv a svobod druhých přistoupit, neboť zmíněná činnost spočívající ve vydávání periodického tisku je způsobilá zasahovat skrze uveřejňování informací do života jednotlivých lidských bytostí a dobré pověsti právnických osob, což jsou taktéž v demokratické společnosti hodnoty zvláště významné.¹⁹⁹

Právo na odpověď je zakotveno v ustanovení § 10 TisZ. Na základě tohoto ustanovení § 10 TisZ má FO nebo PO právo požadovat v písemné formě po vydavateli uveřejnění odpovědi. FO může k uplatnění uvedeného práva přistoupit v případě, že v periodickém tisku bylo uveřejněno skutkové tvrzení, zasahující do některé z přirozenoprávních hodnot konkrétního člověka jako je jeho občanská čest, důstojnost nebo soukromí, popřípadě dotýkající se jeho jména, které však nelze řadit mezi přirozenoprávní hodnoty člověka. PO by byla oprávněna k uplatnění zmíněného práva na uveřejnění odpovědi v písemné formě vůči vydavateli v případě, že by takovým skutkovým tvrzením bylo zasaženo do její dobré pověsti.

Došlo-li ze strany vydavatele periodického tisku k výše specifikovanému právně nežádoucímu jednání, oprávněné subjekty mají právo, aby v příslušném periodickém tisku bylo uveřejněno jejich přímé sdělení, které bude mít za cíl původní závadné skutkové tvrzení uvést na pravou míru, případně ho podle jeho povahy doplnit nebo zpřesnit a vydavatel je povinen takovouto odpověď uveřejnit. Co se týče rozsahu samotné odpovědi, platí, že by neměla být ve zjevném nepoměru k napadenému sdělení.

¹⁹⁹ SOKOL, Tomáš. *Tiskový zákon - deset let účinnosti*. Právní rádce [online]. [cit. 2015-08-20]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-41717760-tiskovy-zakon-deset-let-ucinnosti>.

Lze vycházet z toho, že tento druh satisfakčního plnění způsobilý nejen k odčinění újmy na přirozenoprávních hodnotách poskytuje člověku způsoby obrany proti nepravdivým skutkovým tvrzením, avšak z této ochrany nejsou vyloučena i sama o sobě pravdivá tvrzení, pokud budou neúplná či jinak zkreslující.²⁰⁰ K otázce míry striktnosti přístupu k pravdivosti skutkových tvrzení uveřejněných v běžném periodickém tisku se také vyjádřil v jednom ze svých nálezů ÚS ČR. V tomto svém nálezu ÚS ČR upozornil, že je nezbytné respektovat určitá specifika běžného periodického tisku určeného k informování co nejširší veřejnosti. Tato specifika dle názoru ÚS ČR spočívají ve zjednodušování skutkových tvrzení, což je zapříčiněno čtenářským zájmem a rozsahem příspěvků. Proto nelze dle závěrů ÚS ČR bez dalšího tvrdit o každém zjednodušujícím skutkovém tvrzení, že způsobilo neoprávněný zásah do přirozenoprávních hodnot člověka. Jak uvádí ÚS ČR, je nutné, aby celkové vyznění určité informace odpovídalo pravdě.²⁰¹

Jak jsem se již zmínil, dalším důležitým právem zakotveným v TisZ, k jehož uplatnění může nejen lidská bytost přistoupit, je právo na dodatečné sdělení. Toto plnění ze strany povinné osobě však nemá satisfakční povahu. Právo nárokovat vůči vydavateli uveřejnění dodatečného sdělení je možné tehdy, jestliže bylo vydavatelem uveřejněno v periodickém tisku sdělení týkající se trestního řízení nebo přestupkového řízení vedeného proti FO, popřípadě také řízení ve věcech správních deliktů vedených vůči podnikající FO. Pro úplnost s výjimkou přestupkového řízení uvedené platí i pro PO.

Aby člověk byl oprávněn nárokovat uvedené nesatisfakční plnění, musí být u něj splněno, že je možné ho z uveřejněného sdělení o jednom ze tří typů nepravomocně skončených řízení identifikovat. Na základě písemné žádosti má tedy oprávněná osoba právo požadovat po vydavateli v rámci dodatečného sdělení uveřejnění informace týkající se konečného výsledku řízení.

V ustanovení § 13 odst. 1 TisZ jsou uvedeny podmínky uveřejnění odpovědi nebo dodatečného sdělení, které stanoví že vydavatel je povinen odpověď nebo dodatečné sdělení uveřejnit ve stejném periodickém tisku jako napadené sdělení, dále musí být explicitně uvedeno, že se jedná o odpověď nebo dodatečné sdělení, k

²⁰⁰ CHALOUPKOVÁ, Helena. *Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon) a předpisy související: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2006, s. 29 - 48.

²⁰¹ Nález ÚS ČR ze dne 8. 2. 2000, sp. zn. I ÚS 156/99.

uveřejnění dojde výlučně na náklady vydavatele, v témže jazyce jako napadené sdělení a musí být jasně identifikovatelná osoba autora.

Dále dle ustanovení § 13 odst. 2 TisZ platí, že vydavatel je povinen uveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení v lhůtě osmi dní od doručení předmětné žádosti. Ustanovení § 13 odst. 3 TisZ obsahuje z uvedeného v předchozí větě výjimku, pamatující na situace, kdy třeba periodická tiskovina vychází v delších intervalech než osm dní. Ustanovení § 13 odst. 3 TisZ proto stanovuje, že v takových případech musí vydavatel uveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení v nejbližším následujícím vydání.

Nelze v souvislosti s realizací plnění, které vyplývá poškozenému subjektu z některého z vydavatelem uznaného nároku, opomenout institut dohody, který je zakotven v ustanovení § 13 odst. 4 TisZ. K dohodě lze přistoupit jen tehdy, jestliže již není možné z objektivních důvodů uveřejnit odpověď nebo dodatečné sdělení ve stejném periodickém tisku jako napadené sdělení. V rámci takové dohody si vydavatel s žadatelem ujednají, v kterém jiném periodickém tisku bude odpověď či dodatečné sdělení uveřejněno, přičemž součástí takové dohody bude taktéž ujednání týkající se místa a formy uveřejnění.

Ustanovení § 14 TisZ pamatuje také na situaci, kdy vydavatel neuveřejní odpověď nebo dodatečné sdělení ve zmiňované osmi denní lhůtě nebo poruší jiné podmínky specifikované v ustanoveních § 13 TisZ. Dojde-li k takovému jednání vydavatele, je dotčený subjekt oprávněn uplatnit u soudu žalobu, kterou se bude domáhat těchto nároků. Tato žaloba musí být u soudu podána v lhůtě 15 dnů, která počíná plynout od okamžiku uplynutí osmidenní lhůty určené k vydavatelovu uveřejnění.²⁰²

6.3. Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích

6.3.1. Základní atributy peněžité satisfakce

Jedním z dílčích a relativně samostatných prostředků ochrany jednotného práva na ochranu přirozenoprávních hodnot člověka je právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích. Lze se také setkat s tím, že specifikované právo bývá také poměrně často označováno jako právo na peněžitou satisfakci či právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Tento právní nárok od svého zakotvení do právního řádu

²⁰² CHALOUPKOVÁ, Helena. *Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon) a předpisy související: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2006, s. 29 - 48.

ČR v roce 1990 procházel složitým judikatorním vývojem. Tento judikatorní vývoj průběžně dotváří obsahové pojetí tohoto druhu práva v českém právním prostředí. Od roku 1990 tak postupně docházelo k jisté renesanci tohoto druhu práva v českém právním prostředí.

V demokratickém právním státě je tento nárok obecně uznáván jako účinný prostředek zajištění zájmu na ochraně přirozenoprávních hodnot člověka. Dokonce lze tuto občanskoprávní sankci označit jako nejúčinnější ze všech dílčích občanskoprávních sankcí, kterými jsou postihováni původci neoprávněného zásahu do přirozenoprávních hodnot člověka.

Mimorádný význam garance existence tohoto právního nároku v právním řádu a jeho uváděním do právní praxe je spatřován také v tom, že na základě uvedeného dochází i k nezanedbatelnému preventivnímu a sankčnímu působení, které vede potenciální původce neoprávněných zásahů do přirozenoprávních hodnot k větší obezřetnosti.²⁰³

Jak vyplývá ze zahraniční soudní rozhodovací praxe, na přiznávání peněžitého zadostiučinění je vhodné také nahlížet jako na odměnu úspěšnému žalobci za to, že přistoupil k podstoupení nezanedbatelného rizika a nepříjemností, které jsou spojeny s vedením soudního sporu. Podstoupením takového rizika navíc úspěšný žalobce pozitivně přispěl k uplatnění prevenční funkce práva a čistotě veřejného života. A to například tehdy, kdy se úspěšnému žalobci podaří alespoň trochu zabránit, s neoprávněným zásahem spojené, relativizaci až negaci společenských norem.^{204 205}

Toto právo lze z obecného hlediska charakterizovat jako osobní právo majetkové povahy, které neslouží k odčinění běžné či jen krátkodobě působící nemajetkové újmy. Proto lze označit toto právo do značné míry jako krajní prostředek k odčinění jakékoliv závažné nemajetkové újmy na přirozenoprávních hodnotách člověka. K přiznání tohoto nároku může být přistoupeno pouze ve zvlášť odůvodněných případech, kdy jiné právní nástroje selhávají nebo jsou neefektivní.^{206 207 208}

²⁰³ ŠVESTKA, J. aj. Občanský zákoník I. Komentář, 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, str. 200.

²⁰⁴ HAJN, P. *K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti*. Bulletin advokacie. 2003, č. 4, s. 8 - 9. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/183/BA_03_04.pdf.

²⁰⁵ Nález ÚS ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

²⁰⁶ Rozsudek NS ČR ze dne 11. 12. 2008, sp. zn. 30 Cdo 1217/2008.

²⁰⁷ ŠVESTKA, J. aj. Občanský zákoník I. Komentář, 2. vydání, Praha: C.H. Beck, 2009, str. 198.

²⁰⁸ Nález ÚS ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

Budeme-li hledat elementární účel peněžní satisfakce, je nutné mít na paměti, že se jejím prostřednictvím neusiluje o finanční vyrovnání způsobené nemajetkové újmy, jelikož nemajetkovou újmu v obecném slova smyslu není možné objektivně vyčíslit v penězích. Na základě této skutečnosti se pomocí peněžní satisfakce poskytuje určité množství peněz, jejichž účelem je zpříjemnit poškozenému život, kdy on bude mít možnost si za tyto finanční prostředky libovolně pořídit nejrůznější záležitosti a lze tak pouze do určité míry předpokládat, že dojde ke zmírnění jeho pocitu křivdy, kterou utrpěl. Proto, aby došlo k naplnění primárního účelu tohoto právního nároku a mohla být určena jeho konkrétní podoba, je nutné „*dát do vztahu míru újmy na hodnotách lidské osobnosti s konkrétním finančním vyjádřením náhrady takovéto nemajetkové újmy.*“²⁰⁹ Nalezení uvedené míry však není lehký úkol.

Z tohoto obecného postulátu k primárnímu účelu peněžní satisfakce se však vymykají ustanovení § 2958 a § 2959 ObčZ. Například ustanovení § 2959 ObčZ, které upravuje odčinění nemajetkové újmy mající charakter mimořádné emocionální újmy osobám blízkým jakožto sekundárním obětí, nabourává uvedený koncept tím, že k poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích idealisticky vyžaduje, že taková náhrada musí být schopna plně vyvážit jejich utrpení, což samozřejmě naráží na skutečnost, že nemajetková újma bude vždy subjektivní.²¹⁰

6.3.2. Přístup právně aplikační praxe k určování výše částek peněžitého zadostiučinění

I určování výše peněžitých částek přiměřeného zadostiučinění podléhá volné úvaze soudů, jak vyplývá ze zákonné úpravy. Proto je zcela nepřijatelné, aby existovaly jakékoliv obecné právně závazné standardizace sazeb peněžitého zadostiučinění nebo bodová hodnocení nemajetkových újem, které by zužovaly prostor pro soudcovské uvážení natolik, že by i přes vynaložení veškerého úsilí nebylo možné poskytnout poškozenému účinné peněžité zadostiučinění v peněžité formě, které by neodpovídalo individuálním okolnostem daného případu.

V českém právním prostředí se však dlouhodobě setkáváme s negativním jevem spočívajícím v odlišném přístupu určování výše peněžitého zadostiučinění v judikatuře obecných soudů, což je v rozporu se zásadou předvídatelnosti soudního rozhodování.

²⁰⁹ Rozsudek NS ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1522/2007.

²¹⁰ LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 1683-1684, 1720 - 1722.

Proto ÚS ČR v jednom ze svých nálezů důrazně vznesl požadavek, aby obecné soudy při určování výše přiměřeného zadostiučnění v penězích respektovaly určitá společná kritéria. V návaznosti na uvedený požadavek ÚS ČR zaujal pozici inspirátora. Ve zmíněném nálezu ÚS ČR i přistoupil k tomu, že akcentoval kritéria, která by měla být obecnými soudy dle jeho vyhodnocení při určování výše přiměřeného zadostiučnění v penězích respektována.

V úvodu této problematiky nutno akcentovat, že peněžitá satisfakce nesmí být zjevně nepřiměřeně vysoká. V důsledku zákazu nepřiměřené výše nesmí peněžité satisfakce mít jednoznačné likvidační následky pro původce neoprávněného zásahu do PPČ. Výše peněžitého zadostiučnění tak nesmí způsobit tzv. chilling effect. Zmíněný zákaz však neplatí bezvýjimečně. Například tohoto pravidla se v celém jeho rozsahu nemůže dovolat takový subjekt, jehož podnikatelská činnost je „často doprovázena zcela prokazatelnými, úmyslnými a závažnými zásahy do základních práv jednotlivců, ba vede dokonce ke snížení jejich lidské důstojnosti.“²¹¹ Jako ukázkový příklad, kdy se žalovaný nemohl dovolávat tohoto pravidla, lze uvést mediální společnost, která vydávala bulvární nedělník News of World ve Velké Británii. Obsah tohoto bulvárního nedělníku byl v daných případech tvořen na podkladě informací, jež byly získávány zejména prostřednictvím odposlouchávání soukromých telefonických hovorů, čímž docházelo k mimořádně závažným a zcela neakceptovatelným zásahům do soukromí daných lidí.²¹²

Důležitá kritéria, která je nezbytné při určování tohoto druhu civilněprávní sankce prioritně zohlednit, jsou hlediska závažnosti a intenzity zásahu do takových práv zvláštního významu, jejichž elementárním ochranným účelem je ochrana přirozenoprávních hodnot člověka, které jsou součástí intimní sféry soukromého života člověka. Jedná se tak o taková chování, jimiž je neoprávněně zasaženo do samotné podstaty lidství a lidské důstojnosti.

Další kritérium, kterému je potřeba při určování peněžité satisfakce věnovat náležitou pozornost, je forma a intenzita zavinění původce neoprávněného zásahu. Dle názoru bývalé ústavní soudkyně Wagnerové, který vyjádřila v jednom z nálezů ÚS ČR ještě za účinnosti ObčZ z r. 1964, kdy oproti současnému právnímu stavu právo na

²¹¹ Nález ÚS ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

²¹² Nález ÚS ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

poskytnutí přiměřeného zadostiučinění bylo možno uplatňovat na základě objektivní odpovědnosti, mají obecně pro odčinění nemajetkové újmy klíčový význam právě zmíněné aspekty týkající se zavinění. K zohledňování formy a intenzity zavinění příslušná úprava obsažená v ObčZ z r. 1964 neposkytovala explicitní zákonnou oporu. Avšak bez větších problémů bylo za účinnosti ObčZ z r. 1964 možné povinnost zohlednit formu a intenzitu zavinění při určování výše peněžitě satisfakce za neoprávnění zásah do PPC nalézt v ustanovení § 13 odst. 3 ObčZ z r. 1964. Absence nedostatku explicity zmíněného požadavku se však pro větší komfort při aplikaci právní úpravy podařilo příslušnou úpravou v ObčZ odstranit. Konkrétně k tomu došlo v ustanovení § 2957 ObčZ. V této souvislosti je zřejmé, že důsledné zohledňování těchto kritérií i přispěje k tomu, aby satisfakční plnění plnilo preventivně sankční funkci, o jejíž naplňování se při odčínování nemajetkové újmy soudkyně ÚS ČR Wagnerová zasazovala. Tento přístup ukotvený do ObčZ je tak v souladu s evropskou právní a filosofickou tradicí. Tato tradice vyžaduje, aby povinnost, v jejíž podobě by byly sledovány sankční účinky, byla ukládána pouze takovému škůdci, který se zaviněně dopustil protiprávního jednání. Z uvedeného je tak zřejmé, úprava v ObčZ z r. 1964, která nevylučovala poskytnutí přiměřeného zadostiučinění i za nezaviněné protiprávní jednání, byla v rozporu se zmíněnou evropskou právní a filosofickou tradicí.²¹³

Vzhledem k Wagnerovou vyzdvihované důležitosti kritéria formy a intenzity zavinění, není ničím překvapivé, že i v dalším nálezu ÚS ČR požaduje, aby vedle zmíněného zákazu nepřiměřené výše peněžitě satisfakce byla v rámci uvedeného při určování výše peněžitě zadostiučinění důkladně zohledňována míra zavinění původce neoprávněného zásahu. K problematice zohlednění míry zavinění ÚS ČR uvádí: *„Finanční satisfakce narůstá v přímé úměře s mírou zavinění původce zásahu, neboť vyšší mírou zavinění je vždy neoprávněnost zásahu do osobnostních práv zesílena (je zesílena křivda, za niž má přijít zadostiučinění).“*²¹⁴

S odkazem na již obecně zmíněné v této práci ke vztahu přiměřeného zadostiučinění a jeho naplňování funkce preventivně-sankční, lze v souladu s judikatorními závěry ÚS ČR přistoupit v zájmu důsledné ochrany lidské důstojnosti i v

²¹³ Nález ÚS ČR ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

²¹⁴ Nález ÚS ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

českém právním prostředí k tomu, že výsledná celková částka peněžitého zadostiučinění bude na podkladě zohlednění příslušných okolností na straně civilního delikventa včetně intenzity jím provedeného neoprávněného zásahu druhotně obsahovat i svým způsobem specifickou dílčí částku preventivně-sankční povahy. Tímto navýšením peněžité satisfakce se tak projevuje snaha jak o co nejdůkladnější sankcionování vysoce neetického jednání vyznačujícího se bezohledností, zlomyslností nebo zákeřností, tak i o odrazení delikventa od budoucího opakování takového vysoce nežádoucího jednání.^{215 216}

Tento právní závěr ÚS ČR je tak jeden z impulsů, jenž přispívá k postupnému prolamování dlouhodobě uznávaného postulátu v oblasti civilního práva, pro nějž je charakteristický apel na co nejméně častý výskyt sankčních projevů. V případě tohoto tradičního apelu však jde spíše o projev jisté zdrženlivosti. Zjevnou realitou je, že v oblasti soukromého práva se lze setkat se sankčními nástroji jako např. s instrumentem smluvní pokuty, dále dle ustanovení § 40 odst. 4 AutZ nárok na dvojnásobek obvyklé odměny za získání licence jako výše bezdůvodného obohacení v případě neoprávněného užívání takové licence, dle ustanovení § 3004 odst. 2 ObčZ nárok na poskytnutí dvojnásobku odměny obvyklé za udělení souhlasu s nakládáním s přirozenoprávními hodnotami, dojde-li k bezdůvodnému obohacení v souvislosti s neoprávněným nakládáním s přirozenoprávními hodnotami.²¹⁷ ÚS ČR tak svým zásadním právním závěrem důrazně akcentuje absolutní přednost ochrany lidské důstojnosti, a to i před zachováním striktně kompenzačního odčinění nemajetkové újmy, k níž se dříve judikatura českých soudů bezvýhradně hlásila.

Na argumentaci ÚS ČR navázal i přes svůj dřívější odmítavý postoj v jednom ze svých rozsudků NS ČR. V odůvodnění takového rozsudku NS ČR bylo výslovně konstatováno: „*Nejvyšší soud po zvážení shora uvedených skutečností dospěl k závěru, že uznání cizího rozhodnutí přiznávajícího punitive damages v českém právu nelze bez*

²¹⁵ Nález ÚS ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I ÚS 1586/09.

²¹⁶ soffer ATTORNEYS AT LAW; *The recognition of punitive damages by French courts: “the end of punitive damages war”* [cit. 2018-02-08]. Dostupné z: [file:///C:/Users/Marek/Downloads/Panel%2024%20Soffer%20paper%20\(1\).PDF](file:///C:/Users/Marek/Downloads/Panel%2024%20Soffer%20paper%20(1).PDF).

²¹⁷ ŽIVĚLOVÁ, Alexandra: *Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive damages?* Bulletin - advokacie.cz [online]. [cit. 2017-4-11]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/umoznuje-novy-obcansky-zakonik-priznat-v-rizeni-o-nahrade-nemajetkove-ujmy-punitive-damages?browser=mobi>.

dalšího odmítnout pro rozpor s veřejným pořádkem, byť český právní řád nezná soukromoprávní institut sankční škody.“²¹⁸

Tato specifická částka preventivně-sankční povahy navyšuje jinou dílčí částku. Dochází tak k navýšení dílčí částky, která tvoří jádro peněžité satisfakce a která by sama o sobě odpovídala úsilí soudu o naplnění funkce satisfakční tohoto druhu civilně právní sankce. Při přistoupení k uvedenému, kdy tak může dojít k aplikaci institutu sankčního odčinění nemajetkové újmy, musejí být nejdříve však kromě jiného splněny následující podmínky mimořádné důležitosti. Musí být jednoznačně zřejmé, že původce neoprávněného zásahu je finančně silný a dále v přímé souvislosti s následky neoprávněného zásahu dosáhl velkých finančních zisků. V případě aplikace zmíněného institutu tak dochází zohlednění majetkových poměrů delikventa, ačkoliv nejde o požadavek obsažený v zákoně.²¹⁹ Zároveň musí být v tomto případě splněno, že tato připočítaná částka nevykazuje zjevnou nepřiměřenost. Pro lepší odlišení institutu sankčního odčinění nemajetkové újmy od institutu zvýšeného odčinění nemajetkové újmy (tzv. aggravated damages), lze uvést, že při aplikaci institutu zvýšeného odčinění nemajetkové újmy nedochází k zohlednění zmíněného kritéria spočívajícího v majetkových poměrech škůdce.²²⁰

Z obsahového hlediska je tak ve své podstatě zřejmé, že ÚS ČR a NS ČR připustily za splnění příslušných podmínek v českém právním prostředí aplikaci do značné míry podobných institutů, které mají dlouhodobou tradici např. v anglickém právním prostředí a právním prostředí Spojených států amerických. V anglickém právním prostředí se jedná o tzv. institut punitive damages a v americkém právním prostředí o tzv. institut exemplary damages. Ačkoliv jde o právní institut, který je v uvedených právních prostředích dlouhodobě užíván, lze se např. i ve Spojených státech amerických setkat se zásadními výhradami, které směřují proti aplikaci tohoto právního institutu v právně aplikační praxi. Například emeritní profesor práva arizonské univerzity Dan B. Dobbs, považuje přiznávání tohoto typu odčinění (tzn. finanční plnění škůdce výlučně v rozsahu částky odpovídající splnění preventivně-sankční funkce) za nelegitimní v civilních případech. Domnívá se, že jde v tomto případě o

²¹⁸ Usnesení NS ČR ze dne 22. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3157/2013.

²¹⁹ RYŠKA, Michal: *Cena lidského života z pohledu práva*. České televize. Týden v justici [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11129264015-tyden-v-justici/317281381900219/obsah/525026-ptam-se-cena-lidskeho-zivota-z-pohledu-prava>.

²²⁰ Usnesení NS ČR ze dne 22. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3157/2013.

sankci trestněprávního charakteru. To by však znamenalo, že finanční prostředky vynaložené z majetku sankcionované osoby se stanou příjmem státu. Na základě tohoto poznatku emeritního profesora D.B. Dobbs by se dalo uvažovat o možnosti, že by do právního řádu ČR došlo k ukotvení oprávnění každého jednotlivce žalovat původce zvláště závažného neoprávněného zásahu do PPČ ve veřejném zájmu. Jednalo by se pak o tzv. *actio popularis*. Zmíněné oprávnění my měl každý bez ohledu na skutečnost, zdali mu újma na PPČ byla způsobena či nikoliv. Následně uložené peněžité plnění, které by se stalo příjmem státu, by výlučně plnilo preventivně-sankční funkci. Uzákonění obdobného oprávnění vyvěrajícího ze stejné podstaty bylo zvažováno v rámci legislativního procesu souvisejícího s přijímáním TisZ.²²¹ Dále uvedený profesor práva poukazuje na další své výhrady k přiznávání sankčního odčinění (*exploratory damages*), když uvádí, že tento typ odčinění je jen obtížně kontrolovatelný a je s ním spojeno vysoké riziko vzniku nespravedlivé podoby plnění ze strany původce protiprávního jednání.^{222 223}

Výše zmíněný vstřícný přístup českých soudů k institutu sankčního odčinění nemajetkové újmy však není v kontinentální právní kultuře ojedinělý. Příkladem takového vstřícného přístupu k tomuto právnímu institutu může být obzvláště významné rozhodnutí francouzského nejvyššího soudu již z roku 2010.²²⁴ Tímto rozhodnutím došlo k odklonu od ustálené právně-aplikační praxe francouzských soudů. V tomto rozhodnutí bylo dovozeno, obdobě jak v již zmíněném pozdějším usnesení NS ČR ze dne 22. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3157/2013, že přiznání částky preventivně sankční povahy není v rozporu s francouzským veřejným pořádkem a její přiznání není nepřiměřené vzhledem k újmě, kterou škůdce poškozenému způsobil.²²⁵ Další takový vstřícný přístup lze nalézt v rámci kontinentální právní kultury v německém právním prostředí. Z ustálené judikatury německého nejvyššího soudu vyplývá, že podoba odčinění za újmu na osobnostních právech člověka má plnit jak kompenzační funkci,

²²¹ PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY, Poslanecká sněmovna 1999, III. volební období, sněmovní tisk 245/0, vládní návrh na vydání zákona ze dne 1999, o právech a povinnostech při vydání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon). Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=3&ct=245&ct1=0>

²²² KOZIOL Helmut, *Punitive Damages - A European Perspective*, *Luisina Law Review* (2008), č. 3, s. 744. Dostupné z: <https://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6240&context=lairev>

²²³ THE UNIVERSITY OF ARIZONA; *Dan Dobbs - Regents' & Rosentiel Distinguished Professor Emeritus of Law* [cit. 2018-08-09]. Dostupné z: <https://law.arizona.edu/dan-dobbs>

²²⁴ Cass. civ. 1, 1 December 2010 n. 09-13303, *Case Fountaine Pajot*

²²⁵ *soffer ATTORNEYS AT LAW; The recognition of punitive damages by French courts: "the end of punitive damages war"* [cit. 2018-02-08] Dostupné z: [file:///C:/Users/Marek/Downloads/Panel%2024%20Soffer%20paper%20\(1\).PDF](file:///C:/Users/Marek/Downloads/Panel%2024%20Soffer%20paper%20(1).PDF)

tak i funkci preventivně-sankční. Přesto je však nutné podotknout, že německý nejvyšší soud jednoznačně odmítá takový svůj judikatorní přístup srovnávat s termínem punitive damages.²²⁶

Nicméně s ohledem na uvedené ani jeden ze jmenovaných českých soudů v rovině formální nevyzval obecné soudy k aplikaci uvedených dvou zahraničních institutů.²²⁷

Z materiálního hlediska zmíněný judikatorní přístup uvedených dvou českých soudů shledám jako pozitivní. Uvádění tohoto institutu do právně aplikační praxe má potenciál přispívat k účinnější ochraně přirozenoprávních hodnot člověka. Navíc vzhledem ke zkušenostem s řešením nápravy závažných osobnostních zásahů v právním prostředí Anglie a Spojených států amerických prosazování aplikace institutu sankčního odčinění nemajetkové újmy do rozhodovací praxe českých soudů může přispět ke snížení množství soudně řešených případů. Důvodem je ta skutečnost, že původci neoprávněných zásahů do PPČ, jsou prostřednictvím obav z tvrdého soudního postihu více motivováni k uzavírání mimosoudních dohod.²²⁸

6.4. Právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích při ublížení na zdraví a při usmrcení

6.4.1. Pojetí hodnoty života a zdraví, jakožto přirozenoprávních hodnot zvláště významných

Právo na život a právo na ochranu zdraví jsou bez jakékoliv pochybnosti pro každého člověka jedna z nejvýznamnějších práv. Právem na zdraví chráněná hodnota zdraví má bezprostřední dopad na kvalitu existence každého člověka, resp. v krajním případě na jeho existenci vůbec.

Hodnota zdraví a s ním spojená hodnota života „jsou jedním ze základních předpokladů pro požívání ostatních práv.“²²⁹ Hodnota zdraví je nedílnou a základní součástí fyzické a duševní integrity člověka. Právo na zdraví a právo na život spolu úzce souvisí. Není ničím překvapující, že spolu úzce související uvedená práva jsou označována jako absolutní základní práva.

²²⁶ KOZOIL, Helmut, ROUHETTE Thomas etc.; *Punitive damages in Europe; Concern, threat or non-issuue?* [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: http://www.biztositasizemle.hu/files/201206/punitive_damage_in_europe.pdf

²²⁷ ŽIVĚLOVÁ, Alexandra: *Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive damages?* Bulletin - advokacie.cz [online]. [cit. 2017-4-11]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/umoznuje-novy-obcansky-zakonik-priznat-v-řízení-o-nahrade-nemajetkove-ujmy-punitive-damages?browser=mobi>.

²²⁸ KÜHN, Zdeněk. *Má mít náhrada škody v soukromém právu sankční funkci. Jiní právo* [online]. [cit. 2017-3-11]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2007/10/m-mt-nhrada-kody-v-soukromm-prvu-sankn.html>.

²²⁹ Nález ÚS ČR ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. IV ÚS 444/11.

Uvedeným hodnotám je náležitá pozornost věnována jak v příslušných ustanoveních LZPS, tak i v příslušných ustanoveních ObčZ, a i v dalších podústavních obecně závazných právních předpisech ČR. K takovýmto ustanovením, jež garantují ochranu individuálních lidských bytostí, včetně ochrany jejich životů, je nutno přistupovat při jejich výkladu a aplikaci obzvláště obezřetně, jak apeluje v jednom ze svých rozhodnutí ESLP. ESLP jednoznačně požaduje, aby takováto významná ustanovení byla vykládána a aplikována vždy s důrazem na to, aby z nich vyplývající ochrana byla důsledně praktická a efektivní.²³⁰

Vysokou míru důležitosti hodnoty zdraví, jakožto hodnoty osobní a společenské, je nutno neustále zdůrazňovat, neboť nebývá výjimkou, že její důležitost si člověk uvědomí až ve chvíli, kdy ji ztratí a při utváření svého života musí nést s tímto jevem spojené negativní následky. Zdraví je pojem, který vykazuje obsahovou multidimenzionalitu a celistvost. Zdraví lze ve stručnosti definovat jako stav úplné duševní, tělesné a sociální pohody. Jde tak o ideální stav lidské bytosti vykazující nepřítomnost jakékoliv nemoci či slabosti. Zároveň lze uvést, že zdraví znamená schopnost vést sociální a ekonomicky produktivní život. Pro demokratickou společnost, která si hodnoty zdraví váží, je charakteristický zájem na prosazování a zajišťování náležité ochrany této hodnoty.²³¹

V případě neoprávněných zásahů do hodnoty zdraví, společně s neoprávněnými zásahy do hodnoty života, jde o nejzávažnější zásahy do PPC. Vzhledem k všeobecně uznávaným vysokým standardům ochrany, jež musí být uvedeným hodnotám mimořádné důležitosti poskytovány, sehrává v tomto ochranném systému mimořádně důležitou roli stát. Tomu jsou v této souvislosti svěřeny náročné a důležité úkoly, k jejichž plnění je nutno z jeho strany přistupovat obzvláště citlivě.

Vztah státu a člověka v tomto ochranném systému vyvěrá z tzv. ústavní koncepce ochrany zdraví. Klíčová ústavní východiska týkající se hodnoty zdraví a života člověka jsou zakotvena v ustanoveních čl. 6 odst. 1, čl. 7 odst. 1 a čl. 31 LZPS. Státu z této ústavní koncepce ochrany zdraví vyplývá jak negativní povinnost, tj. povinnost zdržet se nezákonného a úmyslného zásahu do hodnoty zdraví člověka, tak i

²³⁰ Rozsudek ESLP ze dne 23. 3. 2010 ve věci Oyal proti Turecku, stížnost č. 4864/05.

²³¹ SLANÝ, Radim. *Zdraví* [online prezentace]. [cit. 2017-04-11]. Dostupná z: <http://slideplayer.cz/slide/11273673/>

pozitivní povinnost, jež spočívá v jeho aktivním přístupu k ochraně života a zdraví, což odpovídá i požadavkům ESLP.^{232 233 234}

Zcela zásadní význam pro ochranu hodnoty zdraví má zejména ustanovení čl. 7 odst. 1 LZPS, jež stanovuje komplexní nedotknutelnost duševní a tělesné integrity člověka. V podústavní rovině na uvedené ustanovení navazuje ustanovení § 91 ObčZ, jež chrání hodnotu zdraví člověka před neoprávněnými zásahy, a tak společně s dalšími příslušnými ustanoveními ObčZ konkretizuje obecné zásady zakotvené v ustanovení § 3 odst. 2 písm. b) ObčZ, na nichž ve svém jádru soukromé právo stojí. Pro úplnost lze dodat, že důležitou obsahovou součástí ochrany duševní a tělesné integrity je také právo žít v příznivém životním prostředí.²³⁵

6.4.2. Odčinění újmy na zdraví v občanském zákoníku

6.4.2.1. Koncepční přístup občanského zákoníku k odčinění újmy na zdraví

Hodnota zdraví, jakožto přirozenoprávní hodnota, má mezi ostatními přirozenoprávními hodnotami chráněných českým právním řádem zvláštní význam. Toto hodnotové uspořádání respektuje důsledně i ObčZ. Proto je v ObčZ, ve srovnání s jinými přirozenoprávními hodnotami, mimořádná pozornost věnována odčinění zvláštního druhu nemajetkové újmy v podobě ublížení na zdraví a při usmrcení, jelikož se jedná o mimořádně závažný druh nemajetkové újmy. Tato problematika je upravena v návaznosti na obecná ustanovení obsažená v § 2956 a § 2957 ObčZ ve speciálních ustanoveních § 2958 an. ObčZ, jež pro nápravu újmy na zdraví oproti jiným druhům nemajetkové újmy stanovují odlišný a značně konkrétnější přístup.

V návaznosti na již obecně vyjádřené v této práci ke vztahu dvou základních forem přiměřeného zadostiučinění a vzhledem k zákonodárcově zjevné snaze akcentovat vysokou míru závažnosti jakékoliv újmy na zdraví je ve speciálním ustanovení § 2958 ObčZ zakotven jednoznačný požadavek na odčinění tohoto druhu újmy výlučně ve formě poskytnutí peněžitého zadostiučinění. Odčinění újmy na zdraví formou poskytnutí nepeněžité satisfakce je tak absolutně vyloučeno. Speciální ustanovení § 2958 ObčZ má tak oproti obecnému ustanovení § 2956 ObčZ, co se týče

²³² Nález ÚS ČR ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. IV ÚS 444/11.

²³³ Nález ÚS ČR ze dne 27. 9. 2006, sp.zn. Pl. ÚS 51/06.

²³⁴ LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 411.

²³⁵ LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 411.

formy satisfakce k odčinění újmy na zdraví z opodstatněných důvodů, zužující charakter.

Dále nutno k ObčZ nastavenému vztahu obecné a speciální úpravy uvést, že speciální úprava týkající se odčinění újmy na zdraví nijak nevylučuje ani nekonkretizuje aplikaci institutu zvýšeného odčinění nemajetkové újmy (tzv. aggravated damages), k jehož zakotvení došlo v obecném ustanovení § 2957 ObčZ. Proto k aplikaci tohoto institutu při odčinění újmy na zdraví lze přistupovat za zcela stejných podmínek jako při odčínování imateriálních újem na jiných přirozenoprávních hodnotách.

Obsah poměrně širokého nároku na odčinění ublížení na zdraví musí dle judikatury ÚS ČR důsledně vyhovovat principu, jenž požaduje, aby ve výsledku došlo právě k plnému odčinění utrpěné újmy na zdraví. Z tohoto principu vyplývá, že musí být odčiněny veškeré imateriální újmy, které poškozenému v souvislosti s neoprávněným zásahem do jeho zdraví vznikly.²³⁶ Dle mého vyhodnocení tomuto požadavku poskytuje úprava obsažená na ustanovení § 2958 ObčZ odpovídající právní základ. Ustanovení § 2958 ObčZ explicitně stanovuje, že přiznáním peněžité satisfakce musí dojít k plnému vyvážení nemateriálního následku v podobě ublížení na zdraví. Je tak zřejmá obsahová vazba mezi principem zformulovaným ÚS ČR a zmíněnou zákonnou dikcí.

Dojde-li však k hlubšímu zkoumání uvedeného, vzhledem k povaze imateriální újmy, nelze rozporovat, že plného vyvážení v objektivní rovině nelze zcela dosáhnout, což ostatně, jak již bylo zmíněno, platí i u nemajetkové újmy na jiných přirozenoprávních hodnotách. V uvedené zákonné formulaci však zákonodárce vyjádřil ideál, k němuž se mají soudy při přiznávání peněžitých satisfakcí snažit co nejvíce přiblížit.

Je-li provedeno porovnání formulace principu plného odčinění újmy na zdraví uvedené ve speciálním ustanovení § 2958 ObčZ se zakotvením tohoto principu v ustanovení § 2951 odst. 2, věta druhá ObčZ, v němž se však vztahuje k odčinění jakékoliv nemajetkové újmy, lze dospět k tomu, že je bezprostředně zjevná větší míra jednoznačnosti vyjádření tohoto principu ve speciálním ustanovení § 2958 ObčZ. V takto vyjádřené větší míře jednoznačnosti u tohoto druhu imateriální újmy, a to prostřednictvím volby explicitnějšího jazykového prostředku, lze tak dle mého

²³⁶ Nález ÚS ČR ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. IV ÚS 444/11.

posouzení nacházet oproti jiným druhům imateriálních újem zákonodárcův opodstatněný zvýšený zájem na vynaložení větší míry úsilí, které soudy přivede blíže ke zmíněnému ideálu.²³⁷

Za účelem dosažení zjevně maximalistického principu plného odčinění újmy na zdraví, zákonodárce v ustanovení § 2958 ObčZ stanovuje obsah tohoto značně obecného nároku. V souladu se zákonnou dikcí a s aktuální judikaturou NS ČR lze uvést, že tento nárok obsahuje tři samostatné dílčí nároky. Samostatnost následně uvedených dílčích nároků lze dovozovat zejména z těch skutečností, že dílčí nároky mohou vznikat v odlišný okamžik, jsou samostatně uplatnitelné, a tudíž mají i individuální plynutí promlčecí lhůty.²³⁸

První z dílčích nároků spočívá v tzv. bolestném. Tento nárok je určen k odčinění vytrpěných bolestí. Další nárok spočívá ve ztížení společenského uplatnění, k jehož uplatnění lze přistoupit tehdy, vznikla-li v důsledku neoprávněného zásahu poškozenému překážka lepší budoucnosti. Zbývající poslední dílčí nárok má za úkol ve svém rozsahu odčinit veškeré další imateriální újmy, které poškozenému v důsledku daného neoprávněného zásahu vznikly a nemají charakter předchozích dvou nemajetkových újem. Tímto zbytkovým nárokem lze odčinit například ty duševní útrapy, které nebudou mít povahu vytrpěných bolestí.

Soudy musí usilovat o naplnění vůle zákonodárce vyjádřené ve formulaci ustanovení § 2958 ObčZ, a to za nezbytné aplikace zejména principu proporcionality, dále za popsaného maximalistického principu plného vyvážení újmy na zdraví. Nelze však ani opomenout podpůrné postavení požadavku na soulad výsledného peněžitého zadostiučinění se zásadami slušnosti. Z obsahu ustanovení § 2958 ObčZ taktéž vyplývá, že sezná-li soudní orgán, že se mu při určování výše peněžitého zadostiučinění nepodařilo plně vyhovět principu plného odčinění újmy na zdraví, což nastane vzhledem k idealistickému pojetí zmíněného principu dle mého posouzení pokaždé, je povinen určit výši peněžitého zadostiučinění i za současného přihlédnutí k zásadám slušnosti.²³⁹

Vzhledem k uvedenému je tak zřejmé, že výsledná podoba peněžité satisfakce odčínující újmu na zdraví musí vždy odpovídat požadavkům uvedených třech klíčových

²³⁷ ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 323.

²³⁸ Rozsudek NS ČR ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 32 Odo 132/2005.

²³⁹ ŠVESTKA, J. aj. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1104 – 1108.

právních principů. Popsaná koncepce odčinění újmy na zdraví zakotvená v příslušných ustanoveních ObčZ tak stanovuje velmi obecné požadavky na výslednou podobu peněžitého zadostiučinění.

6.4.2.2. Obsahové pojetí pojmu ublížení na zdraví

Ustanovení § 2958 ObčZ označuje újmu na zdraví pojmem ublížení na zdraví. Jde tak o specifický druh nemajetkového následku, k němuž došlo neoprávněným zásahem do zdraví. Neoprávněný zásah do zdraví může zejména spočívat: ve způsobení zranění, způsobení bolesti, způsobení či zhoršení choroby, včetně choroby psychické.²⁴⁰

Obsahovým vymezením ublížení na zdraví se zabýval ÚS ČR. ÚS ČR, v této souvislosti dospěl k tomu, že pojem ublížení na zdraví lze obsahově rozdělit do dvou definičních oblastí. První z těchto dvou oblastí stanoví, že ublížením zdraví lze rozumět zhoršení zdravotního stavu poškozeného, což spočívá v medicínsky diagnostikovaném nepříznivém projevu zásahu do fyzické či duševní integrity člověka, jímž dochází ke zkomplikování dosavadního života člověka, a to skrze narušení jeho tělesných či duševních funkcionalit. V rámci vymezení druhé oblasti ÚS ČR dospěl k tomu, že ublížením na zdraví není pouze zhoršení zdravotního stavu člověka, ale také ztráta jeho očekávaného zlepšení, způsobená vadami postupu poskytovatele zdravotních služeb.²⁴¹

6.4.3. Dlouho očekávané posílení významu soudcovského uvážení při odčínování újmy na zdraví

6.4.3.1. Revoluční změna v oblasti odčínování újmy na zdraví v českém právním prostředí

V této dílčí oblasti odčínování újmy na PPČ, která soustřeďuje svou pozornost na odčínování újmy na zdraví, ObčZ přinesl zásadní změnu oproti ObčZ z r. 1964, kdy při určování přiměřeného zadostiučinění odčínujícího ublížení na zdraví nebo usmrcení v ustanovení § 3080 ObčZ zrušil *vyhlášku č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění* (dál jen „kompenzační vyhláška“), podle níž se odčínovaly zmíněné druhy újem bez ohledu na způsob jejich vzniku, včetně těch způsobů vzniku, které spočívaly v pracovním úraze nebo nemoci z povolání.

Dle mého názoru kompenzační vyhláška byla za své účinnosti oprávněně podrobována tvrdé kritice. Předmětná vyhláška byla v rozporu jak se základními principy demokratického právního státu, tak i s právními principy, na nichž stojí

²⁴⁰ Nález ÚS ČR ze dne 9. 7. 2009, sp.zn. II ÚS 2379/08.

²⁴¹ Nález ÚS ČR ze dne 9. ledna 2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13.

soukromé právo. Kompenzační vyhláška sice přesně, ale paušálně stanovila výši náhrady. To kromě jiného vykazovalo rozpor s ustanovením čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR, neboť bylo více než zjevné, že existence takové vyhlášky, k jejímuž vydání přistoupilo Ministerstvo zdravotnictví ČR (orgán moci výkonné), byla zásadním projevem neúcty k právům člověka.²⁴² Kompenzační vyhláška jednoznačně nebyla schopna reflektovat vysokou míru variability soukromého života a měla v praxi značné nivelizační dopady na odčinění újmy na zdraví.²⁴³

Tvůrci ObčZ tak reflektovali kritiku tohoto formalistického pojetí určování finanční výše odčinění, které bylo také značně podhodnocené, a tak zásadním způsobem limitovalo prostřednictvím kompenzační vyhlášky soudy v možnosti přiznat spravedlivou a dostatečnou náhradu. Proto zákonodárci ke dni účinnosti ObčZ odstříhli soudy od v demokratickém právním státě nepřipustného vlivu moci výkonné do moci soudní. S ohledem na vývoj následující po nabytí účinnosti této změny, nutno pro komplexnost dodat, že účinky tohoto pozitivně hodnoceného počínu zákonodárce byly umenšeny. S účinností od 26. 10. 2015 totiž došlo prostřednictvím *nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání*, vydaného na základě zmocňovacího ustanovení § 271c zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších právních předpisů, k opětovné intervenci moci výkonné do moci soudní. Jak však vyplývá z názvu této vyhlášky k tomuto zásahu moci výkonné do moci soudní nedochází v tak širokém rozsahu, jak tomu bylo před zrušením kompenzační vyhlášky. Na základě ukotvení tohoto vládního nařízení do českého právního řádu je tak nezbytné při odčínování újmy na zdraví zkoumat, zda příčina takové újmy má souvislost s výkonem závislé činnosti zaměstnance pro zaměstnavatele či nikoliv.

Na základě této pro české právní prostředí přesto revoluční změny je možné, což je typické například pro právní prostředí Švýcarska a Francie, aby soud určil výši přiměřeného peněžitého zadostiučnění výlučně dle vlastního uvážení, a to s přihlédnutím jak k obecným požadavkům zakotveným v ustanovení § 2958 ObčZ, tak i ke všem individuálním okolnostem konkrétního případu. V rámci takového přístupu k

²⁴²JIRSA, Jaromír. *Odškodňování újmy na zdraví - aneb ohlednutí několik let zpět a vyhlédnutí do budoucna zároveň*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://www.pravni prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodnovani-ujmy-na-zdravi-aneb-ohlednuti-nekolik-let-zpet-a-vyhlednuti-do-budoucnosti-zaroven>.

²⁴³Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 577 (3. 2. 2012).

odčinění újmy na zdraví má soud možnost zohlednit např. zda o končetinu přišel profesionální sportovec nebo počítačový programátor, jak starý byl poškozený v době vzniku posuzované újmy na zdraví, co všechno byl poškozený schopný činit před úrazem a co již po něm činit nemůže, jaké bral utišující prostředky.

Je tak zřejmé, že tato změna v praxi zapříčinila jednoznačné zvýšení náročnosti soudcovské činnosti při určování výše peněžitého zadostiučinění. Jelikož jsou soudně řešené případy o odčinění újmy na zdraví rozhodovány v rámci kontradiktorních procesů, nelze také pro úplnost opomenout zásadní význam žalobce-poškozeného na soudně přiznanou výši zadostiučinění. Tento význam žalobce spočívá zejména v tom, jak se mu podaří splnit svou povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Jak moc soudně řešená újma na zdraví žalobce bolí a jak moc je omezen ve společenském uplatnění, se odvíjí od žalobcových tvrzení a důkazů, z nichž má soud možnost zjistit intenzitu bolesti i omezení.²⁴⁴

Vysoce potřebným zrušením výše zmíněné vyhlášky tak došlo ke značnému rozšíření prostoru pro soudcovské dotváření práva, což je dle mého posouzení vhodně zvolený zákonodárcův přístup. Z ustanovení § 2958 ObčZ vyplývá jednoznačně formulovaná vůle zákonodárce, aby soudy o výši finanční satisfakce nerozhodovaly podle tabulek, a naopak využívaly oprávnění, které jim zmíněné ustanovení poskytuje. Tuto zákonem vyjádřenou vůli zákonodárce je nutno co nejdůsledněji ctít.^{245 246 247 248}

Ačkoliv následně uvedené formuloval ÚS ČR k určení výše peněžitého zadostiučinění za ztížení společenského uplatnění, dle mého názoru tento judikatorní závěr ÚS ČR platí i pro uplatnění soudcovského uvážení při určování ostatních dílčích nároků odčínujících nemajetkovou újmu v podobě újmy zdraví. Proto soudy při aplikaci svého soudcovského uvážení při určování přiměřeného peněžitého zadostiučinění, jež je limitováno pouze výše uvedenými obecnými zákonnými požadavky, musí důsledně dbát toho, aby výsledná podoba přiměřeného peněžitého

²⁴⁴JIRSA, Jaromír. *Odčinění újmy na zdraví „ponovu“*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odcineni-ujmy-na-zdravi-ponovu>.

²⁴⁵C. H. Beck, s.r.o., REDAKCE. *K náhradě nemajetkové újmy na zdraví dle nového občanského zákoníku*. Právní rozhledy. 2014, roč. 22, č. 9.

²⁴⁶Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Náhrada újmy* [online]. [cit. 2015-08-19]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny>.

²⁴⁷Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 577 (3. 2. 2012)

²⁴⁸JIRSA, Jaromír. *Odškodňování újmy na zdraví - aneb ohlednutí několik let zpět a vyhlédnutí do budoucna zároveň*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodnovani-ujmy-na-zdravi-aneb-ohlednuti-nekolik-let-zpet-a-vyhlednuti-do-budoucnosti-zaroven>.

zadosti učinění „byla založena na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi touto přiznanou výší (peněžní částkou) a způsobenou škodou (újmou) existoval vztah přiměřenosti.“²⁴⁹

6.4.3.2. Obavy z právní nejistoty při odčínování újmy na zdraví

Se změnou v oblasti odčínování újmy na zdraví, kterou přinesla účinnost ObčZ, se však také objevily obavy, že rozhodovací praxe bude nejednotná a nepředvídatelná, a to zvláště v prvním období, než se soudům podaří v rámci jejich rozhodovací činnosti dovodit na základě následně provedené analýzy ustálenější kritéria k určování peněžité satisfakce. Proto na tuto změnu, spojenou s vysokou mírou právní nejistoty, se rozhodli reagovat zejména představitelé NS ČR, další zástupci justice, zástupci pojistitelů tím, že vytvořili dokument, jenž má zásadně doporučující charakter. Došlo tak experty k vytvoření již v této práci zmíněné Metodiky NS ČR, která má sloužit jako pomůcka k naplňování zásad slušnosti.²⁵⁰

Metodika NS ČR výlučně v oblasti odčínování bolestného navazuje na zrušenou kompenzační vyhlášku, jelikož obsahuje taktéž určitou podobu bodového ohodnocení. Naopak pro odčinění ztíženého společenského uplatnění došlo v jejím pojetí ke zvolení jiného přístupu, kterým dochází k vymezení obecného rámce vlivu na dosavadní aktivity a participace poškozeného. Tento rámec vychází z Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví, jež byla vypracována Světovou zdravotnickou organizací.

Se vznikem existence tohoto dokumentu vyvstaly otázky, jakou roli tomuto dokumentu i přes absenci jeho právní závaznosti v praxi obecně svěřit. Je dle mého názoru zřejmé, že primární ambicí existence tohoto dokumentu není a ani nemůže být poskytovat soudům návod, jak určovat výši peněžité částky za újmu na zdraví. A to i přesto, že její autoři tento záměr v samotné Metodice NS ČR proklamují. Jak již v této podkapitole zaznělo, soudy zásadně musí usilovat o naplnění vůle zákonodárce vyjádřené ve formulaci ustanovení § 2958 ObčZ. V tom jim ostatně existence Metodiky NS ČR pro svou právní nezávaznost nijak nebrání. I kdyby soudy dobrovolně dospěly k závěru, že v Metodice NS ČR specifikované tabulkově předvídané počty stanovené pro

²⁴⁹ Nález ÚS ČR ze dne 22. 4. 2014, sp. zn. I ÚS 3367/13.

²⁵⁰ NEJVYŠŠÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. [cit. 2017-04-1]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Metodika.

výši peněžité satisfakce v podobě bolestného vyhovují jejich rozhodování, z hlediska ústavní aprobatelnosti by byl takový přístup obecných soudů dle názoru ÚS ČR problematický.²⁵¹

Situace se však vyvinula tak, že NS ČR se v rámci své role vrcholného soudního orgánu obecných soudů ČR a orgánu určeného ke sjednocování soudní rozhodovací praxe, ujal iniciativy a deklaroval doporučující přístup soudů ČR k Metodice NS ČR. K tomuto finálnímu koncipování doporučujícího přístupu k Metodice NS ČR došlo dne 12. 3. 2014, kdy občanskoprávní a obchodní kolegium NS ČR Metodiku NS ČR vzalo na vědomí, projednalo ji a v rámci oficiální tiskové zprávy NS ČR bylo soudům ČR doporučeno, aby Metodiku NS ČR při své rozhodovací praxi využívaly a do příslušných rozhodnutí ukotvovaly zdůvodnění postupu podle pravidel stanovených Metodikou ČR.²⁵²

Stěžejní význam tohoto dokumentu, jenž může na své potenciální uživatele také působit pouze silnou přesvědčivostí, lze spatřovat také v oblasti mimosoudního odčínování újmy na zdraví, pro kterou skrze svou kvalitu může mít zcela zásadní význam, a to zvláště v období než dojde k tomu, že se v judikatuře českých soudů budou nacházet zpravidla uznávaná kritéria pro soudní stanovování výše bolestného.²⁵³

V období, kdy nebude v této oblasti existovat ustálená soudní rozhodovací praxe, je Metodika NS ČR způsobilá pozitivně přispět ke snížení soudně řešených sporů o peněžitou výši satisfakce, jelikož původcům neoprávněných zásahů do zdraví člověka, popřípadě jejich pojistitelům, umožňuje posoudit přiměřenost výše peněžitého plnění. Nicméně s přibývajícími soudně uznávanými kritérii, je dle mého názoru vysoce žádoucí, aby docházelo s ohledem na akcentovanou vůli zákonodárce k tomu, že minimální výše mimosoudně poskytnuté peněžité satisfakce za újmu na zdraví se bude takovým soudně uznávaným kritériím přizpůsobovat. Nic však nebrání tomu, aby tato kritéria, která se stanou součástí soudních rozhodnutí byla inspirovaná kritérii obsaženými v Metodice NS ČR. Tímto přístupem bude možné dosáhnout přesvědčenosti poškozených, že je dána obzvláště vysoká míra pravděpodobnosti, že mimosoudně přiznaná satisfakční částka je obdobná částce, která by byla v daném

²⁵¹ Nález ÚS ČR ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. IV ÚS 3122/15.

²⁵² KNÖTIG, Petr. *Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví* (Tisková zpráva NS ČR). NS ČR [online]. [cit. 2018-07-21]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/0/40FEDF3C1E1CC023C1257F6A0052B78B?openDocument

²⁵³ ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 325.

případě přiznána soudem. Takový přístup je ostatně v zájmu mimosoudního řešení těchto záležitostí. Co nejvyšší míra souladu mezi příslušnou soudní rozhodovací praxí a minimálními mimosoudně přiznávanými částkami může zamezit tomu, že se poškození budou ve větších počtech obracet na soudy s návrhy na přiznání vyšší satisfakční částky, než jim byla mimosoudně poskytnuta.²⁵⁴

6.4.4. Určování přiměřené výše peněžité satisfakce za vytrpěné bolesti

Poškozený, do jehož přirozenoprávní hodnoty zdraví bylo neoprávněně zasaženo, musí překonat určitý rozsah bolestí. K odčinění bolesti, jakožto složitého smyslového vjemu, dochází na základě uplatněného dílčího nároku, jak již bylo výše předznamenáno. Prostřednictvím uplatnění tohoto nároku je možné odčinit jak bolest, která se u poškozeného projevila jako bezprostřední následek neoprávněného zásahu do jeho přirozenoprávní hodnoty zdraví, tak i tu bolest, která se u poškozeného projevila až při odstraňování následků daného neoprávněného zásahu, a to např. v rámci následně poskytované zdravotní péče.²⁵⁵ Musí však být vždy zřejmé, že odčínovaná bolest, vznikla v příčinné souvislosti s daným neoprávněným zásahem.

Přiznat tento nárok v náležité finanční proporcionalitě je nelehký úkol, neboť bolest je ze své podstaty objektivně nezměřitelná, ostatně stejně jako každá jiná nemajetková újma. Nárok poškozeného na bolestné má dlouhodobou tradici v právním prostředí na území ČR. Bylo možné se s jeho zakotvením setkat již v OZO.

Ačkoliv ObčZ nárok na bolestné zakotvuje do českého právního řádu, již nenabízí definici této právní kategorie.²⁵⁶ Bolest, jakožto jednu z podob duševních útrap, lze obecně definovat jako „subjektivní nepříjemný pocit, psychický stav, který je spojen s poruchou běžného fungování fyziologických procesů.“²⁵⁷

Bolest lze dělit na dva druhy. Jeden z druhů spočívá v bolesti fyzické, které moderní lékařská věda dělí dále na bolesti akutní, chronické a zvláštního druhu. Druhý druh bolesti spočívá v bolestech psychických, které mohou mít podobu smutku, deprese, strachu z dalších negativních následků.

²⁵⁴ Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví - Tisková zpráva [online]. [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: http://profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=13&id_article=257546&csum=61c676d7.

²⁵⁵ KOBLIHA, I. a kol.: Náhrada škody podle občanského a obchodního zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka. Praha: Leges, 2012, s. 169.

²⁵⁶ BEZOUŠKA, Petr. *Kolik stojí lidské utrpení?* PRK PARTNERS prostor [online]. [cit. 2017-03-25]. Dostupné z: <https://www.prkpartners.cz/rekodifikace/legislativni-novinky/397-kolik-stoji-lidske-utrpeni/>.

²⁵⁷ HULMÁK M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*, Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1704-1717.

Intenzita bolesti je tedy skryta před vnějším světem ve vnímání poškozeného člověka. K dosažení jejího odčinění je tak nutné přistoupit k hledání objektivně zjistitelných kritérií, přičemž těmito kritérii je závažnost, způsob a rozsah ublížení na zdraví. Určitým pomocným objektivně zjistitelným kritériem mohou být i vnější projevy bolesti jako např. pláč, grimasy.

Metodika NS ČR přiřazuje jednotlivým druhům poškození zdraví, často také označovaných jako bolestivé stavy, určitý počet bodů. Ten má svou výši zachycovat s daným ublížením na zdraví spojenou míru intenzity vytrpěné bolesti, a to však proporcionálně ve srovnání s ostatními typy ublížení na zdraví. Následně autoři Metodiky NS ČR požadují pro dosažení výsledné výše odčinění, aby toto zjištěné číslo, jež může být i součtem několika typů ublížení na zdraví, bylo vynásobeno částkou odpovídající 1 % průměrné hrubé měsíční mzdy v kalendářním roce, a to však v takovém kalendářním roce, jenž předcházel kalendářnímu roku, v jehož časovém rozsahu vznikl nárok na odčinění.^{258 259}

6.4.5. Určování přiměřené výše peněžité satisfakce za ztížení společenského uplatnění

Dostávám se k dalšímu dílčímu nároku, k jehož uplatnění při odčinění újmy na zdraví může dojít, jak vyplývá z ustanovení § 2958 ObčZ. Uvedené ustanovení § 2958 ObčZ označuje tento druh nemajetkové újmy jako ztížení společenského uplatnění. Zároveň uvedené ustanovení § 2958 ObčZ podmiňuje uplatnění řešeného nároku na odčinění ztíženého společenského uplatnění tím, že následkem neoprávněného zásahu do zdraví musí být vznik překážky lepší budoucnosti.

Je zarážející, že zákonodárce zvolil pro tento druh nemajetkového nároku označení ztížení společenského uplatnění. Jde totiž o pojem, který se objevil v ObčZ z r. 1964, od něhož se snažili tvůrci ObčZ nastolit co nejširší diskontinuitu. Pravděpodobně pro ponechání tohoto označení v ObčZ rozhodla jeho zažitost v českém právním prostředí a zároveň dostatečná míra obsahové přiléhavosti.

Zákonná formulace zmíněné podmínky pro přiznání řešeného dílčího nároku nevykazuje potřebnou úplnou přiléhavost k myšlenému jevu, jelikož jde ve skutečnosti o takovou překážku, která brání tomu, aby budoucnost poškozeného byla taková, jaká

²⁵⁸ ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 325.

²⁵⁹ MALIŠ, Daniel. *Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví popáte a naposledy - přehled „externích“ změn metodiky*. epravo.cz [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/metodika-nejvyšsiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-popate-a-naposledy-prehled-externich-zmen-metodiky-98535.html>.

by s vysokou mírou pravděpodobnosti byla, kdyby k danému poškození na zdraví nedošlo.²⁶⁰

S odkazem na striktní rozlišování majetkové a nemajetkové újmy v příslušné úpravě ObčZ nutno zdůraznit, že nárok na odčinění společenského uplatnění výlučně pokrývá obsahově pod něj spadající nemajetkové újmy. V žádném případě pod něj nelze subsumovat majetkovou újmu, jež poškozenému vznikla jako následek neoprávněného zásahu do zdraví.

Obsahový rozsah tohoto nároku je výlučně nasměřován na odčinění těch nemajetkových újem, jež vykazují souvislost s trvalým poškozením zdraví. Trvalost je jedním z klíčových pojmových znaků nemajetkové újmy spočívající ve ztížení společenského uplatnění. Proto jde o takové nemajetkové újmy spočívající ve ztrátě životních příležitostí a možností, ztrátě schopností, dále v obtížích a nepohodlích spojených s překonáváním zdravotních následků.²⁶¹

Pod obsahový rozsah ztížení společenského uplatnění spadají také psychické následky neoprávněného zásahu škůdce. Tyto psychické následky nespočívají v krátkodobější traumatické reakci, nýbrž je pro ně charakteristická zásadní změna v psychickém zdraví poškozeného, která má vliv na jeho dosavadní život.²⁶²

²⁶⁰ ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo*, 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 323.

²⁶¹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. . *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1107, 1108.

²⁶² TOMEŠOVÁ, Ivana. *Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodneni-dusevnich-utrap-jako-nemajetkove-ujmy>.

6.4.6. Právo sekundárních obětí na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění v penězích při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví osobě blízké

6.4.6.1. Základní právní aspekty odčinění duševních útrap

V případě, že dojde k usmrcení nebo těžkému ublížení na zdraví spočívající v nejzávažnějších poškozeních zdraví jako např. komatózní stavy, ochrnutí velkého rozsahu, ustanovení § 2959 ObčZ garantuje nárok na poskytnutí peněžité satisfakce. K uplatnění tohoto nároku jsou za daných podmínek oprávněny osoby blízké primárně poškozeného člověka, přičemž vymezení osob blízkých lze nalézt v ustanovení § 22 ObčZ. Uvedené zákonné ustanovení, značně se shodující zejména s německou právní úpravou a anglickými judikatorními závěry, tak obsahuje speciální úpravu ve vztahu k obecnému ustanovení § 2971 ObčZ.²⁶³ Primárním účelem existence tohoto nároku, který je ukotven ve zmíněném ustanovení § 2959 ObčZ, je docílit vyvážení narušených rodinných vztahů a citových pout.

Ustanovení § 2959 ObčZ požaduje, stejně jako ustanovení § 2958 ObčZ, naplnění onoho idealistického a maximalistického principu, když zakotvuje, aby nemajetková újma spočívající v duševních útrapách byla plně odčiněna. Zároveň toto speciální ustanovení týkající se sekundárních obětí stejně jako ustanovení § 2958 ObčZ zakotvuje pro případy, kdy nelze dosáhnout plného odčinění, což bude pokaždé, subsidiární požadavek spočívající v tom, aby přiznaná peněžitá satisfakce odpovídala zásadám slušnosti. Na základě uvedeného je opět zřejmá jednoznačná vůle zákonodárce, aby k určování výše zadostiučinění docházelo výhradně na základě soudcovského uvážení. Ačkoliv se v právním prostředí jisté decentní korektivy zákonodárcem požadovaného prostoru pro soudcovské uvážení objevují, případná obava z jednoznačné deformace uvedené zákonodárcovy vůle však aktuálně není opodstatněná, neboť např. v této práci zmíněná Metodika NS ČR se problematikou výše peněžité satisfakce sekundárně poškozeným nezabývá.

Zákaz aplikace Metodiky NS ČR na odčinění duševních útrap sekundárně poškozeného dle ustanovení § 2959 ObčZ potvrdil i NS ČR v rozsudku ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015. Zároveň však uvedený soud v tomtéž rozsudku poukázal na paralelu mezi odčiňováním újmy na zdraví primárně poškozeného za užití Metodiky NS ČR a odčiňováním duševních útrap sekundárně poškozených. Tuto

²⁶³ LEXIS NEXIS, Despote Resolution, *Psychiatric injury and secondary victim - no extension of the Alcock rule* [cit. 2018-03-3]. Dostupné z: <http://blogs.lexisnexis.co.uk/dr/psychiatric-injury-and-secondary-victims-no-extension-of-the-alcock-rule/>.

paralelu, kterou je možné posuzovat jako jeden z decentních korektivů zužujících prostor pro soudcovské uvážení, spatřuje NS ČR v tom, že Metodika NS ČR v roce 2014 přinesla oproti původnímu stavu skokové zvýšení hodnoty jednoho bodu, na což při opodstatněné snaze o maximální aktualizaci hodnot, bylo nezbytné reagovat i v oblasti odčínování duševních útrap sekundárně poškozených. Oproti původnímu stavu tak došlo i k navýšení přiznávaných částek peněžité satisfakce za reflexní újmu v podobě duševních útrap.

Další korektiv, který však zužuje prostor pro soudcovské uvážení při odčínování duševních útrap sekundárně poškozených podmíněně odsouzeným, lze identifikovat ve stanovisku NS ČR ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012. Z vyjádření NS ČR obsaženém v uvedeném stanovisku dovozují, že ukládá-li soud podmíněně odsouzenému na základě ustanovení § 82 odst. 2 a § 48 odst. 4 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, povinnost k odčinění nejen duševních útrap sekundárně poškozeného, je nezbytné, aby soud povinnosti k poskytnutí satisfakčního plnění určil takový obsah a rozsah, jež kromě jiného budou mít na odsouzeného jak účinky resocializační, tak i nápravné. Taktéž na základě uvedeného stanoviska NS ČR dovozují, že v rámci snahy o dosažení takových účinků satisfakčního plnění, je potřeba klást důraz na přítomnost potenciálu takové satisfakční povinnosti vést odsouzeného k „*uznání a respektování zájmů dotčených trestným činem*.“²⁶⁴

I přes popsanou konsekvenci mezi odčínováním reflexní imateriální újmy dle ustanovení § 2959 ObčZ a odčínováním nereflexní imateriální újmy dle § 2958 ObčZ, a korektiv vyjádřený ve zmíněném stanovisku NS ČR, je zřejmé, že na podkladě právního základu obsaženého v ustanovení § 2959 ObčZ oproti příslušné úpravě v ObčZ z r. 1964 došlo opět k rozšíření prostoru pro soudcovské uvážení. Soud již tak nemá povinnost přiznat např. pozůstalému rodiči částku ve výši 240.000,-Kč jako odčinění sekundární nemajetkové újmy, jak nevariabilně vyžadovalo ustanovení § 444 odst. 3 písm. c) ObčZ z r. 1964.

²⁶⁴ Průzkum, rozbor a jiné materiály NS ČR ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

Prostřednictvím ustanovení § 2959 ObčZ garantovaného prostoru pro soudcovské uvážení je tak soud v závislosti na okolnostech posuzovaného případu oprávněn přiznat sekundárně poškozenému rodiči částku vyšší či nižší než zmíněných 240.000,- Kč.^{265 266}

Taktéž stojí za zmínku, že jako vhodný pomocník při hledání přiměřených a obecně použitelných měřítek při stanovování odčinění za duševní útrapy sekundárně poškozených se jeví webová aplikace „www.datanu.cz“. Tato webová aplikace nijak neodporuje požadavku ustanovení § 2959 ObčZ, neboť tato aplikace vznikla z iniciativy NS ČR a Centra dopravního výzkumu. V jejím rámci se shromažďují rozhodnutí soudů všech stupňů, která se týkají nemajetkové újmy. Jsou tak shromažďována i taková soudní rozhodnutí týkající se odčinění duševních útrap, které se projeví u sekundárně poškozených. Budou-li soudy čerpat ze shromážděných soudních rozhodnutí, může i tato aplikace přispět ke sjednocení rozhodovací praxe v této oblasti.²⁶⁷

Z již popsáno je markantní, že ustanovení § 2959 ObčZ oproti ustanovení § 444 odst. 3 ObčZ z r. 1964 přináší do českého právního prostředí podstatnou změnu. Domnívám se, že tato změna byla potřebná, neboť dřívější úprava neposkytovala vhodný způsob řešení. Ustanovení § 444 odst. 3 ObčZ z r. 1964 totiž umožňovalo sekundárním obětem nárokovat peněžitou satisfakci výlučně v případě, kdy došlo k úmrtí jejich osoby blízké. V takovém případě bylo možné jim přiznat jednorázovou peněžitou satisfakci, a to opět ve výši pevně stanovených částek. V případě, že by sekundárně poškozený chtěl uplatňovat peněžitý satisfakční nárok za dušení útrapy odvozené od těžkého ublížení na zdraví jeho osobě blízké, zákonnou oporu pro tento nárok by nenašel v ustanovení § 444 odst. 3 ObčZ z r. 1964, nýbrž v ustanovení § 13 odst. 1 ObčZ z r. 1964. Oproti úpravě obsažené v ObčZ z r. 1964 tak ustanovení 2959 ObčZ přináší kromě již uvedeného i ucelenější zákonnou úpravu odčinování duševních útrap majících povahu sekundární újmy a s tím spojený zvýšený aplikační komfort.

Dle mého vyhodnocení zákonodárce zrealizoval opodstatněný počin, když v ustanovení § 2959 ObčZ věnuje explicitní pozornost odčinění duševních útrap sekundárně odvozených od zvláště závažného ublížení na zdraví osoby blízké. Je zřejmé,

²⁶⁵ Rozsudek NS ČR ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

²⁶⁶ VOLNÝ, Karel. *Nároky sekundárně poškozených z titulu náhrady nemajetkové újmy dle Nejvyššího soudu*. epravo.cz [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/naroky-sekundarnich-poskozenych-z-titulu-nahrady-nemajetkove-ujmy-dle-nejvyššího-soudu-102780.html>.

²⁶⁷ HOLAS, Ivan. *Nový web shrnuje verdikty k nemajetkové újmě, nabízí i kalkulačku*. Česká justice [online]. [cit. 2018-15-07]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2018/01/novy-web-shrnuje-verdikty-k-nemajetkove-ujme-nabizi-i-kalkulacku/>.

že tento typ satisfakčního nároku dosahuje mimořádné důležitosti pro sekundárně poškozené. Tento závěr, vyvozují z toho, že nastávají i situace, kdy neoprávněný zásah, kterým došlo ke způsobení závažného ublížení na zdraví primárně poškozeného, je obvykle pro sekundárně poškozené intenzivnější než zásah, jehož následkem by byla smrt primárně poškozeného. Dojde-li k neoprávněnému zásahu s následkem smrti, ve vztahu k pozůstalým jde obvykle o jednorázový zásah, který se obvykle plynutím času zmírňuje. Ona zmíněná zvýšená intenzita neoprávněného zásahu odvozeně dopadajícího na sekundárně poškozené bude dána za situace, kdy primárně poškozený zásah přežil, ale v důsledku takového zásahu u něj došlo k trvalému a těžkému poškození zdraví, a tak přežívá pouze ve vegetativním stavu. Na základě uvedeného je tak zjevné, že pro sekundárně poškozené nepůjde o jednorázový odvozený zásah, nýbrž o zásah trvalého charakteru, přičemž navíc bude docházet k jeho opakování při každé návštěvě primárně zasaženého.²⁶⁸

Druhým negativem, kterým byla úprava v ObčZ z r. 1964 nositelkou, byla zmíněná paušalizace při určování výše peněžité satisfakce. Tato paušalizace vyplývající ze zákonné úpravy se projevovala v právně aplikační praxi negativně například tím, že tato dřívější úprava nezohledňovala při určení výše částky prokázání narušení citového vztahu mezi primárně a sekundárně poškozeným, a to i přesto, že prokázání této skutečnosti je pro přiznání tohoto satisfakčního plnění zcela zásadní. Na základě takové paušalizace byl garantován nárok na danou částku i pro toho, jenž sice dle ObčZ z r. 1964 byl osobou blízkou, ale žádné citové pouto k usmrcenému neměl, přičemž jejich vztah mohl dokonce vykazovat i konfliktní charakter.²⁶⁹

Na základě obsahové podoby porovnávaných ustanovení, je tak možné uvést, že ustanovení § 2959 ObčZ oproti ustanovení § 444 odst. 3 ObčZ z r. 1964 zásadně posiluje právní postavení sekundárně poškozeného.²⁷⁰

²⁶⁸ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 5. 2007, sp. zn. 1 Co 249/2006.

²⁶⁹ JIRSA, Jaromír. *Odčinění imateriální újmy pozůstalých poškozených*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-25]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/judikatura/rekodifikace/odcineni-imaterialni-ujmy-pozustalych-poskozenych>.

²⁷⁰ SAXLOVÁ, Jaroslava. *K právní úpravě náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby v českém a německém právu*. epravo.cz [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-pravni-uprave-nahrady-nemajetkove-ujmy-sekundarne-poskozene-osoby-v-ceskem-a-nemeckem-pravu-103201.html>.

6.4.6.2. Pojetí duševních útrap sekundárně poškozeného

Skrze řešený nárok sekundárně poškozených dochází k peněžitému odčinění jejich nemajetkové újmy, a to takové, jež má výlučně povahu duševních útrap. Pro účely odčinění takové újmy, která je odvozená od primární újmy způsobené neoprávněným zásahem do zdraví nebo usmrcením, je tak obsahové vymezení duševních útrap jednou z klíčových záležitostí.

V této práci jsem se již zabýval obsahovým rozsahem pojmu duševních útrap zakotveného v obecném ustanovení § 2956 ObčZ. Avšak v případě duševních útrap zakotvených v ustanovení § 2959 ObčZ, se musí jednat pouze o takové duševní útrapy, které souvisejí se zásahem do sociálních vazeb mezi osobami blízkými. Jde tak o sociální vazby, které jsou bytostně vlastní každému člověku, neboť jsou zásadní součástí jeho soukromí. Sekundární újma v podobě takových duševních útrap je tak následkem, k němuž dochází narušením individuálního práva sekundárně poškozeného člověka takové sociální vazby vytvářet, udržovat a rozvíjet, s čímž je spojeno nabourání celistvosti společenství osob blízkých. Proto z uvedeného je zřejmé, že v ustanovení § 2959 ObčZ pojem duševních útrap vykazuje užší obsahové pojetí než stejně označený pojem zakotvený v ustanovení § 2956 ObčZ.²⁷¹

Splňují-li duševní útrapy sekundárně poškozeného výše uvedený klíčový pojmový znak, lze přistoupit k jejich další zužující charakteristice. Dle ustálené judikatury ÚS ČR je nutné duševní útrapy zakotvené v ustanovení § 2959 ObčZ pojímat jen do míry intenzity, kdy nenaplnují znaky psychického onemocnění. Dochází tak ke koncipování duševních útrap čistě jako citové újmy. ÚS ČR se tak v tomto případě přiklání k užšímu pojetí duševních útrap u sekundárních obětí. Proto jakmile by došlo u sekundárně poškozeného k tomu, že by jeho psychické trápení vykazovalo tak vysokou míru intenzity, že by mělo povahu např. depresivních poruch, posttraumatických poruch, jednalo by se již o následek v podobě újmy na zdraví, nikoliv o duševní útrapy. V tomto případě, kdy míra duševních útrap překročí práh duševního onemocnění, sekundárně poškozený by měl být oprávněn uplatnit vůči škůdci obecné nároky, jež mu vyplývají z újmy na zdraví. Tento postup poškozeného se jeví jako logický s ohledem na ÚS ČR judikatorně prosazované užší pojetí duševních útrap. Avšak v této souvislosti

²⁷¹ Nález ÚS ČR ze dne 1. 3. 2000, sp. zn. II. ÚS 517/99.

se dostávám k závažnému problému. Jak vyplývá z dlouhodobě ustálené judikatury obecných soudů ČR, tento zmíněný postup soudy není akceptován, neboť v jejich rozhodnutích je zastáván názor, že psychické onemocnění sekundárně poškozeného není v příčinné souvislosti s jednáním škůdce, jež směřovalo vůči primárně poškozenému, a proto za něj škůdce neodpovídá.²⁷² Domnívám se, že tento judikatorní přístup by měl být překonán. Považuji za nepřijatelné za účelem dosažení přiměřeného vyvážení způsobené sekundární újmy, aby sekundárně poškozenému člověku trpícímu duševním onemocněním bylo v rozporu s jeho skutečným psychickým stavem závažné povahy poskytnuto jen peněžité zadostiučinění, jež je přiznáváno sekundárně poškozeným, kteří trpí duševními útrapami nepřesahující míru psychického onemocnění. Ačkoliv je duševní onemocnění mající povahu sekundární újmy následkem následku, vzhledem ke zjevnému kauzálnímu řetězci, nenacházím jinou možnost, než aby za zmíněný následek následku byl odpovědný škůdce, který způsobil primární újmu. Pokud by byl v praxi aplikován nastíněný postup, došlo by ke značnému rozšíření dílčích nároků sekundárně poškozeného, včetně možnosti uplatnit nároky na náhradu majetkové újmy. Domnívám se, že u poškozených stížených sekundární újmou v podobě závažného duševního onemocnění, možnost uplatnění zmíněného širšího spektra nároku je opodstatněná.

6.4.6.3. Pomocná kritéria při určování výše peněžité satisfakce odčínující sekundární újmu

Je nezbytné, aby výsledná výše peněžité satisfakce přiznaná sekundárně poškozenému zohledňovala co nejširší spektrum skutkových okolností, jak je ostatně pro satisfakční plnění typické. Tyto okolnosti, které vykazují vliv na vnímání duševních útrap, lze dle Vojtka rozdělit do dvou skupin. První skupina zahrnuje okolnosti vyskytující se na straně poškozeného a druhá skupina ty okolnosti, které se vztahují ke škůdci.²⁷³ Uvedené dělení zohledňovaných okolností je typické při určování podoby satisfakčního plnění. Takové okolnosti je vysoce žádoucí posuzovat z pohledu obvyklého průměrného člověka. S uvedeným Vojtkovým dělením se ztotožnil i ÚS ČR. V jednom ze svých relativně nedávných nálezů ÚS ČR přistoupil k tomu, stejně jako již na počátku devadesátých let učinil soudní výbor britské Sněmovny lordů, že

²⁷² Rozsudek NS ČR ze dne 26. 5. 2015, sp. zn. 35 Cdo 1206/2015.

²⁷³ VOJTEK, Petr. aj. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolter Kluwer, a.s., 2014, s. 1101.

konkretizoval a shrnul ty klíčové okolnosti, jejichž zohlednění považuje za vysoce žádoucí. Tento judikatorní počin ÚS ČR hodnotím jako pozitivní, neboť má předpoklady plnit funkci kontrolního mechanismu a znatelně tak zužuje prostor pro nepřijatelnou libovůli.²⁷⁴

V návaznosti na výše uvedené ÚS ČR požaduje, aby byla zohledňovanou okolností na straně poškozeného intenzita vztahu žalobce se zemřelým. ÚS ČR ve svém nálezu odkazuje pouze na intenzitu vztahu k zemřelému, avšak s ohledem na obsah ustanovení § 2959 ObčZ se toto kritérium bude zkoumat i u vztahu mezi sekundárně poškozeným a primárně poškozeným, jenž utrpěl zvláště závažné ublížení na zdraví. Toto kritérium požívá oproti níže specifikovaným kritériím na straně sekundární oběti mimořádné důležitosti. Předmětem zkoumání u tohoto judikatorního kritéria je kvalita citového vztahu mezi primárně a sekundárně poškozeným. Na podkladě tohoto kritéria tak bude například vysoce žádoucí přiznat vyšší peněžitou satisfakci dítěti, jakožto pozůstalém po zemřelém otci, které se pravidelně se svým otcem vídalo, trávilo s ním velké množství času a mělo s otcem kvalitní harmonický vztah. Naopak dítěti, které se vídalo se svým otcem jen několikrát za rok, bude možné přiznat nižší peněžitou satisfakci.

Další okolnost, z níž lze dovozovat kvalitu citového vztahu, lze spatřovat například v délce trvání manželství, přičemž nutno navíc zohlednit poměry mezi manžely (např. zda žili společně či odděleně, zda probíhalo v době zásahu rozvodové řízení či nikoliv). Za předpokladu harmonického manželského vztahu lze konstatovat, že čím déle manželství trvá, tím hlubší a kvalitnější citové pouto lze mezi primárně a sekundárně poškozeným spatřovat. Proto na základě uvedeného vyšší částka peněžité satisfakce bude přiznána v případě narušení harmonického manželství, které trvá deset let než u harmonického manželství, které trvalo několik měsíců.

Další ÚS ČR stanovené kritérium, soustředí svou pozornost na věk zemřelého a pozůstalého. Na základě tohoto kritéria je tak vhodné posuzovat, např. do jaké míry je prožívána ztráta rodiče jeho dětmi nebo ztráta osoby důchodového věku jejími vnoučaty. Opodstatněnost kritéria věku, například vyplývá z toho, že ztráta rodiče bude rozdílně prožívána dítětem ve školním věku nebo dospělým potomkem.

²⁷⁴ SIMON, Allen; *Nervous shock and secondary victim*. The Law Society Gazette [online] [cit. 2018-14-3]. Dostupné z: <https://www.lawgazette.co.uk/law/nervous-shock-and-secondary-victims/70319.article>.

Jak vyplývá z výše uvedeného, ÚS ČR požadavkem na zkoumání kvality vztahu primárně poškozeného se sekundárně poškozeným měl zejména na zřeteli jejich blízkost citovou. Domnívám se, že vedle citové blízkosti by měla být zohledňována i v následujících řádcích specifikovaná blízkost fyzická. Zohledňování tohoto kritéria je standardní v anglickém právním prostředí, a to v rámci tzv. konceptu blízkosti (concept of proximity). Je zjevné, že na rozsah duševních útrap bude mít vliv i skutečnost, zdali byl sekundárně poškozený ve skutečné fyzické přítomnosti člověka, který se v průběhu oné děsivé události stal primárně poškozeným. Bude-li sekundárně poškozený přímo fyzicky přítomen způsobení újmy primárně poškozenému, tzn. sekundárně poškozený bude vnímat průběh tragické události nezprostředkovaně vlastními smysly, rozsah reflexní újmy u takového poškozeného bude opodstatněně větší, než kdyby o tragických následcích dotýkajících se primárně poškozeného byl zprostředkovaně informován. Tento větší rozsah reflexní újmy bude dán tím, že stane-li se sekundárně poškozený přímým svědkem děsivé události, bude sekundárně poškozený vystaven velmi intenzivnímu šoku, jehož intenzita působení na nervový systém sekundárně poškozeného bude umocněna onou náhlostí a neočekávaností.²⁷⁵

Jak vyplývá z případu řešeného anglickými soudy, tomuto kritérii fyzické blízkosti je právě v anglickém právním prostředí věnována při přiznávání odčinění za reflexní újmu mimořádná pozornost. Právě v tomto případě bylo dovozeno, že onen požadavek na fyzickou blízkost nebude naplněn. A to i přesto, že fyzická osoba soudně se domáhající přiznání statusu sekundární oběti, byla v domácím prostředí přímo přítomna náhlé a neočekávané smrti primárně poškozené osoby (matky), jež měla prokazatelnou souvislost s nedbalostním jednáním zaměstnavatele na pracovišti primárně poškozené. U žalobkyně se v přímé souvislosti s její přítomností u smrti své matky projevila posttraumatická stresová porucha.

²⁷⁵ MILSS, Robert and BARBER, Jimmy. *Secondary Victims Claims* [online presentation]. St John's Chambers [cit. 2018-03-17]. Dostupná z: <http://www.stjohnschambers.co.uk/dashboard/wp-content/uploads/Secondary-victim-claims.pdf>.

Pro konstatování absence fyzické blízkosti byla však rozhodující skutečnost, která spočívala v tom, že taková smrt primárně poškozené osoby byla následkem újmy, k níž však došlo už v rámci události na pracovišti, která se stala zhruba tři týdny přede dnem smrti primárně poškozené, přičemž svědkem této události fyzická osoba fyzicky přítomna nebyla.^{276 277}

Avšak i z požadavku na fyzickou přítomnost sekundární oběti u děsivé události existují výjimky, a to zvláště v současném období, kdy mnoho vjemů, včetně těch podstatně negativních, má člověk možnost velmi intenzivně vnímat skrze moderní technologie. Mezi takové výjimky, kdy by byla dána dostatečná blízkost děsivé události, ale sekundárně poškozený by nebyl přítomen fyzicky oné děsivé události, se dá zařadit případ, v jehož rámci by rodiče sledovali v přímém televizním vysílání pád balónu, v němž se nacházely jejich děti.^{278 279}

Další kritérium, o které se ÚS ČR ve svém nálezu zmínil, spočívá v posouzení otázky hmotné závislosti pozůstalého na zemřelé osobě. Vysoká míra hmotné závislosti může způsobovat velmi intenzivní zásah do osobnostního prožívání. Lze se tak u sekundárně poškozeného setkat s intenzivním strachem z budoucnosti, zásadní změnou životních plánů atd.

Poslední okolnost na straně sekundárně poškozeného, kterou ve zmíněném nálezu ÚS ČR zdůraznil, je nutné spatřovat v určitém dobrovolném satisfakčním jednání škůdce, které z jeho strany bylo poskytnuto po provedení neoprávněného zásahu. Může se tak jednat např. o omluvu nebo poskytnutí vánočních dárků, jak v jednom ze svých rozhodnutí zkonstatoval Vrchní soud v Praze.²⁸⁰ Bude-li dána v daném případě tato skutečnost, půjde o polehčující okolnost, která může vést ke snížení soudně přiznané výše peněžité satisfakce.²⁸¹

Dostávám se ke kritériím, které ÚS ČR doporučuje zohledňovat na straně škůdce. ÚS ČR mezi tato kritéria řadí na prvním místě postoj škůdce. V případě tohoto kritéria je nutno například zohlednit, zda škůdce projevil lítost nebo zda poskytl

²⁷⁶ Crystal Taylor v A Novo (UK) Ltd [2013] EWCA Civ 194.

²⁷⁷ LEXIS NEXIS, Despote Resolution, *Psychiatric injury and secondary victim - no extension of the Alcock rule* [cit. 2018-03-3]. Dostupné z: <http://blogs.lexisnexis.co.uk/dr/psychiatric-injury-and-secondary-victims-no-extension-of-the-alcock-rule/>.

²⁷⁸ SWARB.CO.UK; *Taylor V A Novo (UK) LTD: CA 18 Mar 2013* [cit. 2018-03-3]. Dostupné z: <http://blogs.lexisnexis.co.uk/dr/psychiatric-injury-and-secondary-victims-no-extension-of-the-alcock-rule/>.

²⁷⁹ Lord Oliver a lord Ackner v *Alcock v Chief Constable of South Yorkshire Police* [1992] 1 AC 310.

²⁸⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 9. 2010, sp. zn. 1 Co 146/2010.

²⁸¹ Nález ÚS ČR ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I ÚS 2844/14.

dobrovolně poškozenému peněžitou satisfakci. Je zřejmé, že jeho následné vstřícné chování může zmírnit dopady jím způsobené nemajetkové újmy. V opačném případě jednání škůdce po provedení neoprávněného zásahu vůči sekundárně poškozenému může být i způsobilé umocnit negativní dopady takového jeho neoprávněného zásahu.

V takovém případě může být soudem přistoupeno k navýšení peněžité satisfakce, k čemuž například přistoupil Vrchní soud v Praze, když lékařka odmítla vydat oprávněnému subjektu zdravotnickou dokumentaci, zatajila pravdu o skutečném stavu zemřelého, jehož smrt zapříčinila podáním špatného léku.²⁸²

Dále k postoji škůdce ÚS ČR judikoval, že přitěžující okolností nemůže být jeho popírání viny v trestním řízení, neboť takové jednání škůdce spadá pod rozsah jeho výkonu práva na obhajobu. Pokud by však škůdce z rozsahu výkonu tohoto uvedeného práva extenzivně vybočil, je možné takové vybočení posoudit jako arogantní jednání vůči poškozeným, což již může vést k navýšení peněžité satisfakce.²⁸³

Jako další kritérium uvádí ÚS ČR dopad události do duševní sféry původce-fyzické osoby. Dále pro poskytnutí přiměřené peněžité satisfakce, je nutno zkoumat majetkové poměry škůdce, a to za účelem reálné možnosti uspokojení v budoucnu přiznaných nároků. Tímto kritériem se zabýval i NS ČR. I NS ČR dospěl k závěru, že s ohledem na dikci ustanovení § 2959 ObčZ nic nebrání tomu, aby soudy při vyhodnocování přiměřené výše peněžité satisfakce vzaly v úvahu „výjimečně nepříznivý dopad výše náhrady nemajetkové újmy do majetkové sféry škůdce.“²⁸⁴ Je tak zjevné, že přihlédnutí k tomuto aspektu (tj. majetkové poměry škůdce) není v rozporu s požadavky ustanovení § 2959 ObčZ na výši peněžité satisfakce, když těmito požadavky jsou pouze soulad ze zásadami slušnosti a soulad s principem plného odčinění nemajetkové újmy.²⁸⁵ Čtvrté kritérium, které ÚS ČR řadí mezi judikatorně ustálená kritéria, spočívá v posouzení míry zavinění škůdce.²⁸⁶

²⁸² Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20.1.2009, sp. zn. 1 Co 318/2008.

²⁸³ Nález ÚS ČR ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I ÚS 2844/14.

²⁸⁴ Usnesení NS ČR ze dne 29. 4. 2015, sp. zn. 7 Tdo 450/2015.

²⁸⁵ Usnesení NS ČR ze dne 29. 4. 2015, sp. zn. 7 Tdo 450/2015.

²⁸⁶ SAXLOVÁ, Jaroslava. *K právní úpravě náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby v českém a německém právu*. epravo.cz [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-pravni-uprave-nahrady-nemajetkove-ujmy-sekundarne-poskozene-osoby-v-ceskem-a-nemeckem-pravu-103201.html>.

7. Právo na náhradu majetkové újmy při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka

Dojde-li k zásahu do přirozenoprávních hodnot člověka, přímým účinkem takového neoprávněného zásahu může být způsobení i majetkové újmy.

Příklad, v němž původce neoprávněným zásahem do PPČ způsobí majetkovou újmu, spočívá v takovém skutkovém ději, kdy původce neoprávněného zásahu rozšiřuje o veřejně známém a uznávaném hercovi nepravdivé a difamující informace. Vedle vzniklé nemajetkové újmy, která se projeví na přirozenoprávních hodnotách dotčeného herce, vznikne herci taktéž majetková újma, kterou lze spatřovat konkrétním v ušlém zisku, k němuž v příčinné souvislosti došlo tím, že již herec nedostává takové množství pracovních nabídek od režisérů, jako dostával dlouhodobě v předchozím období, resp. že právě a pouze jen pro pošramocenou pověst s ním není uzavřena smlouva, která byla před uzavřením.

K nároku na náhradu majetkové újmy při neoprávněném zásahu do PPČ je nutné přistupovat jako k obecnému občanskoprávnímu nároku, pro jehož přiznání je nevyhnutelným předpokladem vyvození klasické soukromoprávní odpovědnosti za újmu na jmění (škodu). V souvislosti s uplatňováním tohoto druhu nároku se zásahem do osobnosti člověka ObčZ zvláštní úpravu neobsahuje, a proto se tedy bude při přiznávání tohoto nároku postupovat dle obecného ustanovení § 2894 an. ObčZ.

Na obecné ustanovení § 2894 odst. 1 ObčZ zakotvující povinnost škůdce nahradit majetkovou újmu, navazuje speciální ustanovení § 2956 ObčZ. Ustanovení § 2956 ObčZ má klíčový význam pro odčinění nemajetkové újmy na PPČ. Toto ustanovení ObčZ se však za účelem komplexního vymezení obsahu práva na náhradu újmy na PPČ ve svém rámci zmiňuje i o právu na náhradu majetkové újmy, která vznikla v příčinné souvislosti s újmou na přirozenoprávních hodnotách člověka.

Pro úspěšné uplatnění tohoto nároku na náhradu majetkové újmy je kromě jiného také nezbytné zdůraznit, že majetkovou újmu musí původce způsobit zaviněným jednáním, a to buď v úmyslné či nedbalostní formě, přičemž nedbalostní forma se presumuje (§ 2911 ObčZ). Zaviněné jednání je taktéž vyžadováno při vzniku povinnosti k poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, jde tedy o shodný požadavek u těchto dvou druhů občanskoprávních nároků.

Zaměřím-li se na výše popsaný skutkový děj pro jeho typičnost v této problematice, bylo by v žalobě na náhradu majetkové újmy nezbytné uvést v žalobním petitu přesnou částku v penězích, jak vyžaduje podmínka určitosti žalobního petitu, a dále v jemu předcházejícím žalobním ději by bylo třeba popsat (tvrdit), jakým způsobem žalobce k nárokované částce došel. To by mělo být provedeno, pokud je to fakticky možné, pomocí konkrétního vyčíslení a odůvodnění nárokované výše náhrady majetkové újmy v podobě ušlého zisku a podloženo příslušnými důkazy. Předložení důkazů k prokázání výše ušlého zisku může být často komplikované.²⁸⁷ V takové situaci, kdy je určení výše náhrady majetkové újmy zjistitelné pouze s nepoměrnými obtížemi nebo její výši nelze zjistit vůbec, ustanovení § 136 OSŘ toto břímě od žalobce odjímá a ukládá soudu povinnost, aby výši náhrady majetkové újmy určil na základě své úvahy. Soud však může přistoupit k užití zmíněné vlastní úvahy ke stanovení výše náhrady majetkové újmy pouze v případě, že nepoměrné obtíže s vyčíslením náhrady majetkové újmy nebo nemožnost zjištění výše náhrady nemajetkové újmy vyplývají ze žalobcových tvrzení, která se žalobci taktéž podařila náležitě prokázat.

²⁸⁷ LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 479.

8. Právo na vydání bezdůvodného obohacení při neoprávněném nakládání s přirozenoprávními hodnotami člověka

V praxi je možné se setkat i s případy, kdy se původce neoprávněného zásahu do PPČ takovým zásahem bezdůvodně obohatí. V takovém případě původce získá plnění bez právního důvodu, čímž dochází k naplnění skutkové podstaty bezdůvodného obohacení dle obecných ustanovení § 2991 an. ObčZ.

Koncepčním základem pro domáhání se tohoto druhu nároku je obecná občanskoprávní zásada, která stanovuje, že: „*Nikdo nemůže mít prospěch z vlastního nezákonného nebo nepoctivého jednání.*“ Nejčastěji k takovým situacím dochází tehdy, kdy dotčená osoba nedá k zásahu do své osobnostní sféry tvořené přirozenoprávními hodnotami souhlas, byť se vyžaduje a běžně se poskytuje za úplatu. Takovým jednáním bez právního titulu se škůdce obohatí z tzv. nepoctivých zdrojů. Za obohacení z nepoctivých zdrojů považujeme nabývání hodnot takovým způsobem, který není právním řádem uznáván a je v rozporu s dobrými mravy. Proto k nápravě popsané právně závadné situace lze užít obecný občanskoprávní nárok na vydání bezdůvodného obohacení.²⁸⁸

K popsání tohoto druhu nároku v oblasti osobnostních sporů může velmi vhodně posloužit dle mého vyhodnocení následující případ řešený před českými soudy, včetně NS ČR. Soud prvního stupně s odvolacím soudem dospěly k závěru, že žalobu je třeba zamítnout s odůvodněním, že předmětnou záležitost nelze žalovat pro bezdůvodné obohacení, nýbrž na základě některého ze zvláštních osobnostních nároků nebo satisfakčního nároku, jak umožňuje dnešní občanskoprávní úprava. Dle mého názoru jde o typický, dá se i říci až modelový příklad bezdůvodného obohacení. V tomto případě škůdce neoprávněně užíval bez souhlasu dotčené osoby některou z jejích přirozenoprávních hodnot ke komerčním účelům. V této kauze se žalovaní konkrétně dopustili toho, že neoprávněně používali žalobcovu podobu a jeho jméno v reklamě propagující jejich výrobky. Neoprávněnost takového jejich jednání je spatřována, jak v absenci poskytnutí žalobcova souhlasu k užívání jeho uvedené přirozenoprávní hodnoty, tak i v důsledku neposkytnutí spravedlivé úplaty mající negativní dopad do jeho majetkových poměrů. Je tedy zřejmé, že takovým jednáním žalovaného bylo neoprávněně zasaženo jak do žalobcovy právem chráněné podoby, tak i do jeho

²⁸⁸ LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 479-480.

nezadatelného práva svobodně se rozhodnout, zda dá svolení k tomu, aby právně chráněné přirozenoprávní hodnoty byly využity ke komerčním účelům.

NS ČR se s postupem nižších soudů neztotožnil, žalobní nárok právně kvalifikoval jako nárok na vydání bezdůvodného obohacení a ve svém judikátu k souzené věci uvedl, že: „*Dojde-li k použití podobizny, obrazového či zvukového snímku fyzické osoby bez jejího souhlasu nad rámec tzv. zákonné licence, vzniká bezdůvodné obohacení z nepoctivých zdrojů na úkor dotčené osoby. Výše tohoto bezdůvodného obohacení se určí s ohledem na výši úplaty, která se osobám v postavení postiženého za užití jejich podobizen v reklamě běžně poskytuje, s přihlédnutím k rozsahu a konkrétním okolnostem užití. Tento nárok z bezdůvodného obohacení je nárokem odlišným od nároku na přiměřené zadostiučinění za zásah do práva na ochranu osobnosti. Oba nároky lze uplatnit nezávisle na sobě.*“²⁸⁹

Ke vzniku odpovědnosti k vydání bezdůvodného obohacení dochází bez ohledu na zavinění bezdůvodně obohaceného, hovoříme tedy v tomto případě o objektivní odpovědnosti. Dále je k posouzení výše bezdůvodného obohacení dle ustanovení § 3004 odst. 1 ObčZ zásadní skutečnost, zda byl obohacený v dobré víře či nikoliv. Jak vyplývá z uvedeného ustanovení, pokud obohacený nebyl v dobré víře, je povinen ochuzenému vydat jak vlastní bezdůvodné obohacení, tak také veškeré plody a užitky. Naopak pokud by bylo důkazně podloženo, že obohacený byl v dobré víře, že mu bezdůvodné obohacení náleží, plody a užitky by připadly do jeho vlastnictví.

V ustanovení § 3004 odst. 2 ObčZ se nachází zvláštní úprava týkající se nabytí obohacení bezdůvodným zásahem do přirozených práv člověka chráněných první částí ObčZ. Jak je uvedeno ve větě první zmiňovaného ustanovení, pokud dojde k neoprávněnému nakládání s některou z přirozenoprávních hodnot člověka, je v takovém případě ochuzená osoba oprávněna nárokovat namísto standardní odměny dvojnásobek odměny obvyklé za udělení souhlasu. Oproti jiným právem chráněným hodnotám tak uvedené ustanovení znatelně posiluje ochranu přirozenoprávních hodnot před neoprávněným nakládáním. Dopad dikce tohoto zákonného ustanovení s důrazem na faktickou možnost neoprávněného nakládání a povahu některých osobnostních složek bude směřovat zejména opět na neoprávněné nakládání s podobiznou ochuzeného ke komerčním účelům, dále lze třeba také uvést zveřejnění písemností osobní povahy atd.

²⁸⁹ Rozsudek NS ČR ze dne 20. 7. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4755/2009.

Nárok na dvojnásobek odměny obvyklé za udělení souhlasu je novinkou stejně jako celé ustanovení § 3004 odst. 2 ObčZ, kterou přinesla do českého právního řádu nedávná účinnost ObčZ. Tato novinka spočívající v dvojnásobku odměny obvyklé za udělení souhlasu je inspirovaná ustanovením § 40 odst. 4 AutZ. Kromě výše uvedeného je v ustanovení § 3004 odst. 2 ObčZ ještě věta druhá. Na základě této zákonné věty je dáno oprávnění soudu k tomu, je-li pro to spravedlivý důvod, aby postupoval tak, že rozsah plnění přiměřeně navýší ještě nad uvedenou hranici dvojnásobku odměny obvyklé.

Podíváme-li se souhrnně na znění toho ustanovení § 3004 odst. 2 ObčZ, je zřejmé, že zakotvený způsob nároku na vydání bezdůvodného obohacení zapříčinil částečné upozadění jeho restitučního charakteru. Přesto nutno konstatovat, že nárok stále plní svůj restituční účel, k němuž však výrazně přistupuje i jeho sankční pojetí, které se projevuje v podobě avizovaného dvojnásobku odměny obvyklé či dokonce soudního navýšení zmíněného dvojnásobku.²⁹⁰ Dle mého názoru se jedná o ustanovení, v jehož obsahu spatřuji pozitivní aspekty, a to především ve zvýšené míře ochrany přirozenoprávních hodnot, jelikož tyto právem chráněné hodnoty si zasluhují, ve srovnání s jinými právem chráněnými hodnotami, poskytnutí zvýšené intenzity ochrany.

Pro úplnost chci ještě podotknout, že může v praxi nastat situace, kdy bude pro ochuzeného velmi komplikované stanovit přesnou výši bezdůvodného obohacení, čímž by se mu za standardních okolností nepodařilo v náležitém rozsahu splnit jedny z klíčových povinností žalobce. Jednalo by se jak o povinnost spočívající ve vyličení rozhodujících skutečností, tak navazující povinnost takové tvrzené skutečnosti doložit příslušnými důkazy, jak vyžaduje ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ. S takovými komplikovanými situacemi v rámci provádění dokazování za přesně daných podmínek počítá ustanovení § 136 OSŘ. Toto ustanovení OSŘ dává na základě vyjádřeného žalobcova požadavku oprávnění soudu stanovit výši nejen bezdůvodného obohacení na základě vlastní úvahy, pokud jeho výši lze zjistit právě pouze s nepoměrnými obtížemi nebo ji dokonce nelze zjistit vůbec. Nepoměrné obtíže s vyčíslením bezdůvodného obohacení nebo nemožnost zjištění výše bezdůvodného obohacení však musejí vyplývat ze žalobcových tvrzení, která se taktéž žalobci podařila náležitě prokázat. Typicky se tak může jednat o případy, kdy by ochuzený za účelem zjištění a prokázání výše nároku musel vynaložit nepřiměřené náklady. V tomto ustanovení nelze spatřovat právní

²⁹⁰ LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 480, 1986.

podklad pro nepřípustnou svévoli soudu. Soud musí v odůvodnění předmětného rozsudku odůvodnit jak naplnění podmínek pro užití vlastní úvahy ke stanovení výše nároku, tak i v rámci zhodnocení výsledků provedeného dokazování uvést úvahy, kterými byl veden ke stanovení konkrétní výše nároku. Taktéž v této souvislosti z odůvodnění musí vyplývat, o jaké rozhodné okolnosti, které byly žalobcem náležitě tvrzeny a prokázány, jsou tyto soudní úvahy opřeny.^{291 292}

²⁹¹ SMOLÍK, Petr aj. *Občanský soudní řád: komentář*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 472.

²⁹² LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 480.

Závěr

V předkládané práci jsem se pokusil zejména shromáždit ty nejpodstatnější poznatky o právním ochranném systému, jehož elastický rozsah poskytované ochrany zahrnuje veškeré přirozenoprávní hodnoty, tzn. hodnoty, které jsou automaticky neoddělitelně spjaté s existencí každého člověka.

Není pochyb, že vysoký standard fungování tohoto právního ochranného systému je v zájmu každého člověka, neboť přirozenoprávní hodnoty pro každého člověka vykazují mimořádnou důležitost. Proto každé civilizované společenství, které uznalo existenci PPČ a vzalo tak na sebe povinnost zajišťování dodržování úcty a respektu k neporušitelným PPČ, má nelehký úkol takový právní ochranný systém metodami typickými pro demokratický právní stát vytvořit a následně za účelem jeho co nejvyšší míry funkčnosti neustále dotvářet.

Ačkoliv právní ochrana širokému právu na ochranu PPČ je v českém právním řádu poskytována průřezově v různých právních odvětvích, její těžiště nalezneme v ustanoveních práva občanského, která jsou dotvářena poměrně rozsáhlou soudní judikaturou.

V rámci zkoumání tohoto právního ochranného systému mi vyplynulo, že tento systém funguje na základě tří vzájemně provázaných komponentů. Mezi tyto tři komponenty řadím předmět ochrany, institut občanskoprávní odpovědnosti a katalog ochranných práv. Přítomnosti těchto tří komponentů v rámci právního ochranného systému jsem i přizpůsobil obsahovou strukturu předkládané práce.

Předmět ochrany tohoto právního ochranného systému má mnoho specifik. Jak jsem již v úvodu poznamenal, obsahový rozsah předmětu ochrany tohoto právního ochranného systému vykazuje proměnlivost, neboť nelze přesně definovat veškeré přirozenoprávní hodnoty, což stvrdil i v jednom ze svých rozhodnutí ESLP.²⁹³ Neexistence úplného výčtu přirozenoprávních hodnot je dána jejich semknutostí se složkami osobnosti člověka, které mají ze své podstaty přirozenou povahu. Tuto skutečnost vhodně reflektuje ustanovení § 81 ObčZ. Ustanovení § 81 ObčZ tak prostřednictvím své dikce neposkytuje ochranu jen hodnotám, které jsou v ní

²⁹³ Rozsudek ESLP ze dne 16.12.1992 ve věci Niemitz proti Německu, stížnost č. 13710/88.

demonstrativně uvedeny, ale všem přirozenoprávním hodnotám, tzn. i těm, k jejichž definování v budoucnu dojde.

Druhý komponent tohoto právního ochranného systému, kterým je občanskoprávní odpovědnost, stanovuje výčet podmínek, k jejichž naplnění musí u zkoumaného jednání dojít, aby mohlo dojít ke konstatování neoprávněnosti zásahu do PPČ a následnému naplňování odpovědnostního vztahu. Jak je zřejmé z této práce, tento institut má dvě koncepce (tj. sankční a aktivní koncepci odpovědnosti), které se od sebe liší v určení okamžiku vzniku odpovědnostního vztahu. Nelze jednoznačně uvést, že ObčZ je komplexně konstruován pouze na jedné ze zmíněných odpovědnostních koncepcí. Z mé analýzy této problematiky mi však s vysokou mírou generalizace vyplynulo, že v ObčZ převažují odpovědnostní ustanovení, v nichž je identifikovatelná aktivní koncepce odpovědnosti jako hrozba sankcí. Toto upřednostňování aktivní koncepce odpovědnosti hodnotím jako pozitivní, neboť tento typ koncepce, který stanovuje na rozdíl od sankční koncepce odpovědnosti, již odpovědnost za splnění povinnost, je tak schopen dosáhnout právě v důsledku zmíněné skutečnosti intenzivnějších prevenčních účinků.

Vedle zkoumání institutu občanskoprávní odpovědnosti z obecného hlediska, jsem se v této práci zaměřil i na hledání zvláštností tohoto právního institutu při jeho aplikaci při neoprávněném zásahu do PPČ. Ze specifík této zvláštní občanskoprávní odpovědnosti, o nichž se v této práci zmiňuji, chci zdůraznit zejména zakotvení zákonné objektivní odpovědnosti za neoprávněný zásah do PPČ. V tomto případě ukotvením objektivní odpovědnosti je sledováno dosažení větší míry ochrany přirozenoprávních hodnot. Další ze zvláštností, kterou chci zdůraznit, je výjimka z obecného požadavku na stoprocentní prokázání příčinné souvislosti v případě způsobení neoprávněného zásahu do PPČ v rámci poskytování zdravotních služeb, k jejímuž uplatňování v právně aplikační praxi se za účelem vyrovnání slabšího postavení pacienta ve vztahu k poskytovateli zdravotních služeb přihlásil ÚS ČR.²⁹⁴

Nejrozsáhlejší část mé práce je věnována právům, která český právní řád nabízí lidské bytosti, byla-li některá z jejích přirozenoprávních hodnot neoprávněně ohrožena nebo bezprostředně zasažena. Příslušná ustanovení ObčZ zakotvují jak zvláštní nároky

²⁹⁴ Usnesení ÚS ČR ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I ÚS 1919/08, uveřejněné ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 10/2008.

osobnostně poškozeného, tak i obecné. Z takových obecných nároků poškozeného jsem věnoval zvýšenou míru pozornosti právu na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění. Tento nárok považuji za stěžejní právní nástroj k obnovení spravedlivého uspořádání právních poměrů po způsobení nemajetkové újmy lidské bytosti. Nalezení vhodné formy a vhodného obsahu satisfakční povinnosti je mimořádně obtížný úkol, jelikož jeho prostřednictvím je potřeba vybalancovat imateriální újmu, jejíž rozsah není snadné objektivně definovat.

Na základě analýzy tohoto typu právního ochranného systému mohu konstatovat, že současný právní řád ČR nepohrdá lidskou bytostí, jak tomu bylo v minulosti, nebo jak se s takovým jevem můžeme setkat v právních řádech jiných států. Ochrana PPČ, která je zajišťována skrze fungování tohoto systému, vykazuje v ČR velmi dobrou úroveň. Přesto se však nelze tímto stavem uspokojit. Vzhledem k tomu, že účelem tohoto řešeného systému je ochrana hodnot pro lidskou bytost zvláště významných, musí být neustále vyvíjeno úsilí, jehož prostřednictvím bude monitorován stav ochrany, která se k těmto hodnotám dostává a taktéž bude na základě identifikovaných nešvarů přispívat ke zdokonalení tohoto typu právní ochrany.

Dle mého vyhodnocení k posílení kvality zmíněné úrovně ochrany přispěla i stále ještě relativně nová úprava ObčZ, která ve srovnání s úpravou obsaženou v ObčZ z r. 1964 mnohem intenzivněji usiluje o ochranu rozmanitých individuálních zájmů osobnostně poškozeného člověka. Tento přístup ObčZ, který se do značné míry distancuje od nežádoucí nivelizace, se například projevuje skrze poskytnutí podstatně širšího zákonného rámce pro soudcovské uvážení týkajícího se výše peněžité satisfakce, kterou má dojít k odčinění újmy na zdraví nebo odčinění duševních útrap sekundárně poškozených. Zvláště v oblastech odčiňování zmíněných dvou druhů imateriálních újem bude vysoce potřebné sledovat ta kritéria, jejichž zohledňování při určování výše peněžité satisfakce, se dostane do ustálené judikatury českých soudů.

V návaznosti na přínosy úpravy ObčZ v oblasti ochrany PPČ chci vyzdvihnout její intenzivnější snahy o to, aby občanskoprávní sankce v podobě satisfakčního plnění plnila preventivně sankční funkci. Uvedeného se například snaží dosáhnout tím, že občanskoprávní sankce v podobě satisfakčního plnění je ukládána na základě principu subjektivní odpovědnosti, který zařazuje mezi podmínky občanskoprávní odpovědnosti i naplnění požadavku zavinění. Zakotvením takové příslušné úpravy do ObčZ bylo

vyhověno opodstatněnému požadavku bývalé ústavní soudkyně Wagnerové, která za účinnosti ObčZ z r. 1964 volala po potřebnosti zohledňování formy a intenzity zavinění při odčínování nemajetkové újmy. S vyhověním tomuto požadavku je automaticky spojena i skutečnost, že satisfakční plnění, které je uloženo původci neoprávněného zásahu do PPČ, plní i preventivně sankční funkci.²⁹⁵

Vedle zhodnocení některých aspektů příslušné úpravy ObčZ chci závěrem zdůraznit důležitost rozhodovací činnosti soudů, která podstatně pomáhá dotvářet právní ochranu přirozenoprávních hodnot v českém právním prostředí. Rozhodovací činnost soudů čeká mnoho výzev spojených se zajišťováním náležité ochrany PPČ, a to nikoliv pouze v souvislosti s odčínováním újmy na zdraví a duševních útrap sekundárně poškozených, jak jsem výše předznamenal. V návaznosti na obecný závěr dlouholeté soudkyně Tribunálu Soudního dvora Evropské unie Pelikánové spatřuji důležitou výzvu pro rozhodovací činnost soudů ve snaze o překonávání etické indiferentnosti právní odpovědnosti, tzn. i občanskoprávní odpovědnosti za neoprávněný zásah do PPČ.²⁹⁶

²⁹⁵ Nález ÚS ČR ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

²⁹⁶ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva. Sborník Karlovarské právnické dny, 2012, č. 20, s. 184.*

Seznam použitých zdrojů

1. Učebnice, monografie, komentáře

- HOLLÄNDER, Pavel. *Nástin filosofie práva (úvahy strukturální)*, Praha: Všechno, 2000, str. 64;
- ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014;
- GRYGAR, Jiří aj. *Teorie práva I*. Olomouc: Univerzita Palackého, Právnická fakulta, 2003;
- LAVICKÝ, Petr aj. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 392;
- DOLEŽÍLEK, Jiří. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: ASPI, 2008, str. 176;
- ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanské právo hmotné*. Vyd.1.Praha. Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 248;
- FABIO, Udo di. *Kultura svobody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 136;
- HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva: řízení před Evropským soudem pro lidská práva, formální náležitosti podání: Úmluva o ochraně lidských práv: jednací řád Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 7;
- ŠÍŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. Praha: Linde, 2007, s. 120;
- KRATOCHVÍL, Jan aj. *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 468;
- WAGNEROVÁ, Eliška aj. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 55;
- FILIP, J. *Základní východiska ústavní úpravy základních práv a svobod*. In. *Realizace základních práv a svobod v právním řádu ČR*. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 1994, s. 59-69;

- BEJČEK, Josef. *Ekonomicko-právní souvislosti odpovědnosti za škodu. In Soukromé vymáhání kartelového práva. 1. vyd. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta UK Praha (Luboš Tichý et al.), 2010. s. 43;*
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 200 an.;*
- MELZER, Filip aj. *Občanský zákoník: VELKÝ KOMENTÁŘ, Svazek I. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o. 2013. s.525;*
- KNAP, Karel aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4., podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004., s.147;*
- TELEČ, Ivo. In HENDRYCH Dušan et al. *Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 497-498;*
- VOJTEK, Petr aj. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1101;*
- NOVOTNÝ, Petr aj. *Nový občanský zákoník. Náhrada škody. Praha: GRADA Publishing, 2014, s. 20.;*
- HANUŠ, L. *Právní argumentace nebo svévole: úvahy o právu, spravedlnosti a etice. Praha: C.H. Beck, 2008. s. 121;*
- HENDRYCH, Dušan aj. *Právní slovník. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, s. 926;*
- TELEČ, Ivo, TŮMA, Pavel. *Autorský zákon: komentář. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2007, s. 431, 432;*
- ŠUSTEK, P. aj. *Zdravotnické právo, 2. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 323;*
- CHALOUPKOVÁ, Helena. *Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon) a předpisy související: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2006, s. 29 - 48.*
- KOBLIHA, I. a kol.: *Náhrada škody podle občanského a obchodního zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka. Praha: Leges, 2012, s. 169;*
- HULMÁK M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014), Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1704-1717;*
- SMOLÍK, Petr aj. *Občanský soudní řád: komentář. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 472.*

2. Časopisecké články a příspěvky

- PETROV, Jan.: *Působení judikatury ESLP na národní právní řády*. Jurisprudence [online]. 2016. č. 1. s. 21 - 29. Dostupné z: <http://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/pusobeni-judikatury-eslp-na-narodni-pravni-rady-role-vnitrostatnich-organu.m-170.html>;
- TELEČEK, Ivo. Občanské právo: přirozené právo, osobnostní a jeho státní ochrana. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 1,
- TELEČEK, Ivo. Chráněné statky osobnostní. *Právní rozhledy*. 2007, roč.15, č. 8;
- BRANDEIS, Luis D.; WARREN, Samuel D. The Right to Privacy. Harvard Law Review. 1980, roč. 4, č. 5. Dostupné z: Http://groups.csail.mit.edu/mac/classes/6.805/articles/privacy/Privacy_brand_warr2.html;
- SELTENREICH, R. Právo na soukromí v kontextu ústavního vývoje USA. *Právník*, 2000, roč. 139, č. 1, s. 23 - 36;
- NĚMEC, Ronald. *Malé zamyšlení nad ochranou osobnosti dnes a v NOZ ve světle tiskového zákona*. *Bulletin advokacie*. 2012, roč. 41, č. 6, s. 29-32. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/ba_06_2012_web.pdf;
- PELIKÁNOVÁ, Irena. *Právní odpovědnost i v jejích různých formách vždy dle jejího smyslu a účelu dle zákona a její současné vývojové tendence (se zaměřením především na náhradu škody) s přihlédnutím ke zvláštnostem českého práva*. Sborník Karlovarské právnické dny, 2012, č. 20, s. 184;
- PRAŽÁK, Pavel. *Má institut právní odpovědnosti v návrhu nového občanského zákoníku jasnou koncepci?* *Právní rozhledy*, 2012, č. 3, s. 101;
- HAMANOVÁ, Lucie. *Prokazování příčinné souvislosti ve sporech o náhradu škody na zdraví způsobenou postupem lékaře non lege artis*. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2011, č. 1, s. 2-3 [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/3>;
- BERNARD, Michal: *Soukromoprávní prostředky ochrany před hlukem*. *Právní rozhledy*, 2008, č.5 s. 167;
- ČUŘÍKOVÁ, Pavla: *Nemajetková újma dle nového občanského zákoníku*. *Bulletin advokacie* [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z:

<http://www.bulletin-advokacie.cz/nemajetkova-ujma-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku>;

- ŽIVĚLOVÁ, Alexandra. *Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive damages?* Bulletin advokacie, 2016, č. 4, s. 24;
- KOZIOL Helmut, *Punitive Damages - A European Perspective*, Luisina Law Review (2008), č. 3, s. 744. Dostupné z: <https://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6240&context=alrev>;
- HAJN, P. *K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti*. Bulletin advokacie. 2003, č. 4, s. 8 - 9. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/183/BA_03_04.pdf;
- C. H. Beck, s.r.o., REDAKCE. *K náhradě nemajetkové újmy na zdraví dle nového občanského zákoníku*. Právní rozhledy. 2014, roč. 22, č. 9.

3. Internetové zdroje

- Amnesty International. *Lidská práva* [online]. [cit. 2016-07-4]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav>;
- TELEČ, Ivo. *Přirozená práva člověka* [online prezentace]. 2013 [cit. 2016-08-18]. Dostupná z: [file:///C:/Users/Marek/Downloads/PRIROZEN%C3%81%20PR%C3%81VA%20OCLOVEKA%20%20-%20OCHRANA%20OSOBNOSTI%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Marek/Downloads/PRIROZEN%C3%81%20PR%C3%81VA%20OCLOVEKA%20%20-%20OCHRANA%20OSOBNOSTI%20(3).pdf);
- RONOVSÁ, Kateřina. *Ochrana osobnosti* [online prezentace]. Brno: Právnická fakulta, MU [cit. 2016-08-18]. Dostupná z: <http://slideplayer.cz/slide/2911065/>;
- TELEČ, Ivo. *Přirozená práva člověka* [online prezentace]. 2013 [cit. 2016-08-18]. Dostupná z: [file:///C:/Users/Marek/Downloads/PRIROZEN%C3%81%20PR%C3%81VA%20OCLOVEKA%20%20-%20OCHRANA%20OSOBNOSTI%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Marek/Downloads/PRIROZEN%C3%81%20PR%C3%81VA%20OCLOVEKA%20%20-%20OCHRANA%20OSOBNOSTI%20(3).pdf);

- The Future of the European Court of Human Rights and the Brighton Declaration [cit. 2018-01-14] Dostupné z: http://assembly.coe.int/CommitteeDocs/2012/ajdoc42_2012.pdf;
- Týden v justici, Evropský soud pro lidská práva [cit. 2017-02-25]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11129264015-tyden-v-justici/317281381900212/obsah/523223-evropsky-soud-pro-lidska-prava>;
- Human Rights and Environment, *The case law of the European Court of Human Rights in Environmental cases*. [cit. 2018-01-22] Dostupné z: http://www.justiceandenvironment.org/_files/file/2011%20ECHR.pdf;
- ŠIMÁČKOVÁ, K.: *Ostych před důstojností jako právním pojmem aneb kdy se soudce bez důstojnosti neobejde*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-1-18]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/ostych-pred-dustojnosti-jako-pravnim-pojmem-aneb-kdy-se-soudce-bez-dustojnosti-neobejde>;
- ONDŘEJOVÁ, Eva. *Občanskoprávní ochrana osobnosti po její smrti - srovnání platné právní úpravy a úpravy v novém občanském zákoníku*. epravo.cz [online]. [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/obcanskopravni-ochrana-osobnosti-po-jeji-smrti-srovnani-platne-pravni-upravy-a-upravy-v-novem-obcanskem-zakoniku-93147.html>;
- JIRSA, Jaromír. Generální prevenční povinnost a odpovědnost za škodu. *Právní prostor* [online]. [cit. 2016-09-26]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/judikatura/obcanske-pravo/generalni-prevencni-povinnost-a-odpovednost-za-skodu>;
- CMS Law Tax, *Gregg v Scott – is a loss of chance left to chance?* [cit. 2018-01-20]. Dostupné z: http://www.cms-lawnow.com/ealerts/2005/02/gregg-v-scott-is-a-loss-of-chance-left-to-chance?cc_lang=en;
- Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Náhrada újmy* [online]. [cit. 2015-08-19]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny>;
- SAXLOVÁ, Jaroslava. *K právní úpravě náhrady nemajetkové újmy sekundárně poškozené osoby v českém a německém právu*. epravo.cz [online]. [cit. 2016-11-05]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/k-pravni-uprave-nahrady>;

[nemajetkove-ujmy-sekunderne-poskozene-osoby-v-ceskem-a-nemeckem-pravu-103201.html?mail;](#)

- DROBIŠ, Zbyněk. *Náhrada škody na zdraví a otázka příčinné souvislosti*. epravo.cz [online]. [cit. 2016-11-06]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/nahrada-skody-na-zdravi-a-otazka-pricinne-souvislosti-84097.html>;
- SZTEFEK, Martin. *Korektivní spravedlnost aneb oko za oko, zub za zub*. Jiní právo [online]. [cit. 2017-3-16]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2017/01/korektivni-spravedlnost-aneb-oko-za-oko.html>;
- GOLDBERG, John a ZIPURSKY, Benjamin, *Civil Resource Revisited*, Florida State University Law Review (2011). s. 369 - 370. Dostupné z: <http://www.fsulawreview.com/wp-content/uploads/2017/04/Vol-39-Issue-1-Article-13-Goldman-Zipursky.pdf>;
- BEZOUŠKA, Petr: Kolik stojí lidské utrpení? [online]. [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: <https://www.prkpartners.cz/rekodifikace/legislativni-novinky/397-kolik-stoji-lidske-utrpeni/>;
- ŠUDOMA, Ondřej. *Námitka promlčení jako zneužití práva*. epravo.cz [online]. [cit. 2016-14-12]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/namitka-promlцени-jako-zneuziti-prava-99330.html>;
- RYŠKA, M. *Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb Druhý krok do satisfakce*. Jiní právo [online]. [cit. 2017-1-11]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html>;
- TOMEŠOVÁ, Ivana. *Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodneni-dusevnich-utrap-jako-nemajetkove-ujmy>;
- JIRSA, Jaromír. *Odškodňování újmy na zdraví - aneb ohlédnutí několik let zpět a vyhlédnutí do budoucna zároveň*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodnovani-ujmy-na-zdravi-aneb-ohlédnutí-nekolik-let-zpet-a-vyhlednutí-do-budoucná-zaroven>;

- JIRSA, Jaromír. *Odškodňování újmy na zdraví „ponovu“*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odcineni-ujmy-na-zdravi-ponovu>;
- SOKOL, Tomáš. Tiskový zákon - deset let účinnosti. *Právní rádce* [online]. [cit. 2015-08-20]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-41717760-tiskovy-zakon-deset-let-ucinnosti>;
- RYŠKA, Michal: *Cena lidského života z pohledu práva*. České televize. Týden v justici [online]. [cit. 2017-02-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11129264015-tyden-v-justici/317281381900219/obsah/525026-ptam-se-cena-lidskeho-zivota-z-pohledu-prava>;
- PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY, Poslanecká sněmovna 1999, III. volební období, sněmovní tisk 245/0, vládní návrh na vydání zákona ze dne 1999, o právech a povinnostech při vydání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon). Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=3&ct=245&ct1=0>;
- THE UNIVERSITY OF ARIZONA; *Dan Dobbs - Regents' & Rosentiel Distinguished Professor Emeritus of Law* [cit. 2018-08-09]. Dostupné z: <https://law.arizona.edu/dan-dobbs>
- KÜHN, Zdeněk. *Má mít náhrada škody v soukromém právu sankční funkci*. Jiní právo [online]. [cit. 2017-3-11]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2007/10/m-mt-nhrada-kody-v-soukromm-prvu-sankn.html>;
- SLANÝ, Radim. *Zdraví* [online prezentace]. [cit. 2017-04-11]. Dostupná z: <http://slideplayer.cz/slide/11273673/>;
- NEJVYŠŠÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) [online]. [cit. 2017-04-1]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Metodika;
- MALIŠ, Daniel. *Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví popáte a naposledy - přehled „externích“ změn metodiky*.

- epravo.cz [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-popate-a-naposledy-prehled-externich-zmen-metodiky-98535.html>;
- TOMEŠOVÁ, Ivana. *Odškodnění duševních útrap jako nemajetkové újmy*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-20]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodneni-dusevnich-utrap-jako-nemajetkove-ujmy>;
 - HOLAS, Ivan. *Nový web shrnuje verdikty k nemajetkové újmě, nabízí i kalkulačku*. Česká justice [online]. [cit. 2018-15-07]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2018/01/novy-web-shrnuje-verdikty-k-nemajetkove-ujme-nabizi-i-kalkulacku/>;
 - VOLNÝ, Karel. *Nároky sekundárně poškozených z titulu náhrady nemajetkové újmy dle Nejvyššího soudu*. epravo.cz [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/naroky-sekundarnich-poskozenych-z-titulu-nahrady-nemajetkove-ujmy-dle-nejvyssiho-soudu-102780.html>;
 - JIRSA, Jaromír. *Odčinění imateriální újmy pozůstalých poškozených*. Právní prostor [online]. [cit. 2017-03-25]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/judikatura/rekodifikace/odcineni-imaterialni-ujmy-pozustalych-poskozenych>.

4. Judikatura

- Nález ÚS ČR ze dne 11. 3. 2003, sp. zn. I. ÚS 671/01;
- Nález ÚS ČR ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01;
- Nález ÚS ČR ze dne 15. 11. 2006, sp. zn. I ÚS 310/05;
- Nález ÚS ČR ze dne 13. 12. 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07;
- Nález ÚS ČR ze dne 6.3. 2012, sp.zn. I. ÚS 1586/09;
- Nález ÚS ČR ze dne 29.2.2008, sp. zn. II ÚS 2268/07;
- Nález ÚS ČR ze dne 22. 3. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 24/10;
- Nález ÚS ČR ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13;
- Nález ÚS ČR ze dne 24. 10. 1995, sp. zn. I. ÚS 15/95;

- Nález ÚS ČR ze dne 4. 5.2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04;
- Nález ÚS ČR ze dne 31. 8. 2010, sp. zn. II ÚS 635/09;
- Nález ÚS ČR ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99;
- Nález ÚS ČR ze dne 29.9.2005, sp. zn. III.ÚS 350/03;
- Nález ÚS ČR ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. I ÚS 2315/15;
- Nález ÚS ČR ze dne 22. 12. 2015, sp.zn. I. ÚS 2844/14;
- Nález ÚS ČR ze dne 8. 2. 2000, sp. zn. I. ÚS 156/99;
- Nález ÚS ČR ze dne 4. 5.2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04;
- Nález ÚS ČR ze dne 5.12. 2012, sp. zn. IV ÚS 444/11;
- Nález ÚS ČR ze dne 27. 9. 2006, sp.zn. Pl. ÚS 51/06;
- Nález ÚS ČR ze dne 9. 7. 2009, sp.zn. II ÚS 2379/08;
- Nález ÚS ČR ze dne 22. 4. 2014, sp. zn. I ÚS 3367/13;
- Nález ÚS ČR ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. IV ÚS 3122/15;
- Nález ÚS ČR ze dne 1. 3. 2000, sp. zn. II. ÚS 517/99;
- Usnesení ÚS ČR ze dne 7.10.2009, sp. zn. IV ÚS 1407/09;
- Usnesení ÚS ČR ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I ÚS 1919/08, uveřejněné ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 10/2008;
- Rozsudek NS ČR ze dne 26. 7. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2304/99;
- Rozsudek NS ČR ze dne 21. 5.2003, sp. zn. 28 Cdo 1395/2002
- Rozsudek NS ČR ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4431/2007;
- Rozsudek NS ČR ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000
- Rozsudek NS ČR ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008;
- Rozsudek NS ČR ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 23 Cdo 4669/2010;
- Rozsudek NS ČR ze dne 25. 9. 2003, sp. zn. 30 Cdo 1542/2003;
- Rozsudek NS ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. Cdo 1522/2007;
- Rozsudek NS ČR ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008;
- Rozsudek NS ČR ze dne 31.8.2005, sp.zn. 30 Cdo 2797/2004;
- Rozsudek NS ČR ze dne 30.11.2006, sp.zn. 30 Cdo 2919/2006;
- Rozsudek NS ČR ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. 30 Cdo 2971/2000;
- Rozsudek NS ČR ze dne 28. 2. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2745/2004;
- Rozsudek NS ČR ze dne 11. 12. 2008, sp. zn. 30 Cdo 1217/2008;

- Rozsudek NS ČR ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 32 Odo 132/2005;
- Rozsudek NS ČR ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015;
- Rozsudek NS ČR ze dne 26. 5. 2015, sp. zn. 35 Cdo 1206/2015;
- Rozsudek NS ČR ze dne 20. 7. 2011, sp. zn. 28 Cdo 4755/2009;
- Usnesení NS ČR ze dne 31.1.2008, sp. zn. 30 Cdo 2072/2007;
- Usnesení NS ČR ze dne 18. 4. 2017, sp. zn. 30 Cdo 89/2015;
- Usnesení NS ČR ze dne 22. 8. 2014, sp. zn. 30 Cdo 3157/2013;
- Usnesení NS ČR ze dne 29. 4. 2015, sp. zn. 7 Tdo 450/2015;
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25.1. 2006, sp. zn. 1 Co 196/2005;
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 20. 1. 2010 , sp. zn. 1 Co 137/2009;
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 5. 2007, sp. zn. 1 Co 249/2006;
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 2. 2007, sp. zn. 1 Co 315/2007;
- Rozsudek Vrchní soudu v Praze ze dne 2. 9. 2010, sp. zn. 1 Co 146/2010;
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 1. 2009, sp. zn. 1 Co 318/2008
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 3. 1993, sp. zn. 5 Co 18/93;
- Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 4. 1997, sp. zn. 23 C 3/97;
- App. No. 6825/74, 5 Eur. Comm'n H.R. Dec. & Rep. 86 (1976) (Commission Decision);
- Judgment of European Court of Human Rights of 24. February, Botta v. Italy, Application no. 153/1996/772/973. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%2221439/93%22\],%22itemid%22:\[%22001-58140%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%2221439/93%22],%22itemid%22:[%22001-58140%22]})
- Judgment of European Court of Human Rights of 12 January 2016, Bărbulescu v. Romania, Application No. 61496/08. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-159906%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-159906%22]});
- Judgment of European Court of Human Rights of 29 July 2002, Pretty v. The United Kingdom, Application No. 2346/02. Dostupné z:

<https://www.unionedirittiumani.it/wp-content/uploads/2012/07/CASE-OF-PRETTY-v.-THE-UNITED-KINGDOM.pdf>

- Rozsudek ESLP ze dne 16. 12. 1992 ve věci Niemitz proti Německu, stížnost č. 13710/88;
- Rozsudek ESLP ze dne 13. 1. 2009 ve věci Giorgi Nikolaishvili proti Gruzii, stížnost č. 37048/04;
- Rozsudek ESLP ze dne 23. 3. 2010 ve věci Oyal proti Turecku, stížnost č. 4864/05;
- Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 23. 10. 1952, 1 BvB 1/51 (in Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts);
- Judgment of U.S. Supreme Court , Olmstead v. United States, 277 U.S. 438 (1928).
Dostupné z:
https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/277/438#writing-USSC_CR_0277_0438_ZD;
- Cass. civ. 1, 1 December 2010 n. 09-13303, Case *Fontaine Pajot*
- Crystal Taylor v A Novo (UK) Ltd [2013] EWCA Civ 194;
- Lord Oliver a lord Ackner v Alcock v Chief Constable of South Yorkshire Police [1992] 1 AC 310.

5. Právní předpisy

- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky;
- usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Listiny základních práv a svobod
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod - vyhl.č.209/1992 Sb.m.s.;
- Mezinárodní pakt o politických a občanských právech - vyhl. č. 120/1976 Sb. m.s.;
- Úmluva o lidských právech a biomedicíně - sděl. č. 96/2001;
- zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu;
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů;
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů;

- Obecný zákoník občanský, vyhlášen pod č. 946 Sb. z.s. císařským patentem ze dne 1. 6. 1811 v Rakouském císařství;
- zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon);
- zákon č. 87/1990 Sb., kterým se doplňuje a mění občanský zákoník;
- zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád;
- zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon);
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce;
- vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění;
- nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání;
- zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník.

6. Ostatní

- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 44 (3. 2. 2012);
- KILKELLY, Ursula. *The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of article 8 of the European Convention of Human rights*. Human rights handbooks, No. 1. Directorate General of Human Rights Council of Europe, s. 11. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168007ff47>;
- Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia NS ČR ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010;
- Průzkum, rozbor a jiné materiály NS ČR ze dne 12.2.2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.
- KNÖTIG, Petr. *Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví* (Tisková zpráva NS ČR). NS ČR [online]. [cit. 2018-07-21]. Dostupné z:

Seznam zkratek

- PPČ – přirozená práva člověka;
- ČR – Česká republika;
- FO – fyzická osoba;
- PO – právnická osoba;
- VOSP – všeobecné osobnostní právo;
- ESLP – Evropský soud pro lidská práva;
- LZPS – usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Listiny základních práv a svobod;
- Úmluva – Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod - vyhl.č.209/1992 Sb.m.s.;
- Ústava ČR – ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky;
- ObčZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů;
- ObčZ z r. 1964 – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů;
- NS ČR – Nejvyšší soud České republiky;
- OZO – Obecný zákoník občanský, vyhlášen pod č. 946 Sb. z.s. císařským patentem ze dne 1. 6. 1811 v Rakouském císařství;
- AutZ – zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů;
- OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád;
- ÚS ČR – Ústavní soud České republiky;
- Kompenzační vyhláška – vyhlášku č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění;
- ZOdпŠk – zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o

změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád);

- Metodika NS ČR – Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví;
- TisZ – zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon);

Újma na přirozených právech člověka

Abstrakt

Poznatky shromážděné v této rigorózní práci potvrzují, že funkční a velmi citlivé nastavení univerzálního soukromoprávního systému, zajišťujícího náležitou ochranu přirozenoprávních hodnot před širokým spektrem právně závadných zásahů, je zcela zásadním úkolem každého civilizovaného právního prostředí, neboť jde o hodnoty mimořádně vysoké důležitosti.

Jak vyplývá z uvedeného textu práce, na podobu tohoto právního ochranného systému sestávajícího ze tří na sobě závislých klíčových komponentů (tzn. pojetí předmětu ochrany, občanskoprávní odpovědnost, katalog ochranných práv) působí ve větší či menší míře poznatky vyplývající z právní teorie, litery zákona a soudní rozhodovací činnosti.

V úvodu této práce jsem se proto detailně zabýval prvním z uvedených komponentů právního ochranného systému. Elastický rozsah právní ochrany tohoto systému se vztahuje na lidskou bytost, jakožto individualitu a v právním slova smyslu osobu práva. Dochází tak ke snaze o zajištění ochrany veškerých přirozenoprávních hodnot člověka, které ve svém souhrnu tvoří *nejvlastnější, nejniternejší a nejintimnější sféru fyzické osoby* ²⁹⁷, přičemž tyto jednotlivé dílčí hodnoty vykazují buď biologický nebo psychologický nebo sociologický charakter. Obsahové vymezení zájmu, který je právem chráněn, nelze poskytnout zcela komplexně, neboť dílčí přirozenoprávní hodnoty mohou být při řešení příslušných případů nově definovány, jak tomu bylo například v soudně řešené kauze Guerrová a další vs. Itálie, kdy ESLP potvrdil, že předmětem ochrany je i utvářet svůj život v nezávadném životním prostředí. ²⁹⁸

Jak vyplývá z analýzy, kterou jsem předložil v této práci, tyto hodnoty lidství vykazují mnoho specifických vlastností, jež stanovují povahu práv existujících k jejich ochraně. Z množiny hodnot chráněných právním řádem ČR lze přiřadit vlastnosti jako přirozenost, vrozenost, nezadatelnost, nezcizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost výlučně tomuto souboru hodnot. Jeden z dominantních atributů tímto systémem

²⁹⁷ Rozsudek NS ČR ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000.

²⁹⁸ DOLEŽÍLEK, Jiří. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2008, str. 176.

chráněných práv, jež spočívá v jejich zmíněné přirozenosti, odkazuje na tu skutečnost, že vznik, trvání a zánik těchto práv je neoddělitelně spjat s trváním existence každé lidské bytosti. Proto uvedené existencionální mezníky těchto práv nejsou navázány na žádný příslušný právotvorný akt. Veškerým vnějším subjektům ve vztahu k nositeli těchto výsostně individuálních práv, jímž je výlučně člověk, tak nezbyvá nic jiného než existenci těchto práv uznat a následně umožnit jejich nositeli v mezích právního řádu jejich nerušený výkon.

Po zodpovězení si otázky, které hodnoty mají být zkoumaným právním systémem chráněny a jaká je jejich povaha, byla má pozornost v rámci systematiky práce koncentrována na druhý ze tří komponentů systému, kterým je občanskoprávní odpovědnost. V této práci jsem shrnul jak koncepční přístupy k tomuto institutu, tak i obecné konstrukční předpoklady, jejichž naplnění je nezbytné k aktivaci odpovědnostního vztahu mezi osobnostně poškozeným a původcem nežádoucího zásahu. Má pozornost byla věnována taktéž zvláštnostem, jež jsou v některých případech spojeny s tímto institutem při jeho aplikaci v oblasti dotčení PPČ. Z předloženého výčtu takových specifik zvláštní odpovědnosti při újmě na PPČ nelze neakcentovat zákonné zakotvení absence zavinění u neoprávněného zásahu do PPČ, což je výjimka z jinak subjektivně pojaté odpovědnostní úpravy v ObčZ. Primárním účelem této výjimky je dosáhnout posílení ochrany PPČ.

Zcela klíčové pasáže této práce jsou věnovány zmíněnému třetímu komponentu tohoto právního ochranného systému. Nejrozsáhlejší část této práce tak pojednává o katalogu jednotlivých zákonných nároků, které je poškozený oprávněn uplatnit vůči původci, v jehož sféře se tyto nároky projeví jako civilněprávní sankce. Jak je zřejmé ze závěrů této práce, český právní řád řešenému druhu poškozených poskytuje poměrně širokou škálu rozličných právních nástrojů, které jsou využitelné k obnovení právně nezávadného stavu pro realizaci jednání, kterým byla ohrožena nebo bezprostředně zasažena přirozenoprávní hodnota.

Vzhledem k povaze předmětu řešeného ochranného systému, jsem v této práci také přistoupil k tomu, že jsem se v podstatně zvýšené míře věnoval zcela klíčovému nároku, kterým je právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění. Tento nárok má nelehký úkol, neboť má zajistit spravedlivé odčinění výlučně nemajetkové újmy, jejíž rozsah a intenzita jsou z objektivního úhlu pohledu jen obtížně kvalifikovatelné. V

souvislosti s rozbořem práva na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění nemohu zapomenout na jeho pojetí ve stále ještě relativně novém ObčZ, které vykazuje dle mého vyhodnocení pozitivní aspekty, jelikož ve zvýšené míře posiluje postavení člověka poškozeného na jeho přirozených právech. Uvedeného antropocentrický ObčZ dosahuje zejména tím, že ve zvýšené míře poskytuje prostor pro soudcovské uvážení a vyžaduje, aby výsledná podoba satisfakce plnila i funkci preventivně-sankční.

Po nastínění poznatků z mé práce chci zkonstatovat, že soukromoprávní systém sloužící k ochraně PPČ, jak se mi ho podařilo prozkoumat v této práci, poskytuje člověku dostatečné záruky na ochranu jeho přirozenoprávních hodnot. Tento ochranný systém i nadále však prochází vývojem, což není ničím neobvyklým, a tak má před sebou mnoho výzev, z nichž tu nejtěžší a nejdůležitější spatřuji v pokračování snah, a to zejména z pozice soudních orgánů, o překonávání jeho etické indiferentnosti.

Klíčová slova

- nemajetková újma;
- právní ochrana přirozenoprávních hodnot;
- snaha o obnovu vyváženého uspořádání právních poměrů.

Harm to natural rights of an individual

Abstract

Findings collected in this rigorosum thesis confirm that functional and sensitive settings of the universal system of private law, which provides the legal protection of values connected naturally with human being against unlawful attacks, is an essential task for every civilized legal environment because the natural values connected with a human are really important.

The text suggests that the conception of this legal protective system consisting of three cohesive components, namely the conception of an object of legal protection, civil liability, a list of protective rights), is shaped by findings, which have their origin in legal theory, written laws and case law.

At the beginning of this rigorosum thesis I concentrate my attention on the first component of the legal protective system. Due to the elastic range of legal protection exclusively focused on human being as an individual, and as a person of law in the legal sense, it is allowed to try to achieve protection of all natural values of human being, that in the summary create *the most personal, the innermost and the most intimate sphere of human being*²⁹⁹. This type of particular values has either a biological or psychological or sociological character. The substantive definition of the interest which is protected by law, cannot be complete. In solving a particular case, individual natural values of a human being can be newly defined. For example, in its case *Mrs. Guerr and others versus Italy*, the European Court of Human Rights stipulated that the object of this protection includes the forming of a human life in the safe environment.³⁰⁰

According to the analysis provided in this thesis, the values of humanity have many specific attributes determining the character of rights, whose purpose of existence is to provide the protection of these values. Values which are protected by the legal order in the Czech Republic include naturalness, innateness, inalienability, impenetrability, irrevocability as values connected with a human being. One of these dominant attributes of natural rights - naturalness refers to the fact that the creation, duration and destruction of natural rights is automatically fixed to the duration of

²⁹⁹ Rozsudek NS ČR ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000.

³⁰⁰ DOLEŽÍLEK, Jiří. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2008, str. 176.

existence of every human. This is the reason why these rights are not fixed to law-making acts. All persons in law must accept each other's natural rights and they must permit their holders to perform these rights within the legal order.

After provision the answer, which values should be protected by this legal protective system and which attributes are typical for this values, my attention was focused on the second component of this legally protective system - civil liability. I summarize different concepts, which deal with this legal instrument. I also describe the condition, theirs fulfillment is necessary for the activation of responsibility relationship between damaged human and offender. Additionally I focus my attention was also focused on extraordinarinesses, which are connected with this civil liability at its legal application in the area of the violation of natural rights. From the list of these extraordinarinesses I want to emphasize the importance of one of them, which consists in the legal requirement on the absence of culpability at the violation of natural rights. This absence is an exception from the subjectively conception responsibility regulation, which is contained in the Civil Code. The elementary purpose of this exception is the strengthening of the protection of natural rights.

Very important and comprehensive parts of this rigorosum thesis are focused on the third component of this legal protective system. In these parts of the rigorosum we can find an analysis of rights, which damaged human can use against an offender, in whose sphere these recognized rights have an affect as a civil sanction. Based on findings contained in this rigorosum thesis, Czech legal order provides damaged humans, who were threatened to their natural values or who had immediate harm caused to their natural values, much legal instruments, which are useble to reverse at lease partially a defective situation after realization of this illegal conduct.

According to the object of protection, which incorporates this legal system, in an increased rate against other solved rights I have analyzed the right to provide justiciable satisfaction. This kind of claim has a very diffucult task, because it should provide justiciable compensation only for non-material harm, whose extent and intensity are difficult to qualify from an objective point of view. In connection with this analysis, it can't be forgotten that the regulation of this kind of right is still new Civil Code. In my opinion this regulation of this right has positive aspects, because it strengthens the legal position of human, whose natural rights were violated. This strengthening is caused due

the provision a wider possibility to use judicial discretion and also by the requirement on the form of sanction, that should fulfill preventively - sanctioned function.

After recapitulation the most important findings, which are contained in my rigorosum thesis, I can state, that this kind of Czech legal protective system provides human beings sufficient guarantees on protection of their natural values. This legal protective system is confronted by social development and so faces many challenges. The most difficult and the most important of these challenges, especially from a perspective of judicial - making practice, I find in continuing effort, which help to overcome the ethical neutrality of liability, when harm is caused to the natural rights of a human being.

Key words

- non - pecuniary harm;
- legal protection of natural value;
- effort for recovery of balanced setting of legal relationships.